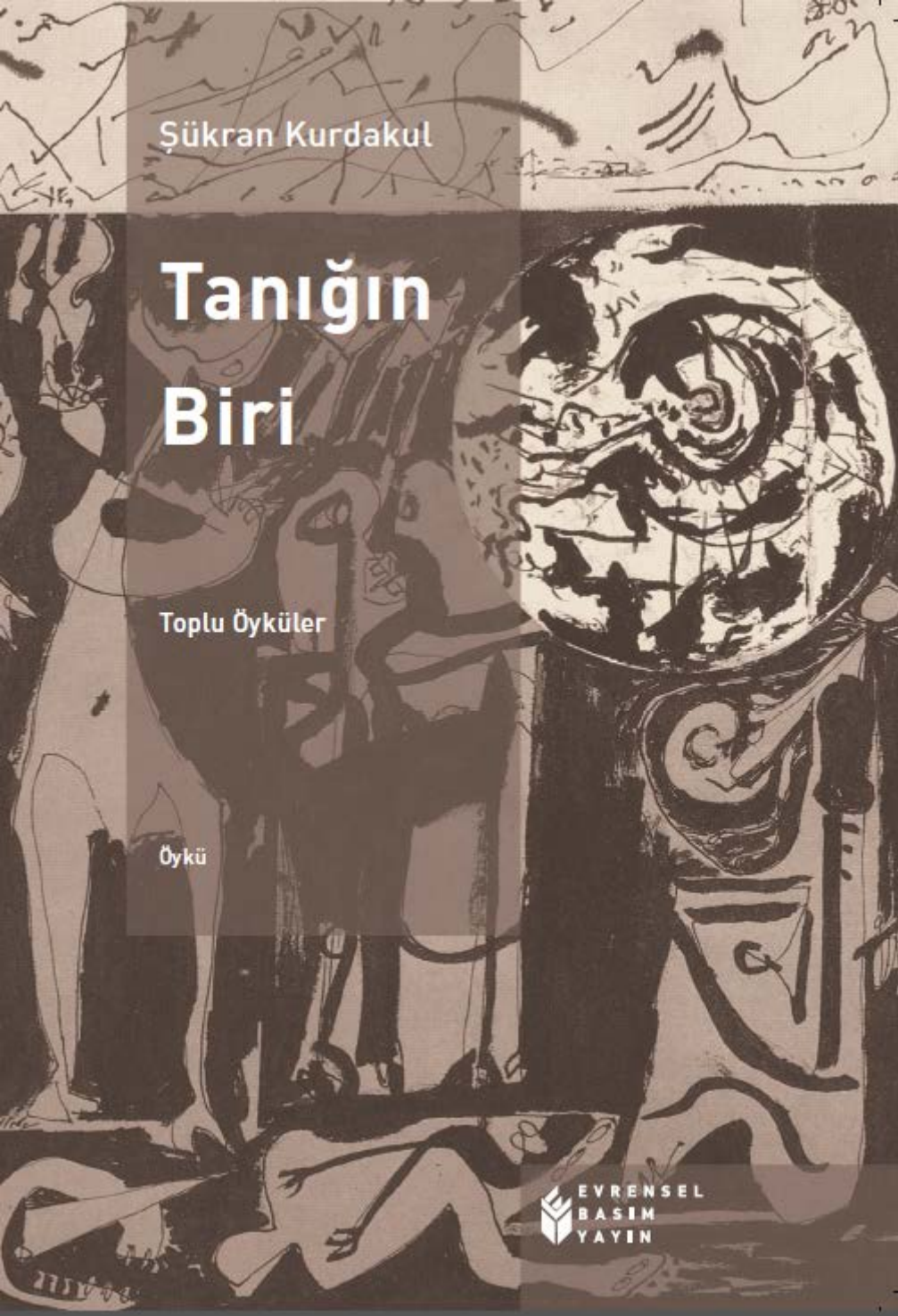


Şükran Kurdakul

Tanığın Biri

Toplu Öyküler

Öykü

EVRENSEL BASIM YAYIN



EVRENSEL
BASIM YAYIN



Şükran Kurdakul

TANIĞIN BİRİ

–toplu öyküler–

Öykü



DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **444**

Tanığın Biri / toplu öyküler **– Şükran Kurdakul**

Genel Kapak Tasarım: **Savaş Çekiç**

Kapak Uygulama: **Devrim Koçlan**

ISBN **978-605-4156-83-2**

© Evrensel Basım Yayın **2011** - Sertifika No **11015**

Birinci Basım Ekim 2011

Baskı: Ezgi Matbaası
Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme - Yenibosna / İstanbul
T: 0212 452 23 02 - 654 94 18 - ezgimatbaa@mynet.com - www.ezgimatbaa.net



TANIĞIN BİRİ

–toplu öyküler–



İÇİNDEKİLER

Önsöz 9
Kurtuluştan Sonra 13
Artin Kemal 15
Cicibaba 33
Anası 40
Hapisteki Yargıç 45
Baskın 54
"İzmir Yollarında..." 61
Meyhanede 65
İntihar 71
Demokrat Mustafa 81
Üçüncü Oturum 87
İki Kişi 91
Merdiven 94
İstiklâl Madalyası 100
Bir Bayram Sabahı 107

Onların Çocukları 111
Baskından Sonra 113
Evdekiler 123
Unutulmaz Baba Resimleri 128
Babasının Oğlu 142
Seçimden Önce 152
Tartı 161
Bilek Gücü 164
Sayılardan Kalan 167
Sakallar 171
Ana Kız 175
Açlık Grevi 179

Beyaz Yakalılar 189
Kiralık Kasalar 191
Utanç Karanlıkları 196

"Bir Köroğlu, Bir Ayvaz" 202
"Bir Köroğlu, Bir Ayvaz" 206
Grevden Önce 211
Eski Memur 217
Encümen Kaleminde 223
Evde 231
Emekli 235
Babam 240
Soruşturmadan Önce 244
Makine İle 249
Esat Beyin Oğlu 256
Dayı-Kız 260
Beyaz Yakalılar 266

Tanığın Biri 271
Giderken 273
Gözlerin Önünde 279
Yargı Payı 284
Rapor 288
Göl Kıyısındaki Toprak 294
Olaydan Önce 301
İlk Gecesi 308
Dışa Vuran 312
Yangın 316
Öteki Üye 321

Önsöz

Çağının Tanığı Bir Öykücü

Birçok toplumcu gerçekçi yazar, gerçeği yazmıştır. Çelişkileri, haksızları göstermiştir. Şükran Kurdakul'un yaptığıysa şiirde gerçeğin şiirini, öyküde gerçeğin öyküsünü yakalamak olmuştur. Yani hem sanatsal, hem düşünsel açıdan gerçeğin özüne ulaşmayı bilmiştir.

Bu yüzden Şükran Kurdakul'un şiirinde olduğu gibi öyküsünde de Türkiye'nin dönemsel tarihi, siyasal ve toplumsal açıdan yansır. O dönemlerde yaşananlardan kesitler yer alır öykülerinde. Kendi yaşam öyküsünden kaynaklanan tanıklıklarda özellikle ilginç sahnelerle karşılaşılır.

Kurdakul'un kitaplarını yayımlanış sırasına göre değil de dönemsel açıdan ele almak gerekir.

"Kurtuluştan Sonra" adlı kitabındaki öykülerde bir toplumun yaşamı anlatılır. Kurtuluş Savaşı'nın getirdikleriyle sonrasının bir değerlendirilmesi yapılır. Hainleri ve olumlu kişileriyle birlikte.

Şükran Kurdakul, bu kitaptaki öykülerinin genel çizgisini, bir soruya verdiği yanıtta şöyle nitelendiriyor: "Yakın tarihin gerçeğinden bugünün gerçeğine bakmak." Ardından şunları ekliyor: "Genel anlamda, kitabın toplumsal karşılığını belirtmek anlamında söylüyorum bunu. Yoksa amacım tarih dersi vermek değil tabii. Benim amacım, tarihin nesnelliği temel olma koşulu ile insanı yakalamaya çalışmak. Bu nedenle, Kurtuluştan Sonra'daki her hikâye, 1922-1950 döneminin bir kesitini yansıtma amacını taşıma özellikleriyle kitabın adı ile bağımlı ama kendi başlarına özgürdürler."

"Onların Çocukları", "Kurtuluştan Sonra"nın bir devamı gibidir. Kurtuluş Savaşı yıllarını günümüze bağlar. "Onların Çocukları", adından da anlaşılacağı gibi, Kurtuluş Savaşı savaşımcılarının çocuklarıdır. Ama içine düştükleri, siyasal bağımsızlık ve özgürlüklerden yoksun bir yaşam biçimidir. Bir acılı yaşamdır bu. Ancak ekonomik sorunların çözümüyle gerçek özgürlüğe ve eşitliğe ulaşılacak olan bir acı yaşam.

Mehmet Seyda, günlüğünde "Onların Çocukları"ndaki öyküleri şöyle değerlendirmiş:

"Onların Çocukları'nda bir cehennem yaşantısında portreler çiziyor Şükran Kurdakul. Gereksiz iyimserliklere gerek yok, aşka yer yok. Yalnız çocuklarla babaların çektikleri. Genel bir konu çevresinde dönen hikâyeler, kitaba bütünlük kazandıracak nitelikte… Şükran Kurdakul, Onların Çocukları'nda, Kurtuluştan Sonra adlı kitabında derlediği hikâyelerini aynı çizgide geliştirerek Kurtuluş Savaşı "mücahitleri"nden başlatıp zamanımıza bağlamaktadır. Tarihsel maddeci görüş, bir hareketin başlangıcını nedenleriyle birlikte araştırmayı gerektirir. Kurdakul bu görüşten yola çıkıyor. Sözde siyasal bağımsızlık ve özgürlük sloganlarının yetmezliğini, gerçek özgürlük ve eşitliğin ekonomik sorunlara dayandığını kavramış kimselerin hem kendilerinin hem çoluk çocuklarının uğradığı acılı yaşantılar."

Şükran Kurdakul, "Beyaz Yakalılar" adlı kitabındaki öykülerde, kamu emekçisi olarak çalıştığı dönemlerde karşılaştığı olayların toplumsal çelişki ve aksaklıklardan kaynaklanan yönlerini, bürokrasinin insanları ezişini anlatır. Bunu genelde toplumsal düzen ve bu düzenin insanları ezişiyle birleştirir. Asım Bezirci, bir yazısında Beyaz Yakalılar için şu saptamayı yapıyor: "Memur konusunu genişliğine ve derinliğine ilk aydınlatan hikâyecimizin Kurdakul olduğu söylenebilir." Ardından şunları ekliyor: "Kişilerini bir yandan acı sınıf gerçeğine, öbür yandan da bozuk toplum düzenine bağlayarak işlemesi… Daha da iyisi, bu işleyişi, eleştirici, toplumcu bir anlayışa yaslandırması ve bunu, hikâyenin özgül yapısını zorlamadan rahat ve yumuşak bir biçimde gerçekleştirmesi."

Tanığın Biri, yazarın yaşadıklarından edindiği tanıklıklarla izlenimlerden oluşuyor. Kurdakul, bu kitabında da aydın bilinci ve toplumsal sorumluluğuyla siyasal-toplumsal olayların eşliğinde çağına tanıklık etmeyi sürdürüyor. Tanıklıklarını gerçekçi bir yolla gelecek kuşaklara aktarırken yaşadığı çağın insanlarına olayların ardındaki nedenleri açıklayarak onları da uyarıyor. Tanığın Biri'ndeki on öykü de bu tutumu destekliyor. Onun için kitaptaki ayrı ayrı öyküler, süreklilik kazanarak tek bir öykü niteliğine bürünüyor.

Şükran Kurdakul, öykülerinde, "Tanığın Biri"nde olduğu gibi, hem sanatçı hem de siyasal-toplumsal olayları dikkatle gözlemleyen bir aydın olarak gerçek bir tanıktır. Emekçiden yana, halktan yana olan, olayların, günümüzün dolayısıyla da çağımızın, geçmişten geleceğe uzanan bir tanığıdır.

Adnan Özyalçıner

Ekim 2011

Kurtuluştan Sonra



Artin Kemal

Adalara Doğru

— Otur, dediler.

Oturdu.

Serkildoryan'ın önünde bileğini kıracakmış gibi büküp otomobile iten o adam karşısında, ayakta duruyordu. Kaşlarını çatarak:

— Oraya değil, buraya... dedi.

Tam kalkmadan, parmağın gösterdiği yere geçti.

Kendini bıraksa, bacaklarından yukarı doğru vücudunu ayakta tutan nesi varsa, cıvataları gevşetilmiş makineler gibi, bölük pörçük dökülüverecekti. Korku, kafasında genişledikçe genişliyor, düşünce ile dayanma gücü arasında canlı kalan lambaları söndürüyor ha söndürüyordu. Çarşıkapı'dan Kumkapı'ya dönüp rıhtıma yaklaştıktan sonra bu ışıkların göz göre göre karardığını fark ederek büsbütün korkmaya başlamıştı.

Motor kalkınca, "Bu ötekilere benzemiyor..." biçiminde bir kuşkuyla elini kolunu, cendereye alınmış gibi, ağır bir sıkıntıda hisset-

ti. Bu sıkışmışlıktan kurtulma yollarını ararken, "Bir cigara içsem, izin verirler mi acaba?" umuduna tutunmaya çalıştı.

— Bir cigara, dedi, izin verirseniz. Bir cigara içebilir miyim?

Yakınca rahatlamıştı. "Gördün mü mesele bile olmadı," dedi dudakları kıpırdamadan. "Adamlar oralı bile olmadılar..."

— Efendim, bir saat içmediniz mi, üzerinize âfiyet bir hoş oluyor da insan...

Ada vapurunda itilafçı nazırlardan birisiyle konuşuyor havasında, hâlâ delikanlı kalmış yüzüne bir canlılık gelivermişti. Ama görevliler, "Ne diyorsun?.." gibi donuk donuk bakınca, bozuldu.

"Ne söylesem ki harâbım, ne eylesem ki harâb..."

Bir şairlik özentisinin esintileri arasında, nasılsa bulduğu şu dizeyi okurken şairlere özgü bir duyarlığın çok uzağında olduğunu acıyla fark etti.

Aslında varını yoğunu borsaya bırakıp çıktığı gün, tutulduğu baş dönmesine benzeyen şu bulanıklığı, şu iç kabarmasını yakasından bir toz silker gibi atacağına inanmasa, bir yolunu bulup denize atlayarak sulara karışmak bile bir umut kapısı olamaz mıydı...

Ürpererek, "Yok canım..." diye silkindi içinden, "Ne yapacaklarmış bana... Bâbıâli baskınından sonra Bekirağa Bölüğünde üstümüze kilit vuran İttihatçı ağabeyleri nasıl üç gün geçmeden kapıyı açmak zorunda kaldıysa, küçük birader de benzeri bir yol bulacaktı elbet... Diyelim, özel bir af... Bilemedin bir sürgün..."

Birden, bir ışık döküldü kafasına...

"Kabinede Rıza Nur var, Rıza Nur..."

Düşüncesinde parıldayan ışık gözlerine yayılmış, bakışlarını bile değiştirmeye yetmişti. Hareket ordusunun İstanbul'a indiği gün İngiliz Vitol'un evi önünden vapura atladığı dakikalardaki gibi keyifle, neredeyse, karşısında uykusuz gözlerle oturan görevlinin ensesine bir şaplak atacak, "Üzülme be polis efendi..." diyecekti. "Böylece kaç defa yaka paça bindirildiğimiz motorlar, trenler yine gönlümüzün limanlarına, istasyonlarına bıraktı bizi..."

Tren sözcüğü ile birlekte, ilk Paris yolculuğunu yaşamıştı. Düşsel

bir görünümü gerçek sanmanın uyuntuluğu içinde Balkanları aşarak, Belgrad'lardan, Viyana'lardan ne zaman geçtiğinin hiç mi hiç farkında olmadan kendini Cartier Latin'in göbeğinde buluverdi.

"Ah Paris!.. Ziya Paşa'lara, Kemal'lere, kendisini kucağını cömertçe açan büyük Paris!... Kimbilir daha nice zaman, partilerle, paşalarla, ekâbirle, ihtilal ordularıyla çelişen adamları kollarında avutacak olan eşsiz aşifte..."

Kafasında bir saniyeye, günlerin, haftaların, nice serüvenlerini yükleyiverdiği bir Paris'le Bekirağa Bölüğü'nde üç mahpusluk gecesini birlikte geçirdikleri Rıza Nur gidip gidip geliyordu.

İçinden, "Rıza Bey kadar bile olmadın be Ali Kemal.." biçimindeki paylama sesini duyana kadar, böyle sürüp gitti bu... Ama, kendi kendisiyle bu kadar açık çelişmeye de kırılmıştı doğrusu. Science Politique'de Albert Sorel'den tarih okuyarak Mekteb-i Mülkiye'de yüzlerce delikanlıya Avrupa'nın girdisini çıktısını öğreten Ali Kemal, şu Rıza Nur'un öngörüsünü kazanamasın da bu hale gelsin...

Yine de Bekirağa Bölüğü'ndeki ilk akşam, kafasında belirginleştikçe, Rıza Nur Beyle yaptığı söyleşiler, daha da zenginleşiyor, hazretin kimliğinde, bakanlar kurulu üyeleri vaktiyle bir bir tutuklanmışlar da kaç geceyi onunla birlikte geçirmişler gibi bir güvence duymaya başlıyordu.

Bu havalardayken, birbirinin peşi sıra Anadolu'ya geçen bir sürü politikacı adı somutlanıp geçmeye başladı kafasından. Başta Fethi Bey... sonra Trabzon'lu Hasan Bey... Falih Rıfkı'lar, Yahya Kemal'ler...

"Fethi Bey duruma seyirci mi kalacaktı yani. Ya Falih... Ya Yahya Kemal.. Bunca yıl çevremizde dolanan Bâbıali damları, elleri kolları bağlı mı duracaklardı? 1921'lere kadar İstanbul kaldırımlarını çiğnediği halde, Ankara havasına giriveren Trabzonlu Hasan Bey... Maarif Nazırıyken, makam odasına o girip çıkma biçimlerini unutuverecek miydi yani... O valiliklere atadığı bunca adam, sonradan Ankara'da Meclis'in önemli kişileri arasında isim yapmamışlar mıydı?

"Bütün bu zevat işin özel bir af, bilemedin, bir sürgün cezası ile kapatılmasına çaba gösteremezlerse artık..."

Fenerbahçe açıklarından geçerlerken, üçüncü cigarayı söndürmüş, motorun penceresinden dışarı bakıyordu. Geç kalmış bir güz güneşi bulutlardan bir çıkarak, bir kaybolarak çevrenin rengini değiştiriyordu. Issızlaşıvermiş bir doğanın ortasında, önce kendisini kaçıran adamların kafasında çizdikleri rota doğrultusunda ilerleyen motorun arkasında bıraktığı dalgacıklar, dakika geçmeden beyaz kabarcıklarını koruyamayarak sönüyor, deniz eski haline dönüyordu.

"Hareket dünyanın dışında, başka bir dünyaya sürükledi bizi..." diye düşündü. "Hareket ve inat. Hep yeniden kaldığın yerden başlama durumu yarattı. Şöhretse... var mıydı daha ötesi?.. Okumaksa... yazıları, seninkiler kadar, döneminin günlük hayatına karışan başka bir yazar var mıydı? Cahit mi?... Gülerim. Sen Akdeniz'e açılan gemiler heybetindeyken, Hüseyin Cahit şu sakat motor görünüşünde zibidiliğinin yarattığı küçüklük duygularını yaşamıyor muydu?"

Bir taneydi ve bir tane olmanın gururu rahatlığından akardı onun... Rahattı ya, rahattı elbet... Bir cigarayı bitirmeden yazıyı bitiren adamdı o... Kâğıt dayanmazdı karşısında... Oturdu mu, fıkrasının, başyazısının, romanının, hepsinin, hepsinin hakkından gelirdi.

Bunları görevlilerle konuşuyormuş gibi havası değişmiş, açılmıştı. Dahiliye Nazırı iken, karşısında el pençe divan duran yüzlercesinin yüzüne bakmadan geçtiği polis efendilerden ikisini üçünü yanına almış, hükümet işlerinin ağırlığından kurtulmak için sanki bir motor sefasına çıkmıştı. Birazdan Ada'ya yanaşacak, klüpte denize ve uzak bir İstanbul'a karşı kendisini yenileyecekti.

Gevşeyen kollarının, bacaklarının isteğine kapılarak, oturduğu yeri benimsemiş bir halde sırtını dayadı. Az sonra da, gözlerinin üzerine çöken ağırlığa teslim oldu.

Kartal'a Yaklaşırken

Motor, Maltepe dolaylarından geçerken ters bir dalganın vuruşuyla sarsılınca, sıçrayarak uyandı Ali Kemal. Ağzı barut yıvışmış gibi acılaşmıştı. Şaşırmış gözlerle çevresini araştırıyor, üç dört saattir süregelen serüven içindeki yerini belirlemeye çalışıyordu.

Sanki o ters dalga "şrak..." diye yüzüne de çarpmış, baştan ayağa sırılsıklam etmiş gibi, şaşkınlık içindeydi. Asıl şu uyku sonrası halinde gerçeği yadırgamanın tehlikeli sallantısında, kendisiyle kendisi arasındaki köprüler havaya mı uçurulmuştu ne... İradesinin kaç deneyden geçmiş usta parmaklarıyla uzanıyor, daha ötelere uzanmaya çalışıyor, ama ulaşamıyordu.

Çevresini kimler sarmış, kimler ve nasıl küstahça öç alır gibi bir tükenişin ıslıklarını çalıyorlardı böyle... Kimlerin adamlarıydı bunlar... Bahaettin Şakir mi, Cemal Paşa mı, hangisi düzenlemişti bütün bu oyunları?

Sorular aklından geçerken, gerçekle burun buruna gelmenin yine korkulu acısına düştü. "Ankara'dakiler Bâbıâli'yi basarak iktidara gelmiş bir avuç komitacı değil..." diye boyun eğdi. Yaşamında çok az görülen bir razı oluştu bu... Belki de farkında olmadan, düşmanları arasında ilk kez ayrım yaparken gerçeği görerek boyun eğiyordu.

Ama bu teslim oluş bile korkunun kaburgalarını çatırdatmasına bir şey yapmamıştı. Bir konuşabilseydi... Şu daha üç dört ay önce, benzerleri karşısında selâm duran görevlilerden biriyle bir kahvede nargile fokurdatır, bir rakı masasında demlenir gibi konuşabilseydi bir... Mutlaka yakasını sıyırırdı bu havadan.

Göz ucuyla baktı... Rahat, kaygısız, uyguladıkları emrin doğruluğuna, yerindeliğine yüzde yüz inanmış adamların huzuru içinde kendilerini arkaya bırakmış gidiyorlardı... Bıyıkları, dalgınken bile uyanık gibi olanın göğsü ceketinden taşacak gibi heybetli görünüyordu. Güçlü bacakları, kasları pantolonlarını iyice germişti.

"Siz de yoruldunuz polis efendi..." diye başlayıverse.

Beğenmedi.

"Sizi de yordum efendiler..."

Onu da beğenmedi.

"Sizi de yordum evladım..."

Kaburgalarını çatırdatan, dizlerinin en belli kemiklerini sızlatan, göğsünü daraltan, kafasını demir yumruklar kesinliğinde ezen korku giderek düşüncesine de el koymuştu işte. Hançeresine de, diline de egemendi.

Ne düşünebiliyor, ne de tutarlı bir iki sözün hakimiyetine sığınma umudu taşıyabiliyordu.

Oysa bir konuşabilseydi. Onlar da, yani sizler de hoşlanırdınız polis efendi kardeşlerim. Benim Paris Mektupları'nı okudunuz mu siz? Gezi yazılarının bambaşka havası vardır. Dinlendirir insanı. Değiştirir. Ayakları uzatmış, çini sobanın rehavetinde uzun bir kış gecesini düşününüz... okurken ne zaman, ne mekân sınırı kalır çevrenizde... Uzak, acayip bir âlemin kokusu sözcüklerden odanıza dökülür.

Ama dikkat buyurun, bendeniz, yazı sanatının bu inceliğini bilirim efendim. İhsas ederim, ihsas... Duyguları bir iki dokunuşla mahmurluğundan uyandırır, okuyanı önce satırlarıma çekecek duruma hazırlarım. Sonra sonra, kişinin yakınlaşmasını sağladığıma inanınca Paris'i de anlatsam, Sultan Hamid'i düşüren şebekenin kirli bohçalarını da açsam yolum aynıdır.

Bakın, sözgelişi, "İnsanlar öldürmek ve öldürülmek için yaratılmamışlardır..." diye başlayan bir satır karşısında ne düşünürsünüz, siz olsanız. Mantığınız, "Yoo... Hayır insanlar öldürmek ve öldürülmek için yaratılmıştır..." diye mi işler? Yoksa elbette, öldürmek ve öldürülmek için yaratılmamışlardır diye mi?

Öyleyse, ilk hızımı kesmeden, daha duygusal ve bilinen olaylardan örnekler vererek devam ederim:

"Analar babalar, daha Balkan macerasında kahredici acıların yarattığı gözyaşlarıyla doluyken, daha Sarıkamış, daha Kanal seferlerinin şehitleri..."

Dikkat buyuruyorsunuz değil mi? Ne Enver'den söz etmişimdir, ne Cemal Paşa'dan. Bilerek. Oysa birincisi imparator olsa, peygamberlik tutkusuyla kıvranacak adamdır... İkincisi, yine onun çizmelerine tutunarak süreceği yarım porsiyon saltanata bakan bir sünepe...

Enver'in baştan çıkarıcı resimlerine hayran olan tek bir kadın okuru –Naciye Sultan bile olsa– kaybetmemek için hatırlatırım sadece... Yalnız benim sanatımın bir özelliğidir bu. Yoksa, o ikisi, gözümün önünde açlıktan soluklarını tüketecek hale gelseler, mutfağı kilitleyip, yemek kokuları ortasında titretecek kadar nefret ederim o zibidilerden.

Ama bakın, amcıma yaramıyorsa duygularımı belli bile etmem. Okurun kafasına Sarıkamış düşüncesiyle Enver'i; öldürmek, öldürülmek düşüncesiyle savaşı bağladığıma tam inanana kadar böyle benzetilerle, cinaslarla bezerim yazıyı. Asıl düşüncemi, davulun tokmağa vuruşu gibi patlatacak zaman gelmedikçe tam atmam ortaya.

"Anadolu'nun artık verecek insanı kalmamıştır."

"Yedi düvel karşısında üç buçuk serüven düşkünü, yüzyılın topları karşısında mantar tabancaları gibidir..." biçiminde düşüncelerle inancımı matematik bir gerçek havasında vermeye çalışırım. Son darbeyi, ustalıkla en sona saklayan bir boksör gibiyimdir artık.

"Bunlar bolşevizmin mikroplarıdır..." diye çok kısa ama çok sert ve en zayıf yerlerine patlattım mıydı...

Gerçekten konuşuyormuş gibi yoruldu ama, kendine de gelmişti. Şimdi de dudakları hırstan titriyordu. Az bile yazdım, diye düşündü... Neydi yani? Devlet biz miydik, onlar mıydı? Sen beş yüz senelik bir iktidara kafa tut, dahiliye nazırı boyun eğsin... Yasası kitapta kalsın, yargıcın sussun, polisi keyfine baksın. Olur şey miydi bu!... Yapılır şey miydi bu! Sen olsan, siz olsanız efendiler, n'apardınız bu durumda, neyi seçerdiniz?

Öbür tarafa bakınca kendine gelmişti.

Kimbilir kaç uykusuz gecenin yorgunluğu ile, iki görevlinin

başları yanlarına düşmüştü. Derin ve saf, o kaç Ali Kemal'i kulağından yakalayıp Anadolu toprağına, özgürlüğün yasasına teslim edecek güçte iki adam değil de, iki çocuk gibiydiler.

Kendine geldi Ali Kemal.

"Onlar belki özgürlüğün beklendiği bir yolu seçmişlerdi, belki de ölümün..." diye düşündü.

Ve galiba biraz da utandı.

Motor Kartal'ı Geçince

Motor, Kartal'a yaklaştıkça bayağı sallanmaya başlamıştı. Görevliler uyanmıştı; biri kendini gidiş doğrultusunda tutmaya çalışıyordu. Çok geçmeden dışarı fırladı. Bir eliyle demire tutunmaya çalışıyor, öbür eliyle çıkarmayı kolaylaştırıcı devinimler yapıyordu. Bir süre alçak pencereden iki bacağın eğilip kalktığını gördü Ali Kemal, içerde kalan görevliye:

— Arkadaşınızın başına bir şey gelmesin, dedi. Ne bir söz, ne bir kıpırtı, ne bir el hareketi... Görevli yine taş gibiydi. Eski duruşunun kalıpları içinde –o dingin sertlikten çizgi bile eksilmeden– bakıyordu.

Artık az kalsın bağırmaya başlayacaktı Ali Kemal. O Büyükada'da ellerinin titremesini belli etmemeye çalışarak kumar masasından kalktığı son gecenin eve döndüğü zamanki zayıflığı, küçüklüğü, arsızlığı ve Süleymaniye sokaklarındaki en çocukluk sesiyle kana kana bağıracak, içinde biriken fazlalığı –denize döken adam gibi– görevlinin önüne çıkarıp atacaktı.

Bir daha tuttu kendini. Tuttu ama, bu kez de yine o son kumar akşamındaki acıyla sarsıla sarsıla ağlamak istiyordu. ölüm düşüncesiydi bu etkiyi yaratıp burnuna kancasını takan... İdamlığın hücrede son akşamını geçirirken kapıldığı akıntı, onu da sarmış, götürüp bir anaforun ortasına bırakmıştı işte.

Kafasıyla birlikte nasıl da bir olmuş, bir olmamış gibi görünen yüzlerce olay, binlerce insan, gazete kâğıtları, genelgeler, karşısın-

da saygıyla eğilenler, alaylı bakışlar, ikiyüzlüler, Rıza Tevfik gibi saray ispiyoncuları, pek sevgili İngiliz Komutanı, "Ermeni Teali Cemiyeti"nin saygıdeğer yöneticileri, yazılarını çıktığı gün Rumca'ya çevirip birinci sayfalarda basan gazete parçaları, Paris'le karışık Kahire'ler, paralar, paralar, paralar, dönüyor ha dönüyordu.

Tam yokluğun dinginliğine ulaştığını sandığı zaman, acıdan, bekleyişten, hele bu korkunç susuştan kurtulmayı umarken en koyu, en pelteleşmiş bir vücudun rahatsız mı rahatsız, işe yaramaz mı işe yaramaz bir kafanın varlığını yeniden duyarak dönmeye başlıyordu.

Burnu geçince rüzgâr değişmiş, dalga yatışmıştı. Görevli içeri girdi. Bir şey olmamış gibi, yerine oturdu... Hızlı hızlı soluyor, kendine gelmeye çalışıyordu. Kesilen dalgayla birlikte Ali Kemal'e de yeniden bir dinginlik gelmişti.

Denizin bile, onda yaşamanın koşulu gibi, vazgeçilmez olan denizin bile, şu kadar saattir, en ufak bir mutluluk kırıntısı yaratmadığını düşünerek dışarı çıkma isteği duydu birden. Bir umuda, çareye kavuşma hevesi gibi düşünmeye bağlı isteklerden değildi bu. Kendiliğinden, bir çağrının en doğal sesine açılmaktı. Ulaşılmaz deniz, büyük çalkantı, evrenin anlamı ve anlamsızlığını birlikte duyuruyor, sanki kişiyi küçülterek, ona kendisinin ne denli ufak, gözle görünmez bir parçası olduğunu hatırlatarak, "Bana gel, karış bana, benimle ol..." çağrıları ile, dünyanın insan kişiliğine nereden musallat edip biriktirdiği bilinmeyen pisliklerinden kurtarmayı vaat ediyordu.

Görevlilerin yüzüne bakmadan küpeşteye çıkınca renklerle de burun buruna geldi Ali Kemal. Öyle ya, dünyada renkler de vardı. Ada'dan göçüp, Arnavutköy'deki, babadan kalma son eve sığındığı zaman, Boğaz'daki renklerle oyalandığını hatırlamak da neydi şu anda! Sırtlara vurup, yeşilin her türlüsüyle, mavinin her karışımına dalıp gittiği günler, nasıl arınmış, yunmuş, nasıl tutkularının üstüne çıkmıştı.

Dünya savaşına sürüklenen insanların haline bir politikacı gibi değil de, insan duyarlığı ile acımaya bile başlamıştı.

Hafif rüzgârı büyük soluklarla içine aldıkça ferahlıyor, boğuntu az da olsa dağılıyordu.

"Deniz ulaşılmaz ışık sen varsan, ben de varlığımı sonuna kadar duymalıyım... yakamı bırakmamalıyım.." diye mırıldandı. Var olan bir gerçekliği, daha şimdiden, kırıp parçalamaya ne hakkım var benim. Doğanın insana verdiklerini yavaş yavaş geri almasının son çizgisine gelmeden, kendi kendini söndürmeye bırakmak gibi bir şey değil mi bu? Hayır, nasıl isterim sönmeyi ben! Kim ister ki!.. Kurtuluş, yaşamaktır. Kaç defa, daha gençken, Kahire'lerde bile, servetten olmuşken, ihanette uğramışken bile yıkılmayan benim inat heykelim değil miydi...

N'apalım yani! Barış istiyorduk. bize barışa uygun gibi görünen gözlemleri ifade ediyorduk. Mustafa Kemal için Kürt Mustafa divanı harbinden idam kararını ben mi çıkardım? O bile, belki de Sakarya Savaşları'na kadar bilir miydi sonun böyle geleceğini... N'apalım yani, onlar görmüş, biz görmemişiz... Yanılmışız... Daha geçen hafta açıkça yazmadık mı? Yanılmışız demedik mi? Sevmesek bu vatanı, bu insanları, canımızı kurtarmak için İngiliz Kumandanlığı'na bir haber yetmez miydi? Başvurduk mu?

Şu anında bile yalana saptığının farkına vararak utanç tepesine bindiriverdi birden. Kaç gün, kaç gece, matbaada, evde, İzmit'e kadar gelen ulusal ordularla İngilizler'in tutuşmasını yürek çarpıntıları içinde bekleyen adam değil miydi o!.. Bir tüfek patlasa, İngiliz silâhı bir tepelerine bindiriverse, üç buçuk serüvencinin sonlarını bir görsem umuduyla, yabancı zırhlıların görkemli havasına, yabancı bayrağa, komutana, nefere en orospu bakışlarla bakan adam değil miydi!..

Kendi kendisine karşı bile hiçbir gerekçe bulup çıkaramamanın küçüklüğü, sünepeliği içinde yüzüne vuran rüzgârlardan bile kaçmak istedi bir an... Saklanmak istedi.

"Ali Kemal... Ali Kemal... Geyve Boğazı'nda göğüslerini siper

eden kurtuluş savaşçılarının üzerine saldıran kuvvayı inzibatiye uşaklarının başkumandanı Ali Kemal sen değil misin sen?.. Valilere, Reddi İlhak Cemiyetini kuran vatanseverleri tutuklama emirlerini sen göndermedin mi? Palikaryaya 'Türk misafirperverliğini gösterin ey ahali...' diye yazan kalemin adı neydi, adı..."

Deniz bile yetmiyordu. Denizin bile artık yetmeyeceğini anlamanın düşüşü omuzlarına bastırınca, çıkar yolun gittikçe daraldığını görerek kaburgalarında aynı çatırtıları duymaya başladı.

— İçeri girin artık...

Serkildorya'nın önünde kolunu büküp otomobile iten görevlinin sesine teslim olarak, oturduğu yere döndü.

Bir Gece ki...

Akşam birden bastırıvermişti. Uzaktan Pendik dolaylarında ışıklar bir görünüyor, bir koyboluyordu. Soluk soluğa kendini tamamlamakta acele eden güz günlerinden biri denize yuvarlanmış gitmiş, gece bindirivermişti. Bir gece ki... karanlığında tuttuğu adamı, nereye götürdüğünü sezdirmeden kulağından yakalanmış sürüklüyor ha sürüklüyordu.

Motorun birörnek sesi, suların eski bir ölüm tanrısının kurban beklerkenki iştahını andırır şapırtılarla "dın... dın..." beynine vurmaya başlamıştı artık. En kötüsü de konuşamamaktı. Akşam bastırırken bir defa daha denemiş, yine o taşlaşmış gözlerle karşılaşarak esaslı bir tekme yemiş gibi, belkemiğinden sular akmaya başlamıştı. Daha fazla parçalanmamak için görevlilerin oturduğu yere bakmıyordu artık.

Çocukluğundan beri konuşmak, sanki hava gibi her saniye gerekli olan bir şeydi onun için. Sesini duyduğu süre bilincine varırdı. Kimi gün yazdıklarını konuşur, kimi gün konuştuklarını yazardı.

Söz, insan yaratılışının en güzel, en etkili biçimlerini alarak kimi bir musikinin korkusuz girişkenliğinde kimi bir rüzgâr sert-

liğinde, ama her zaman kendisi için kullanmaya alıştığı bir silâh gibiydi. Kişiye göre dalgalanan, kişiye göre sertleşen, tatlı nağmeler halindeyken, bakmışsın fırtınalaşan, bakmışsın gerçekten yılan zehirleri döker gibi, şirret, inatçı ve karşısındakini allak bullak eden...

Tophane müşterilerinden Zeki Paşa'nın kızını nice savaşlardan sonra sözün bu değişimlerinin yarattığı güçle almamış mıydı... Elbette ki kadınlarla konuşmaktı en güzeli... Ama bir kadınla, gözünün içine bakarken, iliklerinin titrediği belli olan... en kadın köşelerindeki bilinmez kıpırdanışların sözün dokunuşlarıyla dalga dalga yükseldiğini gözlerde baygınlaşıp, yanaklarda alevlendiğini, dudaklarda titreşimler yarattığını göre göre bir dişiyle konuşmak Ali Kemal'de kadını yatakta arama düşkünlüğünden daha derin etkiler yarattı hep.

"Sekiz saatte ancak sekiz kelime..." diye düşündü, "kurumuş gibi oldum."

Gerçekten kafası yangın yerine dönmüştü. Gözlerini kapayınca gündüzkinin aksine, hep en zor zamanları bindiriyordu. Dalgınlığı içindeyken, bıyık, kalpak ve silâh olarak görünen hayallerle karşılaşmaya başlamıştı. Hepsi, en güzel yüzlü olanlar bile, kendisini fark edince çizgi çizgi donup kalıyorlardı. Boğazı sıkılıyormuş gibi açıyordu gözlerini... Bir oluyor, ikisi üçü yan yana önünde duruyorlar; bir oluyor, taburlar, alaylar, tümenler kalabalığında hep bir ağızdan suratına tükürür gibi geçiyorlardı.

"Allaaah Allah, bu kadar kalabalığı nereden bulmuşlar, onca insanı kuvvayı inzibatiyeye biz parayla toplayamadık..." şaşkınlığının şapşallığı ile utancın kahredici küçülmüşlüğüne kapılıyordu.

Bir geceydi ki... işte. Uskurun her dönüşünde, kafasını yaratan görünmez güçlerin, biraz daha hırpalanmışlığı ortasında bir şeyler, şimdiye kadar, bilmediği, okumuş olsa bile, düşünmeden geçtiği bir şeyler anlatıyordu Ali Kemal'e.

Görevlilerden birisi uyumuş, birisi –yine o bileğini büküp otomobile sürükleyeni– nöbette kalmıştı. Şu adamın genç uykusuna

dalabilmek için neler vermeyeceğini düşündü Ali Kemal. Sadece bu uykunun derinliğinde kaybolup gitmek için, neleri gözden çıkarmazdı.

Birden –artık sık sık kedini küçük görmeye de alışmıştı– "Daha önce niye düşünmedin bunu?" diye kendini esaslı bir payladı. "Otomobilde neden pazarlığa girmedin? Bin, beş bin, on bin, yirmi bin... Ne isterlerse, nereye kadar dayanırlarsa... Verilmez miydi yani!.. Senin gibi bir yandaşı kurtarmak, dostlarına pek mi külfet olurdu?"

Görevli düzgün soluk alıp verişler arasında kimi derin bir iç çekişi, kimi bir hırıltıyla değiştikçe yan gözle nöbette kalana bakıyor, bu defa uyumayan adamın dimdik, sade, dingin duruşuna özeniyordu. Haydi gözleri kapanmak bilmiyor, kalan zamanı şöyle adam gibi geçirseydi bari...

"Kalan zaman..."

Bu iki sözcük kafasında "Kalan zamana bakıp..." biçiminde bir aruz kalıbına dökülünce bir an, bir mısra düşürmenin umuduna kapılarak, dirilir gibi oldu. Ama çok geçmeden anlamının getirdiği ürkütücü çağrışımlarla çılgınca bir titremeye kapıldı birden.

Kalan zaman... Ne kadardı bu kalan zaman? Ateş 40'a yükselmiş. Kalp dayanır mı dayanmaz mı telâşı başında bekleşenlerin ağlamaklı çehrelerinden aktığı belli oluyor gibi, boyuna bunu soruyordu. Kalan zaman ne kadardı?

O kabine toplantılarında iki tümcesi sadrazamın mantığında iki tokat gibi şaklayan Ali Kemal, dilediği saray oyununu dilediği biçimde, dilediği anda sahneye koyan güçlüler güçlüsü, işbirlikçiler sultanı, görkemini kaybetmelere ne zaman düşmüş de böyle "titre ha titre, titre ha titre" motorun sarsıntısından bile baskın çıkıyordu.

Nöbetçi görevli, yan gözle bakarak, "Yuh be... Adama bak!..." diye geçirdi içinden. "Onlar bizi yakalamış olsalar kaçımızın yelkeni iner suya böyle.. Diyelim, şu namussuzu otomobile attığım sırada tepeme binselerdi, böyle mi olurdum ben?"

Motorun sarsıntısı duralıyor, geçiyor, Ali Kemal'in titremeleri geçmiyordu. Neden sonra, iradesi dışında kendiliğinden yatışsa bile, bu defa da tek tek, yan yana o bıyık, kalpak ve silâh görüntüleri kafasına doluşuveriyordu. Konuşmadan ve konuşturmadan hesap soruşların en haklısı gözlerinde ne biçim ışınlarla yanan adamlardı bunlar öyle... Bu kadar yaş yaşamış, memleket gezmiş, makam görmüş hiç benzerleriyle karşılaşmamaştı Ali Kemal. Sivil miydiler, asker miydiler? Üzerlerinde ne savaştan yeni çıkmışların bıkkınlığı, ne kuvvayı inzibatiye neferlerinin kana susamış ama hain gözleri, cani ama korkak suratları vardı. Yorgundular ama ayaktaydılar.

"N'apacaklarsa yapsınlar bari..." diye içindeki erimişliği dışa vurunca, görevli döndü baktı... Şu anda bir şey söylese döner, karşılık verir, konuşur muydu acaba? Son bir umutla düşünmeden, aramadan fısıldayıverdi:

— Siz de uyusaydınız evlâdım...

Derken de kendini toparlamaya, yeni sözcükler aramaya çalıştı.

"Evlâdım" sözcüğüne küfür yemiş gibi içerlemişti görevli ama, yine sustu. Taş gibi, öldürseler tek söz söylemeyen pek az sayıda insanın, yanındakileri çılgına döndüren, sert, gergin ama amaçladığı çizgiye ulaşmış kişiliği ve nefretlerin en küçültücü ışıklarını taşıyan gözleriyle baktı.

Beyni ne zaman susmuş, hiç hatırlamıyordu. Gözlerini açınca "İçim geçmiş..." diye sevinerek evinde, yatak odasındaymış gibi, dirseklerini aça aça gerindi. Eskimiş bir pehlivanın görünüşünde, bir süre ellerini nereye koyacağını bilemedi; sonra belini, özellikle de böbrek üstü kesimlerini uğuşturmaya başladı. Üst üste, görmüş geçirmiş hançerelere özgü "Öhhö... Öhhö"lerden birini ikisini patlattı. Parmaklarıyla yeşile çalan yanaklarını, çenesini sıvazlayarak sakalını yokladı. Yalnızmış, kendi kendineymiş gibi, ayağa kalkarak motorun penceresinden hemen yakınındaki sulara baktı bir iki. Sonra, öbür pencereye döndü.

"Eh... bişey de kalmamış.." diye düşünürken, şaşırtıcı bir hızla dönerek, görevlilere:

— Dışarı çıkacağım, dedi.

Makam odasına habersiz gelen birine sertleşmiş gibi, kaşları çatlamış, sesi emir sesine dönüşmüştü.

Çıkardılar.

Döndüğü zaman yüzü eski sarışınlığına az çok kavuşmuştu. Alışık ve durumun bilincine varan gözlerle yine çevreye bakınmaya başladı. Boğazında kılçıklanan pisliklerden kurtulmuş, ağzının tadı az çok yerine gelmişti. "Bir sade kahve olsaydı bari..." diye düşündü. Cigarasını arandı, ilk üflediği dumanın yarattığı çemberlere baktı.

Babayani, "olur böyle şeyler" felsefesine içtenlikle inanmanın dinginliğiyle, akşam fazlaca kaçırmış bir içkicinin yarı boşvermiş, yarı köhnemiş hali arasında beklerken motorun bozularak yol kesmesine bile aldırmadı.

Anadolu Toprağında...

İzmit'ten gönderilen Feribot'tan, bindirildiği gibi, kollarından tutularak çıkarıldığı zaman, toprağa basınca gökyüzü, sırtlara dağınık ve perişan kondurulmuş evler gözüne çarptı. Kafası yerindeydi ama, durgunlaşmıştı. "Bu evlerden birinde doğup büyüseydim," diye kesik kesik, olmayacağını pek iyi bildiği bir gerçeklik, daha istek haline dönüşmeden kaydı gitti düşüncesinden.

Az ötede, iskeleye abanmış bir kalyondan adamlar çuval çuval bir şeyler taşıyorlardı, görmedi. Yürütüldüğü doğrultuda karşısına çıkanlara da bakmadan, adımlarını, aralarında yürüdüğü askerlerin adımlarına uydurmaya çalışıyor, yirmi dört saattir sesini duymadığı için dış dünya ile kendisi arasındaki uyum var mı yok mu merak ediyordu.

Anacaddeye çıkınca, çoğalan insanlar arasında yıpranmış üniformaları içinde subaylar daha sık görünüyordu. Başı kendiliğin-

den öne düşmüştü. Kollarında iki yabancı elin varlığını duyunca sinirleniyor, dudaklarını ısırarak içinde beliren isyanı geçiştirmeye çalışıyordu.

Uyuşan zihinle birlikte çağrışımları da donmuş gitmişti. Artık cadde yalnızca cadde, insanlar yalnızca insan, İzmit yalnızca İzmit olarak görünüyordu. Ağaçsa ağaç, gökyüzüyse gökyüzü ve tutuklanmaysa tutuklanma... Her şeyi olanca ayrıntısı ve gerçekliği içinde fark ediyor ama yorumlayamıyor, kendisi ile ilişkilerini bile tam belirleyemeden, sürüklenmeye yaklaşan çizgilerde yürümeye çalışıyordu.

Nurettin Paşa karargâhına böyle getirildi Ali Kemal. Kumandanın odasına sokulduğu zaman, önce nasıl duracağını kestiremeyerek, iri ellerini acemice önünde birleştirdi. Yirmi dört saattir üzerine musallat olan korku iliklerini boşaltmış gibiydi.

Kumandan:

— Şu zavallı vatanı kurtaranlarla ne alıp veremediğiniz var sizin? diye sorunca:

— Ben siyasal bir inanç sahibi olarak düşündüklerimi yazdım paşam... dedi.

Sözcükleri kendi sesinden duymanın getirdiği güven, yaşamının güvencesine kavuşmanın yarattığı sevinçle gözlerinde ışıyordu. Değişmiş, Ali Kemal olmaya yaklaşıvermişti.

— Yanıldığımı anladığım gün, dakika geçirmeden, yanıldığımı da yazdım. Ankara'ya, orduya güvenim vardır. Onların adaletinden eminim... Benim gözlemlerim...

Açılmıştı. Yeni bir satırbaşına geçmek üzereyken kumandan elini havaya kaldırarak kesti:

— Artin Kemal'i tanır mısınız?

Birdenbire sarardı, boğuk bir sesle,

— Hayır, dedi Ali Kemal.

Bu defa belkemiğine gerçekten tekme yemiş gibi, boşaldı birden. Sendeledi ama düşmedi. Artık iyi tanıdığı titremelere çok yakın ürperişlerle kapıdan çıktı.

Subaylar kollarına girdikleri zaman, omuzlarının üzerinden, son bir defa Ali Kemal gibi bakmak istedi ama gücü yetmedi. Birden, kafasında şimşekler çakmış gibi yine o eski dizesini hatırlayınca, ne derlerse desinler, nasıl karşılarlarsa karşılasınlar aldırmadan, belki de yaşamının ilk içtenliğiyle, yüksek sesle okudu.

— "Ne söylesem ki harâbım, ne eylesem ki harâb..."

Suratının sarı ışıkları artık tamamıyla uçup gitmiş, yine sabahki gibi, yeşille kara arası renklere boyanmıştı.

Zaman düşüncesinden kayıyor, geçmişle o dakika arasındaki bağlantılar, saniye ve saniye kopuştukça "ne yaptım... ne yazdım..." gibi bölük pörçük sözcüklerle dünden önceki zamanda yaşayan Ali Kemal'in yakasını tutarak sormak istiyordu.

"Ne yaptım... ne yazdım..."

Sadece iki sorudan ibaret kalan bir düşüşün içinde koridorlardan geçerken o korkunç çengel katıldı kafasına. İdam sehpası ile bir manga askerin göğsüne çevirdikleri namlulardan fırlayan kurşunlarla toprağa yıkılıp gitme arasında belli belirsiz iki bölümü, iki ölmüş Ali Kemal'i görerek, iki yandan iki kolunu yakalayan subayların parmaklarına düşer oldu.

Merdivenlerden inince çevrede dağınık bir kalabalıkla karşılaştı. Dumanlı, yarı düşsel bir ortamda, hep yere aşağıya kayıyordu. İndikçe kalabalık daralmaya başladı.

Hiç karşılaşmadığı yüzler, coşkuyla, öç alma duygularıyla sallanan yüzler... Ateşe hazır göz, havaya kalkan el, sıkılan yumruk. O ana kadarki evlât babası, baba evlâdı, kardeş ağabeyi, ağabey kardeşi olduklarını çoktan unutmuş, kural ve yasa kavramını, tanrı kavramını bile unutmuş gözler baktılar Ali Kemal'e bir süre.

Önce bir ihtiyar ses verdi:

— Artin Kemal!.. diye.

Sonra hep bir ağızdan dalgalandı kalabalıkta adı.

— Artin Kemal!.. Artin Kemal!..

"Yok... Yok... Hayır... Hayır" demek ister gibi, umarsız kaldırmaya çalıştı elini. Başaramadı.

Subayları aşarak ilkin bir yumruk omuzuna indi. Sonra bacağında bir ağırlık, bir postal ağırlığı... Düşerken toparlanmaya, yakın çevresini saran adamların ötesine berisine tutunarak ayakta kalmaya çalıştı. Elleri havada kaldı yine. Artık sopalar ve taşlar hiçbir organında ayrım gözetmeden inmeye başlamıştı. Kanlar içinde kaldığını duyuyor, artık düşüncesiyle bile karşı koyacak gücü yitirdiğini anlıyordu.

Geçen her saniye, uzun bir geçmiş zamandı ve olanca hızıyla kayarak onu da birlikte sürüklüyordu.

— Be-en, diye tısladı; çok kısa bir süre sonra da duymaz oldu.

Birkaç kişi ölüsünün ayağına ip bağlayarak cadde sokak dinlemeden sürüklüyor, arkalarındaki kalabalık, "Artin Kemal... Artin Kemal..." haykırılarıyla yeri göğü koparıyordu.



Cicibaba

Kaç gündür okuldan dönünce, evde var mı yok mu belli olmuyordu. Ya hemen derse oturuyor, ya boş kalan odalardan birine geçerek arka bahçelerde oynayan çocukları seyrediyordu. Kaygılı gözlerle izliyordu annesini. Bir dediğini iki etmiyordu. Fazla anlayış, çocuk yüzündeki çizgilerde giderek hüzün resimleri yaratmıştı. "Annem ya bayılırsa... Saniy'anım teyzelere haber verene kadar dişleri çözülmezse... Gözleri açılmazsa..."

Nerede olursa olsun, kulağı annesinin sesindeydi Fikret'in. Kaç gündür konsolu bile karıştırmıyor, babasının resimlerine bile bakmıyordu. Kiracılar çıkalı evin yaşamı altüst olmuş, o da bu yeni yaşama ayak uydurmuştu. Kimi sorular onun da kafasında büyüyüp genişliyor, okulda bile dalgınlığına vuruyordu. "Böyle giderse bakkal Lazari öteberi vermezmiş... Kasap Bekir'in hesabını kapatmazsak et alamazmışız..."

Kaç kez, kahvenin önünden geçerken, umutla Cemal Efendinin çağırmasını bekledi Fikret. Adam geçtiğini görsün diye ağırlaştı,

bir defa da masaların altından gazoz kapağı koplayan çocuklar gibi bahçeye bile girdi; ama ses çıkmıyordu.

Kiralık ev soran yoksa, Kahveci Cemal niye seslensin biçiminde düşünceleri koşarak dağıtmaya çalıştı kaç kez.

Cuma sabahı, kuyudan su çekerken, annesi:

— Fikret, diye seslendi, koş kapı çalışıyor.

Saniy'anım Teyzenin oğlu Polis Rasim'le, esmer iri yüzlü bir adam merdivenin alt basamağına ayaklarını dayamış duruyorlardı.

— Anahtarı al, arka tarafı aç, dedi polis Rasim. Necati yüzbaşım evi görecek.

Soluk soluğa anahtarı istedi, kapıyı açtı.

Adam, daha sofada badanası yenilenmiş, temiz duvarları görünce:

— Bak bu iyi, dedi.

Sonra öbür tarafın iki odasını da adımladı. Bir eliyle köşelere bir şeyler yerleştirir gibi yaptı. Mutfağa geçince raflara, uzun uzun da musluk taşına baktı.

— Kuyu var diyordun, kuyu nerede? diye sordu. Hafif de konuşsa, uzaklardan duyulacak kadar gür sesliydi.

— Öbür tarafta diye yanıtladı Rasim. Yenge istediği zaman geçer, yararlanır. Suyu tatlıdır yüzbaşım.

— Pekâlâ, pekâlâ, dedi adam. Malûl yüzbaşı Necati de Güzel Ali Beyin konağını tutacak değil a... Akşama doğru hanım da görsün, tamam.

Onlar gider gitmez annesi kolundan çekmişti.

— Kimmiş?

— Beğendiler mi?

— Ne dediler?

— Nasıl adam?

Bir solukta soruları yanıtlamaya çalışırken, orada hiç farkında olmadığı bir şeyin bilincine vardı Fikret. Kiracının sol kolu yoktu. Kol yerine, çeketin boş kolu uzanıyordu. İçi burkulmuş, sanki, birtakım zorbalar evlerinin tutulmasının yarattığı sevincin üstüne yürümüşlerdi. Neden hep böyle oluyordu. Hep birileri, hep bir şeyler sevinçleriyle aralarına giriyorlardı?

Annesininkiler bitince, o sordu:

— Anne babam hiç yaralandı mı?

Yaralanmamış, ama hastalanmış babam. Böbrekleri sancılandığı için on beş gün cepheden geri hizmete almışlar.

— Yok yok, evlenmeden önce Balkanlar'da eşkıya takibinde kasıklarından vurulmuş, diye düzeltti kadın...

Evlenmeden önce... Daha ben doğmadan önce diye düşündü Fikret... Ağabeyim bile doğmadan.

— Sonra?

— Sonrası bu işte. Sonra evlendik. Bir şeyciği yoktu. Öteki harplere girdi. Sapasağlam da çıktı.

Babası savaştan sonra ölmüştü. Zaten o da geçen yıl öğrendi tam doğrusunu. Antep'te diyorlar, inanmış gözüküyordu.

İçini özlemlerin dayanılmaz dalgaları tamamen kaplayınca sorardı:

— Anne, nerede benim babam?

— Antep'te dedim ya evlâdım...

— N'apıyor?

— İşi var.

— Ne işi var be bu kadar?

Soruların arkası kesilmeyice kadının dili karışır, üzüntü, sinirlilik ve umutsuzluk tonları taşıyan ses sabır çizgilerini aşarak dudaklarına vururdu.

— Aman yarabbi... Şimdi bayılacağım... diye ağlamakla direnme arasında, başvurmayla isyan arasında sözcüklerle Fikret'in içindeki yangına körükle giderdi.

Kendi sorularını kısa kesti. Annesi bulaşıkları çalkalayıp:

— Sen kurula şunları, demişti. Ben Saniy'anım Teyzelere gideyim. Bakıyım Rasim'e başka bir şey söylemiş mi?

İşin sonrası da su gibi aktı zaten. Haftasına kalmadan malûl yüzbaşı Necati'nin iki araba eşyası eski evin önüne boşaltıldı.

Arabalar geldiğinde Fikret, öbür odada keyiflerin en büyüğünü yaşıyor, yani konsolun alt çekmecesini karıştırıyordu. Atların sesi-

ni duyar duymaz kitapları, resimleri yerlerine koydu, çekmeceyi itti. Kapıya koştu. Ama ortalarda çocuk göremedi.

❧ ❧ ❧

Yeni kiracı hanımı ilk kez mutfağın önünde gördüğünde, hem ipe çamaşır asıyor, hem şarkı söylüyordu.

"Geçtiğim yollara baktım da çiçekler soluyor."

Tahta perdenin üzerinde, komşu bahçenin son kalan ayvalarında toplanan dikkati çözülüp gitmişti Fikret'in. O yaşına kadar, karşılaşmadığı bu ilginç yeniliğe hoşlanarak bıraktı kendini. Sesin bahçeye dağıldığı süre içinde ne başka şey gördü, ne başka şey duydu. Kadının sözcüklerde vurguladığı hüzün, bir şarkı söylemekten çok, yoksunluklarıyla acılandığı bir şeyleri haykırıya vuruyor gibiydi.

Çamaşır sepetine eğildikçe ara vererek mandalları tutuştururken ağırdan alarak sözcüklerle kendi arasında kimbilir ne zamandır kurmaya alıştığı, yakınlığı yaşadı durdu.

Fikret, tahta perdede komşu bahçeye yarı dönük dururken "Mahmure Abla kadar, ama beyi malûl yüzbaşı..." diye düşünüyordu.

Malûl yüzbaşı... Bu sözcükler kafasındaki kırk, kırk beş yaşlarındaki tek kollu adam görüntüsüyle birleştiği halde somutlanmaz, ulaşılmaz, tıpkı daha on yıl önce biten savaş gibi dinlediğinin binde birini anlayamadığı masalsı, korkutucu bir kavram oluvermişti. Neden çocukları yoktu? Ölmüş mü çocukları? Doğmamış mı? Necati Bey ihtiyar olunca, hem de tek kollu bir ihtiyar olunca...

Sofrada, annesini –tarhana çorbasına yağda kızarttığı ekmek parçalarını koyarken– sıkıştırdı.

— Anne...

— Hı...

— Yeni kiracıların neden çocukları yok?

Kepçe elinde yüzüne baktı annesi. Gevelemeye çalıştı:

— İşte olmamış.

Kepçe Fikret'in tabağına boşaldı. Kıymalarla kızarmış ekmek parçaları çorbanın üzerinde dolanıyordu. Eğildi, yanaklarını şişirdi, üflemeye başladı. Bir iki ekmek parçası tabağın kenarına gidince, içindeki on iki yaş sevinçleri gözlerine vuruverdi Fikret'in.

Annesi:

— Yapmasana oğlum, sıçratacaksın, diye araya girene kadar da sürdürdü.

Alışmıştı artık. Büyükler, hangi sevinçlerini başı boş bırakırlardı ki zaten. Başını kaldırdı.

— İçsene!..

İnatçılardan, huysuzlardan, ya da inatçı ve huysuz görünmekten çıkar umanlardan olsa şimdi açlıktan öleceğini bilse bile içer miydi o çorbayı...

Kaşığı eline aldı.

— Ama neden olmamış çocukları?

— Olmamış işte... Olmamış! derken biraz serteldi annesi. Kâniye Hanım teyzenin var mı, İkbal Hanımın var mı?

Örnekler, kafasındaki akan suları durduracak gibiyken, "ama onlar yaşlı" diye düşündü ya, tersini söyledi.

— Ama kiracı hanım genç...

Kiracı hanım gerçekten gençti. Belki yirmi sekiz, belki otuz. Ve sokulgandı. Hafta üçü bulmadan geceleri sık sık ara kapıdan sesleniyordu.

— Keriman Abla... Bi yere çıkmayacaksınız gelebilir miyim?

Annesi:

— Evdeyim kızım nereye çıkacağım... diye kapıyı açınca bir tren yolculuğundaymış gibi konuşkanlığını, içtenliğini de birlikte getirir, sokakta erkek adımlarının sıklaştığı, kahvelerin dağılma saatlerine kadar otururdu.

Savaştan sonra babası vakitsiz ölünce, dayısı önayak olmuş, evlendirmişti. O da "kısmet..." sözcüğüne bağlardı anlatırken. "Ağzı dili bağlanıyor insanın Keriman Ablacığım. Görmez olur muyum? Gördüm. Gördüm ama ne bileyim... Başka isteyenlerim de vardı ama..."

Ufak makine iskemlesinin üzerindeki kitabı öylece kalırdı Fikret'in. Dalgınlık, göze batma çizgilerine ulaşmışsa, annesinin sesi kulağını çekerdi.

— Fik-ret! Dersini çalış!

Kendini toparlar:

— İçimden okuyorum anne, derdi.

— İçinden okuyor annesi!..

En yalansız teşekkürlerle bakardı ona. Sonrasını başka bir gece duyarım avuntusuyla kitaba dönmeye çalışır, mırıltıları bozacıların, ketenhelvacıların pencerelere vuran seslerine karışır giderdi.

❧ ❧ ❧

"Sabahat Abla, 250 gram kıyma ile pırasa al dedi, alayım mı?"

"Anne... Sabahat Abla, yeşil sabunumuz varsa bir kalıp yeşil sabun istiyor..."

"Sabahat Abla dedi ki... kullanmıyorsa annen bana iki numara şişini verir mi? dedi..."

Sonra sonra sormamaya başladı Fikret. Arka duvardan atladığı gibi kilise meydanından hızla geçer, Sabahat Ablanın istediği şeyleri alır getirirdi.

Alışkanlık aradaki çekingenlik perdesini önce aralamış, sonra, "Anne ben Sebahat ablalara geçiyorum"a kadar açmış gitmişti.

Onların yatak odasında Necati Bey amcanın kılıcı asılı dururdu. Babasınınki gibi, kırmızı sarı yaldızlarla süslenmiş palaskalara bakınca tuhafsar, kolu böyle olmasaydı, Necati Bey amcanın da şimdi kaymakamlar, albaylar gibi ata bineceğini düşünürdü. Bayramlarda Davutpaşa Kışlasından çıkıp Beyazıt'a giden birliklerin önünde at üstünde geçen yaşını almış subaylar gelirdi gözlerinin önüne. Onların hem iki kolu var, hem de çocukları diye düşünürdü.

Sonra, dağınık çizgiler halinde babası –o gerçek resimlerle üç dört yaş hafızasından kalan düşsel resimlere karışan hayalsi varlık– gelirdi aklına. Böyle şeyleri artık bir daha düşünmemeye ant içecek daralmalara düşerken kendi yoksunluğu içinde, malûl yüzbaşı Necati'nin yoksunluğunu görürdü birden.

"Benim babam yok, onun çocuğu..." diye acılanırdı...

"Sabahat Abla ben size cicianne diyeyim mi?"

"De oğlum, de güzelim..."

Sonra Necati Bey amcayı kaldırdı. Cicibaba demeye başladı.

Duygularının rayına ne güzel oturmuştu o sözcükler.

Malül yüzbaşının ayak seslerini duyduğu kimi akşamüstleri ara kapıdan gölge gibi süzülür, onların sofalarında.

— Cicibaba ben geldim, diye seslenirdi.

— Vay benim arslan oğlum! diye gümbürderdi yüzbaşı.

Hemen yanına oturtur, savaşın çekip koparmadığı koluyla sarardı.

— Bu akşam anlatacak mısınız?

— Bilmem bakalım... derdi ama durgunlaşırdı yüzbaşı. Kocaman iri kemikli, esmer yüzü büsbütün kararır, ışığı yitmiş gözleri bakacak başka duvarlar, başka tavanlar arardı.

Bu kez de, sevinci ile kendi arasına pişmanlığı girerdi Fikret'in. Neden hep böyle oluyordu. Başkalarından başka, bir de insanın kendisi neden sevinçleriyle arasına giriyordu. Savaşta düşmanları yenmedik mi biz? Denize dökmedik mi? Neden anlatmıyor cicibabam? Neden böyle hastalanmış gibi oluyor?

Sorular, acımasız, anlayışsız sorular, çatır çutur kolunu kanadını koparacak gibi üstüne çökünce kaçacak yer arardı.

O gece yarısı Fikret rüyasında tarih öğretmeninden azar işitiyordu. Ter içinde kalmıştı. Derken adam bağırmaya başladı. Sesler seslerin peşinden geliyordu. Sınıf muharebe meydanına dönmüştü. Tarih hocasının elinde kılıç vardı. Oraya buraya koşmaya çalışıyor, oysa bir adım bile atamıyordu. Sadece bağırıyordu.

— Birinci takım ateş!.. Birinci takım ateş!..

Sıçradı Fikret. Annesine sokulmak isterken onun gözleriyle karşılaşınca sevindi.

Annesi, "korkma" diye başını göğsüne almıştı.

"Bi şey yok uyu..."

— Birinci takım ateş!.. Mazlum Çavuş!.. Mazlum Çavuş!..

Malûl yüzbaşının yan odadan gelen sesini uyanık kulağıyla duymanın bilincine varınca, içindeki yangın saçlarını sardı Fikret'in. Asıl o zaman korktu.



Anası

Hayriye kahve cezvesini geri geri çekti. Sonra yeniden daha derine sürdü. Mangalda çoğu küle dönüşmüş odun ateşi vardı. Beş numara gaz lambasının ışığı altında asıl görünüşünden başkalaşıyor, gölge-ışık değişimleriyle derinleşen irili ufaklı ateş parçaları insanın gözünü alıyordu. Kimi de karanlıkta parlayan kedi gözleri biçiminde görünüşlermiş gibi boş bulununca bayağı korkutucu oluyordu.

Hayriye'nin yalnız geçirdiği gecelerde kapıldığı vehimlerdi bunlar. Birkaç gün öncesinin canlı görüntüleri kafasında somutlantıkça, öteki odaya bile geçmekten çekinir olmuştu. Kırk yıllık evin kapısını penceresini bile yabancılıyor, kafeslerin düz, eğri, çapraz gölgelerine gözü takılsa, hemen arkalarında birileri bekliyormuş duygusuna kapılıyordu. Kaç gecenin mahmurluğu içinde, güvenlik memurlarının ürkütücü resimlerini görerek çarpıntıları tutmuş, uykusunu açmak için ne yapacağını bilememişti.

Kahveyi boşalttı. Fincanın birini karşısındaki kadına uzatırken:

— Ne iyi ettin de geldin Şaziye, dedi. Gece yalnız kalmak öldürü-

yor beni. Bir an dalmaya gelmiyor. Karşımda hep onlar. Gözümü kapasam, konsola, yüklüğe, yatakların altına dalan elleri görüyorum.

— N'apacaksın, kendini bırakma abla, dedi kadın. Sabahattin'e faydası var mı bunun? Düşün... Bi gün gidemesen, ne yer ne içer? Mazallah bir evlattan oluruz. Dur bakalım.

Hayriye ensesine düşen tülbentin ucunu çekiştirerek gözlerini sildi.

— Enişte nin cephede tuttuğu defterini bile karıştırdılar Şaziye, dedi. Ne diyorsun sen.. Zavallının hatırasına saygı duyacaklarına... Benim bile el sürmeye kıyamadığım defterleri, görsen, didik didik ettiler.

— Ellerine kuvvet geçmesin abla. Ne biçim oluyor insanlar böyle. Sanırsın ki...

— Yok kızım yok, diye kesti Hayriye. Artık bir şey sandığım filan yok benim. Cenabı hak evladımı şu işten kurtarsın da...

Derken de kötümserliği ağır bastı. Kırık dökük, kendi kendine konuşur gibi,

— Ama artık sürer de sürer, dedi kapı kapandı mı kapanmadı mı?

— Benim Tevfik söylüyor, dedi Şaziye. Sade Tıbbiyeden on yedi kişi varmış.

— Vardır ya olmaz mı... On yedi kişi de olur, yirmi yedi de... İttihatçılar bir baskında girmedik ev bırakmazlardı. Hakkı dayıya yetişmedin mi sen! Ferdane yengenin Hakkı Dayı, gemiden geldiği akşam, gusulhanede yıkanırken çırılçıplak yakalamışlar adamı. Enişten anlatırken cini tepesine çıkardı. "Ah şu uşak mikâpları..." diye bağırmasından camlar titrerdi.

— Sabahattin de enişteme çekmiş, dedi Şaziye. Bizim sülâlede karakol görmüş adam mı var abla! Ağabeyim tınmaz melaike. Gölgesinden korkar... Babam dersen, sanki saray adamı. Evde işe, işten eve...

— Öyle, babasına çekmiş, derken dudakları titredi Hayriye'nin.

"Arslan gibi adam" gözünün önünde canlanıvermişti. Kapısının önünden ilk geçtiği gün, şu kafesin arkasından baktığı andaki duyguları bunca yıl sonra yeniden yaşar mıymış insan?.. Otuz sekizin-

ci yaşında, yirmi yıl öncesinin bir anını, şimdiymiş gibi, duyar mıymış?

— Babasına çekmiş, diye yineledi. Onun havasında büyüdü, kızım. Hep mücadele gördü. Onun kitaplarını okudu.

Konuşurken, çoktan yitmiş bir zamanın hayalleri somutlanmış, birdenbire içinin bir yanında bildik bir erkek çamaşırı kokusu alevlenip geçmişti. Bir anlık etkiyle saçlarının diplerine kadar terliyor, yoksunluğun gerçeği ile, sıkıntı ve biraz da utanç duyguları hep bir arada ense kökünde ağrılar yaratıyordu. Ama bırakmadı kendini. Yaşıyormuş da karşısındaymış gibi, gülümsemeye çalıştı.

— Hoş babası da bayıldığından girmedi ya mücadeleye. Girmesin de ne yapsındı. Askerdi, ama ince adamdı. "İngiliz gelmeden gidemezsem, ölüm çıkacak..." derken ölecek sanırdın. Ne binbaşılar, ne miralaylar duydu bu acıyı... Boş verdiler. Alay bile ettiler, kızım. Doktor Kâzım Beyin damadı Sami Bey, asker değil miydi? Geçti mi Anadolu'ya? Ferik Muslihittin Arif, niyse yaşlıydı diyelim, kardeşi... draz gibi kaymakam.. Geçti mi?..

Şaziye de duygulanmıştı.

— Benim Tevfik de öyle söyler, dedi. Sivildir ama asker ruhludur. İki kadeh içince anlatır anlatır, çileden çıkar.

— N'iyse, diye içini çekti Hayriye... N'apalım. Karşısında duvarda, büyük çerçeve içinde, hattatın küçük bir kalyona benzeterek yazdığı satırlara gözü takılmıştı.

Bu boşluktan yararlanarak Şaziye çantasından alacağını almış, ablasının gözlerini arıyordu.

— Abla...

— Ne var kızım?

— Tevfik yirmi lira gönderebildi.

Hayriye, kardeşinin uzattığı parayı bakmadan aldı.

— Sağ ol! dedi. Tütün ikramiyesi alınca veririm. Üç aylığa bırakmam.

Kale dışından kopan rüzgâr, Topkapı Çarşısı'nda bir dolanıyor,

sonra bütün soluğuyla Yenibahçe'ye doğru akıyordu. Arpaemini Yokuşu'nun başındaki terkos çeşmesinin önünde çocuklarla kadınlar tenekeleri, kovaları dizmişler, sıra bekliyorlardı.

Hayriye, kahvenin önünden geçmemek için, Hamam odaları sokağına sapacak oldu, vazgeçti. Dar sokakta kaç kapı açılacak, "gel içeri" diye kolundan tutup çekecekler.

Atkısına sarılarak yukarıya doğru yürüdü. Kahvenin karşı kaldırımından geçerken duygularında yine o sallantı. Yüzbaşı Sedat, içerde tavla oynuyormuş, ya da nargile içiyormuş duygusunun yarattığı o elektriklenme. Torbasını tutan parmaklarında üşümeye benzer, yanmaya benzer titremeler...

"Her görüşme günü, elinde bu torba, tramvaya giderken karşıma biri çıkacak diye niye ürküyorum. Soracaklarsa, söylersin... Büyüten Allah, yetim büyütüyorum ben. Kolay mı?.. Kaç çocuk var Askeri Tıbbiye'lerde okuyan koskoca Topkapı'da... N'apalım, yazı yazmış... Babası da yazardı. Zararlı şey yazar mı benim oğlum!..

Tramvayın cam kenarına dirseğini, avcuna çenesini bırakır düşünürdü:

"Zaten ne olursa analara oluyor. Kadınlara oluyor. Her şeyi biz çekiyoruz. Hastalığı, parasızlığı, ölümü... Mülazım Sedat'ın karısı olmakla, göz açıp kapayıncaya kadar, Şehit Yüzbaşı Sedat'ın dul karısı olmak arasındaki küçücük defterde yazanları bana sorsunlar, Sakarya'nın sevincini bile duymaya vakit kalmadan, arslan gibi adamın toprakta kaldığını öğrenmek nedir, bana sorsunlar.

"Evet, evet her şeyi kadınlar çekiyor. Hürriyette de öyle olmadı mı? Hareket Ordusu'yla gelip Sultan Hamid'in üstüne yürüyen kocan, sarayı tutuyor diye işinden atılan babandı. Sonra... Anadolu'ya geçen kocan, 'nereye gidiyorsun... Bi yerime mi indireceksin...' diye haykıran baban.

"Şimdi de, Sabahattin'in oraya (düşüşürken bile hapishane diye düşünemiyordu) Girmesinin yarattığı sonuç yine onun omuzlarına bindirmemiş miydi?...

"Askeri Tıbbiye öğrencisi Sabahattin Sedat, şehit yetimi. Yirmi

dört gündür, kapatıldığı hücreden, 'Gönderdiklerini aldım anneciğim'den ibaret, tek satırlık pusula... Mektepten de çıkarırlar mı acaba. Baba maaşını keserler mi? Ya taş odalarda, rutubet içinde bir illet sahibi olursa? Ya tasalanıp tasalanıp içlenirse?

"Karşısında ne vardı bunca sorunun, bunca ağırlığın..."

"— Anneciğim, karıcığım, Hayriyeciğim..."

Sözcükleri oğlu da, kocası da, babası da söylese değişen bir şey mi oluyordu.

Polis müdürlerinin, savcıların, devlet büyüklerinin göremedikleri biziz. Şu kapılarda beklettiğiniz Hayriye'ler, Hatçe'ler... Başka ülkelerde de, başka başka adlarla, makaralara aynı çilenin ipliklerini doldura doldura bitiremeyen acı tezgahları...

Sirkeci'den değiştirdiği taramvaydan III. Ahmet Çeşmesi'nin önünde indiği zaman, ayak bileklerine zincir bağlamışlar gibi, ağır, korkulu adımlarla karşıya geçti. Hep böyle oluyordu. Asker içine girmenin, subay üniforması görmenin yarattığı acıyla, oğlunun, babasıyla aynı ocaktan yetişmiş silâh arkadaşlarının kapısını tuttuğu yasak bölgenin arkasındaki karanlığa atılmasının acısı bir arada duygularını delik deşik ediyordu.

Bir elini torbasının tutamağında, bir elini atkısının uçlarında sıkarak Nizamiye'ye girdi. İlgili bölümde, ilgili görevli, ilgisiz ilgisiz baktı yüzüne.

— Kimin anasıydın sen?

— Askeri Tıbbiye'den Sabahattin Sedat'ın, dedi. 114 numara.

— Akşam, Ankara'ya götürdüler, dedi ilgili kıpırdamadan.

Sesi ne sert, ne yumuşaktı.

— İstiklâl Mahkemesi'ne çıkaracaklar.

Birden parmakları gevşedi Hayriye'nin, adamın yüzüne boş boş baktı kaldı.

— İstiklâl Mahkemesi'ne mi?

Yere yığılınca, torbasının içindeki üç elmadan ikisi özgürlüğünü yaşayan çocukların fırlattıkları lastik toplar gibi, nöbetçinin önünden hızla geçtiler, merdivenlerden atlaya sıçraya caddeye çıktılar.



Hapisteki Yargıç

Önde cezaevi Kâtibi, kendilerine ayrılan odanın kapısına geldikleri zaman, doktor koluna uzandı.

— Yapmayın İhsan Bey...

Birkaç yıl önce, mahkemelerde duruşmaları yönetirken yüzüne yapıştırdığı başkan suratıyla döndü doktora... ters türs, belâlı... Bir şey de söylemedi. Ama kalın, siyah bıyıklarının altında dudaklarının titrediği görülüyordu.

"Peki şimdi ne olacak?"

Hep bu soru... Tutuklama kararı okunalı beri kafasına çengel atmış, derinleşip duruyordu. Daha ilk duruşmada, başsavcı istemiş, yüce divan da cezaevinin kapısını açıvermişti. O dakikadan itibaren gözlerinin önünde ertesi gün çıkacak gazetelerin manşetlerindeki sözcükler uçuşmaya başlamış, istasyonlarda, iskelelerde, tramvay duraklarında koşuşan satıcıların haykırılarını duyar olmuştu.

— Eski Bahriye Vekilinin tutuklandığını yazıyooor!

— Topçu İhsan'ın Ankara cezaevine sokulduğunu yazıyor!..

— Yavuz-havuz davasını yazıyor!..

Kendini ranzaya bıraktığı zaman, "Gidin... Beni yalnız bırakın.." biçiminde bir işaret çekti ötekilere. Doktor, anlayışla uzaklaşıverdi.

Uzandığı yerde, birkaç arı kovanının ortasına düşmüş gibi, kafasının içi vızıl vızıldı. Uğulduyor, şakaklarına, ensesine iğneler batıyordu. Sorular, yüce divanın toplandığı salonun ötesine berisine dağılmışken el ele vermişler, kafasının orasında burasında dönmeye başlamışlardı. Birileri bir yandan, öbürleri öbür yandan çekiyor, sanki üzerine kapının kilitlendiği şu anlarda kırk sekiz yıllık yaşamının bütün girdisinin çıktısının, bütün dönemeçlerinin hesabını istiyorlardı.

"Peki şimdi ne olacak?..."

Kapı açıldı. Koğuşa dalan adımlar sobanın yanına kadar geldi. Eller, kömür kovalarını bıraktı. Adımlar geri dönünce, yeniden kapandı kapı.

Meclisteki konuşmasında bu kapıları olanca gerçekliği içinde gördüğü için mi, "ister misiniz cezamı kendi ellerimle vereyim..." diye haykırmıştı. "Ben elinde devrim bayrağı, cebinde banknot destesi taşıyanlardan değilim arkadaşlar..."

Arkadaşlar mı? Partinin grup yöneticisiyken, bakanken, karşısında özel kalem müdürleri gibi duran, giderken geri geri çekilen o adamlar mıydı arkadaş olanlar... Eliyle gözlerini kapadı. Hepsinin varlıklarından kafasında kalan izleri silkip atmak istemiyle çabalarken, ensesindeki şu çok belirgin ağrıları düşünerek: "Sakın tansiyonum çıkmış olmasın.." diye kaygılanarak gözleri belli noktalarda ateş böceklerine benzer şeylerin uçuşup uçuşmadığına bakıyordu.

"Peki şimdi ne olacak?"

"Gazi de bir şey yapmayacak mı? Kendi eliyle milletvekili seçtirdiği, İstiklâl Mahkemelerine başkan, İş Bankasına yönetici yaptığı; bakan koltuğuna oturttuğu Topçu İhsan, şu karanlığa itilmişken o da bir şey yapmayacak mıydı?.."

En fenası, sorularla birlikte kişiler ve durumlar da geliyordu

gözlerinin önüne. Her sözcük, bakmışsın bir soru oluveriyor, sonra şaşılacak bir hızla Saracoğlu Şükrü'ye, Yunus Nadi'ye, Hakkı Tarık'a, Yüce Divan üyelerine benzer kişilere dönüşüyordu. Bu defa onlar sormaya başlıyorlardı:

— Doktor Fikret, 55 bin liralık komisyon aldığını söylüyor, ne dersiniz?

— Yavuz'un tamirini yapacak olan firmanın temsilcisi Histman'la görüştün mü?

— Yüz bin liralık mektubu gönderen yabancı firmayla ilgin ne?

Düştüğü kısır döngünün çukurlarından kurtulabilmek için, gözlerini açarak kapayarak ellerini ensesinin orasında burasında tutarak dolaştırarak, kafasını en uygun durumlara getirmeye çalışıyor ama başaramıyordu.

Doğrularak ötekilere baktı. Doktor, karşı ranzada oturmuş, başı avuçlarının arasında yerde bir şeyler arıyor sanki. Sapancalı Hakkı, gardiyanın getirdiği kovaya küreği daldıra çıkara, sobayı hızlandırmaya çalışıyor.

Kirli puslu, adamı çileden çıkaran bir sarı karalığı var çevrenin. Daha ilk günün birinci saatinde, en vurdumduymaz, en katı, duygularını sarıp sarmalayıp, dışarda bırakan adamları bile bir yerlerinden yakalayacak bir karanlık bu... İçindeki dengesizliği, rahatsızlığı, "Ben neredeyim?" sorularını genişletip açan, eline hançer verip saldırtan bir karanlık bu..

"Peki ne olacak şimdi?"

"Beni bu karanlıkta mı yaşatacaklar?.. En tehlikeli, öldürülmeye en akın günlerde yedi koca sene gözünün önünden ayırmadığı, emekli bir binbaşıdan Topçu İhsan yarattığı adamın hurdasının çıkmasına gözlerini mi kapatacak?"

Artık sorulardan kurtulmak için seslenmeyi denedi.

— Doktor şu nabzıma baksana bir...

Bileğini, doktor Fikret'in parmaklarına bıraktığı anda değişmiş, mütareke yıllarında Aksaray'da açtığı kömür dükkanının önündeymiş gibi, emekli binbaşı İhsan oluvermişti. Yaşamış, gör-

müş, içkiyle sarhoş, kadınla mest olmuş, yüzyılları bilerek dünya işlerinden uzaklaşmış bir topçu eskisi kimliğine gelivermişti.

— Yok bişeyiniz! diye bileğini serbest bıraktı doktor. Başını göğsüne yaklaştırdı.

— Olsa olsa biraz çarpıntı. Akşama azalmazsa bir şeyler ister, yatıştırırız.

"Gideyim mi?" gibilerden durdu.

— Eline kafana sağlık diye gülümsemeye çalıştı Topçu İhsan. Elini –mahkeme başkanlığından kalma alışkanlıkla– çenesine götürünce gür siyah kaşlarının altında dünyaya ve insanlara nefretle bakan iki gözden ibaret kaldı...

İkinci Saat

İki pusula getirdiler. Biri karısından, öbürü kardeşinden. Hiçbir gizli haber umudu taşımayan satırları, üç defa beş defa okuyarak olmayan anlamlar çıkarmaya çalıştı. Özellikle, "Tanrı yardım edecektir..." sözcüklerinin ardında ifade edilmesi sakıncalı görüldüğü için kâğıda çizilmemiş umutlar aradı. Yok olan bir şeyi var durumuna getirmek için çocukça bir ağaç, resmini çoktan çizmiş gibi, dallara yemyeşil yapraklar, gülümser bahar çiçekleri yerleştiriyordu.

"Tanrı yardım edecektir..." Yaşadığı bu sıkıntı hayatında elbette ki güçlülüğün, erkin, sembolüydü Tanrı. Ama güç kimin elindeydi. Hatta kimin bakışlarındaydı... İsterse.. İstediği zaman yaptırdığı her şey gibi... İsterse hangisi karşı koyabilirdi ona.. İsmet mi?! Mecliste kürsüde suçlama konuşması yaparken bağırdığına ne bakıyorsun sen onun. O haykırdıysa sen de aynı sesle vurmadın mı sözcükleri suratına... Neymiş, İstiklâl Mahkemesi'nde başkanken, Hüseyin Cahit'i beraat ettirdikten bir gün sonra konuşup birlikte şirket kurmaya karar vermiştim. Meclis kürsüsünde, İsmet Paşa'ya karşı yaptığı konuşma kulaklarında yankılanmaya başlayınca pusulalar elinde bükülü kaldı.

"İhsan Beyi temize çıkarmak ne kadar lazımsa... ondan evvel adaleti yerine getirmek lazımdır..."

"Ben kendimin bu kadar ahlâksız olduğumu bilmiyordum arkadaşlar..."

Arkadaşlar mı? Ahlâk mı? Birdenbire, "Hangi arkadaş, hangi ahlâk?!" diye bütün soluğunu boşaltmak istedi Topçu İhsan. Başlatmasınlar beni şimdi. Arsalar kimlerin elinde, kimlerin. Ayvalıklar'da zeytinler kimlere büyüyor, kimlere? Maaşlar kimler için yükseltildi, kimler için?

Düşüncelerindeki kazan fokurdadıkça, sanki hepsini, olağanüstü mahkemelerden birine çekmiş, karşısında tutuyor olmuştu.

Ama, ünlü ünsüz, göbekli göbeksiz, fırsatını bulup çarkın içinde bir yerlere kapağı atan bir dolu adam, duruşma salonlarından, daha sorguya suale vakit bırakmadan bir çabukta çıkıveriyorlar, sonra da başka salonlardan, makam odalarından, koltuklardan sanki elleriyle "nanik" yapıyorlardı Topçu İhsan'a.

Kendini tutmasa yeniden doktora seslenecek, "Fikret... Ölüyorum..." diye ellerine sarılacaktı. Hırs, gerçekten ölümün kapısına kadar getirmiş gibiydi.

Yüce divan önünde söylediklerinden fazla söyleyemedikleri düşündüklerine sansür koydukları alttan alta vurdukça, kendine de yenildiğinin bilincine vararak çıldıracak gibi oluyordu.

Ancak, savaşlarda görülen, –genellikle korkunun birdenbire yarattığı– nereden çıktığı belli olmaz bir güçle pusulaları bir kenara atıp:

— Hakkı.. diye seslendi. Yahu. Sen eski hapishanecisin. Bir sade kahve yapmak yok mu birader?

Sapancalı, dirsekleri gerçek bir tulumbacının kırılışları içinde volta atıyordu, döndü.

— İstedin de yapmadık mı âbicim..

Ve Gecenin İlki

Kahveyle birlikte cigara. Sonra yine cigara. Volta. Voltadan sonra yemek. Yemekten sonra yine kahve.. Volta.. Yine cigara...

Sonunda gece başlamıştı işte.. Topçu İhsan, artık yalnız kalmaktan korktuğunu anlıyor, ama belli etmemeye çalışıyordu.

Kaç serüvenin içinde ikinci sınıf roller alan Sapancalı Hakkı, uzanır uzanmaz, alışkanlığın kazandırdığı vurdumduymazlığı üstüne tertemiz bir yorgan gibi çekerek, ağzından burnundan ıslıklara benzer soluklar yayınlamaya başlamıştı bile. Doktor, belli olmuyordu.

Topçu İhsan, kendini kırk yıllık yatış biçimine getirdiği halde, gözleri kapalı, kafasındaki kazanın durulmasını bekliyordu, çaresiz. Uzun süre, keyifli bir rakı akşamının ardından gelmiş geceyi yaşar numarası içinde, bunu tatlı bir baş dönmesi sanmaya çalıştı. Sanki her şey düz, rahat ve kendine göreydi... Kardeşinin pusulasındaki "yardım" sözcüğünü görünmez güçler, sanki tam yerine oturtmuşlar, "mahkeme biraz yürüsün bakalım..." demişler gibi, ağzının tadı yerine gelmişti. Siyasal bir suçtan ötürü tutuklanmış gibi, "Bir daha mı politika?.. Değil bakanlık, başbakanlık verseler, bir daha mı politika aman Allah..." diye bölük pörçük sözlerle kendini yeni dönemeçlerin götürdüğü İstanbul yollarında görüyordu.

Bu dinginlikle, kendini kandırmışlığın hafif esintili bahçelerine kapılmış, kırk yıllık yatış biçiminin rahatlığında uyku düzenine girmeye yaklaşmıştı ki, duyduğu sesle irkildi Topçu İhsan.

— Askeri Tıbbiyede öğrenciyim başkanım

O kadar gerçeğe yakındı ki bu ses, neredeyse doğrulacak, sağına soluna bakınarak, sahibini arayacaktı. Hafifçe yastığa bastırdı başını... Ama olan olmuştu. Ses somutlanmış, kafasının içinde başka seslere açılıyordu.

— Adın ne senin?

— Sabahattin Sedat, efendim...

Önündeki dosyayı açıp bir iki kâğıt karıştırdı Topçu İhsan. Gizli polis raporularına göz attı.

— Nerede doğdun?

— İstanbul'da.

— Babanın adı?

— Şehit Yüzbaşı Sedat, efendim. Sedat Topkapı. Mahkeme karşısında kim olursa olsun, sözcüklerle ilgisi soğuk ve uzaktı. Alıştığı kalıplar içinde sorar, zabıt kâtibinin yazmasını beklerken eliyle çenesini okşardı.

— Kaç doğumlusun bakayım?

Söyledi çocuk.

— Ne iş yaparsın?

— Askeri tıbbiyede öğrenciyim başkanım.

Gerildi arkaya doğru, ellerini çenesine götürdü.

— Eee, ne görmüşsün Tophane rıhtımında?

Aslında, daha gizli rapora göz atar atmaz kararını vermişti ama bunu kendisinden bile saklıyordu.

— Bir röportajdır efendim, dedi çocuk. Konuşmalar, rıhtımda yük boşaltan kişilerdir.

— Ben onu sormuyorum, diye elini kürsüye vurdu. Kastın ne bu yazıyı yazıp o mecmuaya vermekten...

Sabahattin Sedat'ın on dokuz yaş gırtlağına bir düğümdür yapışmış, yutkunmayla falan çözülmüyordu. Umarsız gözlerle, babasıyla aynı yatakhanelerde yatan, talimhanelerde savaşma sanatını öğrenmiş adamın yüzüne bakakaldı. Eli çenesinde yanıtını beklerken kalın iki kaş ve iri iki siyah gözden ibaret gibiydi.

— Şey... dedi Sabahattin Sedat..

— Ney?!

Alay, onuruna atılan bir tokat etkisi gösterince gırtlağındaki düğüm çözülüverdi çocuğun.

— Ben gerçek dışı bir şey yazmadım ki, dedi içtenlikle. Emredin sorulsun. Rıhtımdaki işçilerin ücret sistemi eksiltmeye giren müteahhitlere açıktan para kazandırıyor mu, kazandırmıyor mu?

— Bana bak.. diye sahra topları gibi gürledi Topçu İhsan. Gözlerime bak... Gözlerime... Tıbbiyede öğrenci misin, İstanbul barosunda avukat mısın sen?.. Haa. Sana mı kaldı rıhtım amelesinin girdisiyle çıktısıyla uğraşmak? Amelenin ücret sistemi müteahhit-

lere yarıyormuş... Söyle bakayım... Kaç para aldın sen o yazı için, kimden aldın?

Artık gözleri dolu dolu olmuştu, Sabahattin Sedat'ın. Birden çocuklukla delikanlılık arası duygular omuzlarına bindirmişti. Dünya ile ilgilerinde, insanlarla olan ilgilerinde sahtecilikle dürüstlük, susmak ile konuşmak arasında erdem ayrımını yitirmenin boşluğunda kalmıştı. Durduğu yerde sallanıyor, bir elinin işaret parmağı ile başparmağının etiyle tırnağı arasına bastırarak güçlenmeye çalışıyordu.

Oturduğu kürsüden genç adamın parmaklarının durumunu gördü ama aldırmadı Topçu İhsan. Politik yaşamının hiçbir evresinde işi duyguya bırakanlardan değildi o. Duygularını kayalar gibi sertleştirmeyi başardıkça yürümüş kendi halinde bir emekli binbaşının kimliğinden koskoca bir "Topçu İhsan" çıkarmıştı.

Meclise girdiği ilk günden itibaren adını ön saflarda dalgalandıran bir ilerleme simgesini göğsünde madalya gibi taşıyorsa neye borçluydum. Duygularını kayalar gibi sertleştirmeye... Başka... "Büyüğün önünde eğilmesini, küçüğün tepesine binmesini bil..." ilkesine uymaya... Öteki erdemleri de –başkanlık makamına oturtulduğu mahkemelerde, oturumlar yeni oturumları izledikçe, kuşandığı silâhların, toplum, adalet, seçme kavramlarında belki de daha çok kendisine yarayacağını göre göre, kazandırdığı mutluluk– Osmaniye'den üzerine belgelediği beleş topraklar gibi çoğalmaya başlamıştı.

Karşısına getirilen adamın kişiliğini yıkmak için atağı ilk soru tümcesinde yapardı daha.

— Adın ne senin?

Yüzünü kötü bir şey görmüş gibi buruşturur, küfür eder gibi sorardı.

Yattığı yerde ensesindeki ağrı genişledikçe boyun damarları kötü kötü atmaya başlamış, kurtuluşu uyku umudundan uzaklaşmakta bulmuştu. Doğruldu. Yastığı genişlemesine kaldırarak, sır-

tını verdi. Az da olsa serbestlemenin yarattığı değişiklikle parmaklarıyla alnını, şakaklarını ovuşturmaya çalıştı.

Karşı ranzada daha ilk sorgusunda, gözlerini yere indirmeden, yabancı firmadan 55 bin lira komisyon aldığını zapta geçiren Bilecik Milletvekili Doktor Fikret sessiz sessiz uyuyor, 1908'lerden şu yana kaç serüvenden arta kalan Sapanca'lı Hakkı'nın horultuları Ankara hapishanesinin en küçük koğuşunun karanlık duvarlarına çarpıyordu.



Baskın

Vasfiye Hanım, şişleri elinden bırakmış, gelinine bakıyordu. Gözlüğü burnuna düşmüştü. Yaşından daha yorgun olan alın çizgileri konsolun üstündeki lambadan yayılan ışığın altında daha da derin görünüyor, dudakları eski bir yarayı şimdi de duyuyormuş gibi, ağlamasını içinde tuttuğunu açığa vuran çizgilerle acılanıyordu.

— Nereden açıldı bunlar şimdi, dedi. Lakırdısı bile içini daraltıyor insanın. Ama ne dersin, açılınca da anlamak istiyorum. Şöyle böyle dokuz sene oldu. Her gün, her saat buralarımda bir şeyler sızılar durur. Kimi geceler, uykumda erkek elleri görürüm. Boğazımı sıkarlar. Göğüslerimde cigara söndürürler.

Gelini sobanın yanında yer minderine oturmuş kasnak işliyordu. İçi burkularak:

— Hanımanneciğim! dedi.

— Yoo!. Yooo! Ne boğazımı sıktılar, ne başka bir şey. Yalnız vurdular... Ama nasıl vurdular Melihacığım. Evi basar basmaz, üçü yukarı fırlamıştı. Öbürleri beni bahçe kapısının önüne yıktılar kızım. İkisi tuttu, biri vurmaya başladı. Sopa tabanlarıma indikçe,

belime yemiş gibi oluyordum. Kafamda şimşekler çakıyordu. Kendimi kaybetmeseydim, bayılsaydım ya... Altım sırılsıklam oldu, kafam deli kafasına döndü de, ne dersin, bayılmadım kızım...

Olay, Vasfiye Hanımın anlattığı gibiydi. Kapı açılır açılmaz güvenlik memurları içeriye doluşmuşlardı. Mutfakta bulaşık yıkıyordu. Ellerini kurulamaya kalmadan kendisini iki adamın mengene sertliğindeki kollarının arasında buldu Vasfiye Hanım. "Amanın komşular.." diye bağırmaya başladı. Sesi önce dudaklarında sıkışıp kalmamıştı. Serbestti. Haykırmak istediği zaman haykırıyor, susmak istediği zaman susuyordu.

— Bilmiyorum!.. Görmedim!..

Sonra sonra bilinci sanki dumanlı bir mahzene doğru kaymış, zamanla kendisi arasındaki bağlantılar kopmaya başlamıştı. Çöküntü kafasına bindirdikçe, kasları da iradesinden uzaklaşır oldu.

Ama hiçbir organına egemen olmadığı halde bayılmıyordu. Sopaların sayısı arttıkça, vuran adamın gözleri büyüyor, derken kayboluyordu. Bir ara neden oldu, nasıl oldu bilemedi. Tabanlarının acısından çok dayakçının gözlerine dayanamaz oldu.

Bu gözler, sanki bir canavar ağzı gibi açılıyor, tam yutacakmış genişliğindeyken, vazgeçip geri çekiliyordu. O korku ve düşüşü, arasında, "Bereket Rıza asker... Hümeyra annesinde..." diye düşünür gibi olmak içinde bir hafiflik yaratıyordu Vasfiye Hanımın. Derken, nereden bulduğu bilinmez güçlerle adam yeniden vurmaya başlayınca, haykırmaya başlıyordu:

— Bilmiyorum!.. Görmedim!..

Sade bu iki sözcük, bütün bir yaşamın o ana kadar süren her şeyini, her soluk alışını, her düşüncesini, kadınlığını, analığını bile içinde taşıyor gibi varlıkla yokluk arasında, çılgınlıkla denge arasında, inatla erimek, parçalanmak arasında gidip gelmelerin simgesi oluyordu.

Basıldıklarını anlar anlamaz, önceden hazırlanan yere saklanan

adam, Vasfiye Hanımın daha ilk haykırışında başkalaşmaya başlamıştı. Bir iki duymazlıktan gelmek istedi. Başaramadı. Haykırı, kadın sesinin en acı yüksekliğinde ama hiçbir doğum sancısındaki bağırmalarda görülmeyecek titreşimlerle bahçeyi aşarak saklandığı çukura doluştukça, duygularını bıçaklar gibi oluyordu.

Yorgunluktan mı, korkudan mı bilemediği bir kayıştı bu.. Bilinciyle bir denge kurmaya vakit bulamadan baş döndürücü bir hızla ölüm düşüncesine gidiyordu. İlk kaçmaya başladığı günden bu yana zayıf bir umudu, kesin bir umutsuzlukla birlikte sürüklemekten hurdası çıkmıştı zaten. Geçirdiği birbirinden belâlı saatler, zincirleme şakaklarına doluşuyorlardı.

"On günü bile bulmadı..." diye düşünüyordu. "Hepsi bu.. Nereye, nasıl, niçin?" Sorularla birlikte elleri titrerken dinginleşmeye, kafasında hâlâ kurtulma isteği aramaya çabalayan belli belirsiz ışıklar sönerek, ne yaptığını bilememeye başlamıştı.

"Evet evet.. Elimde kalanın hepsi bu..." diye düşündü yeniden. Yüzlerce saat gibi, bu soruların kuşatmasında kalmanın yarattığı bungunluktan birden sıyrılmanın ferahlığı içinde genişleyivermişti.. Hareket, hareket... Nedensiz ve nasılsız.. Nedenini ve nasılını düşünmeye vakit bulamadan. Evler, sokaklar, makam odaları, yazıhaneler, insanlar, insanlar... İlişkiler, ilişkiler..

Artık hiçbir çekim gücü taşımayan belleğinin ucunda duruyordu, kendisiyle birlikte çökmesi çok yakın olan bireysel bir tarihin, gerçeğini kimselerin bilemeyeceği, yazılmamış sayfaları gibi bekleşiyorlardı.

Çömelerek durabildiği yerin havasına yeniden ölüm düşüncesi doluşmaya başlayınca, gördüğü bütün mezarlıklar, yaşamı boyunca toprağa verilişinde bulunduğu ölüler kafasından geçer oldular, Kara Kemal'in. Her şey büyük bir hızla akıp gidiyor, kendi dışından bakılınca, kocaman sayılarla ifade edilen zamanlar (çocukluk, öğrencilik yılları, iktidar yılları, iaşe nazırıyken geçirdiği Dünya Savaşı yılları) yalnız bu ölümlerle varlıklarını belirtiyorlardı.

— Bilmiyorum... Görmedim...

Vasfiye Hanımın sesi, artık bir haykırıdan çok, yalnız ayaklardaki acının değil, bütün kasların, bütün iç organların, bütün sinirlerin dile gelen iniltisi gibiydi. Neredeyse son bir defa daha çıkacak, elinden kaçırdığı bütün organizmayla birlikte, birdenbire sönüp gidecekti.

Oysa Tatlıkuyu'dan Yenibahçe'ye inen yokuştaki şu evin bahçesinde baskından daha bir ay öncesine kadar ağabeyi ile arkadaşlarının toplandığı sofralarda ne akşamlar yaşanmıştı.. İşretin tadını bilen insanların önünde şişelerin değişe değişe bitmediği, sazın sözü tamamladığı o akşamlarda hele Hakkı Süha Beyin gün görmüş erkek sesiyle okuduğu beyitler.. Şiirin uyumuna kapılıp giderken, gözlerini arayan gözlerin sokulganlığını, sevecenliğini, etkilenmenin doruklarına yükselten o ses...

"*Birlikte açılmış iki zambak gibi hemşer,*
Birlikte geçirdik bütün eyyâm-ı şebâbı;
Birlikte, ne yaptıksa şu insanlığa benzer,
Birlikte gördükse mukassi ve münevver."

Ne kadar değişik kişilikleri oluyordu edebiyatçıların öyle... Politikacıların tekrarlaya tekrarlaya plâklar gibi döndükleri nice konuda edebiyat adamının, sanki o dakika yazılmış gibi bir kıt'ayla, bir beyitle, aynı hedef tahtasının on ikisini –insanın karşı koyuşunu, özlemlerini, sevgilerini, umut arayışlarını– kimi ağlamaklı, kimi iyimser çizgilerle verişlerine için için sevinir, ağabeyinin Mülkiye'den kalma alışkanlıkla kısa süre de olsa politikaya karışmasına şaşardı.

İttihat ve Terakki Fırkası'nın İaşe Nazırı Kara Kemal Beyi, evin kapısından içeri sokan oldu bitti, daha ilk gece bu şaşkınlığın ovalarına yayılmış, ağaçlarında dal budak salmıştı.

Vasfiye Hanım bu ilk kâbuslu geceyi atlatabilmek için –düşüncelerini gömmek ister gibi– kafasını yastığa bastırırken meselenin olay bölümüyle kendisi arasında hemen hemen hiç ilgi kurmuyor,

bir kurşun ya da bombayla öldürülmek istenen Mustafa Kemal Paşa'nın kafasındaki yerini bile tartışmıyordu.

Bir oldu bittinin umarsız parmakları kapılarının tokmağını vurmuş, Enver Bey de açmıştı. Taşlıkta karşılaştığı gözler, ergin yaşlardaki bir adamın gözlerinden çok, büyük bir yangından kurtulduğuna inanamadığı için çevresine hâlâ korkuyla bakan bir çocuğunkine benziyordu. Korku ile umudun böyle bir arada bulunması o anda etkiledi Vasfiye Hanımı. İçeri alınmayı yakaran gözlerle bakan adamın dudaklarından kopan:

— Enverciğim!..

sözcüğündeki titreşimleri analaşmış bir duyarlığın en ince noktalarında bulunca ağabeysine cesaret verici gözlerle baktı.

Bir yaşamı, başka birinin yaşam serüvenine bağlı olarak sürükleyip götüren rastlantı o an başlamıştı işte..

O ya da başkası... Kara Kemal'in yerine evlerinde gizlenmek için ağabeyinin başka bir arkadaşı başvursaydı durum değişecek miydi...

Dipleri ter içinde kalan saçlarını yastığında koyacak yer bulamadığı o ilk gece "ağabeyime bir şey olursa"ların yarattığı soluk darlığına düşerken hep bunu düşündü Vasfiye Hanım.

Hemen o akşam, Enver Bey birtakım adreslerde, birtakım insanlar aramaya çıkmış, sakladığı adamı sınır dışına kaçırma planlarına ortak olmuştu. Ne o, ne öteki arada başka bir kişiliğin de var olduğunu hesaba katmadan kahve üstüne kahve istediler Vasfiye Hanımdan.. Oysa şimdi..

Şimdi.. Ne o, ne öteki vardı ortada. Vuruşları artık görev alan bir adamın vuruşlarını çoktan aşarak bireysel bir öfkeden hız alan dayakçının karşısında yalnız başınaydı. Suskunluğunun kayalarına inen bir kazmanın delici gücünü taşıyan sopalar her saniye bu yalnızlık duygusunun getirdiği zayıflıktan bir parça daha koparıyor, Vasfiye Hanım çoktan duman bürümüş bir bilince sığınarak, kurtuluş düşünüsünü tek bir amaçta yoğunlaştırmaya çalışıyordu. Susmak..

Oysa haykırı ile susma çoktan iç içe girmişti. Bir bağırmak, bir

susmak.. Bir bağırdım sanarak susmak. Hemen sonra susuyorum sanısı içinde bağırmak...

— Bil-mi-yorum. Görmedim.

Kara Kemal, yapabilse, saklandığı çukuru tırnaklarıyla kazıyarak çıkan toprakları kulaklarına dolduracak hale gelmişti. Vasfiye Hanımın sesini duydukça düşünemiyor, düşünemedikçe daralmış bir çemberin gırtlağındaki etkisinden kurtulamıyordu. Oysa kadının sesinin kesildiği süreler, sopaların vuruşlarını kafasının içinde duyar gibi olmasına karşın düşünebiliyordu.

— Bayıldı mı?

Ne var ki, tam bir umutla kulak kesilerek dinlemeye çalışırken kadının bayılmasını ister olmasının utancını kurumuş damaklarında duyunca yeniden kuşatmanın çıkmazında, umarsızlığın çemberlerinde buluyordu kendini. Kaç kez, böyle acayip bir merdiveni hızlı hızlı indi çıktı Kara Kemal. Utancı umudun üzerine yürüdükçe bulunduğu yerden çıkarak görevlilerin üstüne saldırma duygularına geldi. Kimi, hiçbir şeyin artık gerçek gibi görünmemeye başladığı bir ortamda olduğunu iyice anlayarak delirmeye yakın bir çizgide duralayıp kalıyor, kimi belki nabızlarının atışını duymanın getirdiği güvenle kafasındaki ölüm sözcüğünün peşine takılıp gitmek istiyordu.

Haberi bile olmadan mistik bir boyun eğişle dudakları kıpırdamaya başladı Kara Kemal'in. Eyüpsultan, Mevlânakapısı, Karacaahmet, Kozyatağı, Rumeli Hisarı'nın bütün servileri hafif esintilerle saçlarını, yüzünü okşuyor gibi serinlemiş, başka bir âlemin kapısına yaklaşmıştı. Yaratılmış olmakla yok olma arasındaki bu bocalayışı kolay atlatmıştı Kara Kemal. Kendi kendisiyle fazla boğuşmadan, yenilemeden çıktığını anlayınca, işi uzatmak için başka bir neden kalmadığını düşündü.

Vasfiye Hanım tabakasını çıkarmış, cigara kâğıtlarından birini üfleyerek ayırıyordu.

— İster misin, sana da sarayım mı?

— Yoo! İstemem, dedi Meliha. İçmem. Annemin vasiyeti var.

Vasfiye Hanım ellisini aşmış kadınlara özgü rahatlıkla gülümsedi. Sonra da o gülümseyişi silmeden baktı gelinine.

— Benimki de bir nefes içersen hakkımı helâl etmem demişti ama, dedi. Orada baca gibi tütmeye başladım.

Onca yıl sonra bile "hapishanede" yerine "orada" diyordu. Onca yıl sonra, bir saatini bile hatırlayınca içinin bir yanını kasıp kavuran fırtına bilincini allak bullak ediyor, parmaklığın ötesi sisli bir İstanbul sabahı gibi olanca gerçeği ile bastırmaya başlayınca, nereye döneceğini bilemeyen gemi dümenleri gibi, şaşkın bakıyordu.

Dudaklarında az önceki gülüş donmuş kalmış, çehresi gerilmiş, konuşurken sesi değişmeye başlamıştı.

— Bayılmadım ama, ölüme yaklaştığım an mı gelmişti, bilemiyordum, dedi. Bütün dövülenler böyle mi olurdu? Yavaş yavaş her şey silinir miydi... Bilemiyordum. Birden sopalar durdu. Vuran adam çekildi. Tutanlar da hızla üstümden atladılar. Kara Kemal Bey çıkmış.

— Çıkmış mı?

— Evet evet, dedi Vasfiye Hanım. Saklandığı yerin hemen önüne çıkmış, şakağında tabancası. Çekti vurdu kendini.

Gözlerini kapadı. En uzak köşelerinden berbat bir rüzgâr geçmiş gibi içi titriyordu.

— Melihacığım dedi, bana atkımı versene kızım.



"İzmir Yollarında..."

Yekta Bey, konuşurken, omuzlarının iki yanından birileri çekiyormuş gibi, arkaya gidiyor, sanki az önce karşılaştığı korkunç bir olaydan yıkılma donukluğuna düşen gözleri, eski yeni bir sürü olağanüstülükten resimler çiziyordu.

Öne doğru bir atak yaparak yumruğunu hırsla havaya vurdu.

— Ses isyandır çocuklar, diye gürledi. İnsanın aydınlığa çıkışı, içinin tutuşması, parıldamasıdır.

Dirseklerini bükmüş, avuçlarını bir pınardan su dolduruyormuş biçiminde yukarıya kaldırmıştı.

— Çağıldamaya başladı mı yazmaya yetişemezsin.

Üçüncü sırada oturan esmer kız, uzun saç örgüsünü ensesine atarken, yanındakine:

— Eyvah! diye fısıldadı, festival başlıyor.

Sıradaki dudakların kıpırdanışından, kendi dünyasının ışıklarıyla dolup taşan Yekta Bey'in gözlerinin haberi olmadı.

— Neden isyan ediyorum. Uzun bir içe kapanışla biriken her şey, o karanlığı yırta yırta bir çıkar ki ortaya, önünde duramazsın

da ondan. Irmağı, çağlayanı, dalgayı, rüzgârı, tatlıyı, acıyı, coşkunu, seveni, küfür edeni, her şeyi, her şeyi beraberinde taşıyarak gelir. Piyanonun tuşları, parmaklar zavallı hamleleriyle o dev solukların bir göğüs dolusunu yakalayabilmişse, ne mutlu..

Elini yumruk yapmış sallıyordu.

Ordusuna son emri veren bir komutanın sorumundan çizgiler taşıyan yüzü, beş dakika sonraki önüne geçilmez ölümlerle hüzünlü, ama zafer gününün onuruyla mutlu yüzü, "anlar mısınız? anlayabilir misiniz?" kuşkuları içinde yorgun, karışık. Görünmez bir acının can damarına vurmak ister gibi, yumruğunu sallıyordu.

— Ya ötekiler, çocuklar.. Ya öteki sesler... O Yamanlar dağından pencerenize kadar gelen rüzgârların içinden sabahleyin sevinçle seçiverdiğiniz öteki sesler... Okula gelirken Çocuk Yuvası'nın önündeki eski çınar ağaçlarının ıslıklarında bularak mest olduğunuz sesler...

Yumruğunu çözdü. Mırıltıdan daha yüksek bir sese önce ağır ağır uyum vermeye çalıştı, sonra haykırmaya başladı...

— Trâ la la.. Trâ la la.. Trom, trom...

Yaşından beklenmeyecek bir çeviklikle iniyor, kalkıyor, –bütün sınıfı kucaklayacakmış gibi– kendiliğinden açılan kollarını sağa sola, öne arkaya sallayarak seslere uygun devinimler arıyordu.

— Trom... Trom...

Elini yeniden yumruk yapıp, başının hemen yukarısında tuttu. Derin bir soluk aldı.

Şimdi, "Anlar mısınız? Anlayabilir misiniz?" kuşkuları gitmiş, "Anlayın.." yakarmalarına çok yakın, nasılsa bırakıldığı bir uçurumun en kenarında elini umuda uzatan bir insana benziyordu.

— Bethoven neden büyüktür, diye bağırdı. Çünkü isyanı büyüktür. Tabiattan aldığını verirken, kral, prens, diktatör, zalim vız gelir ona. Yalnız yaptığına inanır. Kulağını söndüren tabiatla çekişe çekişe, yaptığından başka gerçek tanımadığı için büyüktür.

Ön sıradaki sarışın kız, "Coşunca neler söylüyor" diye düşünüyordu. "Bir dakika sonra ölecekmiş gibi" konuşuyor.

Artık susmuş, ayrı ayrı, öğrencilerinin gözlerini arıyordu. Saklamadan. Ne zamanın öğretmeniydi. Cumhuriyetten öncekiler. Sonrakiler. Şimdikiler. En göze görünmeyen gözlerde bile istediği ışıkları görerek sevindi.

Bir parmak kalktı,

— İzin verirseniz hocam.

— Sor, dedi daha da sevinçle.

— Siz de İzmir Yollarında'yı böyle mi yazdınız hocam?

Rahat, duygulu ve en sevinen sesiyle:

— İzmir Yollarında'yı böyle mi yazdım? diye tekrar etti Yekte Bey. İzmir Yol-la-rın-da benim en büyük isyanımdır evladım. Yunan vurmuş Aydın'a, vurmuş Balikesir'e! Ödemiş, Turgutlu, Manisa, gitmiş... Bir İzmir ki, yokluğa yalvarır gibi içine kapanıyor. Dayanamayıp Kemalpaşa köylerine kaçtığımız akşam, kuş uykusunda yatarken, sesler duyarak sıçrıyorum:

— Trâ, lâl-lâ-l.. Naninini lâ-lâ-lâ..

Bir daha, bir daha duyuyorum. Temalar, kendi kalıplarını, kendi ölçülerini bularak geliyorlar... İsyan dediğim bu.. Birileri kanat takmışlar uçuruyorlar gibi, Davas dağlarında zeybeklerle söyleşiyorum. Sındırgı'da cephe tutanlar selâmıma selâm veriyorlar. Sanki süzüle süzüle körfezin üstüne geldiğim zaman.

Sesi burulmuş, güç kazanmak için sırtını kürsüye vermişti.

— Görmediniz, bilemezsiniz, dedi boğuk. Yabancı bir zırhlıdan kordon boyuna çıkan neferin postalında şakırdayan ses, adamın vicdanını nasıl tokatlar.

Uykum açılınca, "Duymuyor musun, yüreğinde çarpıyorum." diye dile gelen isyan, artık "Yaz beni. Söyle beni." diye bastırıyordu sanki. "Yedi düvele karşı çakmaklı tüfekle savaşan halkımızın dudaklarına götür beni..."

Yine, elerine en uygun devinimleri arayarak, mırıldanmaya başladı.

— Trâ-lâ-lâ-lâ-lâ. Narinini lâ-lâlâ..

Aynı devinimlerin eşiğinde marşını seslendirdikçe bir yaratışın sonsuz mutluluğu gözlerinde parlıyordu.

— Böyle böyle geliştirdim çocuklar, dedi yavaş sesle.

Ter içinde kalmıştı. Yorgunluğu aşma çabası gözlerine vurunca, savaş içindeymiş sanılırdı. Kürsüye tutundu. Sınıftan çıt çıkmıyordu. Ağır ağır güçlenmeye, toparlanmaya başladıkça yüzüne, "Onlar anlar.." mutluluğu geldi.



Meyhanede

Adam, bardağı fıçının üzerine bir vurdu, kırılacak sandım. Sonra oralı olmadan, ince uzun parmaklarıyla çarliston biberine hamle yaptı, arsızlığa çok yakın bir iştahla ısırarak yarısını geçti. Alt dudağından çenesine kadar inen yağı elinin tersiyle silerek

— Amma da acıymış be dedi, içim kavruldu.

Bahattin, durmadan ayağıma vuruyor, "kalkalım" anlamına gelen devinimlerle kıpırdanıp duruyordu. Sonunda dayanamadı, kulağıma eğildi,

— Sende para var mı len? dedi.

Kuruşu kuruşuna saymazdım ama, söyle kafadan bir hesap yapmadan da girmezdim meyhaneye. Yoksa, içtiği bir yudum şarap burnundan gelir adamın, zehir olur.

— Anaa!.. Sana ne, diye tersledim. Var ki söylüyoruz.

Biraz uzaklaştım. Hafiften hafiften başım, istediğim kıvama yakınlamış, pikaptaki alaturkaya girmeye başlamıştım. Havamı bulmak istiyordum.

Bu ara adam kalktı, tezgahtan bir arnavut ciğeri yakaladı; getirdi, ortaya koydu.

— Zeytinyağı ile ekmek iyi gelir de, dedi. Yahu dilimin ucu kabardı be sağdıç.

Kocaman lokmaları birbiri ardına tabağın ötesine berisine yayılmış olan kızarmış yağa banarak ağzına atıyor, yavaş yavaş çiğnemeye özellikle dikkat ediyordu. Rahatlayınca:

— Hem de midem boştu, dedi. Boş mideye şu mereti hızlı içmek olmaz ya..

Büyücek bir oda genişliğindeki meyhane, yükünü almış bir gemi gibi, önceden kesitirilemeyen denizlere açılma vaktine erişmişti. Plaka "mani oluyor hâlimi takrire hicâbım" çalıyordu. Söylediğim gibi, başım istediğim kıvama yakınlaştıkça yakınlaşıyordu. Alman orduları Balkanlara inmiş, Yunan adalarından Çeşme'ye, Ayvalığa göz kırpıyormuş, umurumda bile değildi. Daha dün sabah, Nazmi Beyin yazıhaneye gitmiş, "Ne var ne yok Hüsnü?" diye sorunca, ellerim karnımın oralarda, "Ne olsun ağabey," diye anlamlı anlamlı gülmüştüm. Her gidişimde böyle bir numarayla Nazmi Beyin uzattığı ağır işçi karnesini cebe atıp eve koşuyordum.

Götürdüğüm bir haftalık ağır işçi karnesine karşılık, peder kırmızı bir iki buçukluk bahşiş veriyordu. Yoo, bizim ihtiyar gerçekçi adamdı doğrusu. Anam bir iki itiraz edecek olunca, kaşlarını çatarak.

— Neden dolayı Saadettin'den, Atıf'tan daha namuslu olacakmışım bakıyım.. demişti. Hanım hanım, senin namus dediğin, Refik Saydam'ın tek cümlesinde bir gözüktü, derakap da devletin kasasına kilitlenmedi mi? Açtırma benim ağzımı bakayım.

Açınca da esaslı açardı yani. "Sen Ankara'da dönenleri biliyor musun?" dedi mi, gözleriyle görmüş gibi, ağzından bir "Ankara'da dönenleri biliyor musun?" daha çıkardı.

İnsanın kafası da plakla birlikte dönmeye başlayınca böyle oluyor, düşünceler birbiri ardına yüklenivеriyor. Onu bundan ayıramadan, ondan ötekine gidip geliyorsun.

Fıçımıza yaklaşıp, efendi efendi:

— İzin var mı sağdıç? diye oturan adamın gözleriyle karşılaşınca meyhaneye döndüm.

— Hayrola? der gibi bakıyordu. Meyhane havasında yaşımdan çok ileriyim ya.. Bozuntuya vermeden kaldırdım bardağı.

— Şerefe, dedim.

Bahattin "şerefe", adam "sağlığa" dediler.

Sonra "işin başı sağlık" falan gibi söz kırıntıları sohbetin açılmasına yeterdi belki, ama öyle olmadı.

Adam:

— Ölümün kol gezdiği şu günlerde şerefsizim, hayatın bile şerefi kalmadı be sağdıç, dedi.

Sarhoşluktan mıdır bilmiyorum, bırak Fuat Hocayı, Macit Bey ki Cenab Şehabettin'le dergi çıkarmış adam, Macit Beyden bile en coşkun zamanında böyle etkin bir söz duymadıktı arkadaş.

Yine bir çarliston yuvarlamış gibi, çakmak çakmak gözlerini gözlerimden ayırmadan:

— Daha dün dinledim, diye bastırdı. Sade Polonya cephesinde 120 bin genç.

Alt tarafı sekiz on sözcük ama, sözle ses birbiriyle kardeşleşti mi, içtenlik midir, insanlık mıdır göğsünde birikiyor adamın. Senden başka, ama senin uzağında kalmış köşelerine gene de büsbütün yabancı olmadığını gördüğün titreşimlerle girmeyi başaran bir olağanüstülük bu.. Sözcüklerin gazetede, kitapta gördüğü anlamını, spikerin dudaklarında büyüyüp dağılan anlamını aşan bir şey.

Ben böyle bir dalıp bir çıkarken, o kesmiyordu.

— Senin yaşındakiler, benim yaşımdakiler. Kadınlar, dal gibi kız çocukları, dedi dargın bir sesle. Üzerinden tank birlikleri geçmiş gelincik tarlaları gibi sökülüp götürüldüler dünyadan.

Yara olmuş da lastik takılmış gibi sapsarı parmaklarının bir iki umarsız hareket yaptığını gördüm.

— İçim yanıyor. İçim yanıyor, diye mırıldanınca, sesimi düzeltmeye çalışarak, sordum.

— Polonyalı mısınız?

— Polonyalı mıyım? Polonyalı ha... Hah... hah... ha... Ne Polonyası be sağdıç.

Şimdi de öyle boğulacak gibi gülüyordu ki bir an ağlama çizgisine yaklaştığını sanarak afallamaya başlamıştım.

Birden ciddileşti, yüzü gerildi.

— Raşit oğlu Mustafa Korkmaz 1319 Ayvalık, diyerek oturduğu yerde selâm duruşu aldı. Milli mücadelede topçu çavuşu. Sümerbank'ta tezgâhtarlık yapar çakaloz pa.

Bahattin'in kırk dört numara salapuryası bu defa nasırıma çarpmış, "çakaloz pa.."nın ne anlama geldiğini kavrayamamıştım. İçerlendim ama, arkadaş sesimi bozmadan:

— Gitmek istiyorsan git yahu, dedim.

Tam bu sırada arkamızdaki fıçının başında oturanlardan gazeteci Nejat, ayağa fırlamış:

— Namussuzum ki, diye bağırıyordu. Yanındakiler "Yok âbi... Yok âbi.." diye eline sarılıp yatıştırmaya çalışıyorlardı.

Oturdu ama, parlaması geçmedi gazetecinin. Soluğu kesilmeden:

— Sen onun ne olduğunu Tahir Bor'dan sor efendi, diye haykırdı. Namussuzum, Yunan zabitlerine kardeşini buyur etmiş adamdır o dürzü be..

Yanındakiler:

— Dur âbi.. Dur âbi... dediler bu kez.

Sinirinden kasketini bir çıkarıp, bir giyiyor.

— Anaaa!.. Biz öldük mü yahu, diye ağlamaklı sesle çıkarıyordu. Öldük mü yavu biz? Namuslu adam da mı karaborsaya düştü yavu?..

Raşit oğlu Mustafa Korkmaz, koluma dokunarak bir sır veriyormuş gibi alçak sesle,

— Nejat kösedir ama yalan söylemez, dedi. Gazete satar ama namus satmaz. Çakaloz pa?

Şarabına uzandı. Bu defa kavramıştım. İçki koyuldukça, belki de havanın üzüntüsünü hafifletme aracı olarak "anladım mı?" yerine, "çaktın mı?" gibilerden "çakaloz pa.." diyordu.

Bardağı yine masaya vurur gibi bıraktı,

— Bir adam kurşun yağmuru altında yiğitse, bütün hayatında

yiğittir sağdıç, dedi. Ben onu Ödemiş cephesinden tanırım. Yumruk kadar çocuktu.

Kırkından fazla görünmeyen gazetecinin kurtuluş savaşı yıllarında, kaç yaşında olabileceğini düşünmeye vakit kalmadan, bardak yine havaya kalktı, yine yarıyı bulduk.

Şimdi plakta, ama ne alanyari bir ses, ama ne Eşref paşalı, "İzmir'in kavakları..." diye ortalığa meydan okuyordu.

Az önce yükünü atmış gibi, önceden kestiremeyen denizlere açılan şu gemi, şimdi içindekileri mutluluk rüzgârlarıyla baş başa getirdiği bir yerlerde demir atmıştı sanki. Plaktaki adamla birlikte doyasıya bağırıyorduk. Türkülere katılma duyguları da sevinçler ve kederler gibi hemen sıçrayıveriyor insanlara. İçinde kıvılcımı çakan başlıyordu. Dolu dolu göğüsleri şişmiş boyun damarları, alevli gözleriyle bütün meyhane kendini, "bize de derler Çakıcı.." dizesinde, çıkarabileceği en yüksek düzeye götürüyor, gündüz sokakta, işyerinde, vapurda, otobüste yitirdiği kişiliğini bulmanın keyfini sürüyordu.

Mustafa Korkmaz, soluk almadan:

— Gördün ya sağdıç dedi, biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz. Kim ne halt etmişse Tahir Bor unutsa, Çeşmeli Hasan'nın kahvesindeki duvarlar unutmaz. Namussuzun yediği bok, Ödemiş'in dağında kokar... Cunda adasında yatan yiğidin mezarını pislemişler gibi, Köse Nejat olur ayağa kaldırır adamı. Sözün pisliği kazuratın kokusundan daha berbat gelmeye başladı mı gör hele bir... Gayri duramazsın...

Köse, seni durdurmaz. Sen Ahmet'i durduramazsın. Eğer Ahmet'te Mehmet'in göğsünde pır pır etmeye başlamışsa, sen o dalgalanmayı gör sağdıç. On sekizinde ana baba kuzuları nasıl dağ keçisi olup çıkarmış gör.. Sıçra ha sıçra..

Yarı dönerek, bir eliyle Bahattin'in omzuna dayandı.

— Len Köse, diye seslendi, Ödemiş dağından Akşehir'e sevkiyatta ne kadardın ülen?

Sesin sahibine dönünce, bir hoş oldu yüzü gazeteci Nejat'ın, bir sinirlendi.

— Anaa!.. Cakaloz, diye bağırdı, sen ha!.. Ne haber oğlum?

— Söylesene diye diretti Mustafa Korkmaz. Kaç yaşındaydın Akşehir sevkiyatında?

Yine kasketi bir çıkarıp bir giydi gazeteci. Ciddileşmişti. Karşılık vermeden, iç cebinden uzunca bir kâğıt çıkardı, bana verdi.

— Ver de görsün yeğenim, dedi bilmiş bilmiş.

Uzatırken, kâğıdın sol köşesinde "Alsancak Askerlik Şubesi Başkanlığı" sözcüklerini okudum. Mustafa Korkmaz bir göz attı, eli yanmış gibi bıraktı kâğıdı.

— Vay be! dedi, Köseyi bile ihtiyata çağırıyorlar.



İntihar

İlk Sorgu Günü

— Babamla avukatları içeri almadılar. Yalnız girdim. Evet evet, Hatemi Bey'in yardımcılarından biriymiş. Tıknaz, sarışın bir adam. İnsanın yüzüne donuk donuk bakıyor. Her şeyi biliyorum rahatlığı içinde. Konuşurken "sen" diyor hep. "Adın ne?", "bu yazıyı sen mi yazdın?", "amacın neydi?" Böyle sorular. Verdiğim karşılıkları acayip sözcüklerle donatarak daktiloya yazdırırken o her şeyi ben bilirim rahatlığı biraz da sevince mi dönüşüyordu ne. Dudaklarına, keyifli durumlara kapıldığımızda hepimizde beliren çizgiler yerleşti. Birden, kendimi sorgu odasındaki köhnemiş masanın başında yalnız duydum. Toplum, değerler, yakınlarım.. uzak anılar gibi gerçekle gerçek dışı arasında bir düzeye kaydılar. Sen bile, bildiğim Bülent olmaktan çıkmıştın sanki. Seni bile uzağımda duyuyorum. Neydi bu anlamadım. Savcının yarattığı bir boşlukta kalış mıydı? Bir saniye içinde bütün yaşamımı düşünür olmuştum. O da anlamsız görünüyordu.

Bülent Hayri, karısını dinlerken –yanlış verilmiş bir gözlüğe alışma inadıyla sabahtan beri bin sayfa okumuş gibi– alnının damarlarında çatlamaya çok yakın karıncalanmalar duyuyordu. Bıraksa, başı önüne düşecek, öyle de kalacaktı. Aksine, II. Tabur Komutanının yardımcısı yüzbaşının duruşuna özenir biçimde dimdik kasılmaya çalışarak:

— Haklısın, dedi, olur şey mi bu? Hâlâ ne çarelere başvuruyorlar, şaşıyorum.

— Ben bugün şaşmıyorum, diye gülümsedi kadın. Garip bir şey bu. Bugün aslına bakarsan babanın anlattıklarına benzer bir durumdu yaşadığım. Demokrasi, özgürlük, insan hakları.. Kavram bunlar, kavram. En az Serbest Fırka günlerindeki gibi arkası fos çıkan palavralar hepsi.

Bülent Hayri "bir isyan hali yaşıyor" diye düşünerek alnını ovuşturmaya başladı. Damarları daralıp genişledikçe önceki karıncalanmaların sancı düzeylerine ulaştığını duyuyor, bu haliyle karısına yardımcı olacak gücü bulamayacağına üzülüyordu.

— Bunu beğenmedim dedi, bir isyan hali bu. Olur mu? Sen çözülmeye başladın mı, ben bittim demektir. Benimki biliyorsun, daha korkunç. İkili bir yara. Yerinden kalktı. Yüzü en gönüldeş çizgilerle dolmuştu; içtenliğin sevecenlikle birleştiği durumlara özgü rahatlıkla karısının oturduğu koltuğun önünde diz çöktü.

— Çözülmeyeceksin, değil mi? Kendini bırakmayacaksın değil mi?

— Ama katillere davranır gibi davranıyorlar, diye sızlandı kadın. Ben doktor Ekrem Hayri Üstündağ'ın gelini. Savcının odasına yalnız alınıyorum. Avukatlarım dışarıda bırakılıyor. Sonra o hiç emekli olmayacakmış gibi yüzüme donuk donuk bakan adamın karşısında bir yazının hesabını veriyorum. Düşünce saldırıya uğruyor, düşünce. Bırak da kendi kendime bir çözüme varayım.

— Bu yolla hiçbir şeye varılmaz ki.. diye acılandı Bülent Hayri.

Karısının ellerini aradı. Oysa bu eller onun değilmiş gibiydiler. Uzak ve soğuk. Az önce hiç istemediği, isteyemeyeceği bir adamla boğuşmak zorunda kalmış gibi sıkıntılı.

"İşte bu korkunç!" diye düşündü Bülent Hayri. "En fenası bu. Tam kendimi toparlayacağım sırada."

Kulaklarına doğru dökülen saçları, acıların üzerine yiğitçe yürüyen bir ihtilâlcinin çizgileriyle donanmış gibi görünen yüzüne, olağanüstü bir heybetlilik kazandırmıştı. Güven duygularını sözcüklerine taşırarak:

— Bu yolun arkası uçurum ve düşüştür karıcığım, dedi. İnsan, her dönemde insandır. Dün, Ekrem Hayri'ler, Faik Muhittin'ler Serbest Fırka'ya hangi amaçla koymuş, İzmir hangi umutlarla muhalefetini haykırmışsa, bugün de bu amaç ve umutla demokrasinin saflarında birleşen yürekler vardır. Yok.. Yok.. İnanç yitmez. İnanç kişiliğin can damarıdır. Kanamaya başlarsa durduramazsın.

Kadının elleri sıcaklanmaya başladı; yüzüne renk geldi. Nasıl seviyordu bu adamı. Nasıl inanıyordu.

Avuçlarını sıkarak, "olağanüstü günler yaşıyoruz." diye düşündü Bülent Hayri! "Bu daha ilk sorgu. Sonra?.. Sonra ne olacak? Adliye bakanından aldığı emri dosyada mı bırakacak savcı."

Kocasının kaygılarını yüzünden okuyormuş gibi:

— Benim gördüğüm, bu adam dâvayı açar, diye yüksek sesle düşündü kadın.

— Olabilir, açabilir. Kaçınamaz. Karşı koymaz. Ama ağır ceza mahkemesinde Ekrem Hayri Üstündağ'ın gelini. Ne demek bu biliyor musun? İzmir nasıl karşılar böyle bir olayı. Demokrasi savaşında yeni bir Jean D'arc...

Konuştukça açılmış, alın damarlarındaki daralıp genişlemelerin yarattığı sancı duyulur duyulmaz hale gelmişti. Gözleri çakmak çakmaktı. Yüzü gerçekten düşündüğünü konuşan insanların rahatlığı içindeydi.

Birdenbire bu gözlerle karısının gözlerini yakalamaya çalışarak:

— Sen var mısın? dedi.

Kadın bir şey söylemeden içini çekiyordu.

— Söyle. Sen var mısın bu savaşta. Kökü halk ağacına hayat verecek olan bu kavgada var mısın sen? Ben buna bakarım..

Kadının gözleri ışıldamaya başlamıştı. İlk sorgusunun yapıldığı günün biriktirdiği paslardan arınmış, savcının, sorgu odasında yarattığı izlenimlerden sıyrılmış gibiydi.

— Ben vardım zaten dedi, Jean D'arc olma hevesiyle değil ama. Seni yalnız bırakmamak amacıyla. Yoksa, nasıl imzalardım yazılarını. Seni başkası saysam. Yapabilir miydim?

"Yazılarını nasıl imzalardım" sözcükleri Bülent Hayri'nin güven balonlarını söndürmeye yetmişti birden. Kaç gecesinin sıkıntısını yaşamaya başladı. O az önceki 1789 adamlarını andıran yüzü gitti, 1930'larda babasını tutukladıkları gecenin çocuğu geldi. Neredeyse çökecek, halının üzerindeki geyik resmiyle burun buruna gelecekti.

"*Askerliğim bitene kadar yazma isteğimi yenemiyorum. Susmak yok ediyor beni. Bireysel tarihimi, bugünlerin tarihinden koparmak istemiyorum. Yazılarıma imzanı atar mısın?*"

Hiç düşünmeden, "seni yalnız mı bırakacağım" demişti. Seviniyor gibiydi. İlk tanıştıkları günlerin sıcak coşkuları içinde, sevecen. "Seni kendimden başkası saymadığım için. Özlemini duyduğun isteklerden yoksun kalmaman için.."

Duyguları, pencerenin ötesinde caddeye taşan deniz gibiydi Bülent Hayri'nin. Bir kalabalığa, halka doğru; bir kendine, benbenciliğine doğruydu. Çok uzakta, dikkatle bakılınca ancak fark edilebilen bir deniz fenerinin göz kırpışı gibi korku ile pişmanlık, kalabalıkla kendisinin yarattığı gözüpeklik içinde eriyip gidiyor, asıl gerçek geri planda kalıyordu.

Birden her şeyi unutmak, o çok az fark ettiği deniz fenerinin anlamlı göz kırpışlarından kendisine kadar her şeyi unutmak umuduyla karısına yakınlaşmak istedi.

— Denizi görüyor musun? Bayraklı'yı. Karşıyaka'yı. Göztepe'nin ışıklarını görüyor musun? Ne getiriyor bu ışıklar sana?

— Seni getiriyor, dedi kadın. İlkleri getiriyor. Her zaman yeni olanları.

— Yeni olan sensin dedi, Bülent Hayri.
— Yeni olan biziz, diye divana uzandı kadın.
Henüz açılmış sevda çiçeklerine benziyordu.

Karar

— Hayır, dedi kadın. İçimdeki serbestlik duygularını yitirmek istemiyorum galiba. Korkmak değil bu. Yanlış anlama. İnsan bu yaşta korkarsa ölüm düşüncesinden korkar. Gerisine bakma. Alıştım.

Bülent Hayri, kendisini bu denli zorladığı halde, dudakları, içinde birikmiş olan ezintiyi ele veriyordu. Solgun, her zamanki duruşların alışkanlığını bile yitirmiş gibi, korkak ve bırakılmıştılar. Göğüs kafesinde sayısız boşluklar belirmişti sonra. Her biri ötekini şişirip söndürüyordu. Soluğunu yaratan organları avuçlarının içine almış gibiydiler. Konuşamıyordu.

— Evet evet alıştım bile, diye direncini sürdürmeye çalıştı kadın. Bilirsin, isyanımı yenmek boyun eğmek olamaz bende. İstersen durumu kabul ediş diyelim. Sonrası kolay gelir artık. İnan bana. Bu akşam bile, cezaevinin ranzasında mis gibi uyuyabilirim.

Elini kocasının alnından ensesine doğru kaydırdı. Okşamaya başladı. İsteği içtenliğini parmaklarının ucunda biriktirmişti. Gerçeği kabul etmenin rahatlığı içindeydi. Bir yandan da "Ne yapsam?" diye düşünüyordu. "Ona iyilik getirmek için başka ne yapabilirim?" Sözcükler yetmez olunca kadınlığıma başvuruyorum. Elimden ne gelir başka. Ne yapabilirim. Ben de şaşırırsam, gücümü yitirirsem, mahkemenin, yargıçların, koridorlarda rastladığım mahpusların görüntülerine bırakırsam kendimi. Ailede kaç kişi gözümüzün içine bakıyor. Sonra insanlar var. İzmir var. Mahkemeden çıkınca havaya kalkan yumrukların yarattığı sorumluluk duyguları, "Artık yeter.." diye haykıranların direnmeleriyle birleşiyor. Kaç duruşmadır tek kişi olmaktan çıktım ben. Neden anlamıyor Bülent bunu?"

— Bülent, diye fısıldadı. Uyudun mu?

Sesini çıkarmadan, "Ne uykusu?" der gibi gülümseyerek karısının gözlerine baktı Bülent Hayri.

Gerçekten günlerdir uykuya geçtikten pek pek üç saat sonra birileri kulağının dibinde kalk borusu çalmışlar gibi fırlıyor, çoktan kısır döngülerin çıkmazında dönüp duran düşünceleri –bu düşüncelerin taşıdığı hayallerle birlikte– karşısında görüyordu.

Cezaevi düşünüsü yoğunlaşmış yoğunlaşmış, penceresi demir parmaklıklarla kaplı karanlık bir mahzen görünüşü almıştı. Bu mahzenin duvarlarında karısının gözleri büyüyordu. Duruşmalar ilerledikçe, kendi kendisine ustaca yakıştırmalar yaparak onlara hiç taşımadıkları anlamlar yüklemeye başladı. Korku ve acı görmeye başladı ilkin. Karısının ilk sorgu günlerinde kısa süre kapıldığı anafor, üstesinden gelmediği tedirginlik kafasında değişmelere uğrayarak dayanılmaz bir korku simgesi durumuna yükseldi. Sonra sonra, bu gözlerde, yazının asıl sorumlusu olan kendisine karşı –gizlemeye çalışsa bile açığa vuran– küçümseme, nefret duyguları varsaymaya başladı Bülent Hayri. Küçülerek, zayıflayarak; bir yandan alabildiğine hak verme duyguları, bir yandan "Ne yapsam?" şaşkınlığı içinde sıkıştı kaldı.

Ancak böyle en yakınında olduğu zamanlar, onu böyle daha derin, daha sevecen, daha yürekli, arkadaşlıkla kadınlığı, analıkla sevdalılığı başarıyla kucaklaştırabildiği zamanlar rahatlıyor, "Yok canım nasılsa beraat ettirirler." iyimserliğinin avuntusuyla kendine geliyordu.

— Bülent, diye yeniden fısıldadı kadın. Yargıç kararı okurken ne düşündüm biliyor musun? Asıl özgürlük insanın kafasında yahu. Dâvayı yürüten insanlara baktım da. Onlar bile kendilerini özgür sanmanın aldatmacası içinde göründüler bana. Özgürlük eğer Konak'tan vapura atlayıp Karşıyaka'ya geçmekse, özgürdüler. Makam odalarında oturmak, akşamüstü denize karşı iki kadeh yuvarlamak, çiftleşmek... bunları özgür olmak için yeterli saymışlar hep. Beni üç yüz altmış beş gün cezaevine kapatacak olan kara-

rı okuyan insan, bana öyle geldi ki bu gerçeği kısa süre içinde duyuyor, ama fazla bir güç sarf etmeden de aşıyordu. Düşüncesi özgür olmamakla rahata alışmıştı çünkü. Duygu diliyle konuşmayınca dünya umurunda değildi. Sonra neydi o yazına bilirkişi seçtikleri adamların düzenledikleri rapor? Kimler, hangi niteliklerinden ötürü seçiyor onları?

Alın damarlarındaki genişleyip daralmalar birdenbire başlayınca, Bülent Hayri kafasına balyozla vurulmuş gibi, umarsız bir halde gözlerini kapadı. Karısının dakikalardır söyledikleri dağılıvermiş, sadece "yazına" sözcüğü kalmıştı. O da sanki eline geçirdiği balyozla vuruyor ha vuruyordu.

"Yazına", "senin yazına", "senin yazdığın yazıya", "senin adına beni sorumluluk altına düşüren yazına" biçimindeki eklemlerle son direncinin üzerine yürüyorlar, uykusuz bunca gecenin silkip attığı yeni bir Bülent Hayri'yi, tükenmenin son çizgilerine sürüklüyorlardı.

Ancak soluk alıp verenlerin teslim oluşu içindeyken, birden, birikmiş kuruntuları tutan dizginler boşalıvermiş gibi, sıçrayarak kalktı. Ölüm sesine en yakın renkleri taşıdığından habersiz bir haykırıyı karısının yüzüne fırlatmaktan kendini kurtaramadı:

— Yeter!.. Yeter diyorum.

Kararın Onaylandığı Duyulunca...

Herkes aynı suçluluk duygusunun içindeydi. Doktor Ekrem Hayri Üstündağ'ın evinde kimse kimsenin gözlerine bakamıyordu. Demokrat Parti yöneticileri, gazeteciler, Bülent'in arkadaşları bilinen seslerle, bilinen sözcükleri odalara bırakıp gitmişlerdi. Kalabalığın neredeyse soyutladığı bir ortamda uzanan ellere elini uzatmanın ötesinde bir şey yapamadı Bülent Hayri. Siyah gözlüklerin arkasına çekilerek, boşalmaya en yakın çizgilerde bocalayarak, kafasındaki uğultulu sallantıdan kurtulmaya çalıştı.

Dargın gibiydi. Dünyaya, insanlara. İnanca ve kuşkuya. Artık kavgayı kabul edecek, sürdürecek istem gücünden yoksundu.

Yalnız kalıncaya kadar sürdü bu. Odasına kapanınca güçlenebilmek için, bozkırın ortasında toprağın derinliklerinden medet uman umarsız bir ağaç gibi kafasının en uzak köşelerinde kovuşturma açılmadan önceki Bülent'i yakalamaya çalıştı.

Ama sanki başkasıydı o adam. Kışladan dönünce subay giysilerini çıkarıp, karısının imzası ile yayımladığı yazıları düşünen o Bülent Hayri'nin kişiliğini karşısına alabilse –hiçbir mahkemede, hiçbir savcının ve yargıcın yapamayacağı biçimde– amansız bir soruşturma açacaktı.

— Sensin değil mi o yazıyı yazan?

Bu karşılığını sözcüklerinden saklayan küçük soru tümcesi kulaklarında bir ortaçağ kilisesinin çanları gibi çalıyordu.

— Sensin değil mi?

Küçümseme, Çatalkaya üstünden ağan yağmur bulutları gibi siyah, iç daraltıcı küçümseme. Tahkir, alay çanları sürüp gittikçe en amansız, en şirret, en öç alıcı ataklarla kafasının tavanlarında sallanıyor, alın damarlarındaki genişleyip daralmalarla birlikte hareket ediyordu.

— Sensin değil mi?

"Benim," diyebilseydi Bülent Hayri. "Evet ben yazdım o yazıyı," diye yiğitçe kendi kendisinin karşısına çıkabilseydi bir. İçindeki yargıç gözlüğünü cebine koyacak, belki de özene bezene hazırladığı soru kâğıtları çöp sepetini boylayacaktı.

Karşısında yalnızlığın kalabalığını görmüş gibi:

— Evet ben yazdım, diye kendisini aştı Bülent Hayri. Sen de yazabilirdin ama. Senin de sesini duyurman gerekirdi çünkü. Sizler de yazabilirdiniz, sizler de. Caddelerin, sokakların, evlerin, söz yığınlarının adamları. Güpegündüz, irademize baskı yapmışlar, oylarımızı çalışmalardı bilmiyor musunuz? Alanlarda "Biz onları seçmedik," diye haykıran yüzbinlerce insanın sesinden bir şey eksilmediyse bende, suç muydu bu? Geceler boyunca o bir ucu geçmişin eskimez derinlikerine, bir ucu geleceğin, kim bilir hangi güzellikleri, hangi uygarlıkları getirecek olan, aydınlığına uzanan

büyük korunun yarattığı rüzgârla coşkulanmam suç muydu? Evet... benim yazım o... benim.

— Benim diye başını yukarı kaldırdığı zaman gözleri ışıklanıyor, yüzü İzmir dolaylarında Yunan birlikleriyle çarpışan kurtuluş savaşçılarının güzelliği içinde rahatlıyordu. Hiç bırakmak istemiyordu bu güzelliği Bülent Hayri. Ne olursa olsun, karşılığında ne istenirse istensin. Kişiliğinde tutmak, özümlemek istiyordu.

— Benim ve o yazıyı ben yazdım, dediği zaman ayaklarının hemen ucunda iki yol belirmişti.

İlk adımı hangisine atacağını bilemiyordu ama, kararlıydı. İçindeki yargıç kâğıtları çöp sepetine atmış, daktilonun kapağı kapanmıştı. Bundan ötesinin kendisine ait olduğunu biliyordu.

Yollar açıktı önünde. Hemen şimdi Demokrat İzmir'e Yeni Asır'a telefon açar, gerçeği manşetlere yansıtabilirdi:

"Hüküm giyen yazı benimdir."

Sonrasını onlar iyi bilirlerdi artık. Ceza yasalarının askerler için uygulanan maddeleri kitaptan kâğıtlara geçirilir, karşısına çıkarılırdı. Belki beş, belki yedi, belki on yıl.. Ne olursa olsun, karşılığında ne istenirse istensin.

Yeter ki onu çekip koparmasınlar özgürlüğünden. Bunca yıl kadınlığında beslediği inanç duygularıyla seve seve omuzladığı sorumluluk, insana güvenini yitirdiği zaman ne hale gelir sonra? Özel bir af mı sağlanır? Sağlık gerekçesiyle, pazarlıkla, politikayla, Cumhurbaşkanının ilgisiyle. Hayır... hayır... Böyle doğulu numaralardan anlamam ben. Oy hırsızlarının suratlarına gerçeği hiç saklamadan vuran adam benim. Bıraksınlar kadınımın yakasını.

Düşünceler, eyleme geçmiş gibi dudaklarında somutlanmak istiyordu. Pencereleri açıp en erkek sesiyle bağırmak, gecelerin biriktirdiği acının patlamalarını Kordon boyundan denize boşalmak istiyordu.

— Hüküm giyen yazı benimdir. Ka-dı-nı-mın ya-ka-sı-nı bı-rakııın!..

Gözleri yağmuru atlatmış İzmir gökleri gibi ışık ışıktı. Şu anda doğa göğüslerinde sakladığı her şeyleri ona bağışlamış gibiydi. Dingin, rahat, delikanlı kolları ile önüne sunulanları kucaklamaya hazırdı. Geceler gecesi süren işkence bitmişti. Aydınlığa çıkıyordu.

Yanında yöresinde ışık vardı hep. Gözlerinde, bilincinde. Kendini esirgemeden, saklamadan bırakıyor, bıraktıkça da ışıklara boyanıyordu. Denizin ortasında yükselip alçalan balıkçı fenerlerinden, salkım saçak yıldızlara kadar her şeyi canı istediği gibi benliğiyle birleştiriyordu. Her şeyi delişmen bir iştahla en uzak köşelerine almanın ustası olmuştu. Görerek bakmanın da ustası olmuştu.

Gözleri doğanın hangi parçasına takılırsa takılsın yeni boyutlar keşfediyordu. Dargın değildi artık. Günler günü uzaktan, bilinçsizce baktığı doğaya yeniden kavuşmanın olağanüstlüğü içindeydi.

İşte deniz, işte çizgen, işte gökyüzü. Her saniye değişen, kendilerinden başkalığa doğru açılan renk kaynakları. Bu baş döndürücü hızla nereye sürüklüyorsunuz beni. Cezaevinde de olsa yaşamak istiyorum ben. Beş yıl, yedi yıl, on yıl da olsa... parmaklıkların ötesinden de olsa, bu denizi, bu rüzgârları duymak istiyorum.

Yok... yok... Neden öteki yola sürüklemek istiyorsunuz beni. Karanlıktan aydınlığa çıktım. Küçülmüş gibiydim. Kendime döndüm, eskisi gibi oldum. Şaşkındım, ne yaptığımı biliyorum şimdi. Amaçlarım vardı, yine var. Umutlarım vardı, yine var umutlarım. Güpegündüz on binlerce insanın oylarını çalanlarla kavgam bitmedi ki benim. Özgürlük istedim ben, anlasanıza, yalnız özgürlük istedim. Neden evrene çekmek istiyorsunuz beni. Dünyada kalmak istiyorum, anlasanıza.



Demokrat Mustafa

Dışarı çıkarıldığımızdan beri uzaklara bakmaktan başım dönüyordu. Aldırmadım. Ağaç, yeşil, su sesi, kuş cıvıltıları, kentin önünde uzanan geniş ova, damarlarımda yeni bir dolaşım yaratıyordu ya. Yetiyordu bana... İçimde biriken renk özlemini, o susuzluklar susuzluğunu gidermeye çalışıyorum. Sarı karalardan, donuk ışıklardan temizlendikçe alışkanlığına kapıldığım birörnek seslerden de kurtulmaya başladım. Başımın dönmesi bir çeşit sarhoşluğa dönüştü.

Baktım, Adnan da yerinde duramıyor. İri, Fernandel dişlerini meydana vuran bir hayranlıkla çevreye kapılıp gidiyordu. İkimiz –o sağ, ben sol bileğimizden– kelepçelendiğimiz için devinimlerimizi uydurmak zorundaydık.

Az ötemizde başgardiyan öbür mahkemecileri çağırıyordu:

— Köpekçi İbrâm... Laz Dursun.

O seslendikçe cezaevinin iç kapısından çıkan adamlar, siyahbeyaz bir filmin içinden geçer gibi, önce koridorda büyüyorlar, sonra ikişer ikişer jandarmalara yaklaşıp bileklerini kelepçeye uzatıyorlardı.

— Acıpayamlı Hüsnü... Demokrat Mustafa...

Adnan:

— Geliyor, dedi coşkuyla, ben demedim mi geliyor...

Başgardiyan:

— Demokrat şöyle geç! diye önüne çıktı Mustafa'nın.

Neden böyle yaptı bilemedik. Ben, bir kahve dolusu insan önünde İsmet Paşa'ya ağzına geleni söylediği için tutuklanan adamın kişiliğini yakalamaya bakıyordum. Kalın bileklerini kelepçeye sokarken dudaklarına yerleşen gülücüğü gördüm. Halkın "dağ gibi..." benzetisine lâyık gördüğü vücutlardan birinin üzerindeki başını dimdik tutmaya özen gösteriyordu. Serbest kalan eliyle –akı karasından çok– saçlarını tarar gibi yaptı.

— Oldu mu? Tamam mı?

— Tamam, dedi başgardiyan. Sonra yine elindeki kâğıda bakarak mahkemeye götürülecek olanları çağırmaya başladı.

Adnan:

— Gördün ya, dedi, yaman adam demedim mi ben?

Doğrusu ben de etkilenmiştim. Babamız yaşında da olsa, aynı çatı altında geceleyen politika adamlarıydık nihayet. Kendi koğuşlarımızda sıkıldıkça volta atıyor, uykumuz kaçtıkça yıldızlardan yansıyan ışıklara yaklaşmaya çalışıyorduk.

— Öyle görünüyor, dedim, ama duygusal.

Cemal:

— Orası öyle, diye söze karıştı. Yoksa güçlü adamdı. Sami'nin babasıyla aynı kurulda çalışırken görürdüm onu.

— O önemli mi, diye karşı koydu Adnan. Kaç kişi var öyle parti kurullarında çalışır da, Demokrat Mustafa olamaz.

Cemal dudak büktü:

— Ne yani, demokrat olmak için, ille İsmet Paşa'ya sövmek mi lâzım?

Adnan sustu. İki gündür böyle. Hangi konuda olursa olsun Cemal'le konuşmaktan kaçınıyor. Ben de sesimi çıkarmadım. "Sıraya girme zamanı yaklaştı..." gibilerden başgardiyandan yana bakmaya başladım.

Önde öteki tutuklular, arkada biz, cezaevine en yakın sokaklardan aşağı inerken biraz çocukluğa, biraz erkekliğe yakın yüzlerimize bir başkalık vermeye çalışıyorduk. Kelepçesiz bileğimizi de başına buyruk değilmiş gibi, hareketsiz tutmak hoşuma gidiyordu. Aşağı sokaklara inildikçe evler sıklaşıyor, daha çok pencere açılıp kapanarak, saksıların arasından genç kadınların başları görünüyordu.

Caddeye çıkılınca, jandarma onbaşısı önde yürüyenleri hızlandırdı. Biz de adımlarımızın uyumunu bozmadan, ötekilerle arayı açmamaya çalıştık. Yine de yol boyunca jandarmaların eşliğinde mahkemeye götürülen tutuklular arasında Demokrat Mustafa'yı gören bir duralıyor, sonra içtenlikle sesleniyordu:

— Merhaba, Mustafa Âbi...

— Merhaba Musta Efe...

— Merhaba Demirkırat...

Gülerek, serbest elini havaya kaldırarak, hatırlarını sorarak selâm verişleriyle hem duygulandım, hem içime bir gariplik, bir yalnız kalmışlık duygusu çöktü. Bastırmaya çalıştım, olmadı.

Andan'a:

— Bizim yüzümüze bakan yok. Adam kahramanlar gibi karşılanıyor, dedim.

— Adam zaten kahraman, dedi, Adnan.

Hükümet Konağı'na girince ağır cezada yargılanacak olanları doğrudan yukarı kata çıkardılar. Biz, "asliye cezalılar", iki merdiven aşağı indirildik. Hücreden büyük, odadan küçük bir yere sokulduk. Tozun ve rutubetin kokusu cezaevi bahçesindeki çılgınlığımın üstüne yürümüş, canına okuyuvermişti.

Demokrat da bizimle birlikte içeriye girince bir süre sağ eliyle sol bileğini ovuşturdu. Yenilen bir pehlivanın "nasıl oldu bu iş?" sorusunu taşıyan gözleriyle ayrı ayrı bizleri araştırdığını gördüm.

Bir bakışta ellisinde gözüküyordu. O yaşın adamları geldi aklıma. Genellikle, birbiri içine girmiş yüz çizgileri, okuyan, düşünen, arayan yaşamlarından haber verirdi. Demokrat Mustafa'nın yüzü-

nü, Basmahane istasyonunda yük taşıyan adamların avuçları gibi sert beş altı-çizgiyle bölünmüş sanırdınız. Hafif hafif gözlerini kırpıştırarak bakıyor, sanki bizimle aynı yerde bulunmaya kendini alıştırmaya çalışıyordu. Adnan'a baktı, baktı...

— Kasap Salih'in oğlu sen değil misin?

— Benim amca, dedi, Adnan.

Sonra Sami, sonra Senih, sonra Cemal babalarının adlarını söylediler.

— Yok yahu... Demek sen Kara Nuri'nin oğlusun... demek sen Çallı Kemal'in oğlusun... diye şaşırıyor, emekçi partisinin il örgütünü kurmaya çalışmaktan sanık hemşehrisi çocukların yüzüne – yabancı bir evrenden aramıza düşmüş gibi– inanmamış inanmamış bakıyordu.

İki kez:

— Fe süphanallah, çekti.

Tesbihini çıkardı, şakırdatmaya başladı.

— Eee sora ne olacak? Pilli Paşa mapusaneden sonra nereye koyacak bakayım sizi?

Adnan, Mustafa'nın iki gün taş odada tutulduğunu hatırlamış olacak ki:

— Sizi kapattığı yere... deyiverince ayağını yere vurdu.

— Kambur Rıza'nın ayıbını kapatsın bakayım hele o... Biz bu bacağı anamızın karnından böyle getirmedik aslanım...

Birden pantolonunu diz kapağına kadar sıvamış, ayağa inen kemiği gösteriyordu. Çocukların yay yapmak için koparıp gerdikleri incir dallarına benzeyen kurumuş kasları görünce allak bulak oldum.

— Kadın kız peşinde de çürütmedik.

Sırtını duvara dayadı. Tepedeki, büyük bir kitap boyundaki pencereden sızan ışık altında yüzünün sert çizgileri daha derinleşmiş, başka anlamlar kazanmıştı. Kitaplarda okuduğum havaları yaşıyorum sanmaya başlamış, ağlamaklı olmuştum. Sonra, o bir iki saniye, belinde fişeklik, elinde mavzer, objektife bakıyormuş görüntüsüne kapıldım.

— Yiğidin gücü, soluğunun gücüne bakar, diye filozoflaştı. Topun menziline mavzer attın mı adama deli derler evlât. Düşünde bile kendini Mustafa Kemal sanırsan, üç kalhuvallahi oku uyumana bak.

Sesini ayarlamayı başardıkça bayağı etkinlik kazanıyordu. Belki de, Delikliçınar'da bir ocak kongresinde konuşurken ki gibi kendini bırakmıştı.

— Mustafa Kemal kiim... sen kiim. O bakmadan görür, sen bakarsın da göremezsin a paşam... Gördüğünden bile korkarsın sen. Beni bile tanımazsın, beni... Harbiye nezaretinde "hazırol" durduğun günler dağda mıydım, taşta mıydım aklına bile gelmez...

Kendinden geçmiş bağırıyordu:

— Heeyt... Heeyt... Kaç zeybek kaldı şurda, çıkıp bükülmeden söyleyecek şunları... Yalan mı Salihoğlu?

Adnan:

— Doğru söylüyorsun amca, diye gülümsemesini ısırmaya çalıştıkça bizi de güldürecek hallere düşürmüştü.

— Doğru söylüyorum ya... Hayda dendiği gün mavzeri kaptığımızda siyasi mi vardı ortada, askeri mi vardı... Celâl Bey bile kelle sayısını gördükten sonra Hoca sarığını geçirip aramıza katılmadı mı evlât? Kimin kellesiydi onlar?

Yüzüne bakıyor, ama susuyorduk.

— Ha kimin kellesiydi onlar?

Adnan:

— Mustafa'nın, amedin, memedin, dedi.

— Mustafa'nın amedin, memedin ya... Biz davrandık. Çoğaldık. Ortaya çıktılar... Mavzerlerimiz konuştukça boy gösterdiler, öne geçtiler. Sonra da tozlukları çizme oldu, rugan iskarpin bile oldu evlât.

Bulunduğu yerde çeşitli insan yüzleri varmış da, onlara bakıyormuş gibi dudakları kınamsık çizgiler içinde, rintliğe vurdu.

— Şimdi, karın içinde beraber gecelediğin, bulgur çorbasını beraber kaşıkladığın adamları ara ki bulasın...

Tesbihi imamesinden tutmuş, şak şak bacağına vuruyordu.

— Halkçıymış, dedi yüzü buruş buruş... Halk ol be halk.

Kendini toparlayarak bir şeyler söylemek, bir şeyler yapmak isteyen Adnan'a sorguya çekiyormuş gibi bakarken, kapının açıldığını fark edince duraladı.

Yavaşça:

— Hadi beni konuşturma evlât, dedi. Bir derken yüz bir senelik olmayalım...



Üçüncü Oturum

Başkanlık sandalyesinde oturan adam yumuk yumuk göz kapaklarını kaldırdı, çocuksu bir sevinçle arkadaşlarına bakarken boğazındaki kılçıkları temizlemeye çalıştı.

— Toplantı açılmıştır efendim, dedi. Gündemi okuyorum.

Gündemde yer alan beş maddeyi de sözcüklerin önem derecelerine göre üstlerine basa basa bir solukta okudu.

— Kurulca eklenecek bir şey var mı? Tekrar soruyorum: kurulca eklenecek bir şey var mı? Yok.. O halde müzakereye geçiyorum efendim. Birinci madde üzerinde konuşmak isteyenler?

Yine bir ses çıkmamıştı. Bu defa soruyu bakışlarıyla tamamlama gereği duyarak, masanın çevresinde toplanan kurul üyelerinin gözlerini aradı. Başaramayınca sesine daha bir ağırlık kazandırmaya çalıştı.

— Gündemin birinci maddesi üzerine söz almak isteyen arkadaş yok mu?

Baktı, baktı.. Yine kimsenin gözüyle karşılaşma olanağı bulamayınca, önündeki kâğıdın üzerinde o ana kadar kıpırdamadan

duran sağ elinin başparmağını tıp tıp vurmaya başlamıştı. Küçümen yüzü ile daracık alnının üzerinde var mı yok mu pek de belli olmayan kaşları çatılmış, sıkıntılı haline açığa vurmuştu.

Birden:

— Oldu mu ya arkadaşlar, dedi. Sen İbrahim arkadaş, sen ne diyorsun bu duruma?..

Sağdan üçüncü sandalyede oturan dizgici İbrahim, adını duyar duymaz, bir irkildi; sonra kurulmuş gibi başkanın yüzüne baktı.

— Ne diyeyim Semih Usta, dedi.

Dün akşam patronu, "Gece çalış da İsmail Hâmi'yi bitiriver." demişti. Bugün de o sinameki avukatın kitabının düzeltilerini toplarken akşama kadar canı burnuna gelmişti İbrahim'in. Resmen, uyku, peri kızları gibi kolundan paçasından çekiyor, o canım bahçelere sürüklüyordu. Ağzı, cigaradan çaydan bakır çalığı gibiydi.

Semih Usta, "Ben ne diyeyim, ne yapayım," diye içinde alevlenen soruyu açığa vurdu:

— Peki ben ne diyeyim, ne yapayım arkadaşlar? Herifçioğulları gözümüzün önünde sigortasız işçi çalıştırıyorlar. Karar almak yeter mi burada. Konuşa halleşe mücadelede güçlenme yollarını bulacağız, anlaşıldı mı? İbrahim, dirseğine dayanır uyuklar, Naci dut yemiş bülbül gibi susar, Hasan görüş bildirmezse...

— Yoo, diye elini kaldırdı. Müterekede bile görmedim ben böyle şey. Mütarekede bile tepemizde İngiliz süngüsü, sendikacılığı böyle toplanıp parmak kaldırma durumuna düşürmedik biz yahu...

Naci'nin uzattığı cigarayı yaktı, büyük bir nefes çekti.

— İçtihat matbaasında makineciydim. Makineci dediysem, saat gibi Hayderberg çalıştırıyorum demiyorum. Kâğıdı sürdün mü, amelimanda, çekip alsın, basıp atsın diye beklemekten uyku basar alimallah.. Kör kandil on günde gözlerinin canına okur adamın. Adamın diyorsam, söz gelişi. Naci'den bile küçüğüm. Ama iş ne zaman biterse bitsin, anlaşıldı mı, hangi saatte paydos edersen et, Matbaa İşçileri Cemiyeti'ne gitmemek haddine mi düşmüş. O Hayrettin Ustalar, Necati'ler, Dayı Nuri'ler bir disiplin yaratmışlar ki

efendi. Aynı askerlik. Şu şöyle olacak dendi mi, lâmı cimi yok, o öyle olacaktır.

Durdu, bir nefes cigara daha.

— Şehzadebaşı toplantısını anlatmadım mı ben size?

Nuri ile İbrahim:

— Anlattın usta, dediler.

— Ne yaman birleşmeydi o... Şöyle böyle yirmi yedi sene evvel, sekiz saat iş günü isterim, şartsız grev hakkı isterim, diye toplantı yapıyorsun efendi, anlaşıldı mı? İşçi sınıfının temsilcileri meclise girmelidir, diyorsun.

Gözlerini İbrahim'in gözlerine dikerek:

— Sen küçük de olsa bir gazete çıkarıyorsun, dedi, grev sözünü alabiliyor musun ağzına.. Hadi grevden geçtim, işçi sınıfı diyebiliyor musun, işçi sınıfı.

Küçücük boyuna karşın, sandalyenin neresine otururdu da, böyle masanın üzerinde uzun boylu bir adam heybetinde gözükme olanağı bulurdu? O yüzlerce ince, kalın çizgilerle dolu cetvellerin kalıplarını düzenlerken ayakta erittiği koca günden sonra, saatin sekizinde, dokuzunda yarı aç, yarı tok, bunca konuşma gücünü neresinde saklardı?

İçlerinden böyle sorular geçirir, şaşardı kuruldakiler. Kimi Servet-i Fünun matbaasından, kimi Halil Lütfi'den, kimi Hüsnü Tabiat'tan yetiştirdiği dünkü çocuklardı hepsi. Şimdi de, zaman zaman ciddi-komik çizgisine yaklaşsa bile, aldırmadan "sendika"nın gerektirdiği her şeyin çevresinde birleştirmeye çalışıyordu onları.

— Bakın çocuklar, diye elini önündeki kâğıtlara vurdu. Var mıyız bu mücadelede. İşte tarih önünde korkmadan, çekinmeden soruyorum. İbrahim, Naci, İsmet... anlaşıldı mı? İşçi sınfının mücadelesinin gerektirdiği her şeyde var mıyız?

Soruyla birlikte adlarını söylediği söylemediği altı üyenin de kendisine ışıklı gözlerle baktığını görünce, içindeki en duyar eller, kendiliğinden tatlı türküler çağırmaya başladılar. Bir an kulak verdi bu türkülere, içi bir hoş oldu.

O, Bâbıâli'ye çırak gelip de borç harç bir pedalla işe başladıktan sonra alavera dalavera patronlardan fazla patron kesilen hangi arkadaşı duyardı bu mutluluk türkülerini. Ya o Cemalettin Beylerin. Ali Nacilerin, bin bir politik dümenle kurduğu makineler üzerine oturan damatlar, veliahtlar ömürlerinde bir defa olsun duyarlar mıydı?

— O halde sendikamızın şu üçüncü yönetim kurulu toplantısında açıkça söylüyorum ki...

Hem heyecanlanmış, hem yorgunluğu şakaklarında damar damar genişlemeye başlamıştı. Ama bırakmadı kendini.

— Açıkça söylüyorum ki... diye yineledi. Gelecek oturum söz alıp konuşmayan her üyeden kasaya 2.5 lira kesilecektir. Anlaşıldı mı?



İki Kişi

— Sen burjuva ne demek bilir misin Melahat?

Yüzüme boş boş baktığını görünce içimdeki denizin dalgaları ölgünleşiverdi, duraladım kaldım. Bir an yürüyüp gitmek geldi içimden.

— Ne dedin? Ne dedin?

Aynı işyerinde çalışıyorduk. İkimiz de Soğukkuyu'dan istasyona yürür, yedi on beş treniyle Basmahane'ye inerdik. Sarışın, yeşil gözlüydü. Bakar bakar rastladığım kedilerden hiçbirini hatırlatmadığını görünce sevinirdim.

İçimden:

— Sarışın ama kedilere benzemiyor demek geçerdi.

Bindiğimiz kompartımanda çekinecek kimseler yoksa, ellerimiz birbirini buluverir, tırnaklarını parmaklarımın uçlarına bastırınca kanımın dönmedolaplara bindiğini sanırdım.

— Melahat.

— Ne var?

Adını tekrar tekrar söylediğim halde niye titrer dudaklarım?

Niye koskoca kır yerlerinde gidecek yer bulamayıp olduğu yerde huysuzlanan atlar gibi olurum.

Melahat burjuvaziyi bilmiyordu ama, erkeği biliyordu. Benden önce mutlaka birisi olduğunu sanıyordum. Hem de benden daha büyük, deneylerden geçmiş, belki de askerden teskeresini almış birisiyle bir şeyler yaptığı kuşkusuyla kıskanıyordum.

— Melahat.

— Ne var be?

Soğukkuyu'daki kahveleri arkanıza alıp gözlerinizi Küçük Yamanlar'a çevirdiniz mi, tepenin sol yamaçlarına yakın derenin kenarında –bana korkuyla bakıyorlarmış gibi gelen– tek katlı evler görürsünüz. Onlardan birinden çıkar gelirdi. Her mevsim gül konca. Her gün tasasız, uçarı. Gençliğini bile oluruna bırakmış.

Aynı işyerindeydik ama, o aşağıda balyalarla tütün işliyor, bir nefes cigara içmediği halde, günde iki paket bana mısın demeyenlerin ciğerlerindeki hırıltıları taşıyordu.

Ben yukarıda muhasebe defterlerine giriş çıkış faturaları işliyordum.

Hep de okuduklarımla ilişkiler kurardım o yanımdayken. Gözümde kimi bir İstrati, kimi bir Gorki tipi olur; kimi de Fransız direnç hareketindeki bisikletli kızlardan birini yanıma almış sanırdım.

Tırnaklarındaki sarı sarı lekelere gözüm takılınca ya güler, ya da benden öğrendiğini bana satardı.

— Biz size manikürlü parmaklarımızı uzatmıyoruz arkadaşlar.

Doğruydu. Ellerinde içtenliğin sıcaklığını duyardım ama, bana yetmezdi bu. İlle kafamı kurcalayan soru dudaklarıma iner, sevişme yaşlarımızın uçarılığını, delişmeliğini dağıtır giderdi.

— Melahat, sen burjuva ne demek bilir misin?

Başka yerlere bakardı çoğunca. Trendeysek, parmağıyla camın buğusuna çizgiler çizer, yan yana adlarımızı yazardı. Burjuva ne demek bilmiyordu işte. Ne yapacaktım?

Başıboş kuş seslerinin Yamanlar'ın arka yamaçlarını sardığı

bahar pazarlarından birinde bekletmeden çıkagelmişti. Şıngır mıngır sevinçlere boyanmış. Sarılıp nişanlılık, evlilik düşleri kurmaya hazır. El ele tutuşup koşmak, su deposundan bile uzaktaki kayalara tırmanmak hevesiyle dolup taşıyordu.

Bense dudaklarıma cigara ile birlikte aynı soruyu yerleştirmiştim.

Çalar saat, kadınsal bir sabah düşünü parçalamış gibi bozuldu ama renk vermedi. Sokulmaya çalıştı. Uzaklaştım. Hırslandı.

— Burjuva!.. Burjuva!.. Bilmiyoruz işte. Daha diyeceğin var mı?

Kızgınlığı dudaklarına vurmuş, titriyordu.

— Anlat da öğrenelim.

Kafasındaki bin bir çeşit dalganışla kanındaki benbenciliğe yenilmiş biri olduğum için bir gülmedir aldı beni. Bir süre de inat olsun diye sahte gülüş sesleri çıkardım. İçimdeki kuşkunun –benden önce başka birisinin kızı olduğu kuşkusu– öç almak isteğinden başka bir şey değildi bu.

— Anlatmayacağım, dedim. Okur öğrenirsin.

Eline geçirdiği kırılmış bir çam dalının parçasıyla toprağı eşeliyordu. Onuru neredeyse ayağa kaldıracak, içinde yarım kalmış kaçak bir pazar sabahının hüznü, evine inen yola koşturacaktı.

Haydar Rifat çevirilerinden papağanladığım tümcelere kafamda yön vermeye çalışarak:

— Burjuva dedim, oturduğu yerde sermayeyi çalıştıran adam demektir.

O kadar iyi idi ki; değişti, ışıyıverdi.

— Sermaye mi? Sermaye mi? Ne diyor bu be?

Bozulmamaya çalıştım.

— Bana bak.

Ellerini avuçlarıma aldım.

— Bakıyorum işte ne olacak.

— O sermaye öyle sermaye değil kız. Para!.. Para!.. Makine... anladın mı?

Tertemiz dişleri, gözleri, saçlarıyla bile bir de insan, bir de Karşıyaka'lı gülüyordu ki gülerken.



Merdiven

Haşim Nahit Bey, yanındaki koltukta oturan adamın koluna uzandı.

— Şu aynayı görüyor musunuz? O zamandan kalmadır. Şu acayip çerçeve içindeki fotoğraflar, şu duvar halısı. Ben bunlarla mutluyum Necdet Bey... Bu eşya, bu bina, sokaklarını gözlerim kapalıyken bile geçebileceğim mübarek şehir gibi içime, özbenliğime girmiş efendim.

Vali Muavini Necdet Demirgüç, anlayışla, ilk defa görüyormuş gibi otelin dinlenme odasına göz gezdirdi. Saygıyla karışık onaylama yüzünü takındı.

— Ne yapalım, isterseniz yaşlılık diyelim. İsterseniz inat. Ama üç buçuk tüysüzün yarattığı şu dalgaya benzer nelerle karşılaşmadık ki biz.

— Elbette, dedi vali muavini. Sizler canlı tarih sayılırsınız beyefendi.

— Evet evet, iyi buldunuz diye parmaklarını koltuğun kenarına vurdu Haşim Bey. Düşününüz ki, tarihin en yakını bile genç değil-

dir. Orta yaşlı bile değildir. Bunu yeni yetmelere anlatamıyorsun ki birader. Hatırlıyorum, Zeynep Hanım Konağına misafir öğrenci olarak gittiğim yıllar, edebiyat müderrisi İsmail Hakkı Bey, divandan en güzel beyitlerokurdu. Dinler dinler havasına giremezdik efendim. Şimdi şimdi anlıyorum ki...

Sustu. "Bütün bunları şimdi bir yaşlılık çığlığı halinde duruyorum," demek içine elvermemişti. Ama şu son üç yıldır, yaşamında yarın, gerçekten, hayalsi dumanlı bir şey olmaya başlamıştı. Artık dünyayı daha çok, dün, daha az bugün olarak görüyordu.

İnanır mısınız Necdet Bey, şu aynaya baktıkça, "Kongre günlerinin o sırım gibi adamı nerede?" diye bağırmak gelir içimden. Şu omuzları öne eğilmek isteyen, dizleri şakaklarından yorgun, gözleri ışıklarla kendisi arasında denge kurmaya çalışan ihtiyar da kim birader?

Sizi elvât gibi sevdiğim için söylüyorum, yaman bir acı bu. Kafa boşluğunuzda bir eksiklik düşüncelerinizi sıkıştırıyor, durmadan dağıtıyor sizi... Düşünebiliyor musunuz? Dinlerken, konuşurken, rakınızı bile içerken, özbenliğinizden esen hayırsız rüzgârlara boyun eğmek zorunda kalmak nedir?

Sanki '920'lerin ellerini bulacakmış gibi ellerine baktı. '920'lerdeki gücünü kuşanmış inanışında düşüncelerini istediği doğrultuya kaydırmak istedi. İçinin bir yanı, çeyrek saat önce yürüdüğü şu caddede sahiden o günlerin adamını aramaya başlamıştı.

Bıyıkları elmacık kemiklerine ulaşan Haşim Nahit. Gelip geçenlerin durarak selamladıkları, gencine yaşlısına tepeden tırnağa sevgi olan ışık adam... Rap, rap... Yürüyen bir irade anıtı gibi, karşılaştığı her insanda öyle bir yarın umudu yaratıyor ki...

— Haşim Nahit Bey...

Adı, Yunan komuta çadırlarında öfke, Damat Ferit'in makam odasında korku olan adı... Vilayete gönderilen emirlerin sözcükleri bir bir, otelin dinlenme odasına damagasını basan eşyanın ötesinde berisinde uçuşuyor gibi...

— Haşim Nihat tutuklanarak Dersaadet'e getirilecektir...

— Vatan haini Haşim Nihat'in peşine takılanlar da devletin demir yumruğunu kafalarında bulacaklar...

— Yunan ordusuna Türk misafirperverliğini gösteriniz ey ahali...

Bir azimle kendisini koltuğunun arkasına çekti. Kaşları çatılmış, aşağıya sarkan gerdanını boynuyla çenesi arasında gizlemeye çalışırken, yüzü kendisine çok güvenen bir konferansçının yüzünü alıvermişti.

— Tarih yaşlıdır ama, diye söylendi. Yaşıyorsa bir kenara itebilir misiniz? Yaşıyorsa, iki yeniyetmenin baldırıçıplağın yarattığı anaforda boğulmasına göz yumabilir misiniz?

Konuşmasının coşkusuna kapıldıkça göğüs kafesindeki tıkırtılar, patırtı gürültü halini alıyor, gücünü kıracak gibi oluyordu.

— Kaç yaşındaydınız kuvvayı milliyede?

Vali muavininin dudakları bir iki kıpırdadı.

— On iki, on üç...

— Neredeydiniz?

— Konya'da...

— Peder?

— Babam doğudaydı efendim...

— Biz yine buradaydık iki gözüm. Arkamızda Artin Kemal'in tutuklama emri, biz yine buradaydık. Kongreyi topladığımız zaman, şehirde kırk kişiden ibaret bir tümen, bir o kadar muhalif... Vay efendim vay... Milletvekili olmak ise hayalin de ötesinde bir şeydi.

Eski bir sevgilinin saçları yüzüne değmiş gibi sıcaklanmış derin çukurlar içindeki gözlerine parıltılar yansımıştı. Gülümseyerek:

— Başkanlığa beni getirmişlerdi, dedi. Mülkiyede öğrendiklerimizden bir çoğunu yaşıyor gibiydik. Sanki Yusuf Akçora'nın Türk Ocakları'nda soluğunu yırta yırta geleceğini söylediği günler gelmişti. Konferanslarda duygu ve hayal sandığımız, kafalarımızda "olur mu?" soruları yaratarak, bizleri inanmakla kuşkular arasında bocalatan ülkü, karşımdaki insanların bakışlarında parıyordu.

Düşünüyordum: ne zaman tebaa olmak zincirlerini koparmıştı bu insanlar? Ne zaman, kendilerini sarayın bile üzerinde bir güç olarak görmeye başlamışlardı... Baktım, baktım...

— Siz varsınız, dedim onlara. Artık dünya, yaldızlı koltuklara uyku mahrurluğu ile çökmüş ihtiyarın gözlerine değil, sizin genç ışıklarınıza dikkat kesiliyor. Milis alaylarınız, Yunan kumandanlarına, Ayvalık'tan bir adım ötesini uçurum gibi göstermeye başladı. İzmir, sizlere bakarak yasını yenmeye çalışıyor.

Konuşurken, gözlerim Kaymakam Hamdi Beye takıldı Necdet Beyciğim... Titremeye başladım. Koca yiğit ağlıyordu birader... Ellerini birbirine kenetlemiş, nasıl bir duygu fırtınasına kapılmışsa, kendini önleyememiş, ağlıyordu.

Haşim Bey konuşurken kolaylıkla kurduğu tümceleri yineleye yineleye, ezberlediği halde, yine etkisinde kalıyor, ama abartmaya özgü oyunlara düşmüyordu.

Koltuğun kenarına tutunarak, içeriye seslendi:

— Afşin, bana maden suyu getirsene oğlum...

Sonra, yeniden eski durumunu almaya özen gösterdi. Ama artık gerildiği, savaş adamı kimliğinden elinde kalanları iyi kullanmaya çalıştığı görülüyordu. Vali muavinini dümen suyuna aldığına inanarak rahatlamıştı da...

— Anlattılar mı bunları sizlere? Siyasi tarih hocanız okuttu mu bunları size?

— Hayır ama, bendeniz biliyorum, dedi vali muavini. Şey olarak yani müphem olarak, Belikesir'de de bir kongre toplandığını biliyorum.

Sözcükleri ısıra ısıra:

— Erzurum'la aynı günlerde diye belirledi Haşim Bey. Evet efendim, Erzurum'la aynı günlerde toplamayı başardığımız bu kongrede 1300 ila 1310 doğumluların silah altına alınması kararlaşmış ve uygulanmıştır. Vergi toplanması kararlaşmış ve uygulanmıştır. Burhaniye dağlarında milis alaylarımız cephe tutmuştur efendim cepheee. Ne demektir bütün bunlar?

Karşısındaki sustukça yakasına yapışacakmış gibi bir hamle yaptı.

— Devlet içinde devlet olmak değil midir... Ama vız geliyordu birader. Dünya savaşı kafalarımıza vura vura olayların peşinden sürüklenmenin ne demek olduğunu öğretmişti ya, sonu nereye varırsa varsın olaylara hakim olmaya çalışıyorduk.

Yavaşladı. Kürsüden konuşuyor havasını değiştirerek:

— Biliyor musunuz? diye sordu, insan kalabalığa çıkmasını becerdi mi artık korku morku da kalmıyor. Bandırma'ya indiğim akşamı hatırlıyorum da... Dağınıklık nasıl paniğe inen merdivenlerin ta başına getirmişti insanları. Askerini, sivilini, okumuşunu, cahilini, nasıl birbirinden koparmıştı. Birisi çıkıp da, kendisi ile başkaları arasındaki dirsek temasını birleşmeye götürecek gücü taşıdığını akıl etseydi ya...

Kabarcıkları sönmeye yüz tutan suyu yudumlarken, vali muavinini gözaltında tutmaya özellikle dikkat ediyordu. Konuştukça üzerindeki ağırlığı atmış, anlattıkça ihtiyar damarlarında o günlerden kalma rüzgârların getirdiği havaların kan dolaşımını duyar gibi olmuştu. "İyi ki aldım yanıma getirdi," diye düşündü.

— Biz önce bunu akıl etmiş olan adamlardık beyefendi. Sonra da o Anzavur hergelesinin beş yüz atlıyla Biga'dan kopup Susurluk'a dayandığı günler koskoca şehir iliklerine kadar işleyen soğuk dalgasına uğramış gibi titrerken öz benliğimizin kal'asında nöbetimizin başından ayrılmayan adamlar olduk. Şimdi şu üç buçuk yeniyetmenin kurduğu partiden mi yılacağız...

Vali muavini son tümcede, eski bir şeyleri dinlerken kapıldığı etkiden sıyrılıvermişti. Düşündü: "Öyleyse ne istiyor bu adam benden?"

Haşim Bey, asıl şimdi Haşim Nahit olmuştu. Olanca kurnazlığı, işbirliği, 26 yıllık milletvekilliğinden kazandığı deneyleri yaşlılığının arkasında saklaya saklaya getirdiği şu noktada oku hedefe çevirmiş, yayını germiş gibi...

— Siz, dedi, Mülkiye'de okudunuz.

— Evet, dedi vali muavini.

— Yani devlet baba sizi okuttu, giydirdi, yetiştirdi.

— Evet efendim. Devlet baba okuttu, yetiştirdi. Görev verdi.

— Ansızın omzuna doğru uzandı Haşim Bey. Okşar gibi, bir iki pat-patladı. Sesi de okşar gibiydi.

— Yükseleceksiniz de...

Vali muavininin gözünde bakanlık binası parıldadı söndü. Işıklar yandıkça, bakan gülümsüyor; sönünce, daha bu sabah istasyon alanında hep bir ağızdan haykıran kalabalık görünüyordu...

— Hür-ri-yet... Hür-ri-yet... Hür-ri-yet...

Kaç ilçenin adamı... Köylüsü, esnafı, yaşlısı, genci. Polisin, jandarmanın, görevli memurların bile dudaklarında mırıltı halinde ayın uyumu yaratıyordu...

— Hür-ri-yet... Hür-ri-yet...

Bir şey söyleyemedi.

— Yükseleceksiniz, diye yineledi Haşim Bey. Ama merdivenin son basamakları anlayışla cesareti birlikte ister.

Yeniden, içtenlikle omzunu pat pat'ladı. İyi geceler diledi.

Dışarı çıkınca, otel katibi ayağa fırlamıştı.

— Bir emriniz var mı beyim?

Başıyla, "hayır", eliyle, "otur" işareti yaptı, geçti.

Yukarıdan itibaren merdivenin her basamağı, bir sonrakine gölgesini düşürüyordu. Işıklarla gölgelerin kesiştiği düzgün biçimler Haşim Beyin gözünü almıştı. Dizlerine dayanarak, iki basamak çıkınca, duraladı, seslendi.

— Afşin oğlum... Yardım et de beraber çıkalım.

İstiklâl Madalyası

Anılar masal ağaçlarına benzer, rüzgârlandıkça yapraklarının ışıkları çok görmüş mavi gözlerinin ışıklarına karışır adamın. Uzağa bak Kerim... Uzak biraz da gelecek değil midir... Alana dön şimdi. Bilekleri ve gözleri genç olan kalabalığa bak.

Şeref tribününün önünde denizci birliğinin bandosu "İzmir Yollarında"yı çalıyordu.

Kerim Usta zayıflığa benzer bir an yaşamıştı, geçti. Birçok şeyi yaprakarında taşıyan masal ağacı rüzgârlanmış, çok görmüş mavi gözlerine başka başka ışıkların çizdiği resimler bırakıvermişti. Bu resimler miydi –o bilinmez oluşumu biriktire biriktire– insanın kişiliğini kuran. Savaş direnmeyi, direnç gülmeyi öğretmişti ona da.

Göz ucuyla göğüs cebinin üzerine doğru baktı. Soluk alıp verdikçe, madalyası uyumla inip kalkıyordu. Tam itiraf edemedi ama, onurlanmıştı. Gözlerinin içindeki puslar erimiş, aydınlık bir doğaya açılmış gibi çocuklaşıvermişti.

Oturduğu yerde doğrularak anıtı gözledi. Öbür çelenklerin arasında partininkini seçebilmiş olmak vardı ya, şu anda... Yalnız bu

bile içinde biriktirdiği özlemleri iyimserliğe dönüştürüyor, körfezin maviliği gibi uçsuz bucaksız sanısı uyandıran mutluluklar doluşturuyordu.

Kendiliğinden yumrukları sıkıldı. Kol ve bacak kasları da kendiliğinden gerilmişti. Şimdi, alanı dolduran kalabalığa –onların kalabalığına– haykırmak istiyordu.

— Şuna bakın çocuklar... Onun her çiçeğinde sizin alın teriniz, gözyaşınız...

Duygular tutmuş, başı dönüyordu. "Sen gerçeğin adamısın Kerim..."

Sen gerçeğin adamısın. Evet ama asıl gerçeğin adamları olduğumuz için duygular duyarlık olmuyor mu bizde? Reşat Fuat'ı bilmez misin? Nasıl sever alaturkayı. Sanki, içinde, bütün bir yaşamın parçalandığı sesiyle nasıl da söyler. Hayatı buramızda duyduğumuz için midir nedir?..

Duygular yakasını bırakmıyordu. Bir dalgadan, öbür dalgaya... Masal ağacının yaprakları rüzgârlandıkça, elli şu kadar yılın binlerce gününü çaktırmadan getirip önüne seriyordu.

Ne kadar insanla beraber...

İşçi istasyona doluşuvermişti. Hüseyin Usta, Sarı Nizam yanındaydılar. Akşam, Kerim'in çadırında ne konuşmuş, neler planlamışlarsa bir bir gerçekleşiyordu. İçerdekiler "hık" bile diyemeden istasyon binası sarılıvermişti. Artık telgrafın tellerine kuşlar konamazdı. Grevciler telleri kesmişler, bekliyorlardı.

Anlatırken:

— Ben de bekliyordum, diye öksüre öksüre gülerdi Kerim. Bekliyordum arkadaş. İttihatçı efendilerin, bizi görerek yabancı firma önünde vaziyet alacağını mı ümit ediyordum... Hıih... Onlar daha Babıali baskınında yaktıkları barutun kokusu dağılmadan sadrazamlığa getirdikleri silah komisyoncusunun elleriyle Anadolu toprağını Evropaya peşkeş çekmiş adamlar değiller miydi? Ne bekleyebilirdik ki onlardan...

Zamanın geçmesini bekliyordum, zamanın. Yarın olmalı, öbür-

sü gün olmalı... Gelecek hafta olmalı... Grev sürmeliydi. Aydın demiryollarında hareketsizliğin hareketi sürmeliydi. Biz bunu istiyorduk. İşçi, grevini tarihe yazarken, geleceğe ne bıraktığının bilinci içinde, bunu istiyordu.

Konuşurken soluk darlığına düşer gibi kuşların kanat çırpışlarına benzer devinimler yapardı. Avuçlarını birbirine vururdu.

— Bu gün de geleceğe ne bıraktığımızı bilmiyor muyuz?

Eşrefpaşa'daki küçücük evinin odasına nasıl sığardı bu adam. Çoktan kişiliğini aşan inancı ile arka pencerelerden birini açıp İzmir üstüne uçacakmış gibi yerinde duramaz oldukça, şaşırırdı çevresindekiler. Geçmişle o gün arasında, o günle gelecek arasında nereye bakacağını kestiremediği için değil, çırılçıplak gerçekleri insanlara gösterme yolunu hâlâ niye bulamadıklarını sora sora acılanıyordu.

Denizci birliği bandosu başka bir marşa geçmişti. Kalabalık, cumhuriyetin 23. yılını kutlarken, oy hakkını da bilincinde duymanın sevinçli taşkınlığı içinde dalga dalgaydı. Ekrem Hayri Bey gelince bu bilinç gitti, yerini kişiyi kendi yerlerine koymanın sakat mantığı ve saflığı aldı. Herkes, hep bir ağızdan Demokrat Parti'nin Serbest Fırka'dan kalma İzmir başkanını göklere çıkarmak istiyordu. Kasaba adamları, köylüler, memurlar ve işçiler. Gün on saat incir üzüm mağazalarında, yabancı tütün fabrikalarında çalışan işçi sınıfı.

Başkası olsa içer, basardı küfrü. Başkası olsa yadsımanın karanlık dehlizlerine düşer, umutsuzluğun korkunç zokasına burnundan yakalanırdı. Acı, sırma saçlı kızını yitirmiş gibi sonsuz. Acı, koluna bacağına inivermiş gibi...

Ama sen yaşamın adamı değil misin Kerim? Uzağa bakmayacak mısın?.. Yalnız deniz, yalnız gökyüzü, yalnız ufak çizgisi mi var uzakta?.. Gün on saat yabancı tütün firmalarının muhasebe defterlerine büyük sayılar ekleyen işçi sınıfının kendisi için sınıf olma

bilinci yok mu? Bak şimdi alana. Denizin yükselmesi gibi bir doğa olayı halindeyken yine sanki bir doğa olayı gibi nasıl dağılıyor coşku... Soruyorum: ağaç, kendi yerine koyacak bir şey arıyor mu doğada. Tohum, başak, çiçek... Yerlerine koyacak bir şeyler arıyorlar mı?

Öyle ama gözlerine biriken damlalar kartal gagasına benzeyen burnunun kenarından süzülerek istiklal madalyasında top çeken kadının üstüne düşüveriyor.

Kalabalığın hareketi tavsayınca bandonun çaldığı marş Atatürk alanına yeniden egemen olmaya başladı. Bu defa ki havayı ne zaman duysa, ölüm çağrılarını çağrıştıran etkilere kapılmaz, aksine kendini Anadolu insanının içe kapanık hüzünlerinin ortasında bulurdu Kerim. Ses, sanki sözün anlamını başkalaştırır, halkın kendi türküleri gibi, yalın ama insanca bir gerçekliğin olanca duyarlığını getirirdi.

Açıldı Kale yolu
Göründü Gelibolu
Bırak deniz gideyim
Orası yasla dolu.

Deniz deniz Akdeniz
Suları berrak deniz
Karşıda yar ağlıyor
Gideyim bırak deniz.

Koğuşta, talimhanede memetin kolayca öğreniverdiği bu asker havasında, okula yeni başlayan çocuğun saf, aydınlık –yılların ağırlığını omuzlarında duyan yaşlılarda acayip donukluklar, üzüntüler yaratan– şarkılarından bir şeyler vardı...

Sanayi Mektebi çıkışlı, İhtiyat Zabiti Kerim Usta bu asker havasını cephede duyduğu akşamlar göğsünde bir yumru büyür, genişler, ertesi günleri, daha ertesi günleri düşündürürdü. Kurtuluş Savaşı, silah taciri Zahirof ve arkasındaki bankalara karşıdır. Ya,

yarı sömürge, tam köleleştirilecek, ya da Anadolu toprağının adamı halk olduğunu gösterecekti. Yemen çöllerinde sidiğinden kan akmış, Allahüekber dağlarında dondurulmuş, Galiçya'larda tam "benim burada, ne işim var?" diye sormayı akıl edeceği sırada serseri bir şarapnelin kolunu bacağını havaya uçurduğu insanların hemşehrisi, kardeşi yarınlarına bakarken ölümün gözlerinde yaşamını aradıkları için en az Kerim Usta kadar umutluydular. Ölüm, evet ama hayatı kazanmak için... Zahirof'un silahlarını ensesinde duyarak köleleşmemek için, namluların üzerine yürümeyi öğrenmişlerdi.

Anlatırken,

— Evet, ama... diye durgunlaşırdı Kerim. Gözlerinin mavileri donar kalır, bakacak başka yerler arardı. Ölümü yenmek için bile olsa, bir "yandım Allah..." sesi, bir "gidiyorum ve..." çığlığına karışa karışa büyüyen günler, kafamın denizlerine kan akıtan ırmaklar gibi çoğaldıkça, düşüncenin doğruluğu, duygunun yanlışlığında erir giderdi arkadaş...

Ölenler, öldürenler, vuruşanlar. Ölüm, öldürmek, vuruşmak... Söz buralara gelince yerinde duramaz olur, huysuz bir dağ keçisi gibi dünyanın belkemiğine boynuzunu patlatıvermek isterdi.

Evet... Savaş, Mülkiye-i Şahane'yi bitirmiş Meşrutiyet efendisine, silah taciri ne demekmiş öğretebilseydi bari... Fransız, İngiliz kumpanyaları ne ister... Kayzer Wilhelm'in paşaları neden gelmiştir. İktisatçı Kont Ostrolog cenapları, Babıali'yi tutkularının sırça sarayına çeviren işbirlikçi nazırlardan işçi sendikalarının kapatılmasını niye ister. Bari, bunca ölümün üstüne basa basa neden sonra Ankara'ya geçen meşrutiyet efendilerine bunları öğretebilseydi savaş.

Sık sık solumaya başlayınca karısı, konuşmasa artık, diyen gözlerle bakar. Çevresindekiler, konuşma hızına yetişebilmek için sarf ettikleri güçle yorgun düşerler. Dün olanca ağırlığını düşüncenin o bir bakmışsın çok geniş, bir bakmışsın ne sınırlı evrenine çökertmiştir.

Soluğunu alınca:

— Yaa, diye takılırdı en gençlerine... Nerede olduğunu görüyor musun?

Yine uzun uzun baktı. Anıtın tabanına dizili duran öbürlerinin arasında, partisinin çelengi sanki acı rüzgârlarla kurumaya yüz tutmuş çiçekleriyle kendisi gibi yalnız görünmüştü. Yanında yöresinde "Vilayet erkanı", belediye meclisi üyeleri de halkın DP başkanına gösterdiği ilgiyle sessizleşivermişlerdi. Az önce Kerim Ustanın yüzüne, "senin burada ne işin var?" havalarında bakanlar, şimdi "bizim burada ne işimiz var?" durgunluğuna düşmüş gibiydiler.

Gülmeye başladı. Yok canım bu seninki hüzün değil be Kerim. Bu seninki kız büyümüş de, doğum sancıları çekerken odanın dışında volta atıyor muşsun gibi verimli, yaratıcı bir bekleyişin sıkıntısıdır. Bu seninki ayakta durmanın yaratıcı gücüdür arkadaş.

Gülerken kafasında kafasını taşıyan yürekli delikanlıları şu alanda kendisi için olma bilincine ulaşanlarla yan yana şarkılarını söylerken düşündü... Ooh yahu, Çatalkaya'nın üstündeki bulutlar ağmış gitmiş uzaklara... Ooh yahu, güler yüzlü bir ekim güneşi vurmuş ışıklarını... Mavi gözleri geleceğe ne bıraktığını bilerek ışıl ışıl...

Ve ne yaptığını...

Yönetim kurulu toplantılarında:

— Ne yaptığımızı biliyoruz, derdi Kerim Usta. Kardeş sendikalar güçlendikçe yürüyüş hızlanacaktır. Öyleydi, tütüncüler, dokumacılar, kunduracılar, basın işçileri arka arkaya örgütlenip Feyzi Paşa Bulvarında camiden bozulma bir binada İzmir Sendikalar Birliğini kuruvermişlerdi. Yürüyüş hızlandıkça, Recep Peker'in müdürleri partinin içine soktuğu adamlarından aldıkları raporları değerlendirme toplantılarını da sıklaştırıyorlardı.

Parti başkanı kişiliğiyle Cumhuriyetin 23. Yılını kutlama töreninde anıları ile duyguları arasındaki bitmeyen gelgit içinde inip

çıkmaktan yorgun döndüğü günlerden elli sekiz gece sonra, uzman raporları dört güvenlik görevlisi oldu. Kerim Usta'nın kapısına dayandı.

— Kerim Usta kapıyı...

Açtı.

— Kerim Usta, ellerini...

Kaldırdı.

Ceket ve pantolon cepleri, küçük kağıt parçaları, 36 lira 25 kuruş, mendil ve ağızlık olarak masanın üzerine boşalıverdiler.

— Kerim Usta, kitaplar...

Gösterdi.

Acemi parmaklar, kitaplığın şurasında burasında dolandıkça, sırtını duvara dayamış, görünmez odaların, görünmez masalarında görünmez kişilerin hazırladıkları raporların kişiden kişiye ulaşma serüveninde kendi odasına gelip dayandığı zaman şu düzeye indiğini düşünerek yüzüne ateş bastı Kerim Usta'nın.

— Kerim Usta, belgeler...

— Kerim Usta, partinin anahtarı, mührü.

— Kerim Usta?..

Güvenlik memurlarından biri, kırmızı kurdelasından tutmuş, İstiklal Madalyasını gösteriyordu.

Hiç sesini çıkarmadı. Artık yüzüne ateş filan da basmadı.



Bir Bayram Sabahı

Bıyıklarının çevresini de güzelce düzelttikten sonra biraz geriye çekilerek yüzüne baktı. Beyaza dönüşmüş kalın kaşlarının altında gözleri, çoğunluğun ya uykuda, ya yatak mahmurluğu içinde bulunduğu sabahın şu vaktinde okula hazırlanan çocukların diriliği, uyanıklığı içindeydiler.

Kafasında, "Gözlerim duruyor..." diye dünyalı bir rüzgâr esince keyiflendi. İşaret parmağını bükerek bıyıklarını okşar gibi sıvazladı. Jileti, fırçayı, tıraş tasını yıkadıktan sonra bol bol su çarptı yüzüne. Özenle kuruladı.

Karısı, mutfakta kahvaltıyı hazırlıyordu. Hela kapısının kapandığını fark edince seslendi:

— Şimdi içecek misin, koyayım mı?

Kendi canı istiyor diye düşündü Halit Demirtaş. Hep böyle kendi canı ister, bana sorar.

— Peki peki içelim. O iş de bitsin bakalım.

Terliklerini sürükleye sürükleye sandık odasına girdi. Karısı ceketini, kilot pantolonu, kalpağı akşamdan çıkarıp asmıştı. Ceket

bir kolunda pantolon bir kolunda sofaya çıktı. Sedirin üzerine uzattı.

— Haydi içeceksen içelim, diye seslendi. Vakit durmuyor.

Kadın o sırada peyniri sudan çıkarıyordu. Boş bulunup kocasının sesinden ürküvermişti. Cop diye peynir tasın içine düşünce ötesine berisine sular sıçradı.

"Eey aman..." diye söylendi. "Her bayram, ne ister, neden huysuzlanır bilmem ki..."

El beziyle ötesini berisini silmeye çalışırken:

— Geleceksen gel! diye bağırdı, her şey hazır.

Sofradan kalktığında altı buçuğu geçiyordu. Halit Demirtaş, çizmelerin boyası cilası yirmi dakika sürer diye düşünerek sabırsızlandı. Tüfeğin temizlenmesi, ceket düğmelerinin kaol'le parlatılması bayağı zaman alıyordu.

— Boyayı, cilayı çıkardın mı?

— Çıkardım, görmedin mi, dedi kadın, kapının yanına dizdim.

Her bayram böyle oluyordu. İçinin, hiçbir şeylerin uzanamadığı, kimselerin giremediği bir köşesinde sakladığı sevinçler, gururlar kozasından çıkıyor, dünyaya gelmişçesine gözü başka bir şey görmüyordu. Bu sevinç, varlığında o günlerin delikanlılık bilincini duymaktan mı doğardı? Belli bir amacın yoluna baş koyma yiğitliğini yeniden duyarak mı gururlanıyordu. Yoksa, o günlerin Halit Süleyman'ı ile bugünlerin Halit Demirtaş'ı arasındaki yakın, kopmaz bağlantılar mıydı böyle sevindiren, gururlandıran.

Pek düşünmezdi bunları. Daha doğrusu bulanık, sisli dumanlı birtakım düşünceler arasından hiç silinmediği kesin olan kimi hayaller görür, düşünce bu hayallerin sıcaklığında erir giderdi.

Ali Fuad'ın birliğine katılmak amacının gümbürdediği bir yürekli İnegöl'den çıkıp yollara vurdukları akşamın sonrasında yaşadıkları günleri sözcükler yeter miydi ki anlatmaya...

"Saatte şu kadar kilometrelik bir yürüyüşten sonra vardık Bilecik'e..."

İşte sanki hepsi buydu Halit Demirtaş anlatırken...

Kimi zaman da, "Yeşilköy'den Adana'ya uçtum, Yaptım anlaşmayı döndüm," diyenlerin hızında.

"Vardık Bileciğe" derdi sadece. "Sonra efendim. Kolayladı işimiz. Yatacak yer bulduk, yemek bulduk. Yoo neme lazım o taraf köyleri insan adamlardı..."

Elinde kala kala bu sözcükler kalmıştı işte.

Ya birden bastıran gecenin içinde toprağa uzanmış, uyku ormanlarına dalarkenki o bir iki saniye... Ya ceviz yapraklarının bile kalınlaştırmaya yetmediği tabanların ötesinde berisinde patlayan yaraların üstüne basa basa yürürken kafanın en belirgin tepeceklerine bir konup, bir uçuşan düşünceler... neredeydi, nerelere dağılıp gitmişti onlar.

Kalan şu delik demirdi işte. Namlusunu, mekanizmasını, özenle temizleyip yağladığı arslan tüfenk.

"Geyve dağındaki cehennemde neme lazım efendi çıktı..." derdi sözcüklere vurunca. "Huysuzluk muysuzluk etmedi."

Ya bakan göz, tetiği çeken parmak. Ya yanında, karşısında toprağa düşen insan kafaları... Dişlerinin birbirine kenetlendiğini fark ettiği andaki korkulu şaşkınlık. Ağır makinelinin başındaki Ali Fuad gözleri. Neredeydi bütün bunlar.

Rütbe işaretleri taşımayan apoletleri tutan düğmelere bile baksa yüzünü gösterecek kadar parıldayınca ceketi elinden bıraktı.

— Yahu saat kaç?

— Sekize geliyor, dedi karısı.

— Ne demek sekize geliyor hanım. Doğrusunu söylesene şunu.

— Sekize on var diye yineledi kadın.

Bu defa Halit Demirtaş, "Her bayram böyle..." diye düşündü. "Neden huysuzlanır anlamam ki. Hadi, ilgilenmiyorsun, duygulanmıyorsun, bari belli etme. İftihar etmiyorsun hadi. Bari hafife alma.

Sedire yürüdü. Pijamayı çıkarıp pantolonu giydi. Karısı karşı sedire oturmuş, gözaltından ona bakıyordu.

Sertçe,

— Şu kayışı versene, dedi kayışı.

Kalktı getirdi kadın.

Halit Demirtaş, kayışı beline takarken:

— Hepsini ayrı ayrı mı söylemem lazım hanım, dedi. Palaskayı da getirsen olmaz mıydı? Görüyorsun giyiniyorum.

Kendi sokağında izci elbiseleri giymiş iki ilkokul çocuğu düdük çala çala Halit Demirtaş'ın önünden koşuverdiler. Köy içi caddesine inince tüfeğin kayışını tutan parmaklarını sertleştirdi, adımlarını düzene koydu. Omuzları kendiliğinden dikilmiş, göğsü öne doğru hafif de olsa bir şişkinlik meydana getirmişti. Üç arkadaşıyla buluşacakları parka doğru rap rap yürürken sol ayağını yere vurdukça madalyasının sıçramasını duymak, daha bir saat önce takılmış gibi, sevinçler yaratıyordu.

Barbaros anıtının önünde arkadaşlarını görünce, "En geç ben gidiyorum..." diye karısına bir daha içerledi.

Tatlı bir güneş, İstanbul'un sömürgeci orduların işgalinden kurtulduğu günün bayramına katılıyormuş gibi kendini parka, denize, Üsküdar'a, Çamlıca tepelerine bırakmıştı. Karşı kaldırıma geçince bir an durup soluğunu alma gereği duydu. Güzel hava, yorgunluğa benzer tedirginliği alıvermişti.

"Ne olacak canım, sekizle sekiz buçuk arası demiştik..." diye düşünerek denize baktı.

Ama Çamlıca tepelerinden, Üsküdar'dan denizden önce, onunla burun buruna gelince kalakaldı Halit Demirtaş.

Topları uzanıyor, uzanıyor, gözüne batacak gibi oluyordu. Güvertesindeki uçaklar kanatlanmışlar, yanında yöresinde dolanmaya başlamışlardı. Sinirlerinin en duyar noktalarına, kişiliğinin en girilmez köşelerine ateş açıyorlardı.

Onu görünce, kendisini ayakta tutan bütün kayışların yataklarından fırlayarak boşaldığını sandı gazi Demirtaş. Geyve dağları, Ali Fuad'ın gözleri, günlerce patlattıkları silahlar parıldadı, söndü... parıldadı, söndü... Dişlerinin kenetlendiğini neden sonra fark etti.

Onların Çocukları



Baskından Sonra

Mehmet Bey

Şadırvanın akşam garipliğine dağıttığı suların şıkırtıları, medrese odalarında oturan garibanlardan birinin ön taşlıklarda kırılıp dökülen takunyalarının seslerine karışıyordu.

Güvercinler birdenbire havalandılar.

Bizim büyükbaba evinin orta katındaki cumbadan onların uçuştuklarını görerek ellerimi çırptığım yıllardan çok önceydi. Ağabeyimin bile daha dünyaya gelmediği zamanların adamı Mehmet Bey, ürküttüğü güvercinlere sevecen gözlerle bakarak, hızlı adımlarla Caminin Yenibahçe kapısındaki merdivenlerden aşağı indi.

Güvercinler kondukları sütunların yan demirlerinden, çıkıntılarından mermerlere döküldüler.

Annem belki beş numara gaz lambasının fitilini kısıyordu. Kulağı sokakta, babamın çizmelerinin sesinde olmalıydı.

Mehmet Bey, Surlara giden sokağı döndü, Yusuf Süleyman'ın evine girdi.

Zamanı belirlemek için nedense içimden "Teşrini evvel" sözcüğünü kullanmak geçiyor.

Huriye Hanım

Huriye Hanım teyzenin de görümcesi gibi durmadan yün kazaklar, boyun atkıları ördüğü yıllardı bunlar. Kafeslerin arkasında gece yarılarına kadar erkeklerini bekleyen kadınların Topkapı'sında İngiliz askerlerinin gözetiminde yaşıyor bizimkiler.

Huriye hanım teyze, "Abla..." diye fısıldıyor yavaşça, "uyuma korkuyorum..."

Yatağa kaykılmış omuzları üstünde arkaya düşen baş hafifçe devinerek şaşırmışlığını yaşıyor bir süre. Sonra yeniden dayandığı yere düşüyor.

Yakın çevresinde, damda, pencerelerde, mutfakta birtakım çıtırtılar var. Bunlar kendine yönelik seslermiş gibi geliyor Huriye hanıma. Bıraksa kendini, birinden birine yakalanıverecek sanki. Nilüfer'e başladığı atkının ötesini berisini çekiştirerek, oyalanmaya, o anın dışına çıkmaya çalışıyor.

Anımsadığım zamanlarda elli yaşlarındaysa bilemediniz otuz beşinde Huriye hanım teyze. Bitmeyen gecelerinden birini kafamda yaşatmaya çalışırken içimden satırbaşı yapmak geçiyor.

"Mütareke" sözcüğünü yazmak için.

Mehmet Bey

Mehmet Bey, Yusuf Süleyman'ın bahçeye bakan odasına girince ceketini çıkarıp sedirin üzerine attı. Soluk almadan:

— Salih'i ilk vapura yerleştirmemiz lâzım dedi. Mim Mim yapacağını yapmıştır.

— Karar mı bu?

Çipil mavi gözlerini arkadaşının gözlerine dikti Mehmet Bey.

— Karara pek vakit yok, dedi, yumuşak. Bak, anlatıyorum. İngilizler Harbiye Nezaretinden sormuşlar. Şubedeki namussuz, verilen eşgalden şıp diye çıkarmış Salih'i.

Tartışmak istemiyordu. Camın ötesinden uzaklara, Hırkai Şerif yörelerine baktı. Uzağa bakmak yorgun gözlerinin kapanmasıyla birlikte kafasında durmadan çalışan makinenin etkisini hafifletiyor, bir iki saniye uyumuş gibi oluyordu.

— Başka yol kaldı mı?

Yusuf Süleyman'ın elleri, oturduğu zaman daha da genişleyen göbeğinin yöresinde bir iki devindiler. Kararsızdı. Sorum bir yana, üzülüyordu. Danıştığını belli etmeye özen göstererek, yavaşça:

— Emin Ali Beyi arasaydık... dedi. Belki başka bir yol...

— Kalmadı diye kesti attı Mehmet Bey. Düşmanın tanıdığı bir Mim Mim'linin bizler için akla gelmedik tehlikeler taşıdığını düşünmek zorundayız.

Yüzbaşı Yusuf Süleyman, rütbesiz savaşçı Mehmet Bey'in neredeyse Cambaz Mehmet düzeyine geleceğini kestirerek uzatmama gereğini duydu.

— Kahve söyleyeyim mi?

— Yok, kalkacağım, dedi Mehmet Bey. Git vaziyeti anlat ona. İnebol'a çıkana kadar, vapurda biletini verecek adamın emrindedir.

❧ ❧ ❧

Kapıyı açar açmaz, gecenin hangi saatinde olursa olsun Huriye hanımı karşısında bulmak, bütün gün içinin kıyılarına vurup nice direnç kayalarını yiyen olay dalgalarının etkisini birdenbire sıfıra indiriyordu. Karı-anne, sevgi-şefkat beraberliğine ne zaman kavuştu kestiremezdi Mehmet Bey. Nilüfer'in doğumundan sonra mı? Eve kız evlat sesinin doluştuğu, her gün yeni güzelliklere açılan çiçeğin değişik duyarlıkları mı yarattı bunu. Bilemiyordu.

— Oku bakalım kızım!.

Karşısına alır, gözlerinden bile esirgeyerek Fikret'ten şiirler dinlerdi kızından. Duygu başkalaşır, rakı başkalaşır, yaşamı en eski İstanbul'ların Tulumbacı kahvelerinde tanıyan Cambaz Mehmet'in Mehmet Bey düzeyine çıkma aşaması olurdu bu. Işıklı ve sevinçli.

Hiçbir mutlulukla da karşılaştırılamazdı.

— Oku bakalım kızım...

Evrensel bir açılmada uçar gibi sözcükleri yinelemeye çalışırken, duygu ile bilinç bileşkesinde olmanın güzelliğini yaşardı.

"*Sen olmasan*
Seni bir lahza görmesem yahut.
Bilir misin ne olur?"

Yakın çevrenin tekil sevgileriyle, çoğulun geniş, anca akılla duyulan sevgisi arasında acılar içinde kalırdı elinde olmadan. Şiirdeki "sen" kafasında Nilüfer'e dönüştükçe kimliğini saran tehlikelerin, süngü ucundaki yaşamının ağırlığını duyardı.

Önüne çevrilen terlikleri giyerken, "Nasılız..." dedi karısına. Hafifçe yanağına dokundu. Sonra o geçici dinginliğin yaktığı ışıkta Huriye hanım gerçeğini algıladı.

— Uyku gözlerinden akıyor yahu senin. Yatsana a...

Çocuklar

— İngilizler Muammer hanım teyzelerin damadı Salih Yüzbaşıyı köprü üstünde durdurarak üstünü aramışlar. Babam halama söylerken duydum.

Ali hem konuşuyor, hem göğüsleri küçük masanın öbür ucuna taşan ablasının yüzünü aramaya çalışıyordu. Beklediği ilgiyi bulamayınca yumruklarını sıktı.

— Ben olsaydım n'apardım biliyor musun?

Gene ses vermedi ablası.

— Tabancamı çektim miydi?

Tabancasını taşıma özgürlüğü var mıydı ki Salih Yüzbaşı'nın. Nilüfer düşündüğünü açığa vurmadan kaşlarına zoraki bir ablalık sertliği yerleştirsin istedi.

— Hadi dersine başla bakayım sen!..

Bir yanı, birkaç yıl önce annesinin ördüğü asker eldivenlerini, çorapları giriş kapısındaki Türk Ocaklılara teslim ederek girdikleri Zeynep Hanım Konağı'nın konferans salonunda Mehmet

Emin'in şiirlerini dinlerkenki coşkularla doluyor, bir yanı "babama bir şey yaparsa"ların yarattığı korkularla geri geri çekiliyordu. Okulda, yolda, evde... hep aynı gerilimin etki alanına girmişti. Biri mutlaka öbürünü de birlikte getiriyor, korku ile coşku arasında tutunacağı yeri bulamamanın acısını yaşıyordu.

O yıllar, seferberlik uzak bir kavramdı onun için. Yaşanan gerçek toplumsal güçlerin göz alıcı renklerle boyayarak gizlediği aldatıcı bir ortamda değiştirilmiş, her şey "kahramanlık" sözcüğü ile karşılanır olmuştu. Sarıkamış, Sina çölleri, Galiçya'lar, İstanbul'a düşlerden bile uzak geliyordu çünkü. Büyükler bile bu etki alanının içindeydiler. Duyarlıkları Enver Paşa'nın emirleriyle harekete geçen şairler, kalemleri Harbiye Nezareti'nin ödenekleriyle bilenmiş yazarlar kahraman sözcüğünden üretilen çeşitlemelerle bu düş dünyasının sürekliliğini sağlıyorlar, coşku acıları bile silip süpürüyordu.

Mütarekeyse, günlük yaşama karışan, çocukların bile burun buruna gelerek etkisini iliklerinde duyduğu, saklanılmaz bir gerçekti. Düş ve gerçek zıtlığı gibi coşku ve korku da özellikle kadınlarla çocukların iç dünyalarında çabucak gelişti bu yüzden. Yalanla büyütülen günlerin hemen arkasından sahici görünülerin meydana çıkardığı acı bir umutsuzluk ve korku dalgası sardı İstanbul'u.

Nilüfer bu korkulara yuvarlandığı uykularında kaç kez İngiliz askerlerinin süngüleri arasında kendisini arayan baba gözlerini duyarak fırlamış, soluk almayacak durumlara düşmüştü. Toparlanabildiği zamansa, daha başka, daha kendisine, henüz kadınlaşmanın ilk aşamalarındaki bedenine değin korkular başlıyordu. Uyku ile uyanıklığın belirsiz düzeylerinde en hoyrat saldırıları simgeleyen şımarık bahriyeli suratları düşünsel yaşamına sakız gibi yapışıyor, masmavi deniz kıyılarının uyandırdığı duygular içindeyken, Bizans'tan kalma sur çukurlarının, dehlizlerin karanlığında yüzünü bu suratların altına düşmüş görüyordu.

— Abla.

Dalgınlığından sıyrılarak gözlerini kardeşine çevirdi.

— Babam halama söylerken duydum. Ne dedi biliyor musun?

Ablasının sormasını beklemeden de tamamladı.

— Tehlike kapımızın ucunda dolanıyor dedi.

Alnının ortasına düşen sarı saç demetini çekiştirerek Nilüfer'in gözlerinde sığınacak umutlandırıcı köşeler arıyordu. Bulamadığını görünce sesi büsbütün kırıldı.

— Sen de hep susuyorsun ama...

Kahve

Aslında herkes susuyordu. Bir dalgınlığı yaşamaktan çok, bir süre için gerçeği kapatan sahte coşkuları silip süpüren olgular, artık caddeyle sokakta gözler önüne çıktığı için susuyordu herkes. Cadde ve sokak yenilginin son direnç hattıydı. Her şeyi olanca açıklığı ile ortaya koyuyor, suskunluğu içindeki insanların vereceği son kavgayı bekliyordu. Yitirdiği onca şeye karşın çoğul olma gücünü koruyan halk kuşkulu bir deniz sessizliği içindeydi sanki. Patlayacağı zamanı kolluyordu.

Saat beşten sonra kendilerini evlerine kapatmayan insanların barınağı kahve, Elekçi mahallesinde iki evin basıldığı geceki telaşıyla, Şeyh efendinin Polis Müdürlüğüne götürüldüğü günkü gizlenmez öfkesiyle İstanbul'du gene. Buğulu camların ardında, tavla şakırtılarının arasındaki insanlar, İstanbul'un sesi ve rengi olma özelliklerini koruyorlardı.

Nereye hangi tarihlere kadar uzanırdı su ses? Bu renk, bunca anı, güzelliğini kaç yılın birikiminden almıştı. Bilinmez, ancak direncini yüreğinde saklayan eski bir derinlikte çay ve ıhlamur kokularının oluşturduğu bu beraberliğin içinde duyulurdu.

Kahvede tekilin ne zaman çoğula dönüşeceği de kestirilmezdi ama görünürdü. İnsan ortadaydı çünkü. Çenesini bastonuna dayayarak akşamı bekleyen yetmişlik kaymakam emeklisi 1920'lerde tek başına İstabul'du. Mim mim toplantılarına katıldığını dualarından bile gizleyen Hoca Ahmet Efendi, tek başına İstanbul'du. Cambaz Mehmet'lerden Emin Ali'lere Doktor Galip Hakkı'lara

kadar uzanan geniş çizgiler, varlığını kahvede ortaya koyarken her gün biraz daha bu yılları simgeliyor, tarihi biriktiren bir dönemin gerçek resimlerini oluşturuyordu.

Kaymakam Ali Rıza Bey, nargilenin marpucuna sanki bir dost eline kavuşmanın rahatlığı içinde uzanırken, içinden, "Doktor gecikti..." diye geçirdi. Üç aydır haber merkezi gibiydi kafası. Doktor Galip'le Deli Avni arasında Kasımpaşa grubunun; Yusuf Süleyman'la Tatar Saadettin sarasında Samatya grubunun ilişkilerini düzenliyordu.

Uyuklayarak, tavla seyrederek, nargile tokurdatarak zamanla yarış halindeydi sanki. Suskun, kaç dönemin savaşlarını yaşamış gözleri aralanan kapıda beklediğini görünce nereden bulduğu bilinmez gençlik ışıklarıyla donanır, mutluluğu sesine taşardı.

— Vaay efendim!..

Birkaç saat içinde eyleme dönüşecek sözcükleri ezberine alabilmek için kulak kesilirdi sonra. Kasları çözülüverir, aldığı haberi nasılsa ulaştıracağının güvencesi içinde bastonunu "tak..tak.." yere vurmaya başlardı.

Marpucu dudaklarına götürdü. İstekle çektikçe, düzenli fokurtularla birlikte köpüren sulara bıraktı kendini. Gecikmenin her dakikasında önüne geçemediği sıkıntılar sırtından aşağıya daralmalar yaratıyor, ihtiyar damarlarındaki kanın akış hızını büsbütün yitirdiğini sanıyordu. Ne tuhaf bir savaşmaydı bu... Ölüm korkusu cephedekinden daha uzaktı ama birlikte çalıştığı insanlara zarar verme korkusunu bir saniye bile kafadan atamamak, adamın neredeyse sıfırı tüketmesine yol açıyordu.

Açık bir hesaplaşma yeri olan savaşta, ölüm rastlantıydı biraz da. Gelir mi, gelecek mi diye düşünmeye vakit bırakmadan adamın tepesine biniverirdi. Herkesle paylaştığı için sorumun da ağırlığı azalıyordu sonra. Bu mücadeledeyse sorum ve bilinç yan yana, iç içeydiler. Biri ötekini zorluyor da zorluyordu.

Sorumun bitmez tükenmez bir alacağı vardı sanki. Her gün, her saat durmadan istiyordu. Cephedeki kurşun, şarapnel hiç kalıyor-

du, bu bulunmamış bombalar gücündeki sözcüklerin yanında. Her biri insanların hem eylemlerine, hem yaşamına egemendi çünkü.

"Tersane Mukayyidi Sedat Efendi aranacak..."

"Silahların sevkine Bahriyeli Hasan memurdur..."

Sözcükleri getirecek kim olursa olsun, beklenen süre içinde gözükmedi mi kuşku ile inanç iki koldan saldırıya da geçiyordu. Yetmişlik savaşçının direnme gücünü zorlayarak, Sansaryan Hanının bilinmez odalarında işkence gören bir arkadaş yüzünün perişanlığından yansımalar getirerek, işgalcilerin işbirlikçi Ali Kemal Polislerinin her şeyi öğ-ren-dik-le-ri-ni, öğrendiklerini, öğrendiklerini, öğ-ren-dik-le-ri-ni düşündürerek saldırıya da geçiyordu. Saatlerin durur gibi olduğu dayanılmaz bir zamansızlıktı bu.

Kaymakam, bu kendi koşullarını kendi içinde yarattığı evrende, yalnızlığının, korkularının bedelini nargilesinden alacakmış gibi marpuca sarılır, tömbekiyi en uzak köşelerine gönderirken, anlık değişmelerle korkunun kapsamını daralttığını sanırdı.

Boş bulunmuş, Doktor Galip'in girdiğini görmemişti. O sevgi anıtına benzeyen yüzü birden karşısında bulunca afalladı. Şaşkınlığını aşmaya çalışarak:

— Vay efendim... dedi ama ezberini unutan bir çocuk gibi beceriksiz ve tutuk görünüyordu.

— Kumandan pek oturmayacağım, dedi Doktor. Fukaraperver'e geçmek istiyorum.

Sesini alçaltarak ekledi.

— Arkadaşa buluşmaların kesildiğini söyleyiniz. Az önceki korkulu düş dünyasında yaşıyor gibiydi Kaymakam. Elini anca birkaç tel beyaz kalmış başına götürdü.

— Arkadaşa buluşmaların kesildiğini mi söyleyeyim Doktor?

Doktor Galip, gecikmiş bir ameliyata girerken insanı can evinden yakalayan umarsızlığın gözleriyle bakıyordu. Durumu hastanın yakınlarına açıklamak zorunda kalmış gibi acıyla,

— Bu akşam Mehmet Bey'in evi basılacak, dedi.

Baskın

Huriye Hanım'ın kapıyı açmasıyla Bakkal Bodos'un kaytanları gevşetilmiş kuklalar gibi sahteliği boyalarından akan suratıyla karşılaşması bir olmuştu. Yılışık ve belalı. Hemen arkasında Ali Kemal'in polisleri duruyordu. Huriye Hanım kapıyı kapama devinimiyle, buyur etme düşünüşü arasında bocalarken polisler içeriye daldılar.

Sonun nereye varacağını kestiremeden, "Yetişin!" diye bağırmaya başladı. Huriye Hanım. "Abla!.. Çocuklar!.. Nilüfer."

Görümcesi akşam namazına durmuştu. Selam vererek yukarı katın sofasına uğradığı zaman, Nilüfer'i merdiven başında buldu. Genç kız, duvara dayanmış, kolları omuzlarına doğru çekilmiş durumdaydı. İstemine bağlı güçler boşalmış gibi sürekli olarak titriyordu. On altı yaşın, yaz göklerine benzeyen gözleri gitmiş, cansız devinimsiz, anlamsız, mavi cam parçaları kalmıştı. Boğuk, daha çok hırıltıyı andıran seslerle kekelemeye çalışıyordu.

— Hala İngilizler... Hala İngilizler... Hala...

Trabzana tutunarak aşağıya seslendi kadın.

— Huriye!.. Huriye!.. Bırak onları kızım... Sen yukarıya gel.

"Allah'ın zalimleri..." diye dişlerini gıcırdatarak kolunu Nilüfer'in beline dolamaya çalıştı. Sarma olanağı bulunca kendi odasına geçirdi, yatırdı.

Kolonyayı boca ettiği büyük pamuk parçasıyla yeğeninin ensesini, boynunu, dirseklerini ovalıyor, ama bir türlü kollarını omuzlarına doğru çekmesini önleyemiyordu.

— Kızım... Nilüfer...

O hırıltılar da kesilmişti. Dudakları bile kıpırdamıyor, yaşam belirtisi olarak sadece karyolayı sarsacak şekildeki titremeler görünüyordu. Sonra kendiliğinden gevşemeye, yatağın içinde doğrularak esnemeye başladı. Dakikalarca sürdü bu. Gerinme çabasıyla ellerini sıkıyor, gözleri yarı açık sürekli olarak esniyordu. İlk sözcük bu durumdayken çıktı ağzından.

— Babam.

— Korkma baban Topkapı'da değil dedi halası. Baban ökseye düşer mi hiç.

Doğrular gibi baktı halasının yüzüne. Ökseye düşer mi hiç benim babam. Cambaz Mehmet İngiliz suratlı çocukların, çam ağaçlarının dallarına gizledikleri ağdalı kuş ökselerine düşer miymiş hiç... Ama kuş derken bile cıvıltılarını duyduğum yavrucukları öldüren katillerin polis babaları ya uzaktan vururlarsa benim maviş babamı.

— Sen hiç maviş kuş gördün mü hala?

Yanıt beklemeden gülmeye başladı. Az önceki esneme dalgısında olduğu gibi, sürekli ve derin gülüyor, kırlarda koşarken ki sevinçlerle ellerini çırpıyordu.

— Maviş kuş... Maviş Kuş...

Yineledikçe sözcükleri en eski çocuk şarkısına uydurarak söyler oldu sonra.

Maviş kuşum, maviş kuşum
Gelsene gelsene
İşte baban göründü
İşte baban göründü
Gülsene.

Çok sürmedi bu da. Yeniden dalgınlaşıverdi. Kızamıkların, su çiçeklerinin otuz dokuz ateşlerindeymiş gibi başı yastığa düştü. Titremiyordu. Ama gözleri, titrediği zamanki ürkünç donukluğu almıştı. Ara sıra yırtılmış bir sesle, "Babamın kanatlarını kırıyorlar..." diye inliyor, umarsız parmaklarıyla havada bir yerleri göstermeye çalışıyordu.



Evdekiler

"Çocuktum ama Ali Suavi'yi hayal meyal hatırlıyorum. Mekteb-i Sultani'nin başına getirildiğinde..."

Duraladı. Şimdikiler Mekteb-i Sultani'yi bilmezler diye düşündü. Bir parantez açarak Galatasaray diye yazmalıyım ki anlaşılsın. İki sözcüğün arasına özenle çıkma yaptı, ekledi. Ama yorulmuştu.

Yazmaktan değil, yazmayı tasarladığı konuların geçtiği zamanları yaşamaktan yoruluyordu. Üç dönemin siyasal ve toplumsal özelliklerini yansıtma amacıyla bu işe başladığından beri kafası isim çarşısına dönmüştü. Ali Suavi derken 77 Ali Hilmi'yi anımsıyor, bir saniye içinde merhum sıra arkadaşının Direktör Ali Bey zamanında Düyun-u Ummumiye'de çalıştığını düşünerek, Osmanlı borçlarının kaç altın liraya yükseldiğini aramalara kadar gidiyordu.

Anılarını yazmaya başladığı ilk günden sonra sadrazamların, nazırların, politikacıların, askerlerin, asker politikacıların, gazetecilerin, şairlerin, vakitli vakitsiz, sıralı sırasız, genellikle hiç gereği yokken aklına gelmesi giderek bir duyarlık sorunu olup çıkmıştı.

Sözgelimi, Ali Suavi'nin memlekette ilk defa, banka ve bankacılık konusu üzerinde yazmış olduklarından bir iki söz etmek isterken Çırağan Sarayının önünde 7-8 Hasan Paşa'nın sopalarıyla öldürülüşünü, olay yerinde bulunmuş gibi, canlı olarak yaşıyordu.

Sonra şu duvara yansıyan resimlere dönüşüyordu her şey. Ne bitmez tükenmez ve solmaz resimlerdi onlar öyle. Hele konuşmasına, buluşlarına, hüznüne hayran olduğu Naci görünmesin!.. Ders notlarının arasında getirdiği Şerare'den, Füruzan'dan şiirler okuyormuş gibi sesi kulağına geliyor. 18 yaşların Süleyman Muhib Efendisini de yanına alarak, Galatasaray'ın dershanelerinde, bahçesinde, koridorlarında, –o cumartesileri hiç gelmeyecek sandıkları– perşembelerin çıkış törenlerinde yaşatıyordu.

Böyle hiçbir sıra ve tarih tanımadan kişilerin kafasına yansımaları zaman atlamalarına yol açarak Abdülhamid döneminden, İttihat ve Terakki günlerine, oradan Mustafa Kemal'in meclisi açtığı tarihlere kadar sıçramasına neden oluyordu. En doyamadığı dönem gençliğin o bahar mevsimiydi kuşkusuz. Duyarlığın ağır bastığı zamanlarda eskiye dalıp gitmişken, o günlerin güzelliklerinden, tadından, aydınlığından kopup gelen esinlemeleri kendini toparlayarak hemen ayrı bir kağıda yazardı.

"Gençliğimizin eyyam-ı nevbaharında Naci bizim için öyle bir şûle idi ki, onun derslerinde sath-ı küreden uzaklaşır, uzaklaşırdık..."

Giderek anılarının, yazmayı başardığı on on beş sayfalık, ilk bölümünden çok, bu ölçüsüz uyaksız olmalarına karşın, şiir parçaları gibi içini titreten satırlarla isimler arasında, bilmediği yakınlıklar, ilişkiler kurulmuştu. Özellikle geceleri sabaha yakın düşlerde ya bir isimle, ya yepyeni bir tamlamayla uyanıyor, bunları aklında tutmaya çalışarak gözlüğünü takıp kağıda geçiriyordu.

Yorgun düşmelerin, dalgınlıklarının, en önemlisi yakın çevresindekilerin, Emireri Hüseyin'in, damadı Miralay Cahit'in bile isimlerini unutur olmalarının belki de asıl nedeni buydu. Bu nedenle konuşmalarında torununun adını bile çoğu kez Namık

Kemal'e bağlayarak anımsamaya, Cahit Bey yerine "miralay" deyivererek çıkar yol bulmaya başlamıştı.

Mahmurluğu geçince kendini yeniden masaya çekip kaldığı yerden yazmaya başlayacağı sırada, elinde çay tepsisi kızı girdi içeriye. Bakmadan seslendi.

— Sen misin Naciye?

— Benim baba... dedi kızı, yaklaştı.

— Hayret... Hayret diye seslendi tepsiyi görünce...

Saat o kadar olmuş mu Sultanım?

Ama sevinci gözlerinden akıyordu. Çayın masasına konması, çekmecenin açılıp sakarin kutusunun bulunması için gereken 15-20 saniyeyi zor geçirerek son yazdığı satırları coşkuyla okudu kızına.

— Gençliğimizin eyyam-ı nevbaharı?.. Nasıl buldun?

— İnce bir terkip, dedi kızı.

Ne var ki, gözleri odadan, babasından başka yerlerde, uzak bir yerlerde gibiydi. Süleyman Muhip Beyin, ilk bakışta tam belirleyemediği sıkıntıların solgunluğu vardı yüzünde.

Eski bir baba sesini kazanmaya çalışarak, işaret etti.

— Otur bakayım biraz...

Koltuğu sedire doğru çevirmiş kızının gözlerini arıyordu. Ağustosta yeni rütbe bekleyen kocayla, hukuktan diploma bekleyen oğul arasında sıkışıp kalmak yoruyor kızı diye düşündü.

— Benden bir şey saklanmıyor ya? Miralay nasıl?

— Cahit iyi ama, diye kekeledi Naciye. Namık...

Muhib Bey parmaklarını valilikten kalma alışkanlıkla koltuğunun kenarına vurmasına karşın soğukkanlı görünüyordu.

— Yine ne oldu Namık'a...

— Bu defa da Tıbbiyenin önünde beyanname dağıtırken yakalayıp götürmüşler, dedi kadın.

— Namığı beyanname dağıtırken yakalayıp götürmüşler mi? diye yineledi. Allah Allaah...

Namıktan, Namık Kemal'e, oradan Mustafa Kemal'e kadar bir

alay devlet adamı, gazeteci, şair Muhib Beyin kafasındaki isimler çarşısında yanıp sönmeye başlamıştı.

Gülümsüyor mu, hüzünleniyor mu belli olmuyordu.

— Ama sen bu işlere alışık değil misin Sultanım? dedi. İttihatçıların beni Sinop'a sürdüklerinde yetişmiş kızdın. Sonra Miralay'la evlendin. Bekirağa bölüklerine yemek taşıdın.

— Yoo babacığım diye direndi Naciye. Bu sizinkilere benzemiyor ki... Siz iftiraya uğradınız... Cahit Anadolu için çalışıyordu.

Yüzünde kural tanımayan analık duygularıyla öfke bir arada çizgilenmişti.

— Namık niye çalışıyor? Kime çalışıyor?

İsyanlar, hükümet darbeleri, sürgünler, hapishaneler... Yenenler, yenilenler... yener gibi olanlar, yenilmiş gibi olanlar... anılar güncele ulaştıracak yolu tukamış bırakmıyordu Muhip Beyi. Kafasındaki sözcükler önceki düzeni içinde, soru-yanıt kuruluşuna oturmamaya başlamıştı. Bir şeyler düşünüyor, ama yerine koyamıyordu. Duraladı. Namık neye mi çalışıyor? Yahu Sosyalist Fırka'nın kurucularından biri vardı, kimdi o? Hayır hayır Hilmi'yi söylemiyorum canım. Ötekini söylüyorum. İstiklal mahkemesine verilen Doktoru.

Yorulmuştu. Boşalmış gözlerle baktı kızına.

— Olabilir ki... dedi. Sustu.

Ben de tutmuş seksenine merdiven dayamış adamı sıkıştırıyorum diye düşündü Naciye. İçi sızlayarak Vali Süleyman Muhip Beyden kalana baktı.

— Çayınız soğuyacak babacığım, dedi.

— Yaa... Çayı soğuttuk, diye gülümsedi Muhib Bey.

Yalnız kalınca İstiklal Mahkemesine verilen doktorun adı Şefik Hüsnü'ydü yahu, dedi. Ne kadar da zayıfladı isim hafızam benim... Peki ama niye aradım Doktor Şefik Hüsnü adını ben?..

Aşağıda Miralay Cahit kapıyı çalıyordu. Dakika geçmeden açıldı kapı.

— Buyur kumandanım...

Şapkasını uzattı Miralay. Girişte mermer merdivenlerin başladığı aralıkta duran sandalyeye oturdu. Siniri görünmüyordu.

— Yengen yukarda mı Hüseyin?

— Yukarda kumandanım.

— Evde ne var ne yok?.

— Sağlığınız kumandanım.

Hizmeteri şapkayı yerine koyarak sandalyenin önüne diz çökmüş, bacağın uzanmasını bekliyordu.

Çizme göğsüne doğru yaklaşınca topuğu sol elinin avucuna aldı; sağ eliyle Miralay Cahit'in baldırını kavrayarak, hafif hafif öne arkaya, yukarıya aşağıya oynatmaya çalıştı. Aşağın o günkü şişkinliğine, çizmenin kuruluğu ya da ıslaklığına, hatta Miralayın havasına göre değişen durumları hesaba katması gerekiyordu Hüseyin'in. Bir bakışta bunların hepsini anlama yeteneği kazandığı halde, gene de her çizmeyi çekişte, gereken uyumu bulamam korkusu, ensesinden kuyruk sokumuna kadar sıcak bir şeylerin akmasına yol açar, ellerine şaşırtma verirdi.

— Hadise ne oğlum, dedi Miralay. Ama sinirli görünmüyordu.

Hüseyin, sol avucu ile bir iki yokladıktan sonra sağ elin yardımıyla çizmeyi aşağı kaydırmayı başarınca, "bunu kolay atlattık..." diye düşündü. Göğsüne doğru uzanan öbür bacağa göre ellerini değiştirdi.



Unutulmaz Baba Resimleri

1.

Kadifekale'ye yakın sokaktaki çivit badanalı evin kapısını sessizce çektikten sonra, dingilinden kopmuş tekerlekler gibi, yokuş aşağı kendini bırakan çocuk sensin değil mi? Kaç gündür ne düzenler kurduğunu bilmiyor muyuz senin. Tam otuz beş gece yatağa uzanıp yorganı başına çektiğin zaman neler düşündün, neler amaçladın, on beş yıllık kafan ne tasarılar kurdu. Şimdi Basmane İstasyonu'nda bilet almak için beklerken sabırsızlığın göğsünü aşıyor. Babanla annenin Akdeniz göklerinden yürüterek kimselere göstermeden boyadıkları gözlerindeki korku da ne öyleyse...

"Korku değil ki kaygı..." diye düzeltir gibi, yana çekilip önünde bekleşenleri bir kez daha sayarken gözleri değişmiş, çehresi dört nüfusla yollara düşen bir adamın sorumluluğundan çizgiler almıştı.

Yakalanmak düşünüsünün kafasına attığı çengel yaratıyordu bunu. İstasyona inince, bilet kuyruğuna girmeden, üçüncü mevki bekleme odasında uyukluyor numarasında yüzünü avuçlarında

saklayarak vakit doldurmak istedi. Uzun süre dayanamadı. Bir an önce kendini trene atmak istiyordu. Otuz beş gecenin tasarıları ancak trene bindiği zaman gerçekleşmiş olacaktı. Ancak o zaman kapıldığı düşsel fırtınadan çıktığını anlayacak, duygularını saran özlemin istediği eylem içinde bulunmanın mutluluğunu duyacaktı.

Bir elinde çanta, bir elinde para ve öğrenci kartı beklerken gözlerinde hem haklılık hem suçluluk resimleri iç içe girmişti. Ne var ki haklı oluşunu düşünmek bile tam güven vermiyordu Adnan'a.

Şu kapıdan dayısı hırstan köpürecek düzeye gelmiş suratıyla çıkıp üzerine yürüyebilir, anlayışsız eller omzundan tutar, çeker götürebilirdi.

"Ülen Adnan, hepten alanyari mi oldun sen! Düş önüme bakiym..."

Bilet gişesinin önünde sıra bekleyenler ikişer adım ilerleyince sevinçli bir hızla arayı kapattı. Anlayışsız ve öfkeli, öfkeyi anlayışsızlıkla büyüten dayı suratı kaçak yeğenini fark etmeden geldiği kapıdan dönüp gitmiş gibi, içi ferahladı Adanan'ın.

Az sonra biraz daha haklı olmanın rahatlığı içinde, gişe memurunun yüzünü görecek kadar yakınlaşmış. "Bandırma üçüncü..." derken öğrenci kartını memurun önüne bırakırken, paranın üstünü alırken içinde kurduğu payandalara dayanmasını öğrenmişti.

"Kaçmıyorum. Babama gidiyorum."

Doğruydu. Kaçmıyor, babasına gidiyordu.

Gitme düşünüsü, daha ilk aklına düştüğü gece, evleri basılıp, polislerin yaka paça götürdüğü adamın oğlu bir arkadaşıymış da ona öğüt veriyormuş gibi, "Tatilde gidersen tamam," demişti.

Sonra tam otuz beş gece, saçlarında, Birinci Şube görevlilerinin çemberinden sıyrılmış, baba ellerinin sıcaklığı, bu türden değişik tümceler kurarak uyudu.

Sınıfta ders dinlerken, arka sıralardaki babalıklar gibi dalıp gitmelere başladı. Kahvenin önünden her geçişinde başını dik tutmaya özellikle özen gösterse bile, dizlerindeki titremeleri önleyememenin acısını duydu.

Adamlar küçümseyerek bakıyorlar, ellerinde çay bardakları, kahve fincanları, dudaklarında cigaralar, sanki bakışlarıyla, anlayamadığı bir şeylerin tadını çıkarıyorlardı. Titrediğini belli etmeden geçmeyi başarsa bile çeşmenin önünde sıra bekleyen tanış kadınlar, ağızlarında çengel sakızı, çiklet, çırk çırk, güya ilgi sözleriyle önünü kesince dayanamıyordu artık.

Evde, sokakta, okulda... Düşünmede, konuşmada, okumada... Özlem ve merak vardı yalnız. Yalnız bu içini paramparça eden duyguların egemenliğine düşmüştü.

Üstelik daha babasının götürüldüğü gece, annesinden ayrı düşündüğü belli olmuş, onunla ortaklık kuramayacağını anlamıştı. Bir defa o ağlıyor, Adnan ağlamayı aşan yoğun bir acıyı göğsünün üstünde durdurmasını biliyordu.

O gece, "Çocuk musun sen.." diye sokularak onun kadınca zayıflığının karşısına erkekleşmeyi arayan bir duyarlıkla çıkmak istediği zaman, bağırmasına fena bozuldu ama sesini çıkarmadı. Neymiş bir defa da ben çocukken evi basıp götürmüşler babamı. Sanki bilmiyoruz. Çocuksak gözlerimiz kör değil ya. Babaannem Muhtar Hüseyin Amcayı mutfağa çağırıp bir şeyler söyledikten sonra, o zaman da kitapları karıştıran polislere kahve pişirmedi mi? Tepsiyi getirirken ellerinin titremesinden fincanlar şakır şukur sesler çıkarıyordu ama, aldırmaz görünüyordu babaannem. "Hulûsi'mi nereye götürüyorsunuz" diye polislerin önüne dikildiği zamanki babaannemi görmedim mi sanıyorsun.

O gece susup düşünmenin anasına bir yardımı olmadığını anlayınca, bayağı bir erkek gibi, "Sen kendine ağlıyorsun," diye paylamaya çok yakın bir sesle patlayıvermişti. Götürmüşlerse ne yapsın babam. Götürecekler diye düşündüklerini düşünmesin mi? Neden götürüyorlar buna baksana sen...

Karşısındakinin, mantığını hiçe saydığı yerde bile, elleri havada kalıp umarsızlık çizgileri çizmezdi Adnan'ın. On beş yaş sinirlerinin isyanını içinde boğarak uzaklaşır, anasını bile yabancılardı.

Bu yabancılaşmanın sınırlarını duyguları ile kestirdiği zaman:

— İyi öğrenmiş!.. diye haykırmaya başlamıştı annesi. Ülen sen de baban gibi dert mi açacaksın başıma. Anaaa! Ağlamaya bile bırakmıyorlar insanı kız!..

Sonradan düşündükçe, "İyi ki söylemek istediklerimi dudaklarımda tuttum..." diye susmasını onaylayarak anasının tümcelerinden cımbızla, çeker gibi, iki sözcüğü aldı, kafasının en dokunulmaz köşelerine yerleştiriverdi.

"Babam gibi ya!.. Elbette babam gibi. Kimde var benim babam gibi baba? Göstersene bakalım. Dayım mı? Senin dayım dediğin karaborsacılardan daha aşağı anladın mı? Babam dedi ki, bir defa senin dayın karaborsacılara yataklık ediyor... Onların mallarını saklayarak halka kazık atmalarına yardımcı oluyor dedi. Polisler boyacıların dükkânını basıp hapse attıkları zaman dayım neden İstanbul'a kaçmış, söylesene..."

Haksızlığı susturmanın yarattığı sevinç rüzgârı yorganını şişirecekmiş gibi olunca uyumadığı anlaşılacak diye korkar, kafasını Roma imparatorlarının adlarına çevirmeye çalışarak uyurdu.

Kampananın sesiyle fazla sevindiğini karşısında oturanlara belli etmemek için gülüşünü dudaklarında ısıran on beş yaşın adamı, üç saat içinde üç yıl büyümüş gibi, –Fatih medreselerinden birine kapağı atınca, İstanbul'a yenilmeyeceği daha fakülteye giriş işlemlerini yaparken belli olan– üniversite öğrencilerine benzemişti.

Ne var ki, babasının ne durumda olduğunu öğrenme merakıyla özlem kafasında kol kola girince, duyguları bu kez onu yaşından daha da küçültüyor, anasının dizleri dibinde ağlaşan muhallebici çocuklarına çeviriyordu. Başvuracağı bilinmez hangi kapılarda, söyleyeceği ilk söze hazırlanmak da bu duygunun dürtüsüydü.

"Babam Hulûsi Deniz'le görüşmek istiyorum..."

"Ha..."

Tren Menemen'e gelinceye kadar gözlerini kapatıp, yorganı başına çektiği zamanlardaki gibi bir sürü benzer tümceler yarattı. Ve her birinde ayrı durumlarda bir baba yüzüyle karşılaşarak

duyarlığının son aşamalarını, göğsünde pır pır çırpınan kuşların kanatlarında duydu.

"Babam Hulûsi Deniz'le görüşebilir miyim?"

"Ha..."

"Babam Hulûsi Deniz'le görüşmek istiyorum..."

"Ne..."

"Babamı görmek istiyorum, babamı..."

Kafasına çengel atan düşüncelerden kurtulmak için gözlerini açtı.

Tren Karşıyaka'yı geçince, pencereyle kapının üstünde birtakım çıkıntılar bulup, kalın çamaşır ipini bağlayarak çocuğuna salıncak kuran kadının başı önüne düşmüştü. Eli iple birlikte gidip geliyor, kolu yukarı kalkarak kucağına düşerek, uyku halinde bile düzenle devinime katılıyordu.

Kadifekale'ye en yakın sokaktaki, duvarları çivit mavisine boyanmış evin kapısından gönül rızasıyla girerek anasının kollarına atılmak isteyen çocuk da bu görünüşle birlikte geldi, gözlerinde göz, duygularında duygu, kafasında düşünce oldu Adnan'ın. Büyüklerin tam ellerini ceplerine atıp cigara paketlerini aradıkları anlardan biriydi bu. Böyle zamanlarda gösterişli bir hırsla kibriti çakarlar, delicesine içlerine çektikleri dumanı sıkıntılarıyla birlikte dışarıya savurmak isterlerdi.

Yeniden gözlerini kapadı ama kurtulmaya gücü yetmiyordu. Bıraktığı mektup, mektubu okuduğu zamanki acılı anne yüzü, gücünü yere sermişti artık. Gözlerinde göz, duygularında duygu, kafasında düşünce olan öteki çocukla birlikte, Adnan'ı zayıf yerlerinden yakalamış sarsılıyor ha sarsılıyordu.

Kocası tutuklandıktan sonra uykusuzluktan, yorgunluktan, havasızlıktan gözlerinin altı torbalanan kadını ilk kez görüyormuş gibi yalansız bir sevginin en çocuk sesiyle dizlerine kapanmak istedi Adnan. Kendisinin okula gitme saatinden kim bilir ne kadar önce tütün mağazasının yoluna düşen bu kadına karşı bilinen bağların dışında bir yakınlık duydu birden.

Hangi içten yakınlaşmanın birdenbire bilince dönüşmesiydi bu? Hangi duygular, yaşamın olanca sertliği içinde pişmiş, olgunlaşmış, pencereleri sımsıkı kapatan perdelerin evlere sızdırmadığı ışıklarla donanmıştı. Bilmiyordu ama o ışıkların yardımıyla babasını götüren polislere bile yumruklarını sıkmayan Adnan, kitapları hallaç pamuğuna çeviren o adamların da dalgalarında boğuştukları bir yaşamın asıl yüzünü sezinlemeye başladı. Ve şimdiye kadar hiç yaşamadığı bir sorumluluk duygusu dudaklarında bir karar kesinliğinde somutlanıverdi.

"Döner dönmez çalışmaya başlayacağım..."

Kararlı bir rahatlığın esenliği içinde, büyük bir adamın birden neşelenerek çocuklaşması gibi, ilk kez korkmadan koridora çıktı. Alnını camın serinliğine dayayarak, kıyılarında salkımsaçak söğüt ağaçlarının kendilerinden bir şey saklamadan uzandıkları Gediz nehrine baktı kaldı.

Trenden inince, kalabalığın yarattığı şaşkınlık, çocukluğun açık tuttuğu kapılardan, Bandırma'nın poyrazı gibi, birdenbire girivermişti. İnsanlar başkalarından uzak, kendilerine yakındılar. Sanki yalnız sepetlerinden ve bavullarından ibaret kalmışlardı. Ne başka şey görüyorlar, ne başka şeylerin sözünü ediyorlardı. Durumunu kolaylaştırıp eşyasını yakalayan kendisinden önce inenlerin devinim hızına kapılarak koşmaya başlıyordu.

Adnan, bu bilincini hareket içinde dağıtan kalabalığın ortasında tek başınaydı. Geceden mi, bilmediği bir kentin birdenbire ortaya çıkışından mı, kendisiyle trenden dökülüveren kalabalık arasındaki doğal yakınlığı yitiriverdi birden. Yalnızdı ve bu korkulu yalnızlığın egemenliğine kafa tutacak güçten yoksun kalmıştı.

Yoğun bir bireyciliğin alışıla alışıla doğal görünen telaşı içindeki şu insanlar arasında belki tek kişinin bile kendisininkine benzer bir amaçla yola düşmediğini düşünerek ezildi; başvuracak olanaklar aradı. Şu anda –sakladığı boya fıçılarının, tereyağı, peynir tenekelerinin arasından nasıl kopup geldiği belli olmadan– dayısı bile çıksa karşısına:

"Ne arıyon ülen Bandırmalarda sen," diye kulağına yapışsa bile sevinecek haldeydi.

İndiği vagonun önünde duraladığı birkaç ölü dakikanın karanlığı içinden önünde bir ses belirdi birden.

— Götürelim mi âbi?

Bembeyaz dişleri gecenin ve yüzünün alacakaranlığında parlayan bu çocukla göz göze geldiği anda, bir dönüşümün usta parmakları kafasındaki erkekleşme isteminin ışık güçlerine dokunmuş gibiydi Adnan'ın. Doğadaki oluşumlara benzer bir hızla kafasında birdenbire ışık caddeleri açılmış, onu yürümeye çağırıyordu.

Duraklarsa düşeceğini kestirerek, kendisi yaşındaki çocuğa o anda doğuveren sevgi ve teşekkür duygularıyla bir bakıp koşmaya başladı. Artık babası bile yoktu aklında. Kalabalığın yarattığı dalgalanışın üstüne çıkmış, koşuyordu. Amacını gerçekleştirme istemini bozguna uğratan sarsıntıyı atlatmış, tehlike geçmişti.

Kadifekale'nin düzlüğünde sol iç oynadığı maçta gole gider gibi rahat ve alışık koşuyordu. Çocuklar bağırıyorlardı arkasından.

— Ad-nan!.. Ad-nan!..

Tilkilik Genç'le Kalegüç'ün maçı değil de, sanki bir bayrak yarışıydı bu. Bandırma iskelesine uzanan yolla ilgisi olmayan o ışık caddesinde kendi kendisini aşmanın sevincini duyan başka bir Adnan vardı. Yaşamın, o yaşına kadar biriktirdiği korkulardan sıyrılmış, koşuyordu.

2.

Vapurun Tophane rıhtımına boşalttığı kalabalığı on dakika içinde yutuveren bir İstanbul'un ortasında, elinde çanta, Askeri Hapishaneyi bulabilmek için, Harbiye'yi soran sensin değil mi?

Yıl 1953. Aylardan Haziran.

Salıyı çarşambaya bağlayan gece Marmara denizinin dalgalarında kaldı. Evrenin bile haberi yok artık bu geceden.

Bir kez daha karanlığı parçaladı ışıklar.

Uyku akan gözlerine sabah aydınlığı doldukça yenilendin Bandırma'da başardığın koşu yaşamının güveni oldu, onuru oldu. Korkmuyorsun ama vakit çok daha.

Bir sabahçı kahvesine gir. Bi çay iç, için ısınsın. Yok yok en iyisi sola doğru yürü sen. Caddenin hemen arkasındaki sokakta bir işkembeci göreceksin. Dal içeri. Sirke sarmısak kokulu buğuları yüzünde duya duya karnını doyur önce. Gücün yerine gelsin bakalım.

Köprüyü ararken karşısına çıkan işkembeciye, her öğle paydosu koşar adım gelip "Duble işkembe âbi..." diyen kendi yaşlarında birinin alışık adımlarıyla girdi, oturdu.

Çantası dizlerinin üzerinde, elleri rahatsız. İçindeki sevinç dalgalarına taş atmayan titreşimler, kafasında sözcük düşünce, düşünce sözcük ikiliğinde yeni Adnanlar yaratmaya devam ediyorlar. İçinde kıpırdayan her duygu, dünkü gün bir durup bir kalktıkları istasyonlar gibi kayıkayıveriyorlar elinden. O tek gerçek varlığına egemen oluyor yalnız.

"Babamı göreceğim... Babamı."

Polislerin kitaplarını didik didik ettikleri zaman, dayım gibi, boya fıçılarına yataklık etmediği için başı eğilmeyen, polislere bile acımalı sevgilerle bakan gözlerini göreceğim babamın. İzmir'e döner dönmez çalışmaya başlayacağımı söyleyeceğim ona.

Kitaplarını anlayacak kadar büyümedimse de daha, bunca yıl çalıştığın dokuma tezgâhlarında, altı günüm o iki buçuk lira etse, bu paranın onunu sana göndermeyecek olduktan sonra nerede kaldı benim o yüksek sesle okuduğun şiirleri duyarken içimde beliren coşkular. İçkili döndüğün gecelerde gözlerine ışıktan çiçekler doluşturan şarkılarını öğrenip söylediğimi bilmiyorsun ki sen.

"— Hayat denilen kavgaya düştüğün zaman kaç yaşındaydın baba?"

"— Oho.. Ulan Koçyiğit sıkıştırma bakalım babanı."

"— Ama kaç yaşındaydın?.."

"— Biz seferberlik çocuğuyuz arslanım. Bak bana bakiym. Gözlerime bak gözlerime. Sen babandan ileri, doğacak çocuğundan geri olacaksın anladım mı?"

"— Ben mi senden ilerde olacağım?."

"— İlerde değil, ileri olacaksın, ileri..."

Masasına ekmek getiren garsonun elleri dalgınlığını parçalayınca ürküp bozulmadı.

— Çorba dedi, sarmısaksız olsun.

Sonra yine İstanbul. Sarayburnu, Yenicami, Süleymaniye. Yapılar.. Yapılar.. Yalnız köprünün üzerindeki tramvaylar çekiyordu ilgisini. Hızlanarak köprüden Karaköy'e kayar gibi inen tramvayların durağını görmeye çalıştı. Erken de olsa, erken olduğunu bile bile hapishanenin yakınında bulunmak istiyordu.

Kaç yıl önce, İzmir hapishanesine götürdükleri zaman, candarmaların beklediği kapıda, başörtüsünü sımsıkı bağlayan babaannesinin ağlamaklı gözlerine nasıl bakacağını bilemeyen çocuk, İstanbul Garnizon Komutanlığı'nın önünde saatin dokuz olmasını bekleyen Adnan'ın elinde huysuzlanan bir küçük kardeş gibi sızlanıyordu.

"İçeri girsene!.. İçeri girsene!.."

Götürdükleri yiyecek sepetini karıştıran kara şapkalı adam, babaannesine "Nasılsın Hürrem Hanım?" demiş, sonra iç kapıya doğru bir iki adım atarak bağırmıştı.

"Hulûsi Deniz!.. Görüşmeye!.."

Geldiğinde nedense yüzü gülmüyordu babasının.

"— Adnan'ı neden getirdiniz be anacığım, dedi babaannesine."

"Tutturuyor be oğlum diye sızlandı kadın. Bi defa olsun görsün dedim. Ne var?"

"Ne mi var?"

Bu sözleri acı bir şey gibi dişlerinin arasında çiğnedikten sonra:

"— Vay koçyiğit..." diye ensesinden tuttu, göğsüne çekti Adnan'ı.

Bir süre başka söz etmeden saçlarını kokladı. O ara, yağmur yemiş ağaçların altından geçerlerken, bir arkadaşı dallara vurmuş gibi, ensesinde serin damlalar duydu Adnan.

Nöbetçi yapımı yeni biten hücrelerin damları üzerinden denize bakıyordu. Posta onbaşısı oturduğu yerden seslendi.

— Hişt!.. Nereye gidiyorsun?

— Hapishaneye, dedi Adnan.

Duralamıştı ama bir engel gibi görünmemişti bu. Gerçeğe ulaşmanın mutluluğu içindeydi. Otuz beş gün geceli gündüzlü kurduğu tasarıların yarattığı hayal dünyasına benzemiyordu.

— Babam Hulûsi Deniz'i görmeye gidiyorum.

— Siyasi mi?

— Siyasi, dedi ne dediğini bilerek.

Posta, başıyla geç işareti yapınca önünde giden askerlerin peşi sıra yürüdü, ana binaya geldi. Merdivenlerin bittiği düzlük yerde yine durdurdular.

— Hey!.. Nereye gidiyorsun?

— Babama, dedi soluğunu tutarak.

— Dur bakalım hemşehri. Babanın evi mi burası?

Zaten durmuştu.

— Kimliğin nerede, kimliğin?

Gösterdi.

Sonra bir odaya götürdüler.

Duygusu yitmemiş bir yüz üzüntüyle baktı ona.

Duyarlığı sözcüklere vuran bir ses:

— Hulûsi Deniz mi? dedi. Hulûsi Deniz burada yok ki çocuğum.

— Ama babam... diye kekelemeye çalıştı ya başaramadı. Koca adamların bile ne yapacaklarını bilemedikleri zamanlardan biriydi bu. Sabahki çorba midesinde çalkalanmaya başlamış, yüzü sapsarı olmuştu.

Otuz beş gün dünyasında yaşadığı tasarının tam gerçekleştiğini sandığı anda karşılaştığı olumsuz durum, istem dışı sözler halinde vurmaya başladı kafasına. "Öyleyse nerede benim babam?.. Benim babam nerede öyleyse?.. Nerede öyleyse benim babam..."

— Otur bakalım dedi astsubay, duyarlığı sözcüklere vuran sesiyle. Hüseyin, çocuğa bi çay söyle...

Telefonu açtı, numaraları çevirdi, bekledi. Kapadı. Bir daha açtı. Bir daha çevirdi numaraları.

— Birinci Şubeye bağlar mısın?

Bekledi.

— Birinci Şube, Başkomiser Rüştü Beyle görüşmek istiyorum.

Babasını sordu sonra. Bütün bunlar başka bir dünyaya özgü işler gibiyken babasını sorar sormaz somutlanıvermişti.

"İzmirliler arasında Hulûsi Deniz var mı?"

Telefon kapandı.

— Daha babanın sorgusu bitmemiş. Hadi bakalım doğru Emniyet Birinci Şubeye..

Garnizon Komutanlığı'ndan çıkınca, aynı tümcelerden kurulu bir dünyadan geçerek tramvay durağına yürüdü Adnan. Tramvay aynı dünyanın değişik yörelerinde durdu, kalktı... durdu, kalktı. Sirkeci'ye indi.

"Hadi bakalım... Doğru Emniyet Birinci Şubeye..."

"Emniyet Müdürlüğü hangi sokakta âbi.."

"Birinci Şube kaçıncı kat âbi?.."

Merdivenler, merdivenler, merdivenler. Soluk soluğa çıkılan... İtile kakıla çıkılan. Kaç dönemin kiri pası ile karalanmış, yukarısındaki karanlık odalarda kaç yiğidin can gücünün eritildiği merdivenler...

Hızını haklılığından alarak üst kata çıktığı zaman yasakların gerçeği bir kağıt üzerinde dile geldi, durdurdu Adnan'ı.

GİRİLEMEZ...

"Peki ama adamın babasının içerde olduğu söylenmişse ne yapılır."

"Kapı vurulur..."

Vurdu, açan olmadı.

Beklenir.

Bekledi.

Açan olmadı.

"Bir daha vurulur."

Bir daha vurdu.

Bir daha bekledi. Her saniyenin altında sinirlerinin koparıldı-

ğını duya duya bekledi. Özgürlüğü hak bilenlerin doğal rahatlığı, her şeyi göze almışlığıyla itti kapıyı sonra.

— Birinci Şube burası mı abi?..

Evrende adı dünya olan yıldızda Türkiye. Türkiye'de İstanbul. İstanbul'da Sansaryan hanının son katında bir oda. Basın odası. Basın odasında bir Adnan.

Etinin kemiğinin bir parçası gibi duyduğu adamın adı dudaklarında titredi Adnan'ın.

— Babam Hulûsi Deniz'le görüşmek istiyorum. Nereden bilsindi küfür etmekten nasır tutmuş dudakların karşısında olduğunu Adnan çocuk.

Duyulmadı sanarak yineledi.

— Babam Hulûsi Deniz'le görüşmek istiyorum.

— Kim ulan Hulûsi Deniz?

— Babam, dedi. Geri çekilmeden. Buradaymış. Hapishaneden telefon ettiler.

Gülmeyle öfkelenme arası bir patlama tokat gibi şakladı duvarlarda.

— Öyle söylesene ulan fırlama. Komünist çıkartması öyle söylesene.

Bir sözcükten bir sözcüğe. Bir dünyadan ötekine. Kadifekale'ye en yakın sokaktaki çivit badanalı evin delikanlısı bir santim bile geri çekilmeden baktı görevlinin yüzüne.

Mahallesinden dışarı adımını atmamış çocuklar gibi; savaş görmüş, Abdulhamid dönemlerinde hakkında curnal düzenlenmiş ihtiyarlar gibi baktı. Sesini soluğunu çıkarmadan baktı sadece.

Değişti, gözlerini ovuşturdu, cigara yaktı görevli.

— Söylesene be oğlum. Adam insan gibi söylesene.

Koridora çıkıp birisine seslendi. O birisi önüne kattı Adnan'ı. Başka birisine götürdü. Hepsi sivil giysiler içindeki bir sürü adamın yanından yöresinden geçerek bir odanın kapısında durdular.

Adam içeri girdi. Çıkınca başıyla işaret etti.

— Haydi gir... Rüştü'nün iyi tarafına geldi. Düşüncesi kılıç gibi

bilenmiş, hareketlerini sıkı bir denetim altında tutuyordu. İçeri girince, ölçüden santim şaşmadan kapının önünde durdu. Masanın başındaki adama bakmadan, her türlü buyruğa, kötü söze, küfre hazırlıklı.

— Ha sen misin? diye gözlerini kaldırdı masanın başındaki adam. "Kimdi senin baban?"

— Hulûsi Deniz...

— Haa! Hulûsi Deniiiz?

Bakışıyla saçlarının ucundan başladı. Sabahtan beri İstanbul kaldırımı çiğneyen kunduralarına kadar indi Adnan'ın.

— Dur bakiym...

Kalktı, yan odaya geçti.

Adnan'ın kafasında kılıç gibi bilenmiş düşünce devinime başlamıştı.

"Neden soyadınızı söylerken Deniz'in "i"sini bu kadar uzattı? Yan odaya geçmeden çağırtamaz mı babamı? Neden dur bakiyim derken öyle..."

Yanıt bulamadığı sorularla birlikte muhalif bir ağlama isteğinin göğsünde düğümlendiğini anlayarak kendine içerledi.

Çekişme olanca gerçeğiyle birey olma gücünü karşısına almış, şimdiye kadar rastlamadığı savaşlara sürüklemek istiyordu Adnan'ı. Olay ve hemen arkasından yorum. Daha bir olayı yorumlamaya vakit bulamadan başka olay, başka davranış. Hiçbiri tasarılarında bulunmayan şeylerdi bunlar. Birdenbire karşısına çıkmışlardı.

Bekliyordu.

Beklemekten başka tutunacak dalı yoktu ki zaten.

Son olarak, "Bir gün beni de buraya getirseler, babam da beklerdi..." diye düşünürken, içerki odadan gelen kırık dökük sesler arasında, Kadifekale'ye en yakın sokaktaki duvarları mavi badanalı evin odasında herkeslerinkine benzemeyen şarkılar söyleyen adamın sesini, duydu kulağıyla algılayarak, kılıç gibi bilenmiş düşüncesinin denetiminden koptu, ara kapıya yanaştı.

"Babam bu, babam..."

Elektriğe tutulmuş gibiydi ama titremiyordu. Korkmadan duygunun, birdenbire yarattığı güçlerin son aşamasında, daha sokuldu kapıya, daha kulak verdi.

Bir ses:

— Yapma Hulûsiciğim, diyordu yalvarır gibi.

Başka biri:

— Konuşmazsa çocuğu göremez diyordu açık açık.

Sesler birbirine girdi sonra.

— Yapma Hulûsi. Konuş Hulûsi. Yapma konuş Hulûsi.

— Göstermeyecekseniz gideyim...

Babasının sesiydi bu.

Duygu ve inancın yarattığı güçler birdenbire başkaldırmayı ne zaman hak saydılar, bilemedi Adnan. Otuz beş günün birikimi sevginin yasak masak tanımayan duyarlığıyla nasıl el ele verdi düşünemedi bile.

Sesi, başına buyruk asi, varlığını ortaya koymasını önlemek isteyen iç engellerin hepsini aşarak, dalgalanmaya başladı.

— Babamı görmek istiyorum, babamı.

Bağırdıkça, geceli gündüzlü otuz beş günün birikimi bütün yasakların duvarlarını aşıyor, kendi içinde olgunlaşarak, yaşamın tek amacı haline gelen özlem sabrın bile önleyemediği bir düzeyde, kendi özgürlüğünü ilan eder gibi, hakkını istiyordu.

— Babamı görmek istiyorum... Babamı.

Üçüncü haykırıyla birlikte ara kapıyı açtığı zaman, her şey sanayilerin hızını aşmış, Adnan'ın belleği, yaşamı boyunca hiç eskimeyecek baba resimlerinin en güzellerini, en yiğitlerini çekivermişti.

Sansaryan Hanının kapısına indiğinde, yediği tokatlara karşın direncini ayakta tutan gücün bu resimler olduğunu biliyordu.



Babasının Oğlu

Kâzım Adalı, masasının üstüne yaydığı faturaları sağ eliyle sıraya koyuyor, sol eliyle şrak şrak tesbihini çekiyordu. Birtakım mırıltılar vardı dudaklarında. Söylediklerinden de yaptığı işten de memnun görünüyordu. Birden kapının vurulmasıyla irkildi. Beklemediği seslerle olduğu yerde mıhlanarak bıyıkları dikilen sarışın bir kedinin duruşunu aldı. İçeri giren delikanlı çocuğu kuşkuyla süzmeye başladı. "Nereden tanıyorum ben bunu?" sorusunu kafasında evirip çevirirken belleğine arap saçına dönmüş tehlikeli anılar doluştular.

— Kimsin sen dedi; benden ne istiyorsun?

Şişman gövdesinin üstünde tepeden bastırılmış gibi, iki parmak bile boyun bırakmadan duran başını kaldırmaya çalışıyordu.

— Rica ederim, söyleyiniz. Ne istiyorsunuz?

Şaşkınlığın dudaklarına yürümesini engelleyerek:

— Ben Ahmet Usta'nın oğlu Kurtuluş'um dedi çocuk. Şeyden arkadaşınız Ahmet Usta var ya.

Babasının oğlu bile olsa birlikte tutuklanıp hapishanede yatma-

dığı bir kimseyi tanımak ilkelerine sığmadığı için merak gitti, kaygı geldi Kâzım Adalı'nın yüzüne.

— Yanlışınız var dedi. Babanız olduğunu söylediğiniz zâtı tanımıyorum.

— Ama, diye kekeledi Kurtuluş. Direnmeye çalıştı. Emekçi Parti üyesi dokumacı Ahmet Usta'nın oğluyum ben.

Kâzım Adalı, bu ara çalışma masasının önüne çıkmış, olağandan çok fazla sıktığı bel kayışının yukarıya fırlattığı göbeğine sinirli sinirli tesbihini vurmaya başlamıştı. İçine elvermeyen bir durumdu bu. "Kim gönderdi? Para mı istiyor? Parayı verdiğimi kabul edelim, bir daha gelmez mi?.."

Kafasındaki soruları aşarak, kendini toparlamaya çalıştı.

— Sizin yanlışınız var, dedi yeniden.

Kuşkunun çeşitli resimleriyle dolan gözleri, Kurtuluş'un dönüp gitmesini bekliyordu.

— Kâzım Beyin yazıhanesi değil mi burası?

"Adımı da biliyor şaşkınlığı alnındaki çizgilere vurdu Kâzım Adalı'nın. Kişiliğine daha 1925'lerde yerleşen kuşkulanma alışkanlığı, "Polis artık çocukları da kullanıyor," kararına dönüşüverdi.

— Evet veya hayır, dedi biraz da küçük düşürücü bir sesle. Sonra yanağını kaşıdı. "Ya Ahmet Usta'nın oğluysa?.." Bir daha kaşıdı yanağını; sabahki tıraşından kalma cilet yarasının kabuğu kalkmış hafifçe kanamaya başlamıştı ama aldırmıyordu.

— Şunu düşünün ki, bu meselenin esası Kâzım'a bağlı değildir. Meselenin esası Kâzım'ın Ahmet Usta'yı tanıyıp tanımamasına bağlıdır. Eğer ben Ahmet Usta adında birini tanımamışsam. Kâzım veya gayri Kâzım olmuşum ne çıkar bundan?

Duraladı. Böylece çocuğu kırmadan göndermenin yolunu açmanın rahatlığı içini dinginleştirmişti. Şimdi tesbihi yine sol eline almış uyumla avucuna vuruyordu.

— Hem anlamalısınız ki demagoji değil bu, dedi.

— Anladım, dedi; ama artık şaşkınlığın dudaklarına yansımasını engellemeyi ba şaramıyordu Kurtuluş. "Gerçekten babamın

arkadaşı değil mi ki bu?" sorusunu kafasına takarak kırılmışlığı aşmaya çalıştı.

— Özür dilerim, diye başvurmasının nedenini açıklamadan döndü çıktı.

Çocuk çıkınca, Kâzım Adalı tekrar masanın başına geçti. Faturaları bıraktığı yerden sıraya koymaya başladı. Ne var ki, yalnızlığında tatlı bir rüzgâr gibi içini serinleten düşenceler dağılıp gitmişti artık. Birtakım anılarla birlikte, Ahmet Usta'nın bildik yüzü, yakasını kurtaramadığı sorular, midesine saplanan bir gaz sancısı gibi kafasını kurcalıyordu.

"— Doğru mu yaptım?"

Sorarken dudaklarına belli bir acının saklanmaz çizgisi yerleşmişti. Hep böyle olur, önemli saydığı bir kararın arkasından bireysel sıkıntıların daralmalarına düşer, acılanmış bir dünyada kendi kendisinin üstesinden gelmeye çalışırdı.

Kalktı, masanın önündeki boşlukta sert adımlarla volta atmaya, elinden düşürmediği tesbihi bacağına vurmaya başladı. "Şrak.. Şrak.." sesler çıktıkça alışkanlığın da ilerisinde öyle bir zevk alıyor gibiydi.

"Doğru mu yaptım?.."

Ne kadar sorsa, ne doyurucu bir karşılık buluyor, ne de Ahmet Usta'nın çocuğundan kalan sarı saçların, inatçı gözlerin çizdiği resimlerden kurtulabiliyordu. Çocuğun sesi odaya dağılmış, yüzü kafasına, girişimi kuruntusuna yerleşmişti.

Kapı vurulmadan açılınca dalgınlığına çarpan iri yarı adamın esmer yüzünü neden sonra algılayarak sertleşti.

— Ne var?.. Neden işini bırakıyorsun?

Esmer yüzlü adam, koyu kıvırcık saçlarından alnına düşen bir demeti eliyle parmaklarıyla tarar gibi geriye attı. Anlamını sesinin uyumunda gizleyen bir ifadeyle.

— Kâzım... dedi.

— E, ne var diyoruz.

— Meteliğim kalmadı yahu...

— Yunus şimdi para meselesi düşünecek halde değilim, diye tesbihini avucuna çarptı Kâzım Adalı. Önemli şeyler var.

— Önemli şeyler... Önemli şeyler... diye yakındı Yunus. N'oluyor Recep Peker istifa mı etti. Yoksa arkadaşları tahliye mi etmişler?

Raşit Rıza Tiyatrosu ile turneye çıkan üçüncü sınıf bir oyuncunun sesiyle konuşuyordu ama karşısındakine egemendi.

— Meteliğimiz kalmadı diyoruz. El cevap para meselesini düşünecek halde değilim. Senin için ne de mesele ya...

Yaklaştı, kasları fırlayacakmış gibi gözüken kolunu tepeden Kâzım Adalı'nın omuzuna bindirerek, siyahlığını sanki tehlikeli bir karanlıktan alan gözlerini dikti.

— Verecek misin?

Çekinmeden:

— Dur bakalım, dedi Kâzım Adalı. Önemli şeyler var diyorum, anlamıyorsun.

Bu kez duraladı Yunus. Aklına yeni bir şey gelmiş gibiydi. Kolunu geri çekerek oturdu. Bir cigara yaktı.

1930'lardan beri arkadaştılar. Birlikte tutuklanmışlar, hüküm giydikten sonra genel affa kadar, üç yıl aynı koğuşta yatarak kişiliklerinin görünen yüzünü iyice öğrenmişlerdi. Çabuk geçen dargınlıklar dışında ilişkileri sürüyordu.

Kurtuluş'un gelişini anlatırken kırlaşmış saçlarına, yaşlılık çizgilerine karşın çocukça bir saflığın ilk bakışta fark edilemeyen sıkıntıları yüzüne vurdu Kâzım Adalı'nın. Aynı saflıkla da sordu:

— Polisin marifetimidir bu?

Yunus, kalın çizgilerin dörde beşe böler gibi geçtiği yağlı kara alnını kaşıyor. Kâzım'ın hastalık düzeyine varan kuşkuculuğunun boşluğunu, işe yaramazlığını düşünerek için için gülüyordu.

— Peki kaç yaşında bu çocuk?

— On altı, on yedi olabilir...

— Hımm..

— Ne diyorsun, sana göre, polisin marifeti mi bu?

— Bilmem ama pek de benzemiyor, dedi Yunus.

— Doğru mu yaptım?

— Bilemem, dedi yine. Kaşlarını çattı. Esmer yüzünde acıma duyguları belirten ifadeler yansıtmaya, anlatılanlardan etkilendiğini belli etmeye çalıştı. Karısındakinin de duygulanmasını istiyor gibi dargın bir sesle:

— Sen böylesin zaten, dedi. Bireycilik ata yadigârı olmuş sende. Hasislik içine işlemiş. Çocuğa üç beş kuruş verseydin iflas mı ederdin?

— Anlamıyorsun... Gene gelirdi.

— Hadi hadi anlamayacak bir şey yok, diye tersledi. Tefeci Gobsek sen de.

Elini uzattı.

— Bana bak... Bana da vermeyecek misin?

Soruyla birlikte Kâzım Adalı'nın yüzündeki acılı anlam dağılıvermiş, hemen de para konusunun yaratıtğı yeni bir koşulun insanı olmuştu.

Cizdanından eli titreyerek çıkardığı onluğu uzatırken sıkıntısını sözcüklere vurmadan edemedi.

— Haftalığını peşin yiyor, sonra mesele çıkarıyorsun.

Kapıdan çıkacağı sırada içerlemiş bir yüzle döndü Yunus. Siyahlığına tehlikeli bir karanlığın düşündürücü gölgeleri düşen gözleriyle korkutmak ister gibi baktı.

— Sen de ye be birader...

Merdivenleri iner inmez gömleğinin yakasını açtı. Derin derin soluk aldı. "Bu sıkıntı bitirecek beni..." diye mırıldandı. İki yıl geçiyor eski alışkanlıklar kanayan bir yara gibi içimde sızlıyor. Ne bitmez şeymiş bu... Parmağımı kaptırdım kolum gitti. Şimdi onlar istemeden ben veriyorum.

Kemeraltı caddesine çıkan yola doğru yürürken, borsa ajanlarından birinin yazıhanesinden fırlayan gazeteci çocuğun bağrışıyla irkildi.

— Halkın Sesi... Hapishanedeki demokratları yazıyor... Halkın Sesi...

Hapishane, hapislik... Bu sözcüklerden kurtulmak için kendisini kendi gözünde bile paspas gibi ayaklar altına düşmüş gördüğü halde her çağrışımda parmaklıkların arkasında geçirdiği üç yılı yeniden yaşayarak önünde dipsiz bir uçurumun açıldığını sanıyor, düşme korkusuyla başı dönüyordu.

"Bir gün değil, beş gün değil, yüz gün değil... Sanki başsız ve sonsuzdu." diye söylendi. İnanç yıpranmaya başlamıştı. Gün geçtikçe zayıf düşüyordun. Kalabalıktan uzak, kendine yakındın. Sürekli olarak istiyordun. Yemek istiyordun, yemek yoktu. İçki istiyordun, yoktu... Yaşamayı anlamadan, düştüğün çukurda, dışardayken gerçek sandığın hayaller tutkularını karşılayamıyordu. Şu Kâzım, hele Ahmet Usta nereden bulurlar bu gücü anlamıyorum. Hadi Kâzım, kendine bile hayrı olmayan dengesizin biri... Ahmet Usta'ya ne diyeceğiz? '30'dan bu yana gözünün içine bakan kadını, yolunu bekleyen çocuğu varken... Sabrı ve direnci yiyip bitirmesi gereken dar geçitlerden hep sağlam çıkmadı mı Ahmet Usta.. Neden inancın tuzla buz oluverdi senin. Hadi tutamadın kendini, önce inkâra, sonra ihanete kadar gittin. Şimdi bu daralmalar, bu sorular ne öyleyse. Nerelerden geliyor bu karabasan? Neden yaptığın işin doğruluğuna inanmıyorsun. Nesin sen yahu... Nereye gidiyorsun..."

Yakınından geçen at arabasının üstüne istif edilmiş çuvallardan biri omzuna dokununca sunturlu bir küfür bastı.

"Nereye mi gidiyorum. Doğru Bodrum Palas'a. Halikarnas Balıkçısı'nın ağzını yoklamaya. Hüseyin oradaysa, Hüseyin'in coşkusunu dalgalandırmaya. Birtakım delikanlıların içtenliklerinden yararlanmak için düzenler kurmaya..."

Her akşamüstü benzer yargılarla kendini yer, ama gene de üç yıl cezaevinde yatan bir kişilikten kalma alışkanlıkları maske gibi yüzünde tutarak Bodrum Palas'a girer girmez daha bir selâmla görevine başlardı.

— Merhaba arkadaş!..

Sanki yaşamını gizli eylemlerde tüketmiş olan yiğit emekçinin

nasırlı ellerini meyhane masalarının üzerine bırakarak, duyulmasından çekiniyormuş gibi kısık sesle, ertesi gün hazırlayacağı raporda kullanacağı şeylere ulaşmak için kışkırtıcı konuşmalarını yapardı.

Yunus'a Bakarsanız

Kapı açılınca karşıma çıkan çocuğun Ahmet Usta'nın oğlu olduğu yüzünden akıyordu.

— Merhaba Kurtuluş, dedim. Adımı söyledim.

Düşündüğüm gibi, adımı duyunca yüzünde sevinçle şaşkınlık arası çizgiler dalgalandı.

— Babamı arıyorsanız, dedi.

— Seni arıyorum, dedim. Hapisteki yoldaşımın oğluyla konuşacağım.

Çeşmeli Hasan'ın kahveye gittik. İlk buluşmada babasından söz açarak 50 lira yardım parası verme görevini almıştım. Ne de olsa güçlük çekiyordum. Ahmet Usta ile kişisel bir meselem yoktu. Belki ondan. Yaşadıklarımı konuşursam etki gücümün arttığını önceki deneylerimden bildiğim için '32 utuklanmasıyla başladım söze. Böylece çocuğun küçük yaşlarından kalma tepkilerini harekete geçirmek istiyordum. Konuştukça kendim de etkilenmeye başladım ama. Benim için o günleri yaşamak hem iyi, hem kötüydü. Meslekten yetişme olmadığımdan korku ihanet gibi eskiden ağız dolusu küfürlerle karşılaşdığım bir işi yaptığımın bilincine varınca tatsızlaşıyordum. Elinin tersiyle itivermek kolay değil bunu. Adamın zihninde boşluklar meydana geliyor, konuşurken bunlara kapılmamak güç oluyor.

— Babanın ilk tutuklandığını hatırlar mısın? dedim.

Sanki Ahmet Usta'nın elleriydi karşımda. Hapishanede Ekonomi Politik notlarını okurken dalmış başını kaşıyordu.

— Hayır, dedi. Dönüşünü hatırlıyorum.

Tutuklanmakla cezaevine götürülmek arasındaki 1. Şube gece-

lerini de anlattım ona. Kurtulamadığım acılarla, kurtuldum sandığım gerçekler arasında yıllar süren bocalamaları hiç yaşamamış gibi, nasıl da ikiyüzlü ve sahte olabildiğime şaşarak, birlikte çalışma bilinci sözlerinin üzerine basa basa, kendi karanlığımı yok saymaları kaçıncı defa deneyerek, şimdi benim ruhsuz-duygusuz gözlerime benzeyen gözlerin karşısında Ahmet Usta'ların yaşadığı dirençleri konuşarak tepkilerini isyana dönüştürmeye çabaladım.

Anlamıyor muydu? Yoksa renk mi vermiyordu? Kestiremedim. Yalnız o Ahmet Usta elleriyle başını kaşıyor, tek soru sormadan dinliyordu.

İlk buluşmada bu kadar konuşmanın yeterli olduğunu düşünerek sözü yardım parasına getirmek için, "Yalnız değilsiniz..." dedim. "Babanın yoldaşları sizi yalnız bırakmayacaklar."

Cebimdeki, az önce tütüncüden bozdurarak yirmisini kendime ayırdığım paranın kalan otuz lirasını uzattım. Yöneticilerim, çocuğu yardım parasıyla bağladıktan sonra istediğim biçimde kullanmanın kolaylaşacağını söylemişlerdi.

— Bunu örgüt size ayırdı.

Elim masanın üzerinde bekleyekalmıştı.

— Kurtuluş yoldaş, dedim sertçe. Bu para sizindir.

Gene bir kıpırdanma olmadı.

Utancımı mı yenmek istiyordum ne. Daha da öfkelenebilir, sırf paranın yirmi lirasını cebime attığımın yarattığı küçülmüşlükten kurtulabilme umuduyla, mesleğin dayakçılık kesiminde çalışanlar gibi, çocuğun üstüne yürüyerek küfürle karışık giydirebilirdim. Ama görevim engeldi buna.

— Ben cumartesi pazar Nuri Ağabeyin mürettiphanesinde çalışıyorum, dedi onurla gülümseyerek. Başkalarına verin daha iyi.

Bu işin de yoran, hırpalayan yanı bu işte. Her yeni durum karşısında yeni davranışlar bulabilmek.

Bir daha değiştirdim kendimi.

— Sağ ol arslanım dedim.

Ama yöneticimle tasarladığımız yol kapanmıştı.

Kurtuluş'u dinleyince...

Hep böyle karanlık bastıktan sonra geldiklerinden mi bilmiyorum, kapıyı açınca karşıma çıkan adamı polis sandım birden.

— Merhaba Kurtuluş, dedi. Elini uzattı.

— Babamı arıyorsanız, İstanbul'a Sıkıyönetim Mahkemesine götürdüler diyecektim. Bırakmadı.

— Ben Yunus, dedi. Hapisteki yoldaşımın oğlu ile konuşmak istiyorum.

Şaşırdım ama belli etmedim. Kâzım Adalı'nın yazıhanesindeki karşılama töreninden sonra biraz da duygulanmıştım belki.

Çeşmeli Hasan'ın kahvesinde gündüzleri bizim lisenin kaçaklarına barınak olduğunu söyledikleri odalardan birine girdik. Öncesi sesini ağzında çiğner gibi kısık konuşuyordu. Sonra açılmaya, açıldıkça coşkusuna kapılmaya başladı. Babamların, ben beş altı yaşlarındaykenki tutuklanmalarını anlatırken, içimde ne sıkıntılarla tamir ederek herkesinkine benzetmeye çalıştığım çocuk gecelerimin bir bir kırıldığını duyuyorum. Yetmiyormuş gibi:

— Babanın ilk tutuklandığını hatırlar mısın? dedi.

Bilimden zayıflığımın üzerine yürüdüğünü anlatamazdım ama, uzun yıllar kafamda taşıdığım acıyı yaşatmasına da izin vermek istemiyordum.

— Hayır... dedim. Dönüşünü hatırlıyorum.

Hapishaneden çıkış gününün getirdiği sevinçlerle götürüldüğü gecenin bıraktığı acıları dağıtmayı başardığım için büsbütün yalan değildi söylediğim. Ama olan olmuştu. Mürettiphanede burnumun kanadığı günkü gibi alınımın orta yerindeki basınç neredeyse bastıracak diye korkarak dinlemeye çalışıyordum. Durumumu görmüyor muydu? Ayrıca ne umuyordu böyle konuşmalardan. Bilemedim.

Bu arada yarı saklayarak, yarı göstererek avucunda tuttuğu parayı almamı istedi benden.

— Kurtuluş yoldaş, dedi, bu para sizindin.

Yorumlayamıyordum. Ahmet Usta'nın oğlu olmaktan onur duyuyordum ama ne biliyordu benim kendisine yoldaş olduğumu. Yadırgadığımı belli ederek terslenmiş olacağım ki gizleyemediğimi bir öfkeyle bakıyordu. Siyahlarında anlayamadığım tehlikeli bir şeylerin dolaştığı gözleri vardı. Görmezlikten geldim. Artık babamı değil beni ilgilendiren bir yerlere doğru gidiyorduk.

— Ben cumartesi pazar Nuri Ağabeyin mürettiphanesinde çalışıyorum, dedim gülümsemeye çalışarak, başkalarına verin daha iyi.

Duralamıştı. Sevinilmesi gereken bir olayda canı sıkılmış gibi geldi bana.

— Sağ ol arslanım, dedi ama sanırım sesi dargınlığını aşamamıştı.



Seçimden Önce

İstasyon alanında toplanan kalabalığın Susurluk yöresine taşan kesimi dalgalanmaya başlamıştı. Baş tarafı tutan gençler coşkunun sürekliliğini yitirmemek için güçlerini esirgemeden haykırıyorlardı.

— Ya ya.. Şa şa.. Baştuz Baştuz çok yaşa.

Koca kent kaç gündür ayaktaydı. Yedisinden yetmişine kadar Demokrat Parti'nin kuruluş günlerindeki hızla kendini ortaya çıkarmıştı. Bir mahalleden ötekine sıçrayıp, eski evlerin, yeni binaların, konduların pencerelerinden yansıyan sesler, birleşe birleşe Adalet Partisi'nin camlarında şaklıyordu.

— Baştuz!.. Baştuz!..

Oyuna getirileceğini öğrendiği için partisinden ayrılarak bağımsız adaylığını ilan eden Belediye Başkanının bayraklarla donanmış kamyoneti göründüğünde Şâkir, Orduevi'nin önünden geçiyordu. Dönüp baksın istedi. Bakamadı. Dargın bir gökyüzü gibi içi kararmıştı. Kibrit kutusunu, geçirdiği iş kazasının bıraktığı sol elinin son iki parmağı ile avucunun arasına sıkıştırarak cigara-

sını yaktı. Yürümeye başladı. Bir yandan da söyleniyordu. "Hayır ama, ne istediklerini bilseler bâri.."

Kamyonet alana doğru ilerledikçe coşku gittikçe yoğunlaşıyor, kalabalık olanca hızını sesine yüklüyordu.

— Baştuz!.. Baştuz!..

Bu kez Halk Eğitim Merkezi'nin önünde duraladı Şâkir. Geriye baktı. Küçümsemeye çalışarak. "Baştuz! Baştuz!.." dedi içinden. "Şaşkın ördekler siz de. Seçin de bakalım kuş kondursun size Baştuz..."

Yürüdükçe seslerin basınç alanından çıkmıştı ama ferahlayamıyordu. Dengesini bozmuş, damarlarını boşaltmış gibiydi o kalabalık. Sanki düşüncelerini, umutlarını güvencini toparlama bilincinin üstünden geçmişti. Kaç günün yorgunluğu, yılgınlığa, başarısızlığa, umarsızlığa dönüştükçe küçülüyor, azalıyordu. En fenası örgüt mörgüt, seçim meçim, direnç mirenç, eski değerlerinden soyutlanmış bir kafanın boşluğunda sallanıyorlardı. Ne oluyor bana böyle diyemeden örgütse örgüt seçimse seçim diye isyanlar kabardı içinde."Tek kişi bile bulamıyorum. Bulacağımı da sanmıyorum."

O hızla Avni'nin dükkânına girdi. Arkada demiryolcu Fehmi kan çanağına dönmüş gözlerini tavandan sarkan iplerin ucunda sallanan küçüklü büyüklü rengârenk kolonya şişesine dikmiş, yorgunluk çıkarıyordu. Önündeki şarap şişesi yarıya inmişti.

— Ooo! dedi Şâkir'i görünce, merhaba Mücahidim..

Şâkir'in yarattığı rüzgârla kolonya şişeleri çevrelerinde bir iki küçük çember çizerek, değişik renkler oluşturdu havada.

— Avni oğlum, Mücahide bi bardak versene. Bir tartışmada, "Kuvvayi Milliyede her sokağından beş mücahit çıkarıp koskoca bir alay yaratan bu şehir.." diye bağırdığı geceden sonra seven sevmeyen Şâkir'i silmiş, bu adla çağırmaya başlamıştı onu. Seven benimseyerek, karşısında olan, alay havasına dönüştürmeye çalışarak yeni adını kullanıyordu.

Kırk yılın Tornacı Şâkir'i kaç kez düşlerinde bile, bu ikinci

adıyla çağrılarak uyanmıştı. Çocuğu bile babasının adını sorduklarında karıştırıyor, neredeyse "Mücahit" diyecek oluyordu. '65 seçimlerinden sonra, 1. Şube bile, dosyasının orta yerine parantez açarak iri harflerle "nam-ı diğer Mücahit..." diye yazma gereğini duymuştu.

Avni'nin getirdiği bardağı bir solukta yuvarladı. "Sağ ol Fehmi Baba.." dedi Demiryolcuya. Sinirinden kazadan kalan iki parmağı bile titriyordu.

— N'oluyor, vaziyet nasıl.

— N'olacak dedi, öfkesi burnunda. Bi kişi bile bulamıyorum.

Partisinin belediye seçimlerine girebilmesi için gerekli olan 64 adaydan 27 kişi eksikti daha. Ayıp değil ya, bugün ilk kez, hele şu kalabalığı gördükten sonra, bir ezilmişlik duygusuna kapılmıştı. Her şeyi olduğu gibi bırakarak, dükkânı tezgâhı yüklenip İzmir'lere, İstanbul'lara kaçmak istiyordu. Bir yıkılışa geçiş miydi bu. Yoksa yarın sabah elinin tersiyle sittir edeceği bir karamsarlık mı..

— Yaa.. dedi Demiryolcu. Bu kadar olur yahu. Başkan ne diyor, n'apıyor?

— N'apsın dedi, buruk. O da terzilerin peşinde zavallım.

Sustu.

Kahveler, ev, meyhane.. Tavla, pişpirik, şarap... Yani şu şehirde Partiden önce ne yapmışsa kafasında birbirine karışmış dönüyordu Şâkir'in. Korku ve tiksintiyle bakıyordu onlara. Kendi kendine konuşur gibi.

— Düşünce tam yaratılmadan adam da yaratılmıyor galiba, dedi.

Demiryolcu, konuşsa, bi şeyler söylese açılır diye içinden geçiriyordu o sıra. Duyunca sevindi. Bir yudum almadan elindeki bardağı yerine bıraktı.

— Bak bu belli olmaz işte, dedi. Kırk altıda Sıtkı düşünce mi yaratmıştı. Dahasını söyleyeyim Celâl Bayar'ın yarattığı düşünce miydi? Hemşehrimiz zati ne diyor, "Ne güzel vâkıadır bu ki açıp gözünü / Hâb-ı gaflette geçen ömrümü rüya gördüm." Ne güzel bir

olay ki can gözümü açtım da, gaflet uykusunda geçen ömrümün rüyada olduğunu gördüm. Mesele gaflet uykusundan uyanma meselesi Mücahit'im, gaflet uykusundan uyanma meselesi Mücahit'im, gaflet uykusundan uyanma meselesi.

Anlamı verilince dizeler hoşuna gitmişti ama kafasındaki kurt, tıkır tıkır yürüyüşünü sürdürüyordu.

— Hayır ama Fehmi Baba dedi kaç gündür, kaç kişiyle cebelleştim bilsen. Bâri şu şamataya karşı gelmeseydim.

— Şehir gırtlağına kadar bu işe battı batacak, dedi Demiryolcu. Bak söylüyorum... Öfkesini dökecek yer arayan halk daha da kızışacaktır.

Cebinden küçük boyutlu bir gazete çıkardı.

— Oku da bak...

"Şehrimiz AP binasında meydana gelen olaylarda bazı kişiler ellerinde sopalarla birbirlerine girdiler. Ali Sarangil, Nimetullah Güngör ve adlarını tespit edemediğimiz diğer yedi sekiz partili yaralandı."

— İsterler miydi işin buraya varmasını?

— Neden istesinler, dedi Şâkir.

— Halk kendini ortaya koyuyor Mücahit'im, diye kaşlarını çattı Fehmi Baba. Ama nasıl diyelim, alıştığı kanunlar içinde koyuyor. Aydın demiryolunda grev patladığı zaman şeyim bile uyanmamıştı daha. Nerede kaldı ki "Tatil-i eşgal" nedir bileceğim. Haydin dedikleri zaman en başta yürüdüm alimallah. Nedeeen sonra, gece çadır nöbetlerinde düşünürken düşünürken anladım yaptığım işi.

Bardağına uzandı.

— Söyler misin, neden hâlâ tek bi grev ilan edilmedi şu şehirde? İşçi mi yok, sendika mı yok?..

— Sendikacıların hepsi sarı, dedi Şâkir tükürür gibi.

— Doğru... ama daha önemlisi grev işçinin buradaki hayatına alıştığı kanunlara oturmadı daha. Yoksa, sendika mı dinler işçi? Sendikacı mı dinler...

Durdu. Sevgiyle Şâkir'in yüzüne baktı.

— Al bi cigara yak da düşüncen genişlesin bakiym, dedi, şarabını yuvarladı.

— Yarın partinin binası dar gelecek öbür gün meydanlara sığmayacaksın anladın mı?

İnanç ve kuşku, bir gölge, bir ışık hâlinde gözlerine sırayla vuruyordu Şâkir'in. Gölge baskın çıktı sonunda.

— Hayır ama, Belediye seçimlerini n'apacağız? Üç gün kaldı, daha yine yirmi yedi kişiye bakıyoruz.

— Yirmi yedi deme Mücahit, diye elini kaldırdı Fahmi Baba. Ağrıma gidiyor.

— Yengeni yaz da hele yirmi altıya düşür bakiym şunu.

Ses büyütme araçları birbirleriyle yarışır gibi ikindi ezanı okuyan müezzinlerin sesini şehrin üzerinde dalga dalga yayıyordu. İstasyonda, geciken Ankara Motorlusunu bekleyen köylüler toparlandılar. Demiryolları Lokalinde tavla oynayan iki kişi zarlar ellerinde beklemeye başladı. Yüznumara bekçisi, "25 kuruş atınız" yazılı kartonunu paslanmış konserve kutusuna dayadı, hızla dışarı çıktı. Bir süre sağa sola devrilecekmiş görüntüsü bırakarak Lokalin arkasındaki aralığa girdi kayboldu.

Sokağa çıkınca Şâkir'in kafasındaki o inatçı sallantı duralamıştı. Utanarak, "Ben de neler düşünür oldum..." diye geçirdi içinden. Sinema sokağına saptı. İki adım atmadan oğlu çıktı karşısına. Işıyıvermişti. Durup dururken para mara verip sevindirmek istedi çocuğu.

— Nedir ülen Niyazi?

— Hiiç, dedi çocuk.

— Nereye gidiyorsun?

— Fırından ekmek alacam.

Yeşili sarılarla çevrelenmiş gözlerini aşağıdan yukarıya doğru yöneltmiş babasınınkileri yakalamaya çalışıyordu.

— Nen var oğlum? dedi Şâkir. Bi şey mi istiyorsun?

Söylemekle söylememek arasındaki kararsızlığı atlayarak:

— Yok bi şey, dedi Niyazi. Caddeye doğruldu. Dönüşünde elin-

de ekmek, sinemanın önüne geldiğinde, onlar yine yan sokağın köşelerinde zıp zıp oynar gibi yapıyorlardı. Başını santim çevirmeden geçti. Bi ses duymadı bu kez. Sıkı mı, babamı görünce korktu enayiler. Durdu, resimlere bakmaya başladı.

Yan sokakta zıp zıp oynar gibi yapanlardan iri kıyım kıvırcık saçlı esmer olanı:

— Hadi oğlum dedi ötekilere, yoksa korkuyor musunuz?

Çizginin başında çömelik duran:

— Arkadaş, ben bu işte yokum, diye ayağa kalktı.

— Sen Çilli?

— Tamam âbi...

— Refik sen?

— Tamam.

Üçüncü sormaya vakit bırakmadan elini göğsüne vurdu.

— Bağırayım mı?

— Bu sefer bağırmak yok, dedi Kıvırcık. Bu sefer çevirip marizleyeceğiz.

Az önce "Ben yokum..." diyen tozunu toprağını silkeliyordu. Bir şeyler söyleyecekmiş gibi baktı Kıvırcığa, vazgeçti. Yürümeye başladı.

Ötekiler aldırmadan fırladılar.

Kıvırcık önde koşuyordu. Niyazi küçük meydana ulaşmadan yol kesti. Saniye geçirmeden kafayı atıp burnunu patlatmak istiyordu ama yapamadı.

— Bana bak diye soludu, seni de baban gibi Moskova'ya süreceğiz annadın mı? Pis komonist...

Ötekiler altta kalmadı.

— Komonist dölü Moskova'ya... Moskova'ya...

— Var mı bir diyeceğin ulan?

— ....

Niyazi, Kıvırcık oğlanın yüzüne yüzüne bakıyor, saldırı karşısında ne yapabileceğini hesaplamaya çalışıyordu. Ötekilerin sekiz yumruk ve tekme olarak kavganın son kıvılcımını kendisinden

bekledikleri belliydi. En iyisi susmak diye düşündü. Olmamış meyvelerini düşürmek için taşlanan bir ağaç gibi içi kanıyor, ama duyarlığını belli etmiyordu.

Çillinin balgamı bu sırada yapıştı yanağına. O pis, sümüklüböcek yavşaklığından kurtulma amacıyla elini kaldırırken de, ne zamandır beklediği anı bulan Kıvırcığın kafası burnunun üstüne çöktü. Yumruklarla tekmelerden korunamaz oldu.

❧ ❧ ❧

Sabaha doğru ikinci kez gözlerini açmış, çevresine bakınarak, yatağının yanında, kucağında hamam tası bekleyen babasını algılar gibi olmuştu. Gülmeye çalıştı Şâkir. Kelebeklerden hafif bir yaratığı incitmekten korkar gibiydi.

— Niyazi...

Yanıt yerine elini alnına doğru götürdü çocuk. Buzlu suya batırılmış havlu parçasını istemediğini ifade etti.

— Peki oğlum, alayım oğlum.

Uzandı. İçinde buzlar yüzen tasa bıraktı havluyu.

— De bi şey be evladım babana.

Konuşmaya gücü olmadığından değil, konuşma olanağı sağlayan merkezlerle bilinci arasındaki kopmanın farkına vardığından, bir şey söylemeden yine gözlerini kapadı Niyazi. Hâlâ bu bulanık resimler akıyordu kafasından. Ellerinde filmlerde bile görmediği mızraklarla topuzlar taşıyan çok kıvırcık, çok kara saçlı adamlar çevresinde dönüyorlardı. Aralarından biri büsbütün acımasız gözlerle bakıyordu ona. Filmlerde gördüğü sıcak yeşili ormanlar yerine buz beyazı bir yerlerde üşüyordu Niyazi. Çevresinde dönen o çok kıvırcık, çok kara saçlı adamlar giysileri olmadığı halde ter içindeydiler.

Şâkir, havlu parçasını, tasın içinde ıslatıp uzandı. Yerleştirdi.

O sırada karısı, yere basmaktan çekinir gibi yumuşak ve mahzun girdi içeriye.

— Bi şeyi mi var Mücahidin? Bi şey mi istiyor?

Kocasının "hayır" işareti üzerine yatağın ucundaki sandalyeye ilişti.

Mücahit'i can evinden vurdular diye düşündü Şâkir. Kafası bomboş bir düzeyde kayıyordu. Bir oluyor, kendisini bir kamyonun şoför yerinde, İzmir'e giderken görüyor, bir oluyor İstasyon alanındaki kalabalığın başında elleri havada yakalıyordu. En içten, en anlamlı sesiyle haykırıyordu...

— Partim... Partim..

Sesinden ses alarak ötekiler de çınlatıyordu ortalığı.

— Partim... Partim..

Bunca işçi hangi dokuma tezgâhından kopup gelmiş, onca toprağın adamı hangi köyden, birleşerek tuttukları otobüslerle, minibüslerle alana doluşuvermişlerdi.

Kafasına bindiren zamanı taşırken dakikadan dakikaya değişerek, Niyazi ile kendi arasında, evle parti arasında, Fehim Babayla başkan arasında gidip gelerek o uğursuz yirmi yedi sayısının yarattığı bunalımla soluk darlığına uğramışken, şu sessizliğe yuvarlanan oğlunun durumunu etinde duyarak can evinden vurulmanın kaçıncı uçurumlarına iniyor, kendini yitirmeme gücünün kaçıncı aşamalarına çıkıyordu.

Karısına döndü.

— Saate baksana.

Odadan çıkmasıyla girmesi bir oldu kadının.

— Dörde on var.

Dört desek on, on bir saati geçirdik demek, diye düşündü. Yarıya gelmişiz sayılır.

— Git de uzan biraz dedi karısı. Yarın gene...

Gözleri çakmaklandı.

Yarın gene, suların bile oyamadığı bir kaya parçası gibi sert, içine kapanmış gücüne kazmayı vuracıktı şehrin. Santim koparsa, kopmanın süreceğini kopma sürecinin başlayacağını kestirdiği için, Başkana hak veriyordu.

— Sen uzan, dedi yavaşça. Ben yarın gene...

Ertesi gün saat beşe doğru doktorun beklediği yirmi dört saat dolunca tehlike atlatılmış olacaktı. Ama dili de çözülecek miydi Niyazi'nin. Oğlunun doğduğu geceyi yaşadı birden. Ebenin kucağında mosmor bir şey öyle yatarken yatarken sonra nasıl bastıydı çığlıkları. Hele memeden kestikleri akşam, uykudan uyanınca hem haykırıyor, hem kucağında çırpınırken burnunu, kollarını, hangisini eline geçirmişse koparacak gibi sıkıyordu kerata. Sonra ilk hecelemelerin keyfine vararak gülüşmeleri geldi kulağına.

— Ba-ba.. Ye getirdin.

— Baba akalların batıyor...

Uzun süre "s"leri yutarak konuştuydu ama dilinde bir şey yoktu ki Niyazi'nin. Adaam yirmi dört saati sağ selâmet geçirelim de... İsterse konuşmasın. Biz konuşuyoruz da ne oluyor sanki.

Göğsünün bir yerlerine taş yemiş gibi daralıyordu. Pencereleri ardına kadar açıp, "ulan üç kağıtcı dölleri... ulan halk düşmanları.." diye bağıracak oldu açıkça. "Çıksanıza ulan benim karşıma sinsiler."

— Havluyu değiştirsek...

Anlamadan baktı kadının yüzüne.

— Havluyu değiştirsek diyorum.

— Yeter, komuyorum, diyerek başını salladı... Uyusun çocuk.

On bire doğru Niyazi'nin konuşmaya başladığını doktorlara bildirmiş, evine dönüyordu. Uzaktan tanıdığı, iki politika esnafı yoluna durdular.

— Geçmiş olsun Mücahit...

Adamların gözlerinden yalan ve alaya dönük sevinç akıyordu. Bir şey söylemeden geçip gitmek istedi ama yapamadı.

— Bana bak sağdıç dedi, Kuvvayı Milliyede baban ananın koynunda saklanırken, Şâkir'in babası Burhaniye dağlarında göğsünü Yunan'a siper ediyordu anladın mı?

Yumruğunu indirecekmiş gibi kaldırdı.

— Niyazi o mücahidin torunudur dürzüler.

Yürüdü geçti.



Tartı

Sırtındaki pırıl pırıl ağırlık ölçme aracını gazinonun yanındaki alçak duvarın hemen öte yakasında indirdi adam. Cebinden mendilini çıkarıp ensesini, boynunu sildi. Bodur sandalyesini açtı, yerleşti. Bacak bacak üstüne atarak gezintiye çıkmış kendi yaşlarında birinin keyfi içinde, cigarasını yaktı. Bir süre sonra uzandı, aracın orta yerine sonradan yerleştirdiği zili çalmaya başladı.

— Tartıyoruz!.. Tartıcı!

Gazinonun iskeleye bakan kesiminde tek başına oturup havasını bulmaya çalışan sarışın adam sesin geldiği yana dönünce göz göze geldiler.

— Tartıyoruz!.. Tartıcı!

O sırada şişmanca biri sıkı adımlarla iskeleye doğru gidiyordu. Ağırlık ölçme aracının önünden geçtikten beş on adım sonra, bir şey unutmuş da anımsamış gibi duraladı. Bir an düşündükten sonra karar verdi, geri döndü. Orta yaşlı yuvarlak yüzlü biriydi bu. Gençler gibi, favorilerini kulak memelerinin altına kadar indirmiş, onlara özenerek geniş paçalı pantolon da giymişti.

Otobüs basamağına atlar gibi, telaşla önce sol, sonra sağ ayağını atarak ağırlık ölçere çıktığı zaman dengesini bulamayacak gibi oldu ama düzenini bozmadan durdu bekledi. Ayrıca boyunu da ölçtürdü.

İnince:

— Bak yahu, dedi Tartıcıya. Yine bir buçuk kilo fazlamız var.

— Etin fazlası mı olur beyim? diye yanıtladı Tartıcı.

Bir buçuk kilo şişmanladığını söyleyen adam daha iskeleye varmadan ötekiler geldiler. Onların daha yolun başındaki hallerinden tartılacakları belli olmuştu.

Erkeğinin kolundaki kadın, "Ben bunun karısıyım... Biz onunla neler yapıyoruz, neler yapıyoruz..." biçiminde tatlı bir hafiflik içindeki yürüyüşünü bozmadan ağırlık ölçerin önüne gelince pardösüsünü çıkardı, çantasıyla birlikte kocasına verdi.

Misafir dolu bir odaya giriyormuş gibi sevimli bir telaşla, kendisini ağırlık ölçere çıkardığı zaman gülmeye başladı. Güldükçe göğüslerinin titreyecek ölçüde havali olmasından hoşlanarak daha da gülüyordu.

İnince:

— A!! Altmış dokuz olmuşum Şinasi!.. diye bastı kahkahayı.

— Maşallah!., Maaşallah!.. dedi Tartıcı da sırıtarak.

İki dakika geçmeden, bu kez çoluğu çocuğu, genci ihtiyarı ile kalabalık bir aile ağırlık ölçerin önünde sıraya girdiler.

Çocuklardan biri –erkek olanı–, "Önce ben... Önce ben..." diye huysuzlanıyor, kızsa yana geçmiş, gazinonun ışıkları altında pırıl pırıl yanan ağırlık ölçerin bir yerlerinde kendisini arayarak saçlarını düzeltmeye çalışıyordu.

Tartıcının elleri çabuklaşmış, ustalaşmıştı. Üstelik işini yaparken çenesi de durmuyordu.

O kalabalık ailenin üç kadını da üzerlerindekileri çıkarmadan tartıldılar. Yalnız erkeklerden biri, –genç olanı–, yazlık kasketini kadınlardan birinin eline tutuşturdu.

Büyükbaba görünüşündeki yaşlı adam ise, bütün ısrarlara karşın tartılmamakta inat ediyordu.

— Adaam!.. Ne olacak benim tartım... diye geriledikçe, çocuklar iki yanından ellerini tutarak ağırlık ölçere götürmeye çalıştılar; ama para etmedi.

Gazinodaki sarışın adam, onun ne zamandır sırtı duvarda, elleri cebinde, böylesine isteklere boyanmış, duygularını saklayamadan baktığını bilemedi. Ama görür görmez yarattığı görünümün etkisinde kalmıştı. İlk kez karşılığını, bu dünyanın en garip imrenme durumunun gizli çağrısına kulağını tıkayamıyordu. Dayanamadı, kalktı.

— Tartılmak mı istiyorsun.

Sesini çıkarmadı çocuk. Belki adamın yüzünde sevecenlik ışıklarını belli ilkelerin dondurduğu bir öğretmenin yüzüyle karşılaşarak, ellerini cebinden çıkardı.

— Tartılmak mı istiyorsun oğlum, söylesene.

On yaşların gözleri yere indi bu kez. Çıplak ayak giydiği tokyoların ucuyle toprağı eşelemeye çalıştı. Elleri nerede dursun bilemedi.

Adam az önceki görünümün etkisinden kurtulamıyordu.

— Hadi bakalım!.. dedi babacan bir sesle. İkimiz beraber tartılacağız.

Belki de adamın yüzünde, sevecenliği donmamış bir babanın yüzüyle karşılaşarak çekintisi dağıldı çocuğun.

Önüne geldiklerinde, Tartıcı para kutusunu avucuna boşaltmış, biriken yirmi beşlikleri sayıyordu.



Bilek Gücü

Bulundukları tepenin hemen ardından geçen otobüs bir süre gözükmedi, sonra uzakta gizlenir gibi uzanan yolun üzerinden kaydı gitti. Çamların koynunda kayboldu.

Oturduğu yerde içi içine sığmıyordu Rıza'nın. Zenci atletlerin bile dünyada göze alamayacakları bir sıçrayışla kayaların, ağaçların tepelerinden aşıp yolun kıyısına inmiş, daha elini kaldırmadan, şoför muavininin bildik sesiyle harekete geçerek, ağabeyi gibi, önce yorganı, tahta çantayı, sonra kendini göz açıp kapatıncaya kadar otobüse atıvermişti.

Oysa iki kardeş, evleri, insanları arkada bırakmışlar uzaklara bakıyorlardı. Rıza düşlerken bindiği otobüs sarsılmış da uykusunda uyanmış gibi, alnına düşen saçlara aldırmadan ağabeyine sokuldu. Yuvarlak bolduk burnunun delikleri hafifçe açılıp kapanıyor, inatçı bir sineğin oralara konup kalkmasından bile etkilenmeden kafasındakileri yaşıyordu. Bir eli boynunda, öbür ağabeyinin dizlerindeydi. Daha da sokularak sordu.

— Bu yıl beni de götürecen mi?

Her çizgisi dalgınlığa duran ağabey yüzü gerildi birden; gür siyah kaşlarının altındaki iri gözleri devinmeye başladı. Ne dedi? Ne dedi?

Sonra kendini toplayarak, yanıt yerine, koltuğunun altında sıcaklığını duyduğu küçük kafayı, toprağın çilesiyle boyanmış avucuna alarak sıktı. Ensesine hafif bir şaplak attı.

Evet mi demekti bu, hayır mı? Anlayamadı Rıza. Ama elbet götürecem karşılığını almış gibi ayağa fırlayarak, güven vermeye çalıştı.

— Görecen bak, nasıl kara çıkarmayacam yüzünü.

Ellerini yumruk yapmış, kentlerde maça giden herhangi bir mahallenin çocuklarından birinin yüzünü almıştı.

Ağabeyi, bu coşkunluğu görmezlikten gelerek, durdurmak isterken, bir han odasının ortasına düştü birden. Kaç köyün ırgadı ile birlikte on iki saat güneşi yedikten sonra, pişmiş zeytinyağı kokan havaları soluyarak geçirdiği akşamlardan birine yakasını kaptırıverdi.

— Susuz kalacan mı be yavru? dedi düşünmeden.

— He ya... diye şımardı Rıza. Hüseyin nasıl kalıyo.. Ahmet nasıl kalıyo..

Bu kez, denizin rüzgârlarını bilinmez hangi kıskançlıkla koynunda sakladığı bir yaz günü burnunun üstüne toprağa çakılan Hüseyin'i gördü ağabey; inleyemiyordu bile.

— Uykusuz kalacan mı?

Kıyı gazinolarında çalışanların, ya da ikinci vardiyaya giren sabun işçilerinin uykusuzluğuna benzemiyorduki bu. Sanki beyin hücrelerine öğle güneşlerinin damarlarda yeniden tutuşmasıyla yangın alevleri gibi başkaldıran sıcaklama içini yalamaya başlar kokudan ve ateşten uyuyamadıkça öfkelenir başlardın dönmeye. Döndükçe uyuyamazdın. Eriyip biterdi geçen.

Korku ile itmeye çalıştı ağabey kafasından geçenleri. Kardeşini kolundan çekerek yanına oturttu.

"Kıyamıyom be sağdıç şuncağız adamı el kapısına götürmeye.."

— Gücün diline vurmuş senin, diye serteldi. Tupaçını çevirmeye baksana ülen sen..

Sustu kaldı Rıza. Nicedir ne düşler kurmuştu oysa. Hüseyin gibi, Ahmet gibi. Bekletilmekten suya dönüşmüş bir karpuzun içi oldu düşleri, dökülüverdi toprağa. Bomboş. Eline geçirdiği bir taşı yere sürterek sıkıntısını boşaltmayı denedi bir süre. Sonra, uyanık gözleri sevinçle parıldadı.

— Bubam olsaydı böyle demezdi ama...

Son silahını çekerek ağabeyinin göğsüne dayamış gibi hem utkuya hazır duygularla bakıyor, hem de yüzüne, başka bir şey söylerse korkusu aynı anda vuruyordu.

— Buban olsaydı ne yiğit olduğunu bileğinden sorardı annadın mı?

İnatçı bir oğlak gibi direnen kardeşinin coşkusunun önüne çıkarabileceği son engel bu oldu ağabeyin.

— Yiğitsen korsun ortaya bileğini, ne büyümüşsün görürüz... Tamam mı?

Rıza şaşırmıştı. Az önce utku ışınlarıyla şımaran gözlerini nereye saklayacağını bilemiyordu. Kendini toparlamaya çalışarak, duyulur duyulmaz bir sesle.

— Tamam!. Tamam!. dedi.

Dirseğini toprağa dayadı. Parmaklarını özenle biçimleyerek ağabeyine doğru yöneltti.



Sayılardan Kalan

Sayılar.. Sayılar. Kurtulamıyordu sayılardan. Kaç bordro, kaç yüz bin, kaç milyon yan yana dizilmiş bir geminin bordasına vuran dalgalar gibi, kafasına çarpıyorlardı.

— Biraz su, dedi. Çatlamış dudakları zorla kımıldıyor, gözlerini açacak gücü bulamıyordu.

Karısı başucuna yanaştı.

— Al su istedin getirdim..

— Sen misin? Su mu istedim ben?

Eliyle koymasını işaret etti. Dilini şapırdatmaya çalıştı. Kafasındaki hesap makineleri yeniden şakırdamaya başladılar. Aralarından büyük patronun sesi duyuluyordu. Koltuğa yaslanmış, göbeği burnunda, gözlüklerinin arkasına gizlenerek dayatıyor.

— Yapacaksın... İşin bu senin. Hünerinden yararlanmadıktan sonra n'apayım ben o sayı adamını..

— Ama beyefendi konuşmamızda...

— Lüzum mu var efendim muhasebemi teslim ettiğim adama

ilk konuşmada şunu şöyle bunu böyle yapacaksın demeye. Paranı alıyor musun?

Alıyordu ya kâğıt liralara dönüşen sayıları eve taşıdıkça yenilerini istiyorlardı. Oğlan havada yakalıyordu onları. (Teşekkür bile etmeden. Sevinmeden bile) Açlıkları gözlerine vuran sırtlanlar gibiydiler.

— Kudret yazlığın bonoları.. Kudret yakıt.. Kudret oğlanın okul taksidi. Kudret benzin...

Her sözcüğün altından bir sayı çıkıyordu karşısına. Evde, sesini yükseltme gücü çoktan yitmiş dudaklarında o gülümseme, kendini mi onları mı yabancılasın kestiremiyor, fabrikada itiraz hakkı çoktan uçup gitmiş –dudaklarında gene aynı gülümseme– o sayıdan o sayıya yuvarlanıyordu.

Dönmeye çalışacaktı. Vazgeçti, bardağa uzandı. Ağzının pasıyla aldığı yudum arasındaki anlaşmazlık sürmeseydi bâri.. Ağız pası miğdeden geliyorsa mesele yok mu derdi annem. İlk kez sayısız bir ortama açılmanın dinginliğini, huzurunu, tepkisizliğini, duymuştu. Biraz daha sürsün isterken, Haseki'deki evin bahçeye bakan odasında yeni renklerle donanarak, alnına sirkeyle ıslatılmış tülbentler koyan, dirseklerini, dizlerini oğuşturan anne ellerinin yarattığı güzelliğe dönüştü o sevinç. Neredeyse ağzının pasını bile unutarak, sayıları yaşama bıçak çekmeyen o evin, bahçeye bakan odasında sözcüklerle sözcüklerle sözcüklerle oluşan güzelliklerin güzelliklerin güzelliklerin tümünü okumak istedi birden. Dergileri, kitapları. Şiirleri.. Şiirleri... Hücrelerde bile adamı yalnız bırakmayan dizelerin, belleğin derinlerinde sıkışıp kalan havasını olsun duymaya çalışarak hapishanede Tütün işçisi Ahmet'in kocaman sesinden ('46'da iki buçuk ay tutuklu kaldığım zaman mı başladım muhasebe öğrenmeye ben) Tütün işçisi Ahmet'in, Tütün işçisi Ahmet'in.. Göstericinin biyerlerine bişeyler takılmış gibi sayılar sözcükleri silip süpürüvermişti.

Kafasındaki hesap makineleri yeniden şakırdamaya başladılar.

Nesi varsa ortaya koyarak bağırmaya çalıştı.

— Ayten... Ayten!.. Kimse yok mu yahu?

Bir duyan çıkıp da gelmiyordu. Bağıra bağıra, gücü soluğuna dayanmış, kendi sesinden ürkmeye başlamıştı. Sustu. Ama kafadaki makineler susmuyordu.

Hapishaneden çıkınca Sultanahmet'teki kurslara giderken bulduğu ilk işte tanımıştı Ayten'i. Düşlerindeki, soğuklarda küçücük burunlarını çeken, küçük ellerini koyacak yer bulamayan çocuk güzeli kadınlardan biri çıkmış gelmiş, sanki Tahmis Sokağı'ndaki hanın üçüncü katında şekerleme saran kızların arasına karışmıştı. Sarılı, kırmızılı, yaldızlı kağıtları almasıyla parmaklarında uçurur gibi sararak sepetine atması bir olurdu Ayten'in. Sepetini dolduran sardığı şekerleri tarttırıp deftere geçmesi için aşağıya sesleniyordu.

— Kudret Beey..

Düşlerindeki sesi duyunca hesap makinesinin kolunu bırakır fırlardı yukarıya.

— Kudret Bey, benim sepeti deftere geçer misiniz?

Bakışırlar.. sepeti alıp verirken, birbirine değen ellerin yarattığı titremelerle, içini yakan kokuların getirdiği buruk sevinç birbirine karışırdı.

— Peki Ayten Hanım...

Bilirek, "hanım" sözcüğünün üstüne basarak, ona verdiği önemi belirtmenin sevinciyle sarhoşlamış gibi dönerdi sayılarına.

Sayılar... Sayılar. Neden kurtulamıyordu sayılardan. Herkesin uzaktan bakıp geçtiği bunca sayı neden etinden, kemiğinden daha yakın bir yerlerde yaşadı durdu bunca yıl. Kaç defter, kaç bordro, kaç vergi bildirgesi karıştı yaşamına... Onlarla birlikte baktı, yedi, içti. Uyku boşluklarına yuvarlandı. Dolmuş arabalarına, vapurlara bindi. Denizleri, geceleri, oyunları, filmleri onlarla birlikte seyretti. Onlarla birlikte acımtırak, eksikli, sevişmelerin, bişeylerini azalttığını duyarak kendinden uzaklaşır oldu.

Gücünü denemek ister gibi yeniden seslendi içeriye.

— Ayten!. Yahu duymuyor musunuz beni?

— Bak gene sesleniyor, dedi karısı. Kalkıp baksan a oğlum...

— Sen baksana.

Çocukluğunda kendi özlemini duyduğu şeylerin birinden yoksun kalmasın diye içi titreyerek büyüttüğü oğul dudağında cıgara göründü kapıdan.

— Ne var baba?

Aynı babamın gözleri diye düşünerek üşüdü Kudret. Katı, acımasız. Daha bu yaşta o canlı cenaze adamın gözlerini nereden buldun be oğlum. Onları da benim sevgim, oyuncak otomobiller, üç tekerlekli bisikletler, bir yabancı dili yerinden öğrensin diye gönderdiğim pahalı okullar mı yarattı be oğlum sende.

Elinin tersiyle havayı itecekti ya yapamadı. Yorganın üstüne düştü eli. Bakmakla bakmamak arasında bir yerlerde dolaştığı belli oluyordu.

Döndü oğul, dudağındaki cigaradan derince bir nefes çekti.

— Gittik işte.. Var mı bi diyeceğin?

— Yapma, dedi Ayten azarlama düzeyine gitmeden. Ölecek oğlum. Yapma.

N'apalım yani sen düşün diye geçirdi içinden oğul. Kalanın üçü benim, biri senin.

Zorla büyütülmüş bıyıkları bile seviniyor gibiydi.



Sakallar

Uzun süredir yazısını yazarken eli titriyor, hele çarpım tablosuna bir türlü sokulamadığı için öğretmeninden boyuna azar işitiyordu.

— İki kere beş kaç eder Nihat?

— On eder öğretmenim.

— Altı kere yedi?

İster istemez duralayınca apış aralarındaki kaşınmalar da başlıyordu. Bu görünmez toplu iğnelerin en ince yerlerinde yarattığı sıkıntılara kapılmamaya çalışarak yanıtlardı.

— Kırk iki.

Ana sözcükler çekintiyle çıkardı ağzından. Yedilere, sekizlere gelmeden bitse diye gözleri korku çiçeklerine dönünce, aksi gibi şaşırtmaca verirdi öğretmeni.

— Yedi kere altı?

Nihat, yedi kere altı gündür babasını görmemişti. Böyle zamanlarında sıkıntılarını annelerinden çıkaranlardan değildi ama içindeki huysuzluğu sorulara yüklemeden de edemiyordu.

— Anne yavu.

— .....

— Ne işi var babamın Ankara'da?

— Fabrikası gönderdi çocuğum.

— Ama neden gönderdi?

Annesi soruların daha ilk aşamasında oyuna gelmemek için gözlerini ve kafasını kendi işinden ayırır, Nihat'a dönerdi.

— Araştırma için gönderdiler dedim ya..

Yanıt kesindi ama doyurmuyordu. Kestiremediği boşluklar vardı içinde. Polislerle askerlerin babasını götürdükleri gece, altına işese farkında olmayacak kadar derin uyuduğu için olanlardan habersizdi ama, sabahleyin kalktığı zaman oraya buraya dağılmış bir sürü kitabı raflara yerleştiren annesinin yüzü aklından çıkmıyordu.

— Neden otobüse götürmedik öyleyse?

Kaçınılmaz sorular bu noktaya varınca içinde bir yanık kokusu duyarak huysuzlanıyordu işte. Babasının sakallarını ateşe vermişler de onların kokusunu duyuyormuş gibi kendi yanakları da sıcaklanıyor, elinden gelse annesinin yakasına yapışarak sormak istiyordu.

❧ ❧ ❧

— Bak son defa soruyorum... Son defa soruyorum... diye hırsını sesine bindiren adamın suratındaki kararlılıktan ürkerek olduğu yerde sallandı, Sedat. Uykusuzluk iyice bastırıyordu. Boş bulunarak, eski alışkanlıkla eli sakalına gitti. Serin, sanki kendisinin olmayan, bomboş bir yüzle karşılaşınca kısacık bir gülümseme yaşadı. Daha Emniyete getirildiği gün hoyrat bir traş makinesi saçlarıyla sakallarının üstünden bıçkı gibi geçtiğini unutuyordu hep. Belki sorulanlarla hiç ilgisi olmadığı için, ne zaman bitecek bu anlamsızlık diye beklemelerin yorgunluğunda, hırsını sesine bindiren adamın karşısında ne yapacağını şaşırarak parmakları ister istemez sakallarını arıyordu.

— Günah benden gitti Sedat Bey, diye bu kez sözcüklere, kendisini insancıl gösterdiğini umduğu uyumlar yükledi adam.

İstediğim zaman nasıl konuşulacağını bilirim gibi de bakıyordu.

— Siz neyin nasıl olduğunu bilirsiniz, dedi Sedat.

— Peki evin tutulduğunu ne zaman öğrendiniz?

Eli yine yanağına gidecekken tuttu kendini.

— Tutuklandığım gün.

Adam tutuklama kararının kaldırıldığını bildirmekle görevli olduğu halde son bir çabaseverlikle öküz altında buzağı arama hevesini yaşıyordu aslında. Bir şey elde edemeyeceğini anlamıştı ama, yine de dili varıp aldığı emrin gereğini yerine getiremiyordu. Çekmecesini açıp kapıyor, hışımla çıkardığı kağıt parçalarını okur gibi yaparak, son kez karşısında tuttuğu insanın duyarlığında unutamayacağı etkiler yaratsın isteyerek, açgözlü bir iştahla bir iki dakikasını olsun yemeye çalışıyordu. Birden vazgeçti. "Çıkın öyleyse..." dedi...

Sedat bu sözlerin "tahliye" anlamına geldiğini adama yardım eden adamın "Eşyalarını topla..." dediği zaman anlamıştı. Getirildiği gün içindeki kaygı, merak, korku denizleriyle boğuşarak çıktığı merdivenlerden bir sıçrayışta inmek, ikinci bir sıçrayışla doğru evinin kapısına ulaşmak istiyordu. Onca gün, hücrede duygularına egemen olarak, bilinçle kapılmadığı sevgiler hep birden birikmiş coşkuların hızıyla damarlarında atmaya başlamıştı.

❧ ❧ ❧

Kaç sabah uyku ile uyku arasındaki sürede, uzun, simsiyah sakalların simgelediği baba yüzünden, kokusundan, –koltuklarının altından kavradığı gibi kaldıran– güven yüklü ellerinden uzak kalmanın yoksunluğu içinde ağlamaya dönüştü. Kaç buruk akşam saatini merdivenlerden kulağına gelen ayak seslerini belirleme çabasıyla acılanarak geçirdi. Aşağıdan yukarıya doğru bir umudu geliştirecekmiş gibi güçlenen o sesler, orta katta kesilmemişse, kendi kapılarını geçince acaba'larla belki'lerin tümünü birden tuzla buz ediyordu.

Bu hüzünlü dalgınlıklar sorularla sıkıştırmaktan daha fazla etkilemeye başlamıştı annesini. O soruyordu artık.

— Orada n'apıyorsun Nihat?

— Hiiç...

— Ne demek hiç. Çıksana ortaya oğlum.

Boyun bükük, dudaklar sarkmış kırk iki günde kırk yılları birden yaşamış gibi, gözlerinde büyüklerin yorgunluğu ile birlikte geliyordu.

— Bi şey mi istiyorsun?

Babamı istiyorum demiyordu artık. Aklında kalan çehre, gözler, koku gittikçe uzaklaşan bir teknenin ufuklarda yitmekte olan son küçük parçaları gibiydi. Yalnızca simsiyah sakalların görüntüsünü yaşıyor, onları bir yerlere yerleştirebilmek, bozulanı dengelemek istiyordu.

— Söylesene evladım bişey mi istiyorsun?

Kapı o sırada çalmıştı. Annesi açmaya yöneldi. Birtakım fısıltılar duydu sonra. Askerlerinki gibi saçları dibinden kesilmiş bir adam oturma odasına geliyordu. Düşünce. *"Ben de babam sandım. Ama neden babamın terliklerini giyiyor?"* Kafası sis içinde gibiydi ya sormaya çalıştı. "*Kim bu? Neden bana doğru gelirken ellerini açıyor öyle?*" Şaşkınlığı, sıkılmışlığı, ortada kalmışlığı ağır basıyordu artık. "*Annem de nerde yavu*?.."

Kollarından yakalanıp adamın kucağına kaldırıldığı zaman isyana dönüştü sorular. Ellerini, bu saçları askerlerinki gibi kökünden kesilmiş adamın çenesine dayadı. Kurtulmaya çalıştı.

"Nihat oğlum. Baban geldi! Baban!" diye kekeledi Sedat. "Baksana ben geldim oğlum!"

Ne yapsa çizgiler, biçimler, boyutlar, renkler anıların gizemli dünyasındakilerle birleşemiyor, başka çizgiler, başka renklerle çılgın masal düşlerinin hızıyla kafasında dört dönüyordu Nihat'ın. Dayanamadı, yenik düştü.

Ağlamaya başladı.



Ana Kız

Yorgunlukla yılgınlık, umutsuzlukla korku ellerinde titremeler yaratmıştı. İçinde, sayıklamalarla yorgun düşmüş, acılar taşıyan o ses, kafasındaki denizlere atılan taşlar gibi, çember üstüne çember çiziyordu. "Anne gidiyor musun?"larla büzülen dudakların, dalgın gözlerin çizilemeyen resimlerini birlikte götürerek kapadı kapıyı. Sokağa çıktı. Balyalıların gelini çeşmenin önünde sıra bekliyordu. Görünce dayanamayıp seslendi.

— Komşu... Komşu...

Koşarken kolundaki bilezikler şıkırdıyordu gelinin.

— Çocuk nasıl oldu kuzum?

— İyi değil, dedi duralayarak. Annemle birlikte sabahı sabah ettik. Ne ateş düştü, ne terlemesi kesildi.

— En iyisi Süleyman Beyi çağır sen, dedi kadın. Doktor değil mi, gelmek zorunda.

Elini uzattı. Süleyman Beyi mi çağırayım? Teşekkür etti ilgisine. Yürümeye başladı. Sırtında hastabakıcı pelerini varmış da

rüzgârlandıkça sağa sola açılıyormuş gibi geliyordu. Bu aldanının yarattığı sıkıntıdan kurtulmak için hızlanmaya çalıştı. Ama ses büyüyordu. Doktor değil mi, gelmek zorunda. En iyisi Süleyman Beyi çağır sen...

Belediyeye gelince Başkâtibin odasına çıktı. (Ayşin iyileşmedi Süreyya Bey. – On haberlerini oku git kızım.)

Masasına çöktü. Alışılmış cigaralardan birini yaktı. Yeni gelen duyuruların tutarlarını fatura edebilmek için kırmızı kalemini alarak sözcükleri saymaya başladı. "Orman Müdürlüğünden bildirilmiştir. – Kınaytepe bölgemize on tane vasıfsız işçi alınacaktır." "Sınavla iki hastabakıcı alınacaktır. On sekiz yaşını bitirmiş ortaokul mezunlarının Memleket Hastanesi'ne başvurmaları duyurulur."

Sözcüklerin altını çizerken, içinin uzak köşelerinde başkaldırmalar beş yıl önceki Sacide'nin üstüne gelmiş, sıkıştırıyorlardı.

— Sen istemedin mi?

— Sen doğurmadın mı?

Eskimiş bir hasta bakım odasında kadınlığını arayan on sekiz yaş gözleri şimdi hesap mı soruyordu ondan. Şaşaladı. Bir mahkemenin açık birleşiminde yargılanıyor gibi yanakları pençe pençe kızarmıştı. Sanki kalabalığı görmemek için yukarılarda bir yerlere bakıyordu. Yargısına da yargıcına da hazırdı oysa. Susmakla payına düşeni taşımayı kabul ettiğini göstermemiş miydi? Öyleyse kim –kendisi bile– daha ne isteyebilirdi ondan.

Yeniden sayarak saptamak zorunda kaldığı sözcüklerin tutarını faturaya işlerken odacı göründü.

— Başkâtip haberleri okusun diyor.

Başını salladı. Kağıtlarını toparlayarak odasından çıktı. Alışkanlığını mikrofonun başına götürdü. Aracı harekete geçirmeden boğazını temizledi.

— Belediyeniz iyi günler diler.

Pürüzsüz, duyarlığını içtenliğinden alan sesi, varoluşuyla ara-

sındaki o şaşmaz denge kentin en uzak mahallerinde çoğalıyordu artık.

— Belediyeniz iyi günler diler.

❧ ❧ ❧

Sümerbank'ın önündeki kaldırıma yayılan köylülerin arasından geçerken Doktor Süleyman'ın kalın duvarlarına çarptı bu ses. Kırılıp yerlere döküldü. Ama köylüler farkında olmadılar. Doktor bize ne kadarı düşer gibi baktı onlara. Asansöre yöneldi. Bir kadınla erkek hasta bakım odasının kapısında dinelmiş bekliyorlardı. "Gün iyi başladı..." diye geçirdi içinden. Yorgunluğu çenelerine vuruyordu. Esneyerek çözmeyi denedi. Nerede olursa olsun bayılıyordu esnemeye. Yarım kalmış uykularda bıraktığını geri alıyor gibi dinginleşiyor, gevşiyordu.

— Merhaba, dedi kapıdakilere.

— Sağ olasın, dedi adam.

Girmelerini işaret etti. Pardösüsünü hemşirenin ellerine bırakıp beyaz gömleğini giydi. Yıkandı.

— Nesi var bunun?

— Sen bilin doktorum, dedi adam.

Anasının kucağında başı omzuna düşmüş duran çocuğun şöyle bir karnını yokladı. Bastırınca "gak.."ladı çocuk.

— Ne yediriyorsunuz buna böyle?

— Heeç, dedi kadın.

— Ne demek heç, diye azarladı kadını. Üstündekileri çıkar da yatır bakayım şuraya.

Sacide'den öncekilerle sonrakilerin çoğu kez önlüklerini çıkarmadan uzandıkları yatağı gösterdi.

Parmakları bile kendisine uzak ve yabancıydılar. Bir daha esnemeyi beklerken telefon çalmış, dalgınlığına çarpmıştı.

— Efendim, dedi. Çatal çutal.

Ses alamayınca yineledi.

— Alo.. Efendim.

— Doktor Bey siz misiniz?

— Benim, dedi, ama, duraladı, Doktor Süleyman. Kafasındaki sorulardan yüzüne yansımalar düşmüş, önceki kaygısız çizgileri değiştirmişti. Sesini de.

— Kim hastalandı? Ayşin mi? Ayşin kim kızım?

Bir yanı kendi ağzından çıkan sözcükten utanır gibi olmuştu ya çabuk geçirdi bunu.

— Ayşin kim mi? dedi öbür yandaki ses. Telefonu kapadı.



Açlık Grevi

İhtiyar yüzlü başçavuş:

— Hanımlar, görüyorsunuz çıkmıyorlar, dedi yüksek sesle. Boşuna beklemeyin.

Kadınlar ve çocuklar, cezaevinin görüşme yeri olarak kullanılan kesiminde bekleşiyorlardı. Masaların üzerinde içerden geri çevrilen torbalar, fileler, kesekağıtları birikmişti. Kimse kimsenin yüzüne bakamıyordu. Orada, hep birlikte bir suç işlemiş gibi duruyorlardı. Yalnız o iyi giyimli yaşlı kadın sıralardan birine çökmüş, sessizce ağlıyordu.

Çocuklar suskundular. Yüzlerine çok yaşamış, nice sıkıntılar, kargaşalıklar görmüş insanları anımsatan çizgiler yerleşmişti. Durgunlukları acılarını somutluyor, yoğunlaştırıyordu. Olağan günlerde babalarının görüşme yerine getirildikleri kapıya bakıyorlardı.

Kadınlardan biri sıralarda oturanların önünde belirdi birden.

— Bekleyin.. Bekleyin... dedi sertçe. Erkeklerimizin birer birer ölülerini çıkaracaklar. Hâlâ bekleyin bakalım...

Kısa süren bir şaşkınlık oldu. Sonra:

— Ya ne yapalım? diye yanıtladı, tütün işçilerinin analarından biri. Çıkmazlarmış, biz ne yapalım?

— Neden çıkmazlarmış?

— Açlığa yatmışlar.

— Durup dururken açlığa yatırılır mı?

Bir yargı görevi almış gibi sertti kadın. Elleri de hareketlenmişti.

— Sen söyle Çiçek Ana, diye dayattı. Durup dururken açlığa yatılır mı?

— Yatılmaz be Naciye'm, dedi yaşlı kadın. Ele benim Osman. O buğazına düşkün adam...

Elleriyle karnını şişirdi.

— Na böyle. Keyfinden açlığa mı yatarmış?

— Öyle ya... diye onayladı öteki kadınlardan kimi. Kimi de gülümseyerek başlarını salladılar.

Başçavuş:

— Kesin şamatayı, diye araya girdi. Görüyorsunuz çıkmıyorlar. N'apalım. Analarını, karılarını görmeye gelsinler diye süngü mü takalım? Paçalarından mı sürüyelim?

Bir süre çıt çıkmadı kadınlardan, çocuklardan. Sonra o iyi giyimli, yaşlı kadın kalktı; içini çeke çeke Nizam Karakolu'na yöneldi. Arkasından Müfettiş Necati'nin Altan yürümeye başladı. Daha sona ötekiler, ellerinde tutukluların geri çevirdiği fileler, torbalar, yiyecek paketleri, ağır ağır koridoru geçtiler.

Caddeye çıktığı zaman cezaevi, kapalı kapıları, karanlığı, demir parmaklıkları, devriyeleri, açlığa yatan adamlarıyla kafasında dönüyordu Altan'ın. Yaşamını bugüne getiren her şey silinmiş, yalnızca açlık kavramında toplanmış gibiydi. İşte duygular, işte us gücü, işte gerçek... Hangisini seçsin bilemiyordu.

Bir ara durdu, derin bir soluk almayı denedi. Öğrencilik yıllarından kalma alışkanlığa sığınmaya çalıştı sonra. Olan gücünü adımlarına bıraktı. Hızlandıkça hızlanıyor, gene de kaslarını gevşetemiyordu. Erkekler böyle zamanlarında, karşılarına ilk çıkan

meyhaneye kapağı atarlar, peyniri, kavunu, domatesi beklemeden şişeyi açar doldururlardı kadehleri. İçkinin rüzgarında bu çark, bu kırk haramilerin dünyasını sürdürmekten aşınmış, kavşamış çark susar, diye umutlanırlardı. Düşüncenin başkenti dumanlanıncaya kadar yüreklerini yakarlardı.

İşte duygular, işte us gücü, işte gerçek... Çoktan biri öbürlerine baskın çıkmış, egemenliğine almıştı. Ne kadar hızlansa bir şeye yaramıyordu. Gerçek, ne zaman patlayacağı bilinmez bir bombaydı kafasında.

— Necati, aç yahu. Necati aç...

Eve gelince, kocasının babası anahtarını çıkarmaya vakit bırakmadan kapıyı açmış, arkadan vuran ışığın altında, kurumaya dönmüş ağaçların evreninden haber veren iki göz olarak bakıyordu.

— Ne haber? diyordu bu bakış. Mahkeme başlıyor mu? diyordu. Tahliye edilen kimse var mı? diyordu zayıf bir umutla. Necati nasıl kızım? diyordu, üzgün. Sağlığı, neşesi, ilgileri, uykuları...

Kaç görüşme gününün acısıyla deneylenmişti Altan.

— Sizin arslan Almanca'ya başlıyor babası, dedi kendini toparlayarak.

İçeri girdi.

Yaşlı adamın yüzü şenlenmişti. İki adım geri çekildi. Gelinine yol açtı.

— İyi yahu, bir derken iki, iki derken üç. Peki, ama neresine sığdıracak bu kadar yabancı kelimeyi bu adam?

Bir yandan gelinin gözlerini arıyor, çaktırmadan söylenenlerin doğruluğunu araştırmak istiyordu.

— Yorulmuşsundur, kendine gel, dedi. Hatça'nım palamut bulmuş, küçük hanım ızgara mı ister? diye soruyordu.

Bu sözlerle birlikte korkunç bir yuvarlanış, sözcükler sanki kokuya dönüşmüştü. İstanbul'un bütün mutfakları tek bir pencereden ızgaraların, tavaların üzerinde cızır cızır pişen yüzlerce binlerce palamutun kokusunu, pusuda bekleyen düşman topları gibi, duyularında patlatıyordu. Ben gücü dayanılmaz bir acının,

tiksintinin kapsamında soluk almakla bağırmak arasında sıkışıp kalmıştı.

— Ben... diye fısıldayabildi ancak, yığıldı kaldı.

Oğluyla görüşme umudunu yitiren iyi giyimli yaşlı kadın, durakta bekleyen Harbiye-Fatih tramvayına yetişmişti. Vatman dönüşü yaparken karşı kaldırıma geçen Kasımpaşalıları gördü. Dördü beşi yan yana yürüyorlardı. "Onların kadınları da bunlar işte..." diye düşündü. "Hıh... Ama suç benim oğlumda. Sen dört sene iktisat fakültelerinde dirsek çürüt, git sonra Kasımpaşa'nın tütün amalesiyle birlikte gizli işlere karış. Hapislere düş."

İçinden hem ağlama, hem öfke duyguları birlikte geçiyor, kafasında kaç bininci kez aynı yakınma tümceleri sallanıyordu.

"Sen dört sene iktisat fakültesinde dirsek çürüt."

Tramvay Taskim'e doğru kayarken, Kasımpaşalı işçilerin kadınları Dolapdere yokuşuna inen kısa yola sapmışlardı. Çiçek Ana ile Necmiye arkadan yürüyordu. Yaşlı kadın pardösüsünün kuşağını çözmüş, başörtüsünü gevşetmişti. İki adımda bir duralayıp cigarasından bir nefes çekiyordu. Ermeni yoksullarının barındığı binanın önünden geçerlerken, öbür görüşme günlerinin dönüşlerindeki gibi, pencerelerden içeri baktı. Radyosu, buzdolabı, misafir için koltukları olan düzgün, temiz odalardı bunlar. Birinde kendi yaşlarında bir kadının başı ile karşılaşınca, ayıp bir şey yapmış gibi yüzünü çevirdi.

Kadınlar yokuşa kapılmış, seke seke iniyorlardı. Çiçek Ana içinden "bize ihtiyarlamak da yasak" diye geçirdi. Cigarasından son bir nefes daha çekip attı. "Kaç yılın adamı olduk? Dur diyen yok."

Esmer yüzü buruşmuş, akları sarı lekelerle dolu iri gözlerinin altı torbalanmıştı. "Şuncağız bir odada bir haftacık yatsam... Çorbam önüme gelse. Radyocuğumu açsam..."

Hem yürüyor, hem az önce havasına kapıldığı odaların gerçekliğinden uzaklaştıkça, kendi kendine kurduğu düş dünyasının rahatlığında gevşiyordu. Osman da cezaevinin kapıları da silinip gitmişti kafasından. Uzun yıllar önce yitirdiği biriyle karşılaşmış

gibiydi. Kendini bulmuştu. Çiçek Ana olarak doğmadıydı ya o da. Onun da "Çiçek Kız" olduğu zamanlar yok muydu. "Eeh!." diye göğüs geçirdi yürürken. Reji'nin Cibali fabrikasında çalışmaya başladığı günleri anımsadı. Gülümsedi. Kafasının içine yansıyan her şey bir de aydınlık görünüyordu ki o sıra. Dünyayı parmaklarının arasına geçirmiş gibi umursamaz ve bir kır şarkısı gibi canlıydı, şıngır mıngır...

"Çiçek Kız.. Çiçek Kız.. Bilezik takayım koluna, dallı güllü fistanlar diktireyim. Alayım da bir yüzük Kuyumcular Çarşısı'ndan göndereyim kocakarıyı size.."

Başını önüne eğmeye çalışır, "Sus..." derdi ama içi de giderdi Çiçek Kız'ın. Sonra birden çevreye boş verir, şıngır mıngır gülerdi Osman'ın yüzüne karşı. Kızlığın kadınlığa dönüşme istekleri göğüslerinde hoplardı.

Osman'dı bu. Kemanın telinden, kızların güzelinden anlar. Yiğitlerin hası. Gülümsedi ya. Anıların içinde sisleri pusları dağıtarak görünen adam, yaşadığı zaman oğlu Osman'dan küçüktü neredeyse. Bir tuhaf oldu içi; utandı.

Savaşın bitimine kadar gözünü kaldırıp kimselere bakmadı, Çiçek Kız. Çalıştı. Düş kurdu. Güçlendi. Cigaraya başladı. Cibali fabrikalarında gün geçip eskidikçe tırnaklarının ucu, gözlerinin akı sararmış, gizliden gizliye işbaşındayken grev yapmasını bile öğrenmişti. Yıllar geçti aradan, Osman'nın babası Çiçek Kadın yaptı onu, analığa bile alıştı.

Kadınlar bayağı hızlandıkları için iyice arayı açmışlardı. Duraladı Çiçek Ana. Yolun kıyısına geçti, oturdu. Sol ayağından lastiğini çıkardı. Bir süredir ayağına batan küçük taş parçasını bulup attı. Kadınlardan biri dönüp işaret ediyordu yolun altından. Eliyle "siz yürüyün" gibilerden yanıtladı onları. "Yürüsünler," dedi içinden, "genç onlar. Osman'ın babasını ilk tuttuklarında sana da yol mu dayanırdı? Bi soluk al bakalım sen. Ayağından şu lastikleri çıkar. Bir cigara tüttür..."

Önünden arabaların biri gelip biri geçiyordu. Özel arabaların

birinden bir çocuk nanik yaptı ona. Önce aldırmadı; sonra babalanıp, "Hadi urdan burjuva piçi.." dedi yüksek sesle. Hafif rüzgar ayaklarını yalamaya başlayınca serinlemiş, rahatlamıştı. Bıraksa, uzanıp uyuyuverecekti. Açlığa yatanlar, su da içerler, cigara da diye düşündü. Kocasının mahpusluğundan anımsıyordu. O zaman da böyle görüşmeye çıkmamışlar, üç gün üç gece yememişlerdi. Mırıldandı: "Bizimkiler de cancağızlarıyla oynarlar. Ey zavallıcıklarım ey... Dışardan ses gelmeyince her seferinde çıkarırlar böyle bir şamata..."

Oturmak hem iyi gelmiş, hem yorgunluğunu çıkarmıştı. "Kalk Çiçek Kadın, kalk..." dedi yüksek sesle.

İstanbul geceye hazırlanıyor. Büyük mü büyük otellerin teraslarında tacirler akşamüstü içkilerini alıp yorgunluk çıkarıyorlar. Yüksek mi yüksek yapıların pencereleri arkasında ziyafet sofraları kurulmuş. Görkemli. Bana bu levrek balığını Sarıyer balıkçıları getirir efendim. Ağzınızda Hacı Bekir'in Hacı Bekir olduğu zamanların lokumları gibi erir. Yedikçe damağınızla oralarınız arasındaki görünmez ilişkiler canlanmaya, görünür olmaya başlar. Yumurtalar, tavuğun altından alınmıştır. Ya mayonezi yapan ellerin becerisine ne dersiniz? Biraz daha buyurmaz mısınız hanımefendiciğim?

— Oğlum, bizim masaya bakar mısın?

— Beyaz peynir, tarama, arnavut ciğeri, kaz ciğeri, beyin salata, domates, salata, turşu, amerikan salata, piyaz, çerkez tavuğu, yaprak dolma, pilaki, cips, lakerda...

Rakılar açılıyor, çatallar harekete geçiyordu. Işığın göründüğü her köşede çene kemikleri, azı dişleri, köpek dişleri, altın dişler, dolgu dişler, takma dişler, rüzgarını damarlarındaki kandan alan değirmen taşları gibi öğütüyor ha öğütüyordu.

— Yemicem işte, kaç defa söyledim size. Bonfile sev-mi-yo-rum...

Evin şımarık kızı, çatalı vurup sofradan kalkınca, baba bağırmaya başlar, annenin sinir krizleri tutardı. Hey ulu Tanrım bi lokma ekmeği rahat yiyemiyoruz.

— Hazım ilacını aldın mı bey?

— Kahveler nasıl olsun efendim?

İstanbul yeni bir akşama hazırlanıyordu. Çocuklar kapının önündeydiler. Büyük, Necmiye'yi görür görmez kollarını açtı, koşmaya başladı.

— Annem...

"Annem" diyerek kucağına çekti oğlunu.

Bu ses ve koku birdenbire her şeyi değiştiriyor, yalnız kendi özelliklerinden kurulu uzak bir yerlere götürüyordu. Sanki karanlığı ışıkla, korkuyu cesaretle, yenilgiye en yakın kötümserlikleri, evrensel bir umut çağıltısıyla parçalayarak, yaşanmakta olan gerçeğe gücünü yalnız kendi renklerinden alan renkler katıyordu.

Bu ses ve koku, Necmiye'nin sabahtan beri yüzünde taşıdığı sert çizgileri dağıtıverdi birden. Yorgun gözlerine canlılık bağışladı.

"– Anne bize ne getirdin?"

Aylardır, çocuklarına hem analık hem babalık ediyordu. Sorumluluktan bile başka bir şeydi bu. Özverinin doğallaşarak duygunun kendisi olduğu yerdi. Yaratmanın mezara değin sürecek olan zorunlu bir süreciydi belki.

Küçük kızı, kapının eşiğinde kedi gibi ayaklarına dolanıyordu.

— Bize ye getirdin?

Filesini gösterdi onlara. Sabahtan ciğerciye uğramış, sığır kellelerinden sıyırttığı ucuz etlerden kıyma çektirmişti.

— Uslu durursanız size köfte yapacağım, dedi.

Annesi, evin erkeğini karşılar gibi, taşlıkta bekliyordu.

— N'olmuş, dedi sabırsızlıkla, Süleyman nasıl?

— İyi, iyi, dedi yavaşça.

Soyundu, mutfağa girdi. Ekmeği ıslatırken dışardan oğlanın sesi geliyordu.

— Şerife, kız, annem bize köfte yapacak.

Yaşamı saran güçlükler karşısındaki direnme alışkanlığı her kesimde ayrı özellikler kazanmıştı artık. İşyerinde, evde kocasının gözlerinde yanıp sönen istek ışıklarının etkisinde kaldığı cezaevi kapılarında tek başına savaşmak zorunda olduğunu öğrenmişti.

Ekmeği sudan çıkardı. Sıktı. Kıymanın tuzunu biberini koydu. Yoğurmaya başladı.

Bir anlamda '46'dan beri hazırdı bu savaşa. Süleyman, sendikası kapatılınca 8-10 gün tutuklanıp bırakılmıştık. İktidar, kilidi vurduğu her sendikanın yerine kendine bağımlı kişilerin eliyle bir yenisini kurduruyordu. Uzmanlar seferber edilmiş, kesenin ağzı açılmıştı. Güreşçiler, boksçular, silahlı kuvvetlerden ayrılan subaylar, astsubaylar uydurma işlerle fabrikalara yerleştiriliyordu.

Birikmiş öfkelerini dağıtır gibi, yumruklarının altında ezim ezim eziyordu kıymayı. Bir avucundan öbürüne atıyor, sahana çarpıyordu. Terlemişti. Sabahtan beri kaçıncı terlemeydi bu. Ama kemiklerinde gizlenerek, bilinçlatında pusular kurmaya çalışarak sorumluluğundan uzaklaştırmak isteyen karanlık yanlarından, bu yorgunluklarla kurtuluyordu, Necmiye. Yorgunluk, gitgide kendi seçimi, özgürlüğü, istem gücü oluyordu.

İkisi de özgürlüğün insanıydılar. Egemen güçlerin işletmeye başlattığı çark, dişlileri arasında eritemedi Süleyman'ı. Özgürlüğün adamı olarak kavganın uzağına düşmedi.

Annesinin doldurduğu maltıza küçük çıra parçaları yerleştirdi, yaktı. Boruyu koydu. Mutfak kapısını açıp dışarıya bıraktı maltızı.

— Şerif... Şerife...

"Çocuklar ön tarafa geçmişler," dedi içinden. Memelerinin altı bile terlemişti. "İçeri girsem, bi çamaşır değiştirsem."

Birden oğlu çıktı karşısına. Kardeşinin elinden tutmuş, büyük büyük bakıyordu.

— Hadi içeri gelin, dedi onlara. Size köfte kızartacağım.

Izgarayı maltıza kor komaz, ortadaki köftelerin şurasından burasından küçük yağ parçacıkları eriyerek şıpır şıpır ateşin üzerine düşmeye başlamıştı. Düşen her damla ufak bir dumanın oluşmasına yol açıyor, damlalar çoğaldıkça duman da büyüyordu. Sonra dumanla birlikte kızaran etin kokusu yükseldi. Necmiye elinde maşa, alttan alta renkleri değişenlere bakıyor, yandakilerle ortadakilerin yerlerini değiştiriyordu. Ters bir esinti dumanı yüzü-

ne doğru üfleyince olanca et kokusu duyularındaki ölü noktalara kadar yayıldı Necmiye'nin. Çocukların akşam yemeği düşünüsü gitti, taş gibi bir ağırlık çöktü yüreğine.

"Süleyman aç yahu... Süleyman aç..."

Artık ne güç gösterse çağrışım egemenliğini sürdürüyordu. Ne güç gösterse daralan bir çizgenin ortasında kalmıştı. Analık bilinci bile, Şerif'le Şerife'nin az önceki sevinçlerinden kalan görüntüleri tutmaya yetmiyordu. Kafasındaki, köfte dumanlarının terlettiği aynaya Süleyman'ın yüzü açlığın resimleri olarak yapışmış, başka ilgilere kapamıştı.

Öksürmeye başladı. Öksürdükçe, karın kaslarındaki devinimler bir şeyleri yukarıya doğru itiyordu. Bigayret ızgarayı çevirdi. Ayağa kalktı. Biraz olsun darlaşmanın önü kesilmiş gibiydi. O güçle içeriye daldı.

— Anne...

Çocuklar eteklerine dolandılar. Küçük kız sızlanmaya başladı.

— Anne, kaynım aç-be...

Oğlan huysuzlanmış, bağırıyordu.

— Hani bize köfte yapacaktın...

Kısa bir süre sessizce baktı onlara. Algıları değişmiş, kafasının bir yerlerinde iki yeni pencere açılmış gibi serinlemişti. Karın kaslarındaki zorlama azalıyordu.

— Tamam! Tamam! dedi. Getiriyorum.

Maltızın başına döndü.

Beyaz Yakalılar



Kiralık Kasalar

Kaç eski bakan, ünlü iş adamı, milletvekili demir parmaklıkları ile hapishane çağırışımları yaratan şu kapıdan geçtiler. Kaç adam, telâşları adımlarına dolanarak kasasının başına yürüdü gitti şurdan. Dünyayı kendileri yaratmış gibi gururları burunlarında büyüyenler mi gelmedi buraya... Gürültücüler, sessizler, uysallar, bir sözcüğünüzle parlamaya hazır sinirliler mi? Kendi kasalarında sakladıkları Reşat, Hamid, Cumhuriyet altınlarından birini ikisini yürüteceklermiş gibi, kendi ellerine bile kuşkuyla bakanlar mı?

— Eee, diye elini masaya vurdu Hüsamettin Bey, Burası da böyle bir yer işte Hilmi Bey oğlum. Burası da böyle bir devran.

Genç yardımcı ikide bir bıyıklarını sıvazlıyor, çekingen çekingen çevreyi incelemeye çalışıyordu. Bankanın açtığı sınavlarda kırk yedi kişi arasında ilk beş dereceye girmişti ama, şimdi ise başladığı ilk gün, böyle bir yerde ne yapacağını kestirememenin şaşkınlığı içindeydi.

Gerçekten modern bir cezaevinin görüşme yerini andıran az ötelerindeki kiralık kasalar dairesine kaçamak bir bakış atarak sordu:

— Şey, çok eski mi burası?

Hüsamettin Bey şaşmış kalmıştı bu soruya. Dudaklarında İstanbul'lu bir küçümseme.

— Eski de söz mü Hilmi Bey oğlum, dedi. Eski de söz mü? Ben ki bankanın ikinci kuşağından sayılırım. Ben bile Meşrutiyetin sağ kalan kaç nazırına anahtar çıkardım burada.

Yalnız anımsama durumlarında rastlanan birtakım çizgiler, yaşlanmış yüzünün kırışıklarına yerleşti. Çok canlı görüntüler karşısındaymış gibi bir değişim içinde kasalara baktı, baktı...

— Geldiler geldiler götürdüler, dedi sonra. Geldiler geldiler götürdüler bitiremediler. Şimdi de çocukları, torunları geliyor... Ama söylüyorum, burası öyle bir devran ki Hilmi Bey oğlum.. Ne yukarıya benzer, ne başka bir yere... Yukarı da kağıt parçası biraz para demektir. Başını kaldıramazsın. Dikkatin uyarıcı iğnelerini yiyerek çarkın içine girmişsindir. Burası havası ile uzaklara, hayal âlemlerine götürür insanı. Burada sanki paradan da güçlü şeyler vardır.

İçini çekti. Kısa sürede aradığı sözcükleri bulduğuna inanınca gözleri ışıldamıştı. Sevinçle.

— Burada bir İstanbul yatar... deyiverdi.

Genç adamın kafasında yeni yeni alışmaya başladığı İstanbul'un büyük geniş caddeleri, yüksek binaları bir araya gelmişti ama bir türlü benzetmeyi yerine oturtamıyordu. Sıkıntıyla ellerini aşağıya sarkıtarak çoraplarını çekiştirmeye başladı.

Hüsamettin Bey, yaşadığından fazla yaşamış gördüğünden fazla görmüş bir kimliği eski bir ceket gibi sırtına geçirmiş, yeni memurun gözerini arayarak:

— Evet evet, İstanbul'un anahtarları bu kasalarda saklıdır, diye ışık tuttu biraz. Osmanbey'deki, Maçka'daki eskilerden Ataköy'deki yenilere kadar kaç apartmanın senedi sepeti yılların uykusunu çeker burada. Kaç büyük şirketin, bankanın hisse senedi takılmayı bekleyen elmasların, incilerin yanında yatar durur.

Hilmi acemiliği gözlerinden atamayıp "Biz n'aparız?" diye sorunca ince ince gülümsedi.

— Bekleriz Hilmi Bey oğlum. Sahipleri geldiği zaman anahtarlarımızı emirlerine veririz. Gün olur bi allahkulu inmez şu merdivenlerden. Uyuklarız, düşünürüz.

"Fena mı?" gibilerden yeni görevlinin yüzüne bakıyordu.

— Rahatımız yerindedir yani...

Sözünü bitirmeden merdivenlerde ayak sesi duyulunca oturduğu yerde biraz toparlandı. Bir gölge Hüsamettin Beyin masasına kadar uzanmış, sonra merdivenlerden inen adam belirsiz bir selâm verip geçmişti.

Hüsamettin Bey adamın arkasından Hilmi'nin kulağına söylüyor gibi,

— 136, dedi. Nedense bu zat, en sık uğruyanlardan biridir. Kasasını posta kutusu gibi çalıştırır.

Alışık adımlarla daireye geçti. Gelenin yüzüne bakmadan, anahtarını kilide soktu. Gidişindeki kayıtsız adımlarla döndü. Yerine otururken:

— Yaa işte böyle böyle başladınız sayılır, diyerek eski bir düşünür gibi parmağını havada salladı.

O da böyle başlamamış mıydı yıllar önce.. O da şimdikiler gibi tüm bankanın küçük hanımlarını kendine hayran sanarak coşku içinde.. Onun da omuzları yukarı elleri diri. Saçları, bıraksa çenesini aşacak. Rayları sökülüp Söğütlüçeşmelerde müzeye kaldırılan eski tramvaylar gibi, neredeyse kendi varlığını bile tanımayacak olan şu adamın elinde ne kaldı o Hüsamettin'den şimdi?

Rakı masalarında dünyaya boşvermişlerin umursamazlığı içinde.

— Ee, biz işte geldik gidiyoruz, dedi. Otuz altı yıl bu dile kolay. Atikali'den bin, Bahçekapı'da in... Bahçekapı'dan bin, Atikali'de in...

"Otuz altı yıl" diye mırıldanırken, sabah gelirkenki Hilmi olmaktan uzaklaşma korkusu da içinde "cız" etti Hilmi'nin. Burada şu parmaklıkların ardında geçecek yılların sayıları ile bile belli belirsiz bir eşyalaşma korkusuna kapıldı.

— Ara sıra şu köşede elimi şakağıma atar, daldırırım da Hilmi Bey oğlum. Bu muydu yani diye sorarım kendi kendime.

Hüsamettin Bey hem konuşuyor, hem oturdukları yerden anahtar delikleri iri noktalar gibi görünen dizi dizi kasanın bulunduğu daireyi gösteriyordu.

— Şunlara baka baka... İçindekileri düşüne düşüne... 136'ları bekleye bekleye...

— Dalmış gitmiş, kendini yitirmişti. Yüzünü buruşturdu.

— 100'den yukarısına bakma, dedi. 100'den sonra gelenlerin hepsi sonradan görmeler alayıdır. İstanbul'u versen doymazlar. Teneşire bile kasaları ile çıcacak gibidirler.

Birden toparlandı; "ben de neler söylüyorum" havasında Hilmi'nin yüzüne kuşkuyla baktı. Ama bir korkuya kapılmadan "öyle değil mi?" diye düşündü. Bu hırsıpîri alayı 1952'den sonra sökün etmeye başlamadı mı bankanın kapısına. Neydi o Taksim alanında kendisini dinleyen kalabalığa 2,5 lira göstererek halkı duygulandırmaya çalışan politikacının adı? O bile gelmedi mi?

Oysa, ünlerine lâyık olan ne saygın kişiler vardı eskilerin arasında. İnce, çelebi... adım atışlarıyla Avrupalı selâm verişleriyle Osmanlı... Ürkek ürkek önünden geçerlerdi. İsmi lâzım değil CHP dönemi dokunulmazlarından biri "Merhaba Hüsamettin Bey..." derken, kimbilir kaç Erenköy hanımefendisini bambaşka duygulara sürükleyen gözleriyle gülümser, özellikle saçlarının kırlaşmasındaki uyumla –daha otuz beşine varmadan başında ilâç için bir tutam kalmayan– Hüsamettin Beyi bile hayran bırakırdı.

Kasayı açmasıyla, cebinden çıkardığı küçük zarif makasla, tahvillerin, hisse senetlerinin kuponlarını becerikli hareketlerle kesmesi bir olurdu eski dokunulmazın. İşini bitirip çıkarken, defteri imzalarken, önüne bakar, sanki içinin bir yanıyla, yaptığı işten hoşnut değilmiş gibi haller alırdı.

Bu arada 136 işini bitirmiş, defteri imzaladıktan sonra yukarıya çıkmıştı.

— Yaa işte böyle, diye yeni görevliye cigara paketini uzattı Hüsamettin Bey. En meraklısının işi on dakika ya sürer, ya sürmez. Kalan sensin. Çok zaman görmem bile ben. Yaptığımı makine gibi

yaparım. Demin, düşünürüm dedim ya, ona da bakma Hilmi Bey oğlum. Ne olacak benim düşünmem. Düşünce dediğin bi işe yaramalı... Adamın kafasında kalan düşünce de düşünce mi olurmuş... Bizimkisi düşünmek değil, vakit geçirmek, uyuklamak...

Burunlarının yardımı ile ayakkabılarını çıkardı. Tabanlarını olanca sıcaklığı ile masasının iç yanına dayadı. Oldu-bitti bayılırdı bu serinliğe. Tabanlarını ilk değindiği yerde bir süre tutar, önceki yeri değiştirerek çorabın yarattığı sıcaklıktan kurtulmaya çalışırdı.

Hüsamettin Bey, ayakkabılarını çıkarıp aşağıdan yukarıya yayılan sıkıntıdan kurtulmaya başladığı sırada merdivenlerden acemi bir telâşla paldır küldür 240 inmişti. Şaştı... Sabanın bu saatinde hiç böyle görmemişti 240'ı. Dudaklarının ucunda "Hay aksi.." sözcükleri ayakkabılarını giyerek göbeğini kasa dairesinin dar kapısından geçirmeye uğraşan adamın arkasından seyirtti. Gelenin yüzüne bakmadan –240 numaralı kasa en altta olduğu için– çömelerek anahtarını kilide soktu. Her zamanki kayıtsız adımlarla yerine döndü.

— 240 pek gelmez de şaştım, dedi Hilmi'ye. Borsada bir oynama mı var nedir?

Sandalyesine oturdu. Yeniden ayakkabılarımı çıkarayım mı, çıkarmayayım mı diye düşündüğü sırada, içerden doğru, bomba patlamış gibi, bir ses gümbürdeyince yüreği oynadı, durduğu yerde donakaldı. Sonra o önde, Hilmi arkada 240'ın bulunduğu yere koştular.

Adam kasasına eğilmiş, kalın dosya zarflarını çıkarmaya uğraşırken poposu 60-70 derecelik kaba saba bir açı çizerek yukarı kalkmıştı. Hüsamettin Bey, "Beyefendi bir şey mi var?" demeye kalmadan, daracık yeri saran sarmısak ve bozulmuş yoğurt karışımı kokunun etkisiyle geri çekildiler.

Kiralık kasalar dairesinin bunca yıllık görevlisi sandalyesine çöktü. Kendisi yapmış gibi utanarak.

— Yaa işte böyle Hilmi Bey oğlum, diyebildi.



Utanç Karanlıkları

Gözkapaklarına bindiren yemek sonrası ağırlığına kapılıp gitmemek için çekmecelerini açarak kapayarak, bulup çıkardığı kâğıtları inceleyerek yerlerine koyarak aklı sıra gevşememeye çalışıyor ya, boş bulunup yanağını avucuna bıraktı mı, tamam... Dayanma gücü sıfıra inecek, dirseği masada horlamaya başlayacak... Yorgunluğa kapılmamak için gerekli mi gereksiz mi aldırmadan işe koşuyor ellerini.

Oturduğu yerden, "beş dakikacık" gibisinden yalvar yakar özlemlerle gözlerinin açılıp kapanmalarına bakıp içimden "Oh..." çekiyorum. Nihat o yandan, ben bu yandan gözaltına almışız ki, nasıl. Gözümüzü ayırmıyoruz. Bakıyor, ama boş boş. Arada bir önündeki kitaptan 39. maddeyle ilgili yorumları okur gibi yapıyor ya, göstermelik. Zihninin kaç bölümü varsa o kadar kapı kendilerini kapamak için sözbirliği etmişler gibi zayıf noktalarına yüklenip onu sanki ölüme en yakın çizgilere itelememişlerse ellerimi keserim.

Elli yaşında olmasına karşın yetmiş yılın ağırlığı çökmüş

omuzlarıyla doğanın öç alır gibi oynaştığı Hidayet Bey, güzellikle, aydınlıkla, umutsuz; para ile, servet ile fukara Hidayet Bey... Şeker mi çoğalmış kanınızda, lipit mi artmış? Gözünüz dünyayı görmüyor, Dragos'un en fiyakalı yazlığında olsanız, güzelim maviler ortasında başınızı kaldırıp şöyle içten, şöyle duyarak bir defa olsun denize deryaya bakmayacak mısınız? Hidayet Bey, Hidayet Bey...

Seslenen ben değilim, Nuri... Merdivenleri üçer beşer çıkmış gibi telaşlı yüzünde terlemiş Nuri'nin. Soluk soluğa.

— Oturuyorlar abi... deyiverince kendini bir toparladı Hidayet Bey. Gözleri yuvalarından uğrayarak.

— Oturuyorlar mı? diye şakıdı, dolu dolu.

Sonra koltuğa yaslandı.

— Yaa. Demek oturuyorlar haa. Her yere baktın ya oğlum.

— Baktım abi... diye sırnaştı Nuri. Konfeksiyondan, kesimden, bezden, karıştırmadan rüzgâr gibi geçtim. Üç yüz kişi soluğu kesmiş oturuyor Hidayet Abicim.

Gerinirken herkesin yüzüne biraz bir çocuklaşma, biraz bir mâsumluk halleri gelir, bununki aksine... Gözleri fıldır fıldır dönüyor bunun... Tutkusunun yarattığı alışkanlıklardan mı ne, ağzı canavar ağızları gibi büzülüyor... Şu halinden anlıyorsun ki bu ağzı doldurmak için her şeyi yapar bu adam. Anlıyorsun ki milattan yüz bin yıl önceleri en yakın babalardan birinin çıkartmasıdır.

Gerinmesi yatıştıktan sonra, yüzüne, suratından yılışık keyifler akan bir mask geçirmişler gibi, bir Nihat'a, bir bana baktı.

Elinin tersiyle kovalar gibi,

— Hadi sen barakalara, dedi Nuri'ye. Muşluları boş bırakma bakayım sen.

Bakışlarını bir daha Nihat'ın üzerinde gezdirdi. Ağır ağır ayağa kalktı. Elli yıllık kimliğini ayakkabılarında tartarak ceketinin kollarını yukarıdan aşağıya sıvazladı. Önünü ilikledi. Özenle beyaz yakasını, boyunbağını düzeltti.

— Duydun değil mi?

— Evet, diye omuzlarını kaldırdı Nihat.

Sonra, gidiyor sanısını vermişken bana döndü.

— Kimin başının altından çıktı bu iş?

Alt dudağını sarkıtıyor, sen bilirsin, ben de senin bildiğini biliyorum gibi bakıyordu. Ters ters karşılık verdim bakışına. Beklemiyordu ama yine de bozulmadı, yengin halini korumayı başardı.

— Eski sendikanın suyu çıktı sanki, diye bastırmaya devam etti.

Susmayı denedim; ama baktım sinirimden zangır zangır titriyorum. Damarlarımdaki dolaşımın başkaldırma güdüsü durmadan dışa açılmak istiyor... Yine mi titreme özgürlüğüyle yetineceğim?.. Yine mi tutsaklık, pencerelerime demir çubuklarını indirecek?.. Başımı kaldırdım. Bilerek, kendimi de katarak,

— Eski sendika bizimdi, dedim.

— Bak şimdi, diye yalandan şaşırdı.

Nihat da, Sevinç de oturdukları yerden susmam için birtakım işaretler yapıyorlar.

Oysa bu öfke de olmazsa, umut da kalmayacak ortada, kendi "mahremi esrarında" büyütüp geliştirebileceği ışıklar kafamın geleceğinden bütünüyle silinip kazınacak sanki. Bu öfke de olmasa, yuvarlanıvereceğim. Hiçliğe burun üstüne düşüşün, kuşkuya yer vermeyen kesinliğin altında, üretim araçlarının uysallığı içinde, süklüm püklüm bir adamdan ne anlayacaklar o zaman.

Hidayet Bey, adımlarına düşüncemi çalmanın sevincini katarak odadan çıkar çıkmaz Nihat'la birlikte pencereye koştuk: Muşlular, kendileri için özel olarak kurulan barakaların önünde uzaklara bakıp serinlemeye çalışıyorlardı. Otobüs, tren doldurulup getirilmişlerdi. Sıcakla terlemiş, geceyle kurumuş bedenlerini rüzgâra verirken uzak kıyı fenerleri gibi dalgındılar. Daha sendika, toplu iş sözleşmesi, sarı sendika, sigorta, kıdem tazminatı, grev, lokavt, Faruk gibi patron, bizim gibi beyaz yakalı nedir bilmiyorlardı. Kollarının altına iki ekmek sıkıştırma umuduyla beslenip getirilmişlerdi.

Sinirli sinirli:

— Şunlara bak, dedi Nihat.

Barakaların önlerinde bekleşiyorlar, tren, minibüs yollarından gözükmeyen uzak gecekonduların çatışı altına sığınan çocukların babalarına çelme taktıklarının bilincine varmadan fabrika kapılarının acemi eratı gibi, dağınık ve ürkek adımlarla dolaşmaya çalışıyorlardı. Kara kuru, çelimsiz ama Faruk beyleri omuza almaya hazırdılar.

— Bu o numara, dedi Nihat. Faruk'un hazırladığı oyun bu.

Sevinç, sinirinin burnunda acayip sesler çıkardığını gizlemeye çalışmadan.

— Sana ne? diye çıkıştı.

Ben de bilerek pis pis bakma özgürlüğümü kullandım. Şöyle afalladı bir; kadınlığıyla ürktü sallandı, boynunu büktü.

— Yarın sarı kâğıtları biz hazırlayacağız diye öfkelendi Nihat. Son hepaslarının dökümlerini yapacağız. Sen de anlamazsan artık.

Ben içimdeki bütün sıkıntıyı Sevinç'ten çıkarırcasına:

— Bırak yahu dedim Nihat'a, anlamak istemiyorsa anlamasın.

Bugün yarın evleneceğiz. Karım olmadan, aklımın ermediği birtakım silâhları eline geçirmeden...

— Sen de beni anla, diye içini çekti.

Doğrusu duygulanmadım. Hep gözümün önünde Hidayet Bey. O iki dirhem bi çekirdek haliyle Faruk'un odasındaki Hidayet Bey, kafama değişik görüntülerle yansırken, belâ yüklü bulutların üstümüze çöktüğünü göre göre, doğrusu duygulanmadım.

Akşamüstü kapıdan çıkarken Sevinç yetişti. Bahçeye, yola bakıyordum. Ben bu yolları kaç yıl geçtim sabah akşam. Kaç defa kafamın değirmen taşları arasında ezim ezim ezilirken, duydum bu kaygıları. Yağmur yedim, ıslandım. Gözlerime gözlerime kar yağdı. Kaç defa çıkarken, "Artık dönmeyeceğim..." dedim kendi kendime. "Nasıl dönüyorum?" diye başımı önüme eğdim ertesi günleri...

Faruk Bey, Hidayet Beyi arabasına alıp belki yüz defa Pendiklere, Tuzlalara, yemeğe götürdü. Ben, belki yüz defa istasyonlarda, minibüs duraklarında işçilerle karşılaşınca utanç karanlıklarına düştüm. Eve döndüm, üzgün. Evden çıktım kendime gelemeden. Hep dünyayı kafamda taşıyormuş sorumluluğunda. Hep yapacak bir şeylerim varmış da erteliyormuşum üzüntüsünde... Hep gelecek hafta, hep gelecek ay, hep gelecek yıl.

Anam ne memnun, babam ne mutluydu oysa.

Anam, ayakkabılarını göstermişti ilkin.

— Tarıkcığım, ayakkabılarım.

Duygulanmıştım.

Babam da alıştı sonra sonra.

— Tarıkcığım, paltom.

— Tarık, perdeler...

— Tarık, mantom.

— Tarık, dişlerim. Tarık, doktor. Tarık ilâç...

— Tarıkcığım, soğutucu taksidi.

Bir boş vakitte karşıma çıkan sorular, bu kagaşada karşılığını alamadan kafama takılı atarak çengel. Bu kargaşada yuvarlanır giderken, hayal meyal düşündüklerim dağılıp gitti havalarda, yetişmedim.

— Sevinç güzelim, demek istediğimi anlıyor musun?

Kolumda parmaklarının sıcaklığı... Gözucuyla baktım, susuyor. Yineledim.

— Üzülmek değil bu dedi, sen üzülmüyor, ölüyorsun.

Bütün gün neler görmüş gözlerim. Kaç adam, kaç evin kapısında beklenecek bu akşam... Kaç çocuk ağlaşan analarının karşısında babalarının niye gelmediklerini soracaklar...

— Görme biraz. Üstüne üstüne gitme... Seksen memur içinde kaç kişi var sizin gibi.

Burama geldi,

— İşçiyi sarı sendikadan çıkardı diye Mehmet Ustaya kim yol

verdi dedim, sertçe. Ben mi verdim? Diyar-ı Muş'un gariplerini ben mi doldurdum barakalara? Söylesene...

Şaşırdığı gibi parmakları da gevşeyiverdi kolumda.

— Söylesene... Adamları zıvanadan çıkarıp oturmak zorunda bırakan ben miyim?

— Öff... Bittim yahu dedi, uzak durmaya çalışarak.

Ben yedi yıldır bitiyordum ya... Her gün bitiyor, bitiyor, yeniden Tarık diye ortaya çıkınca afallıyordum.

Karım olmuş gibi egemen:

— Sus duyacaklar, dedi kesin kesin.

İstasyona kadar konuşmadan yürüdük.

Şimdi düşünüp duruyorum. Yarın ne yapacağım? Yarın ben ne yapacağım?



"Bir Köroğlu, Bir Ayvaz"

Dışarı işi olunca beni göndermesi var ya, bütün o asık suratlarını, yokuşa koşmalarını, durduk yerde ortaya çıkan huysuzluklarını silip götürüyor içimden. Affediveriyorum. Öğleden sonra, çalışmaya başlar başlamaz odacıyı gönderip çağırmasından anladım. Sabahtan beri gözümün seğirmesi bunaymış. Denemişimdir, ne zaman sol gözüm seğirse, sevinecek bir şeylerle karşılaşırım. Az çok.

Bugün bir de güler yüzlüydü ki anlatamam. Eski bir dostuyla karşılaşmış gibi nasıl sevgiyle bakıyordu yüzüme. Doğrusu duygulanıverdim. Bütün o beğenmediğim müdür hallerini unuttum, çizginin öte yanına bıraktım.

"Genel Müdürlüğe gitmek ister miydiniz Selâmi Bey?" dediği zaman adımı böyle "â" harfinin tam anlamıyla hakkını vererek söylemesi karşısında içimde minnet duyguları belirdi. Öteden beri a, ı, u harflerinin şapkalarına özen göstermeyen kişilerden uzak dururum ben. Vapurda, otobüste karşısındaki adamın şapkası kafasına oturmamışsa, berbat, uyumsuz bir biçimde geçirilivermişse, nasıl sinirli olursunuz... Biri de, hele benim adımı söylerken

"â" harfinin güzelim şapkasını dişlerinin arasına sıkıştırdı mıydı, elimde değil, kişiliği üzerine olumsuz yorumlar yaparım. Doğrusu, sözcüklerle söyleyiş biçimleri arasındaki uyumlar benim gözümde insanların iç yapılarını ortaya koyan bir ölçüt gibidir.

On bir yıl önce bir arkadaş toplantısında adımı söylerken "lâ" sesinin bütün inceliğini, duyarlığını, İstanbulluluğunu veren genç kızın şimdi karım olmasında bu tutkumun payı az değildir sanırım.

İşte bu gibi kişisel bir nedenle müdür beyin masasına karşı ayakta dururken nasıl duygu kesildim, iyi biliyorum.

— Memnûniyetle beyefendi, derken de "û" harfinin şapkasını nikâh memurunun karşısına götürülen bir hanım kızın başına giydirir gibi özenle söyledim. Sözcüğün taşıdığı mutluluk duygusunu, hiç taşırmadan ve azaltmadan damla damla vererek teşekkürümü ifade ettim.

Ne güzeldir İstanbul'da yürümek. Her adımda ilkgençliğinizin gizleri içinde sıkışıp kalan yılların uçarılığını duya duya. Değişen her şeyle biraz azaldığınızı, yıprandığınızı, eskidiğinizi utanılacak bir şeyi örtbas eder gibi gizleye gizleye.

Kimi böyle duygularla sarmaşdolaş, kimi hiç düşünüp duygulanmadan boş boş yürürüm caddelerde. Kimi zaman da yıllardır yukarı bakmadan geçiverdiğimiz bir binanın önünde durur, dakikalarca seyrederim; hangi dönemde yapıldığını anlamaya çalışırım.

Dışarı işinin güzelliği de buradadır işte. Bir dolmuşa atlayıp doğrudan doğruya genel müdürlüğün kapısında inecek olduktan sonra ne özelliği kalır dışarıya çıkmanın. Müdür bey de pekâlâ bilir bunu. Bildiği için de davranışının bir seçmeye bağlı olduğunu, bana bir ödül verme amacıyla yapıldığını sezdirmekten hoşlanır.

"Genel müdürlüğe gitmek ister miydiniz Selâmi Bey?" sözlerinde gizliden gizliye, genel müdürlüğe giderek biraz havanızı bulmak ister misiniz? sorusunun inceliği vardır.

Bugün de böyle karşılıklı bir göz kırpışmadan sonra serbestli-

ğimi bir evrak çantası gibi koluma takıp sokağa çıktığım zaman, fazladan bir yaşam parçası ikram edilmiş duygusuna kapılarak koşaradım Kuledibi'ne çıkan yokuşa vurdum. Bankadaki araçların birörnek seslerinden kurtuldukça keyiflendim. Açıkhava şakaklarımdaki gerilimi gevşetti. Bana fazladan ikram edilen yaşam parçasının tadını çıkarmak için, başka zaman olsa kapısından bile bakamayacağım bir meyhanede konyak içtim. Dokuz dakika sürdü. İçimdeki "Yaşşa Selâmi!" diye hareketimi destekleyen sesler ne coşkundu, ne sınır tanımazdı... Caddeye çıktım. Plâk satan dükkânların önünde birkaç dakika oyalanmak istedim ama sarmadı.

Serbestliğim amacını yitirmiş gibiydi. Yalnız genel müdürlüğe gelinceye kadar vitrinlere bakma özgürlüğümün kaldığını düşündüm. Gelecekteki küçük tasarılarını gerçekleştirmek isteyen kaç insan dalıp gidiyordu bu vitrinlere; aralarına karıştım.

İlkin paltolar çekti gözlerimi. O çocuk mankenlerin üzerindeyken bile güzellikleriyle onları neredeyse canlandıracakmış gibi duran rengârenk paltolar... değişik boyun atkıları, küçümencik eldivenler, bereler.... Ama en çok çorapların değişik çağrışımlar yarattığının farkına vardım. Çocukların, topukları henüz doğa rengini yitirmemiş ayaklarına giydirmek istedim bu çorapları. Ara sıra tabanlarını sakallarıma sürüp hafifçe gıdıklayarak onları güldürmenin yarattığı mutluluk içimde özlemler meydana getirdi.

Kendi kendime "Aman be Selâmi" derken cama yansıyan Selâmi'ye gözüm takıldı. Yanında, omuzuna doğru on bir, on iki yaşlarında bir kız çocuğunun sarı saçları uçuşuyor. Başka bir dünyadan gelmiş gibi sevecen, sokulgan, sıcak. Soruyor:

"Şu bal sarısı kazağa ne dersin baba?"

Kendi dışında bir sorun karşısındaymış gibi davranması, "baba" sözcüğünün yarattığı etkiyle birlikte dalgalanıyor içimde. Ben bir duygu adamıyım. Hesaba kitaba, ay sonu kurallarına boyun eğerek kızımı yoksunluk duyguları içinde bırakamam ben. Araştırıyorum.

"Arkada duran yeşilin sarıya en yakın tonlarından kalınca yünle örtülmüş olan kazak gözlerine daha uygun gelmez mi benim kızın?"

Sonra, evde ilk giyişinde yüzüne vuran sevinç ışıkları yansıyor kafama. Kızımın ortaya çıkıp, mankenler gibi, kendini gösterince bacaklarına hafif bir eğinim vererek duruşuna bayılıyorum.

Ama benim kızım, elimden çekerek boyundan büyük bir anlayışla kesemize uygun vitrinlere götürmek istiyor babasını. Bu hesaplılığından, paraya dayanan bir zorunluk karşısında gerçeğe boyun eğişinden acı duyuyorum.

Ne verirlerse versinler. Saat altıdan sonra bir yerlerde defter tutacağım. Hiçbir şeyden yoksun bırakmayacağım kızımı. Rıza Beyin canı yok mu? On yedi yıldır bir gün altıda paydos edip evine döndü mu Rıza Bey?... Bir sabah otobüste uykusunu almış gözlerle oturdu mu? Ne verirlerse versinler. Neresi olursa olsun. Gazino, meyhane, tuhafiyeci, toptancı, perakendeci... Saat altıdan sonra bir yerlerde birkaç defter bulup parasızlıktan kaynaklanan mahzun hâlini değiştireceğim kızımın.

Yorulmuşum. Yalancı dünyada, düşsel bir iki dakikanın artık avuntu ve yalan olmaktan çıktığı an, az önce benimle birlikte vitrine bakan sarı saçlı kız çocuğu ellerimden koparak ne zaman camın arkasına geçti bilemedim. Onunla birlikte bütün o rengârenk çocuk paltoları, boyun atkıları, küçümencik eldivenler, çoraplar canlı ve sokulgan hallerini değiştiriverdiler. Kendimi tam gerçeğe alıştıracağım sırada karım kafamda belirdi. "Lâ" seslerine o kendine özgü havayı, tatlılığı katarak:

— İlâhi Selâmi, dedi, bir köroğlu, bir ayvaz, sana mı kalmış defter tutmak?



"Bir Köroğlu, Bir Ayvaz"

Parkta, ellerini analarının ellerinden kurtarıp oraya buraya koşuşan çocukların hafifliği içindeyim. Bıraktım kendimi. Bulutlara, denize... Bir iskele üzerinden Çamlıca tepelerine doğruyum, bir Sarayburnu'na. Baktıkça genişliyorum... Yürüdükçe içimdeki bir şeylerle dışımdakiler, el ele tutuşuyorlar, kendiliklerinden doğal bir uyum kazanıyorlar. Ne güzel... Alışkanlıklarıma, kurallara, utanç duygularına –bütün sorumluluğu üzerime alarak– çaldım paydos zilini gitti. İki vapurluk zaman süresince, bileğini kıvırıp bizim müdürün elinden kaçmış çocuklaşmışım sanki. Ellisinden sonra kendime özgürlük tanıyorum.

Yürüdükçe sevinçle, "Yaşsa Selâmi, yaşşa be Selâmi" diye diye kararımı oynaylamak hoşuma gidiyor; uzun uykular içinde kapanan kişiliğimi, varlığımın aynasında birdenbire karşımda görmüş gibi oluyorum.

Parkın yola en yakın kesimlerine arabalarını yerleştirenler bile kapılarını kilitledikten sonra, çoğu ellerinde, anahtarlarının takılı olduğu zincirleri sallaya sallaya iskeleye koşuyorlar. Evet koşuyor-

lar. Onlar bile, bir makine kurulmuşluğunun içinde olduktan sonra, şu ânın en mutlu adamı elbetti ki benim. Kafamın çarkları şimdiden doğanın temizleme, yağlama istasyonlarına girmiş çıkmış gibi, yunmuş, arınmış, yenilenmişim.

Mühürdar'a tırmanan yol boyunca uzanan duvarlara ne kadar yakınlamıştım bilmiyorum. Oralara yerleşmek isteyen bir arabanın klaksonu çaldı, kendime döndüm. İçimdeki badem ağaçlarına da olan oldu. Aylarca emek verdiğim bir resme –bana da acıların rengi gibi gelen– karaların en kirlisini rastgele bulaştıran duygusuzun birini karşımda görmüş gibi sarsıldım. Uzaklaşmak istedim, önüme çıktı. Benim yaşlarda biriydi. Dökülmüş saçlarına inat, beyaza çalan uzun ve gür favorileri dikkatimi çeldi. Boş boş baktığımı görünce alındı.

— Bu kadar mı unutulduk Selâmi, diye sitem etti.

Çaldığı klaksonla içimdeki sıcaklığı dondurduğu yetmişormuş gibi, yolumu keserek beni yirmi yirmibeş dakikalık serbestliğimden yoksun bırakan bu adam, üstelik adımdaki "a" harfinin şapkasını yutma hakkını nereden buluyor? Şaştım kaldım.

— Selami, değil, Selâmi dedim. Derken de tanıdım. Şükrü bu yahu, Senedat servisinden Şükrü...

Tanıdığımı anlayınca rahatladı.

— Hiç değişmemişsin Selâmi, hiç, diye kıkırdadı. Gülerken göbeği ceketinin altında hop hop oynuyordu. Doğrusu ya, bu kez adımı doğru dürüst söyleyince ben de güldüm.

— Değişmedim ya, dedim, hangi şubedesin sen şimdi kuzum?

Dudaklarına kendini beğenmiş çizgiler mi yerleşti, bana mı öyle geldi pek kestiremedim ama sesi yüzde yüz başkalaşmıştı.

— Bilmiyor musun?

Karşılık beklemeden koluma girdi; ama o biraz ilerde, ben biraz arkada yürümeye başladık.

— Sahi bilmiyor musun?

Gerçekten bilmiyordum. Bu kez de bana acır gibi baktığını gördüm.

— Vapurda anlatırım dedi, büyüklenerek.

Son artıştan sonra kartımı ikinciden aldığım aklıma gelince canım sıkıldı. Bana böyle acır gibi bakan eski bir arkadaşa dünyada açıklamazdım bunu. Bir süre, öbür elimle, ceketimin ona yakın cebindeki ufak paraları yoklamaya çabaladım. Başaramayınca kolundan çıkmayı denedim. Bırakmadı.

— Eee ne âlemdesin yahu, dedi. Çoluk çocuk ne âlemde?

— Çoluk iyidir dedim; dedim ama içimdeki eksiklik duygusunun üzerine tuz serpilmiş gibi de oldu. Dudaklarım kurumaya başladı.

— Yok yahu dedi, üzgün. Demek öyle haa?

— Öyle öyle dedim, gülümsemeye çalıştım. Oysa içim kavrulmuş gitmişti.

— İlerledin şef filan oldun mu bâri?

— Ben mi?

— Sen ya...

Mükrimin Bey emekli olmamıştı ki daha.

Mükrimin Bey emekli olmadı ki, dedim.

Adam nehir, ben çöp, adam rüzgâr, ben yaprak... Katmış önüne sükürlüyor beni... Ne sorularını karşılıksız bırakabildim yürürken, ne çıkarıp kendi paramı turnikeye koyabildim. Kafam lodos havada dalgakırana vuran gemiler gibi yalpalıyor da yalpalıyordu. Şaşkın ve kapılmış, Şükrü'nün kolunda kendimi lüks mevkinin tam ortasında bulunca şaşırdım, "Sabah-ı şerifler hayırlar olsun efendim.." dedim içimden... dedim ya... Çiftehavuzlar'daki evin bahçesindeki çamlara kuşların bir konup bir uzaklaştığı, cıvıl cıvıl ötüştükleri zamanlar mıydı bu zamanlar? Tokatlayan'a Perşembe Çayı'na giderken babam, "beraber inelim.." mi demişti? Duygulandım birdenbire, hüzünlendim. Biliyorum o hanımelleri, yediveren gülleri ve ortancalar, eski kitaplığın el sürülmez bir köşesine atılmış "hâtıra defterleri"nin yaprakları arasında kurutulmuş çiçekler gibi kaldı şimdi... Bir pazar, öğle uykusuna boş verip defteri bulsan, anahtarı bulamazsın... Anahtarı bulsan, o yaprakları yazan Selâmi'lere gülmek gelmez mi içinden...

Babam rahmetlik köşkü, 27 Mayıstan birkaç yıl önce –iki daire karşılığında verdikten sonra on iki dairenin kömürlüğü, çardağı da, bahçeyi çepeçevre kuşatan tellerin üzerindeki sarmaşıkları da sildi süpürdü. Günlerce, gözümüz iliştikçe başka taraflara çevirdik başımızı. Zavallı babam, "geleceğin dağdağası içinde halimizi esefle seyredeceğime, çardağın yerine kömürlüklere bakarız n'apalım.." diye diye, uzun süre içindeki sızının üzerine yürümeye çalıştı.

Doğrusu ya, yeni evimizi en çabuk benimseyen bizim iyimser hanım oldu efendim. Bi görüşte mutfağını sevdi. Yatak odasına alışıverdi. Salona bakıp bakıp sevinç kahkahaları attı günlerce:

— Aman ne rahatlıık bu... Ne rahatlıık buuu.... dedikçe eski bahçeden kalma Osmanlı gülleri gözlerinde açıyor sanırdınız.

Uzatmayalım. Katın birini rahmetlinin hastalığında, önce Emniyet Sandığı'na rehin ettik. Sonrası tamam tabii. Bir akşamüstü bankadan döndüğümde annemle karımı pısır pısır konuşuyor görüp mutfağa geçiyorum. Şimdiki yapılar ses mi tutuyor efendim. Olduğu gibi duyuyorum konuştuklarını. Bizimki annemin bütün sorularına "ne demek hanımanneciğim, feda olsun beybabama... Çocuğumuz mu var büyütecek..." biçiminde karşılık veriyor.

— Ah ben bunları beş parasız işe başladığım günler bilseydim dedi Şükrü, ihya ederdim seni ihya...

Gözleri, karlı dağların ışığı vurmuş kurt gözleri gibi birparıldadı, sönmek bilmedi.

— Şerefsizim bire bin kazanırdım arkadaş. Beş yüz senin beş yüz benim olurdu.

Anılar yormuş beni kavrayamadım. Yüzüne anlamadan bakmamış olacağım ki:

— Anlayamazsın ya, dedi. Bırakmadın ki anlatayım birader. Ben ihtilâlden dört yıl önce bastım istifayı çıktım bankadan. Memurluğun bütün alışkanlıklarını serviste bıraktım.

— Bak bunu düşünemezdim, dedim.

— Düşünemezsin ya dedi. Senedat Servisi'nden Şükrü'nün

Kâğıtçı Şükrü olacağını düşünmek her babayiğidin işi midir arslanım.

Sanırım hiç çekinmeden konuşuyordu. Yanımızdaki koltukta oturan balık etindeki hanımın cigarasını dudaklarında boş boş tuttuğuna gözü takılmış olacak ki, bir hamlede çakmağı çaktı, saygıyla uzandı. Kıllı parmaklarını, şovalye yüzüğünü gördüm.

— Yer süpürdüm, yer... Peynir ekmek yedim. Yüz kiloluk kâğıt toplarının altına girdim. Bono verdim, bono aldım. Sağ olsun Türk edebiyatçıları, Anadolu gazeteleri, yazarlar sağolsun. Onlar döktürdü, ben kazandım... 24 mü? 34... 44 mü? 60... 50 mi? 70...

Kulağıma söyler gibi yavaşladı.

— Şimdi bir top kâğıda 74-75 diyoruz, seviniyorlar. Bi de namusludurlar ki Selâmi, bi de sağlamdırlar ki, Vehbi Koç'ta paran kalır, onlarda kalmaz.

Eski arkadaşım gözüme başka dünyalardan henüz inmiş ayrı bir yaratık gibi görünmeye başlamıştı.

Artık şaşırmadım.



Grevden Önce

Süleyman Hayri Bey gazeteye elinin tersiyle pattadak vurunca halının üzerinde boylu boyunca serilmiş yatan sarı kedinin hamurluğu parçalandı. Gördü ama aldırmadı Hayri Bey.

— Yoo.. Bu kadarı da olmaz artık, diye söylendi. Kendi kendineydi ama, hiç beğenmediği bir yönetmeni karşısına almış gibi öfkelenmiş, konuşurken ağzı köpürecek düzeye gelmişti. Neredeyse elini masaya vuracak, "Tamam... Yeter... Yeter dedik ya efendim.." diye bas bas bağırmaya başlayacaktı.

— Enayi yerine konuyoruz yahu.. dedi. Herif bizi resmen enayi yerine koyuyor. Kalemini burnumuza sokmuş; bizimkilerde tıs yok.. Tepki yok.. Tedbir yok.. Tutum değişikliği yok.. Elindeki silâhı harekete geçirmek yok. Yok, Yok.. Yok. Namerdin kalemini alıp bilmem neresine sokmak, odacıyı çağırmak, telefon açmak kadar kolay bir işken, Genel Müdür olacak pısırık sus pus..

İyi sinirlendiği yüzünden akıyordu. Cigarayı ağızlığa yerleştirmeden dudaklarına götürdü. Çakmağı çaktı. Oturduğu yerden bağırmaya başladı.

— Hüsniya'nım.. Hüsniya'nım..

Çağırdığı kadın gözükmekte biraz gecikmişti.

— Nerdesin yahu Hüsniya'nım, dedi. Ölsek bir damla su bulamayacağız..

Kadın, sesini çıkarmıyor, önlüğünün cebiyle oynuyordu.

— Söyle bana kahve yapsınlar.

"Gel de içme" dedi içinden. Ters türs sağına soluna bakındı. Genel Kurulda göreceksin sen, dedi. Banka yönetimi Millî Şefinin bakanlar kurullarına mı benziyor öğreteceğim sana.. Ulan Sümerbank mı burası, yoksa Denizcilik Bankası mı?

Elinde bir demir varmış da vuracak kafa arıyormuş gibiydi. Büyük torununu giyinmiş çıkmaya hazırlanıyor görünce içi cız etti. Elleri titremeye başladı. Takma dişlerini diliyle oynatarak damaklarına bir parça hava getirmeye çalıştı. Başardıkça içi serinliyor, nane şekeri yemiş gibi ferahlıyordu. Seslenecek gücü bulunca, duygularını sözcüklerden taşıra taşıra:

— Gidiyor musun kızım? dedi.

Yaklaştı:

Gidiyorum, dedi kız.

— Taksim'e çıkarsan Ayaspaşa'dan geçme evladım.

— Geçer miyim büyükbaba..

İçindeki eski ağacın dallarında sevinç rüzgârları. Kollarını açtı.

— Sen kimin kızısın bakıyım?

Az kalsın "Teknik Nusrat'ın" diyecekti kız. Yutkundu. Şaşkınlığı hafifçe kızarmaya dönüştü. Toparlanarak dedesinin kucağına oturdu. Şımarmaya çalıştı. Zoraki bir sesle..

— Süleyman Hayyi Beyin, dedi.

Kahvesini içerken, Süleyman Hayri Beyin kafasına bir çengel katılmıştı: eskisi gibi şımarmıyor mu bu kız? Ses kulaklarındaydı. Zorlama daha bir ay öncelerin sıcaklığını parça parça etmişti. Biraz da alay havası mı vardı ne? Bir cigara dumanının havada çizdiği geniş çembere bakarken bakarken görür gibi olduğu avuntuyu avuçlarına alsın istedi: "Büyüdü yahu, genç kız oldu.." Ama eksik-

lik usunu kandırıp, doyurmaktan uzak, gerekçe zayıf, avuntu uçarıydı.. Duman dağılıverdi avuçlarından. Parmaklarının gerçekliğinde, kesin bir ayrılışın, bir yalnız kalışın acısını yaşar gibi, kaskatı duydu bunu. Yok, yok... Daha otuz gün öncesinin insanı yoktu bu kızın içinde. Bunca yaş yaşadım ben. Duygu nedir bilirim ben. Varsa saklanacak, yoksa var gösterecek gücü bulamadı daha insanoğlu... Yok, yok.. Artık şımarmayla kendisi arasında bilinçli bir uzaklık yaratıyor bu kız... Bilerek... Şimdi bulup çıkaramayacağım bir şeylerden ötürü. Uzaklaşma olmasın sakın.. Anası da böyle böyle kopmadı mı? Böyle böyle örmedi mi aramıza giren duvarı?

İçin için buna "Adaaam sende.." diyememenin acısının hiçbir acıya, hiçbir düşüşe benzemediğini biliyordu. Yenilgiye buyun eğerek. "Bak buna dayanamam.." dedi. Koltuğunun kenarına tutunarak kalktı. Ayrıca buna soğukkanlılar, erkan-ı harbı İsmet Paşa bile dayanamaz. Bayağı damarlarındaki ihtiyar hücrelerin, kanını bütün bütüne sardığını, usunu istilâya hazırlandığını algılamış gibiydi. "Bu devran.." diye Servet-i Fünun'dan kalma bir şeyler aramaya çalıştı. Bulup çıkaramayınca acıyla güldü. Kurumuş kalmış gibiydi.

Acele kendisini sokağa attı.

❧ ❧ ❧

Masadaki, kapıyı vurmadan giren memura şöyle yukarıdan aşağıya bakarak etkisi altına almak istemişti ya, gelen pek farkında olmadı. Ne yapsın? İlkokul mu burası? Çık dışarıya kapıyı vur, yeniden gir mi desin?

Duyduğu rahatsızlığı dudaklarında yansıtmaya çalışarak:

— Ne var? dedi.

— İstediğiniz dökümler efendim...

— Dökümler mi, tamam mı?

— Dökümler.. Tamam.. diye yineledi yeni gelen.

Saygıyla ayakta bekliyordu.

Masadaki, "efendim" sözcüğündeki olağan içtenliği sezinleye-

rek hoşlanmıştı. Gözlükleri ışıldadı. Yüzündeki çizgilerin gerilmişliği değişti.

— Ne oldu o mesele? dedi, düşündün mü?

Yeni gelen başını önüne eğmişti. Masadaki fark edince bozuldu, alnı kırış kırış oldu.

— Hıı, düşündün mü Selâmi'ciğim..

— Mükrimin Bey, dedi gelen; sustu.

Kırış kırış alnını sol avucuna aldı masadaki. Sezinlediği sonuca katlanmadığı belli oluyordu.

— Peki peki, dedi kırgın. 23 yılın arkadaşı, bu masanın halefleri-nden biri bunu yapsın bana.. Peki Selâmiciğim... Peki hayatım.

"Masa" ve "halef" sözcükleri, Mustafa Kemal Paşa'nın resmine yakın bir yerlerde uçuşmaya başlamışlar gibi, gözü bir süre oralarda sustu kaldı Selâmi. Sonra:

— Mükrimin Beyciğim, dedi..

— Ee, dedi masadaki, bekledi.

— Ben..

Masadaki daha da bekleyecekti ama karşısında eski yönetim kurulu başkanı Süleyman Hayri Beyi görünce saygıyla ayağa kalktı:

— Buyurunuz beyefendiciğim, buyurunuz efendim.

Selâmi zoraki götürüldüğü bir bayram ziyaretinden kurtulmuş gibi alı al moru mor kendini dışarı atınca durup beyaz yakasının ortasında düğümlenen boyunbağını gevşetti. "Ohh.. Bir akşam olsa bugün.." biçiminde, daha çok uzakta görünen bir zaman parçasının özlemini iliklerinde duyarak, ferahlamaya çalıştı. Ne var ki Krediler Servisi'nden geçerken bu kez de "onlardan biri" dikildi önüne.

— Günaydın Selâmi Bey.

— Günaydın efendim, dedi uzak durmaya çalışarak,

— Hayrola tamam mı beyefendiciğim?

Genç memur açıkça kendi sözcükleri ve kendi sesiyle konuşuyordu. Kızmamaya çalıştı. Oralı olmuyor gözükebilmek için olanca gücünü dişlerinde topladı. Sıktı, sıktı.. Tarifsiz sıkıntıların tırnakla-

rının ucuna kadar her bir organında ayrı ayrı cirit attığı şu sıralar karısının "sen sen ol, yan tutma Selâmi.." biçimindeki öğüdüne tutunmaya çabalamak bir direnme aracı olmaktan çoktan çıkmıştı.

Adama kızmadı ama, Mükrimin Beyin odasındaki tutumunu da açıklayan tek sözcük söylemeden geçip gitmek istedi. Yolunu kesmiş gibi bekleyen genç memurun şimdi alaylı bakışları değişmiş, başka başka çağrışımlar uyandıran, onun da çok iyi bildiği, onun da zaman zaman uyku bahçelerine yayılarak vakitsiz rüzgârlar gibi nice umut tomurcuklarını havalara dağıttığını duyduğu o iç kurutucu, o ömür törpüsü durumların resimlerini göstermeye başlamıştı. Bankaya ilk girdiği yıllar o Mösyö Jak'ların, Mösyö Alber'lerin karşısında zayıf, acemi ve korkak Selâmi'ler, sonra sonra eşyaya, araçlara, insanlara alışan, ama alıştıkça yaşamın gepgenç ışıklarını bu eşyanın, bu araçların, bu insanların arasında yitirdiği gözlerinden belli olan Selâmi'lere akıverdi.

Ne olduğunu anlamadan şef muavini Neriman Hanım genç memurun arkasına geçti durdu. Hasan Bey makinesini şrak diye durdurup Neriman Hanımın omuzu başında göründü. Sonra elektrikler kesilmiş gibi daktilo şakırtıları birden hep birlikte sus pus oldular. Kadını, erkeği, genci yaşlısıyla servisler boşalıp genç memurun yanında yöresinde toplanmaya başladı sonra. Mükrimin Beyin, odasının camlarına başını dayayıp büyümüş gözlerle baktığı veznelerde tomar tomar beş yüzlükler, yüzlükler olduğu gibi kalmıştı.

Genç memur yüzüne üzüntüyle bakıyordu.

— Siz bilirsiniz Selâmi Bey, dedi. İçinize nasıl elverirse efendim. Vaktimiz var daha. Sabrımız da var Selâmi Beyciğim.

Selâmi daha önce başka bir temsilciye söylediği gibi "beni yok sayın" demedi bu kez. Diyemedi. Belki bir sıkıntının, belki bir mahcubiyetin zorlamasıyla başını öne eğdi. Dondu kaldı. Nereye basacağını bilemeden geçip gitti krediler servisinden.

Belki hem sıkıntıdan, hem utanç duygularından başını kaldıra-

madan geçtim; gözlerimi arayan bakışlara bakamadım efendim. Nihayet aynı dünyaların insanları değil miydik onlarla? Senetler, çekler, konsimentolar, iskonto faiz hesapları, kambiyo, borsa, arbitraj işlemleri, basılmış basılmamış kâğıtlar... Paralar, paralar, paralar. Araçların en çağdaş modelleri bile bizim için aynı yazgının değişik görüntüleri değiller miydi? Kimimiz şurasında, kimimiz burasında ama hep aynı çember içinde döne dolana yuvarlanıp gitmiyor muyduk?

Düşünmeye başladıkça, bir kopuşma öncesinin kayıp gitmeye benzer düzleminden kurtulmaya, serbestledikçe de daha geniş düşünmeye başladım efendim. Ben de genç olsam, benim gibiler karşısında gülme duygularına kapılmayacaktım da ne yapacaktım yani? Neydi o omuzlarıma birileri demir yumruklarla basıyorlarmış gibi ezik ve sümsük halim. Neydi o ille de beyaz yakam, ille de koyu renk boyunbağımın sıkışmışlığında daralmalarını bile duyacak bilinçten yoksun, daralmaları bile giderek doğal karşılamaya alışan, boyun eğen, gerdan kıran kafam.. Ben de genç olsam, benim de gözlerim aydınlıklar içinde, ışıklardan ışık beğenerek parıldıyor olsa, benim gibilerle alay etme iştahı duymaz mıydım yani..

İnanınız düşündükçe kendimle basbayağı nasıl diyorlar matrak geçme istekleri doldu doldu taştı içimde. "Ne uykusu bu Selâmiciğim.." dedim kendi kendime. "Bu ne uykusudur ki, asıl ayakta olduğun zamanlar kilolarca ağırlığı bindirmiş gözkapaklarına.."

Kalktım yerimden.

Doğru Krediler Servisine..

İçimde eski alışkanlıkla "yaşşa Selâmi.. yaşşa be Selâmi.." sesleri dalgalanıp duruyordu.



Eski Memur

Basımevinden çıktığında otobüs durağa yeni gelmişti. Binmedi. Kafasının içindekilere dokunmadan yürümek istiyordu. Bekleyenler "şoför mahalli"ndeki kutuya paralarını atıp oturdular. Birisi cama vurdu, kendisini belli etmek istedi. Döndü gülerek selâmladı Hasan. Yirmi yılını arkada bırakmış orta yaşlı meslektaşlarının havasında, ağırlığını adımlarına yansıtmaya çalışarak alana yöneldi.

32 Evler durağında enstitülü kızlar otobüs bekliyorlar. Sümerbank'ın önündeki kaldırıma yetmiş köyün insanı yayılmış oturuyor. "Meydan kahvesi"nde kalabalık ve duman. Kentin nabzı, uzaktan havada acayip resimler çizer gibi görünen kollarda hızlı hızlı, damarlarını emer gibi atıyor. İstasyon Caddesi'nin yukarı başında Şoförler Derneği'nin üç üyesi büyük "döviz"i yerleştirmişler, bakıp tadını çıkarıyorlar: "Kırmızı Beyazlı Arslanlara Başarılar Dileriz".

Kirişçioğlu'nun eczanesi şimdiden bir şekerci dükkânının arife günkü görünümünü almış. İki kalfa, iki paket makinesi. Sarıyorlar. Kirişçi Necdet, para aldıkça yakışıklı bir uyumla kasasının sayılarına bakıyor.

Kent açmış ağzını.

Hasan, Ziya Işıkevi'nin önünde durdu. Akşamdan kalma mavi, kırmızı, mor ışıkların yarattığı düş caddelerine gözleri takılmadan, basımevinden çıkalı beri avucunda sakladığı kartı okuma düzeyine getirdi. Büyük harflerle basılmış olan adının altındaki "tapu memuru" sözcüklerini algıladıkça, ustanın elinde ilk örneği gördüğü zamanki duyguları bir coşku akımı halinde yerinden beliriyordu.

Sevinç, güven, umut, biraz da onur duyguları el ele kol kola ilkokulun bahçesinde oynaşan çocukların iyimserliği içinde görünmez anıların biriktirdiği acıların üzerine yürüdüler. "Ooh yahu...", "Maaşı alınca üç metre kumaş kestirmeli...", "Evin duvarına çinko kaplatmalı...", "Bi masa dört sandalye almalı..."

Hangisine öncelik tanıyacağını düşünmeden karşı kaldırıma geçti, direklerdeki özel camekânlara asılmış kent gazetelerinin birisi önünde durdu. Okur gibi yapıyordu ama aklı fikri kartındaydı. Bir kez daha çıkarıp baktı. İstasyona giden cadde gibi başı sonu belli olan bir yaşamı gerçek çizgileriyle avucunda tutmanın ferahlığı içinde, ayakabılarının üzerinde yaylanacak kadar hafiflemişti.

❧ ❧ ❧

Eski memurun yüzündeki sertlik, açık mavi gözleriyle hiç çelişmiyordu. Burnunun bir kenarından kesinlik öteki kenarından karar bıyıklarını aşarak duraklarına inmiş, yarı ıslanmış kalın ve etli dudaklarında zorbalık, anlayış, emir, acıma değişik simgeler haline dönüşmüştü. Hasan'ı karşısında görünce önceden alınmış bir kararı bildirir gibi, elini masaya vurdu:

— Otur.

Oturdu Hasan.

— Hayrola, dedi eski memur. Gerdanını bile bile yakalarından taşırdı. Hasan Bey olmak hoşuna gitmedi mi yeğenim?

Şaşırmıştı ama "yeğenim" dediği benim diye düşündü Hasan. Yutkunması zorlaştı.

— Raşit Amca...

— Bu dairede çalışmak istemiyor musun sen?

Bu kez niye çağrıldığını anlamıştı.

— Raşit Amca, ben...

Elleri titremeye başladı. Belli etmemek amacıyla dizlerine tutundu. Yetmedi. Kafası birdenbire sayıları çok artan "istemiyor musun"lar arasında gidip gelmeye başladı.

Adam, ilk etkili yumruğu konduran eski bir öğreticinin güveni içindeydi; bir kez daha patlattı:

— Sana mı kaldı dairenin bunca yıllık çarkına çomak sokmak?

Soluk bile almasına fırsat vermeden sanki çevresinde fır dönüyor, ustalığını göstermek için durmadan değişik devinimler yapıyordu.

— Biz de gençtik arslanım dedi, hafif vuruşlarla. Biz de toyduk. Ama söz dinledik, söz.

Yeni memurunu köşeye sıkıştırdığını gördükçe yüzüne bir pembelik geldi, canlandı.

— Tecrübeli adamın tecrübesinden yararlandık. Gözümüz açıldı. Anladık ki dairenin örfü adeti budur. Sustuk. Ethem de, ben de, baban da.

Bir yandan da karşısındakinin sessiz duruşuna kesin bir anlam verebilmek için gözlerini arıyordu. Bulamayınca yeniden dondu, yüzü sertleşti, huysuzlandı.

— Söyler misin ama ne yapacaktık?

Yine karşılık alamayınca içinden "hiç babasına benzemiyor bu deyyus" diye geçirdi. Bilerek sesini yükseltti.

— Neye güvenecektik yani? Gençliğimize mi, ailemize mi, nasıl diyorsunuz, topluma mı?

Sordukça eski bir şeyleri yeniden yaşayarak huysuzluğu artıyor, geride bıraktığı kapalı kutunun içindeki her gün, kimliğini kuşatarak derinleşiyordu. Gözleri yuvalarından uğraya uğraya öksürmeye başladı.

O öksürdükçe, Hasan'a, az önceki kendine güvenen adam yavaş yavaş kimlik değiştiriyor gibi geldi. Giderek de masasında oturan

Raşit Beyin kişiliğinde, nasılsa saklandığı dolabın içinden çıkan bir eski zaman yaratığını gördüğünü sanmaya başladı. Hırladıkça gözleri açılıyor, iri kırmızı damarları ortaya çıkıyordu.

Kapıda beliren yardımcısına başıyla "gelme" anlamına işaret yaptı. Sonra öksürüğe aldırmadan, ağır ağır ağızlığına cigarasını yerleştirdi. Bir ile ağızlığında, öbür eli masada:

— Baban rahmetli nükteden adamdı, dedi gülümsemeye çalışarak. İlk paylarımızı aldığımız günün akşamı meyhaneye zorladı bizi. Gözümün önünde sanki. "Uymadı mı devran sana, uyacaksın devrana," diye bir tekerleme tutturdu.

Artık Hasan'ı unutmuş, önünde gittikçe yoğunlaşan bir sis tabakası varmış da dağıtmak istiyormuş gibi ağızlığı tutan elini havada dolaştırıyordu. Aşağıya sarkan kalın etli dudaklarında saklanmaktan yorgun düşmüş tutku ve gerilimlerin kendini ele vermesine kapılmıştı.

— İyi de ettik... İyi de ettik, dedi içten içe.

İçini çekti. Birdenbire bastıran bir karanlıkta çok korkulu şeylerle karşılaşmış gibi sarsıldı sonra.

— Otuz buhranında taşranın ne hale geldiğini nereden bileceksin sen, dedi. Ne seferberlik, ne Kuvvayı Milliye... Kuvvayı Milliye'de tek başına bir milis alayını besleyen şehir ekmeğe muhtaç duruma düşmüştü... Ne yapacaktık yani?

Omuzları çökmüştü ama sesi kızgın havasını yitirmiyordu.

— Başladık çırpınmaya. Altta kalmamak için. Fukara satıyor, zengin alıyordu. Devran bizim sırtımıza bindi, biz devranın. Başka bi çaremiz yoktu.

Dolapların en kullanılmayan raflarından çekip çıkardığı bir dosyadan birtakım eski kâğıtları okurken okurken birdenbire acılanmış gibi ağlamaklı oldu sesi. Dalmıştı.

— Toprağa verdiğimiz gün sekiz yıl altı buçuk ay hizmeti hesap edildi babanın. Ne verdiler Emekli Sandığından? Hiç düşündün mü?

Karşılık beklerken bakışı Hasan'ın dudaklarındaki onurlu gülümsemeye çarpılınca kasıldı kaldı. Duduklarındaki acıma, zor-

balık, anlayış, emir simgeleri kırıntı haline dönüşmüştü. Güçlenip toparlamaya çalıştı.

— Belki sen şimdi ahlâk diye düşünüyorsun; ama hangi ahlâktan bahsediliyor yeğenim? Söyler misin, nasıl bir ahlâk bu? Neye dayanıyor? Kime bağlı?

Hasan, ağızlığını dişlerinin arasına yerleştirirken nefesini bulmaya çalışan Raşit Beyin birkaç beyaz tüy kalmış kafasından yukarı doğru baktı, baktı... Sonunda kibriti çakmış, ateşlediği cigarasından derin bir nefes çekmişti. Bir eli ağızlığındaydı, parmakları sinirli sinirli oynuyordu. Öbür eli umarsız biçimde masaya düştü.

— Sen bilirsin yavrum, dedi. Arkadaşlarına katılırsan yürür bu iş.

Yirmi üç yaş elleri, dizlerinden Ahır dağlarına yaslanmış Alay Karargâhı binasının liseye bakan odasındaki masanın üzerine kaymıştı Hasan'ın. Yazıyordu... Her satır bir mırıltıyla, bir uyumla birlikte düşüyordu kâğıda. "Daktilomun tuşları eskidir eksi / Benim sevdiğim dilber Maraş güzeli..." Her satır yazıda iyimserlik, güven. Delikanlı gönlünde hangi kaygılar? Sevda kaygıları. Delikanlı gönlünde "Terhis tezkeresi", özel idare, vilâyet kalemi, ziraat bankası, tapu dairesi olup çıkmış da umut güllerinin fidanları gibi derinlere salmış köklerini. "Maraşın yolları taştandır aman / Daktilomun tuşları düştendir aman."

Kendi kendine "Başım mı dönüyor?" diye sorarken elini alnına götürdü. "Yorma kendini be mübarek..." diye fırlayıp kurtulabilseydi şu sıkışmışlıktan.

Raşit Bey, sesinde yeni bir ses yaratabilmenin tadını dudaklarında yalamak istiyor gibiydi. Ağızlığını eline aldı.

— Yirmi beşte tanıdım rahmetliyi, dedi. Gömdüğümüz gün...

Kentin üzerinde ezan sesleri duyulmaya başlayınca sustu. Beş altı minaredeki ses büyütme aracından yükselen haykırılar odaya dalıyor, sonra hiç kırılmamış dalgalar halinde öteye beriye yayılarak kaçınılmaz bir etki alanı yaratıyordu. Raşit Beyin kaygılı bir geri çekilme duygusu içinde dudakları kıpırdanmaya başladı. Gizleyemediği bir korku gözlerine koyu bir perde gibi indi. Derin derin içini çekti.

— Gömdüğümüz gün akşamı dirhem uyumadım. Aklıma geldikçe burnumun direği sızlar.

Dudaklarındaki alay, acıma, zorbalık, emir yırtılmış gitmişti; toparlamaya da çalışmadı.

— Kusuruna bakma amcanın dedi, kırık kırık. Üzdüm seni.

Hasan bir an bir umut ışığı parlıyor sandı çevresinde, hemen de yitirdi. Raşit Bey, kendi dışında bir zorunluğun çoktan verdiği kararı bildiriyor gibiydi.

— Dairenin örfü adedi bu yavrum dedi. Arkadaşlarına katılmazsan yürümez bu iş...

Adam susunca Hasan'ın elleri rahatlamıştı. Artık titremiyordu. Bir şey olmamış gibi, başıyla hafif selâm verdi, çıktı. Masasına döndü. Öteki memurların gözlerini üzerinde duyuyordu, aldırmadı. Çekmecesini açtı. Kutunun içindeydiler. Basımevinden aldığı sabahki coşkunluk gözlerinde kıvılcımlandı, söndü... kıvılcımlandı, söndü. Ama artık elleri titremiyordu. Üçer beşer parçaladı onları. İşi bitmiş "müsvedde kâğıtları" gibi çöp sepetine attı.



Encümen Kaleminde

Yorganı sessizce aralayıp ne zaman yanına uzandı Ahmet?.. İncir, üzüm kokusu sinmiş saçları kulaklarına değdikçe içi bir hoş oluyor, imbatın ilk çıktığı dakikalardaki körfez gibi bir yükselişten bir düşüşe doğru kayıp gidiyordu. Usulca erkeğinin elini aradı. Boşlukta bir süre umarsız bir iki dönüşten sonra yatağa düştü kaldı eli. Gözleri kapalıydı ama uyanmıştı.

Az önce kanında duyduğu çalkantı sanki göğsünün üzerinde düğümlenmiş, soluk almasını bile güçleştirmişti. Hızla döndü. Dizlerini yatağa bastırmaya çalıştı gerilmiş göğüsleri kendi dışında bir şeylere değdikçe yarıda kesilen bir oyunun tadından elinde ne kalmışsa onlara tutunduğunu sanıyordu. Bir süre öylece yattı kaldı. Bile bile kafasındaki boşluğa itmeye çalıştı kendini. Sonu hangi karanlığa, hangi dağbaşına, çıkarsa çıksın, kendini yeniden o yarı uykulu duruma bırakmak istiyordu. Başaramayınca fırlayıp pencereyi açtı. Rüzgârı içine çekti. Bir yandan da avuçlarındaki sıcaklığı dağıtmaya çalışıyordu. Odanın öbür ucundaki sedirde bir kıpırdanma oldu, yaşlı hırıltılar duraladı.

— Sen misin kız?

— Benim, dedi ürkek.

— Kapasana pencereyi.

Sesini çıkarmadı. Zaten kapamıştı. "Rüzgârı bile dirhemle buluyoruz" dedi içinden. Uzağa döndü. En uzaklara. Güzelyalı'nın dizi dizi ışıkları, karanlığın içinde bir umut bahçesi gibi uzanıyordu. Elleriyle dokunmak istedi bu ışıklara. Kendi payına düşen bir şeyleri artık avuçlarına bıraksınlar istedi. "Kısmetin kapalıymış kızım.." Dudaklarının kıpırdandığını fark edince "bayağı kendi kendimle konuşuyorum" diye düşündü. İçinde bir korku yıldızı kaydı.

Ağlasa açılır mıydı biraz. Ama canı hiç ağlamak istemiyordu. Erkeğini istiyordu canı. İncir, üzüm kokan saçlarının havasını hücrelerine sindire sindire kollarının arasında ezilmelerin en tatlısı içinde bir baygın, bir diri; bir sarhoş, bir uyanık; yenilmeyle yenme, acı ile tad arasında gidip gelmelerin adamını istiyordu.

Kafasındakini somutlamaya çalışınca Güzelyalı'nın dizi dizi ışıkları, miğferlerinin altında "Rap... Rap..." yürüyen bir bölük asker gibi gözlerinin önünden geçmeye başladılar. Davranıp aralarından Ahmet'i seçmek isterken bir lokomotifin düdüğüyle irkildi. Gerçeğin ortasına düştü. Bayraklı istasyonundan ağır aksak yük vagonlarının geçtiğini gördü sonra "Saat daha ikiymiş kız..."

Kendisinin bile duymayacağı bir yavaşlıkla komidinin üzerindeki yün işini aldı. Yeniden pencere kenarındaki sedire döndü.

Sabahleyin yaşlı kadın kalkmış yatağını toplamadan mutfağa geçmişti. Pencereyi açınca Salhane yönünden esen rüzgârla mutfağa yoğun bir et ve kan kokusu doluyordu. Her sabah böyle içi kalkıyor, sonra canı şekerli çay istiyordu.

Küçük teneke maltıza kömürü yerleştirmişken yakmaktan vazgeçti. Sinirli adımlarla odaya daldı. Sertçe percereyi açtı... Söylenmeye başladı. "Gelin değil, paşa torunu.." Menemen'den gelen tren zangır zangır sesler çıkararak geçince gözleri parıldadı. "Uyansın... Uyansın..." dedi içinden. Yatağa baktı. Kuşkulu, duygusuz. Hep

beklediği birşeylerle karşılaşacakmış gibi hazırlıklı. Bir kıpırdanış göremeyince kendi yogranını yatağını topladı. Yüklüğün kapısını açtı. Yine bir devinim göremeyince kızgınlığı dudaklarına yapıştı. "Ne uykusu bu böyle.." Seslendi:

— Nadide...

Bir daha seslendi. Yorganı kaldırdı.

Aaa. Kalksana kız. Belediyeye gidecektin ya...

❧ ❧ ❧

— Aron, Aron.. Rosa Rosa... Sen dur bari yavrum.

Belediyenin arka kapısı önünde biriken kalabalığın en ucundaki kadın, birinci kat pencerelerinin yanında küçüğünü elinden tutuyor, ötekini seve azarlaya, sözcüklerle yönetmeye çalışıyordu. Aralıksız bir devinim halindeydi. Yanındaki kadına sokuldu.

— Ne dersin Madam Ester, bugün çıkar mı bizim kağıtlar?

Öteki kadın gözleriyle yukarıyı gösterdi. Gökyüzünü mü, Belediye binasının üst katını mı gösteriyor belli değildi.

— Hı çıkar mı bugün?

Öteki kadın.

— Çıkana çıkıyor, dedi isteksiz.

Arkalarındaki kalabalık dalgalanınca pencerelere yapışacak kadar yaklaşmak zorunda kaldılar. İşlemleri tamamlanan maaş sahiplerinin adları okunuyordu.

Kalabalığın korkusundan Rosa'nın gözleri büyüyüvermişti. Kardeşini bacaklarının arasında tutmaya çabalayarak sırtını anasının karnına dayadı. Yanı başlarında sabahtanberi parmaklıkları sayar gibi kıpırdamadan gözünü pencerelerden ayırmayan yaşlı adam geri dönüp, sırtına yüklenenlere bir iki hışımla baktıktan sonra, bütün belediye çavuşlarının başıymış gibi, bağırmaya başladı.

— Rahat durun bre. Utanın G... ten bacaklılar.

Aron ürkmüş, ablasının kollarında habersiz yakalanmış bir palaz gibi çırpınmaya başlamıştı.

— Ma-ma... Ma-ma...

Kalabalık sıkıştırıyor, ön sıradakiler dirsekleriyle kendilerini itenleri durdurmaya çalışıyorlardı.

Yeniden döndü yaşlı adam. Sövmeye başladı. Bu kez hemen arkasındakiler, kendilerini itenleri, onlar da ötekileri birkaç adım geri çekilmeye zorladı.

Kadın koynundan Rosa'nın yumruğu büyüklüğünde bir ekmek parçası çıkarıp ağlayan çocuğun eline tutuşturuyordu. Rosa, kardeşinin avucundan gözlerini alamıyordu.

"Hasan yukardaydı ama görüyordu. Kardeşinin avucundaki ekmek parçasını kimselere belli etmeden kapıvermemek için dişlerini sıkan Rosa, o daktilosunun başındayken sanki kapıyı aralıyor, 'Daha çabuk yaz... Daha çabuk yaz...' diye yalvarıyordu. Rosa'nın anası tahta gibi göğsünü gösteriyordu uzaktan.

Yaşlı adamı, Madam Ester'i, Nadide'yi, ötekileri de görüyordu Hasan. İkiçeşmelik'ten, Basmahane'den, Eşrefpaşa'dan, Bayraklı'dan sabah karanlıklarında yollara düşen kalabalık yaşamına karışmış, duygularına, kendi örsünde yeni biçimler vermişti.

Kimi sabahları Pasaport iskelesinden Belediyeye varıncaya kadar birkaç kişi yolunu keserdi bu kalabalığın içinden. Adlarının, soyadlarının yazılı olduğu kâğıtları eline tutuşturmak isterlerdi. Kâğıtların arasına beş liralar, on liralar sıkıştırdıklarını belli etmeye çalışırlardı. Şaşırır korkardı Hasan. Acıdan eli ayağı buz kesilirdi.

— Al yuvrum derdi yaşlı analar. Sevindir şu çocukları..

İkinci kez askere alınmış 331'lilerin, 32'lilerin, 33'lülerin çocukları Belediye Encümeninden çıkacak kararlarla birikmiş maaşlarını beklerlerdi. 1. Dünya Savaşı'nda, mütareke yıllarında, işgalde çocuk olan babaların çocukları, gözlerinin içinde kişiliğini yakalamak istiyor gibi, umutlar dolusu bakarlardı."

Bir sabah Kordon'da, barın önünden geçerken sarı saçlı bir kadın dikildi karşısına. Çantasında bir tabanca saklıyormuş gibi coşkuluydu. Hızlı soluyarak konuşuyordu.

— Hasan Bey sizsiniz değil mi?

— Benim dedi Hasan, şaşırmış, toy.

— N'olur çıkarın benim maaşımı.

Bir serüvene hazırlanmış gibi bakıyordu kadın.

— Nasıl olur, dedi Hasan korkuyla. Benim elimde birşey yok ki. Sırası gelen çıkıyor.

— Ne varmış, Nadide Gültekin diye arayıverin. Öne alın benim kâğıtlarımı. Çok şey kaldım ben.

— Yapamam diye karşılık verdi, umarsız; ellerini sahneye yeni çıkmış acemi bir oyuncu gibi nerede tutacağını bilemeden.

— Çok şey kaldım... İnanın çok.

Tam bar kızlarının çeşitli görüşlerde çekilmiş resimlerinin altındaydılar. Kadının iri yeşil, kirlenmemiş gözleri vardı.

— Anlıyorum, dedi. Üç kez "anlıyorum" dedi Hasan. Sonra ayrılıp yürümek zorunluğuna boyun eğdi. Kan içinde rıhtıma yuvarlanmadı ama. Kadının çantasında tabanca falan yoktu.

Hasan böyle böyle aşağıda bekleşen kalabalağın içindeki kadınları, çocukları, kocamış babaları, daktilo başında kendisiyle yarışırken bile görmeye başlamıştı.

Hitler'in paraşütçü birlikleri Midilli'den, Sisam'dan göz kırpıyordu Ege kıyılarına. Tavanlara kadar yükselen evrak tomarları aşağıda bekleşen kalabalığın yazgısı gibiydi.

Kâğıtlar Encümen'de.

Kâğıtlar Encümen Kalemi'nde.

Sonra imzada.

Sonra Asker Ailelerine Yardım Bürosu'nda.

Sonra Hesap İşleri'nde

İğne üstüne iğne yiyorlardı.

Hasan daktilosunun başında "kaşıntı fazla yoklamadı mı kırktan aşağı düşmüyorum.." diye için için onurlanarak yazıyordu. "Kendi kendisiyle yarışır gibi..." Benzetmeyi ilk kez, Encümen üyesi Nedim Bey yapmıştı. "Bu kendi kendisiyle yarışır gibi yazan delikanlıya Kokaryalı'da bira içireceğim..."

"Bir de bira içersem kimbilir, nasıl kaşınırım..."

diye düşünmeye kalmadan kaşınmaya başlamıştı Hasan.

Günlerdir sağ bacağında avuç içi büyüklüğünde bir parça, yırtılmış gibiydi. Kırmızılaşmıştı. Hele apışaraları... Jilet süremiyordu. Yirmi iki yaşın taze kılları arasındaki pütür pütür sivilce başı görünüşündeki kırmızılıklar kaşınırken içi eziliyordu.

Uyuz muyum korkusuyla Halkevi'ndeki cildiyeciye çıkınca bakar bakmaz doktorun dudaklarına muhalif bir gülüş yerleştirmiş, "arpa ekmeğinin marifeti bu..." demişti: "yakında bütün İzmir kaşınmazsa şaşarım.."

O günden sonra cebinde talk pudrasını eksik etmedi Hasan. Vapurda, dairede, evde kaşıntı tutar tutmaz, soluğu yüz numarada alıyordu.

Kapı vurulmadan açıldı. Önde Encümen üyesi Nedim Bey, arkada başkâtip... Nedim Bey oturmadan gözlüğünü çıkardı; oturur oturmaz da camlarını silmeye başladı. Başlıyla başkâtibe, duvar boyunca üst üste yığılı duran evrak tomarlarını gösterdi.

Boyuna yükseliyor.

— Öyle, dedi başkâtip.

— Fuardan önce bitiremezsek yandık.

— Kalabalık da günden güne artıyor. Reis beye çıkacağım diye tutturanların önünü alamıyoruz.

— Reis ne yapsın bu kalabalığa?

Başkâtibin yüzü buruşmuştu; gizlemeye de çalışmadı.

— Biz n'apalım beyefendiciğim? Bu terazi çeker mi bu kadar sıkleti?

— Ben de kendime soruyorum, dedi Nedim Bey. Encümenin hamalı mısın ülen sen? Soruyorum ya, bakma. Aşağıda bekleyen halk aklıma gelince dayanamıyorum.

Başkâtip bilgece boynunu büktü. Gözlerinin ortalarında "biz seni de biliriz" ışıkları gözüküp kayboldular.

— Muavin Bey ne buyurdular?

— Kös dinliyor... Yoruldum artık. Konuşmuyorum.

Yine boynunu büktü başkâtip. Parmağıyla alnını kaşıdı. Sustu.

Nedim Bey, birdenbire gülmeye başlamıştı. Hem gülüyor, hem cigara zifirinden kararan dişlerini saklamaya çalışıyordu.

— Nasıl diyordu Eşref böyleleri için, biliyor musun? Okumaya başladı: Bir büyük, alçak olur rütbe-i "Bâlâ"ya kadar /Adamın pâyesi arttıkça hicâbı azalır / Böyle bâlâda bitince derecât'ı nâmus / Var kıyas eyle güruh-ı vüzerâda ne kalır?

Gülüştüler.

— Rasimpaşa kahvesine gelmiyorsunuz ki, dedi başkâtip. Üdeba her akşam orada. Dede Remzi, Bıçakçızade, Hüseyin Avni... Sekizleri buluyoruz.

— Yoo. Ben daha ihtiyarlamadım, dedi encümen üyesi.

Elleriyle havada kadın vücudunu belirten biçimler çizmeye çalıştı.

— Daha ihtiyarlamadım ki ben yahu. Benim işim var.

Hasan aklını amirlerinin havasına takmadan yazıyordu.

Nedim Bey:

— Ee biz de silâh başı yapalım delikanlı, dedi Hasan'a. Hazır mıyız bakalım?

— Hazırız, dedi Hasan.

— Ne kadar hazırladık?

— İki yüz kadar.

Nedim Bey, toplantı günlerinin dışında geliyor, yazılması biten evrakı denetliyordu. Onun imzaladığı evrak, encümende başka işlem görmeden öteki üyelerce onanırdı.

Hasan duvar boyunca yükselen kâğıt tomarlarını beşer onar birleştirip düzenli bir biçimde masasında toplamaya başladı. Ne var ki, iki üç eğilip kalkıştan sonra apışaralarında olağandışı bir sıcaklık belirdi. Sonra sonra kıl diplerinde terleme öncelerinde görülen hafif ıslaklığa yol açtı bu sıcaklık. Kırmızılıklar önce yanmaya, giderek de kaşınmaya başladılar. Her eğilişinde –kâğıtları toparlamadan önce– pantolunun oralarına sürtüyor, sürttükçe de

tarifsiz sıkıntılara yuvarlanıyordu. Kaşınmasa, ense köküne değin göğsü, sırtı, koltukaltları bıçaklanıyor gibi yer yer berbat bir acıyla yanıyordu. Dayanamayıp yüz numaranın yolunu tuttu.

Döndüğünde sandalyesinde bir kadın oturuyordu. Dirsekleri masasındaydı. Gözlerini daktilosuna dikmişti. Hızlı hızlı soluyor, her soluyuşunda göğüsleri kalkıp iniyordu.

Adımları karıştı Hasan'ın. Bir süre nerede durması, ne yapması gerektiğini kestiremedi. Sonra birden Nedim Beyi gördü yanında. Adam bir mahalle arkadaşıymış gibi, elini teklifsizce omuzuna atıvermişti.

— Bu Hanım kıza torpil yapacağız, dedi gülerek.

Gülerken cigara zifirinden kararan dişlerini saklamaya çalışıyordu.



Evde

Kendisini tutmak zorunda... On dakika, yarım saat... Ne kazanırsa. Bir süre evinden odasından başka yerlerdeymiş duygusuna kapılsa toparlanacak belki. Kimseye göstermeden kafasının ucundaki "şalter"i indiriverip karanlığa çekilmek, siyahtan daha yoğun, gözün gözü, düşüncenin düşünceyi görmediği bir boşlukta yüzer gibi, durmadan varlığından aynı haberleri veren şu odadan perdelerden, masadan, sedirden yakasını kurtarmak istiyor. On dakika yarım saat ne kazanırsa kendisine rastlamamak istiyor. Sütun sütun yazılarla sayılar, ağırlıklarla somutlanmış. Çuval çuval, teneke teneke, sandık sandık yanını yöresini sarmışlar. Hep o içinde olmadık şeylerden huysuzluk çıkarmak için pusuya yatan adama kapılma çizgisi. Dayanmaya çalışıyor.

Bir yanıyla O'na da hak veriyor vermesine; ama on bir gündür gizlediği bir şeylerin üzerindeki örtüyü kaldırıverince, yılların özlemi birikmiş gibi, sessiz duruşu ortasında patlamalar gösteren haline dayanmak o kadar zor ki. Kendini tanımasa, güvencini yitirmiş olsa, elinden bir kaza çıkacak.

— Biraz kıssana yahu şu radyoyu.

Anlayışlı, "olur böyle şeyler" der gibi: kılı bile kıpırdamayan yüzüyle hanım hanımcık da. Öfkelenmek daha mı iyi acaba? Havaya tabanca kurşunları boşaltıyormuş gibi bağırıp çağırma olanağı bulsa acaba daha mı iyi?

Kadın, eski deneylerin yerleştirdiği umuda güven beslediği için bir yandan sessiz, dingin durumunu koruyabiliyor; bir yandan da damarlarında tutuşan o şeyler yüzüne yüzüne vurdukça, içindeki başkaldırıya öyle de bir tutsak oluyor ki... Kadın kadın.

Şimdi kendi karanlığına çekilmeyi düşlüyorsa, onun renkli dünyasından büsbütün uzakta görmüyor ki kendini. Biraz zaman kazansa, kadının pırıl pırıl hali nasıl değişik yönlere akıtıverecek kimliğini. Bilmez mi... Kafasını mahalledeki çocukların ayaklarına düşmüş yırtık bir top gibi duymaktan kurtarmayı istemez mi yani. Ama biraz zaman kazansa. Bir kahve daha içse. Ayaklarını yıkasa.

— Bu şarkıyı eniştem söylerdi, biraz açsana, diye bilerek ağzında yuvarlıyor sözcükleri.

Hemen dudaklarından kapıyor kadın; hemen de en uyumlu çizgisine getiriveriyor sesi. Artık biraz sabırsız ama uysallığını dağıtmamaya çalışıyor yine. Daha erkeğine güvencini yitirmemiş. Ne güzel parmakları var. Parmaklarının vücudunda çağrışımlar uyandırdığını duyarak seviniyor.

Kadınca bakışlarında ya kırgın ya da küçültücü bir hava sezinlese kızıp sinirlenecek. Aksine alımlı ve güzel bakışları. Belki de damarlarındaki hızlı dolaşımın yarattığı devinimler dışa vurdukça güzeleşiyor. Kafasının kapıları hiç değilse yarıya kadar açılsa, vücudu bağımsızlığa erişse, kestane fişekleri gibi salt renk ve ışık kesilir, nasıl yerinde duramazdı bu parıltılar karşısında. Biraz zaman kazansa... O kocaman kâğıtlardaki sütun sütun yazılarla sayılar çıkıp gitse derinliklerinden. Gözleri gözlerine kavuşsa. Parmakları parmaklığını bilse.

Mırıldanıyor. "Kelebek gözlüklerinin ardındaki gizli tutmaya çalıştığı yorgunluğun içinden bakarak hangi anlamlar çıkarır da severdi bu şarkıyı eniştem?"

Şarkı korkuyla birlikte sürüyor ve sekiz saat boyunca kulaklarına vuran birörnek sesiyle Nail'i söküp atamıyor ki içinden. Defterlerin, masanın sütun sütun yazılarla sayıların üstesinden gelemiyor ki şarkı.

İki kulağı, iki yankı kuyusu.

— 12 ton pirinç.

— Kaçtan?

— 250'den.

— Neresi için?

— Samsun.

— 120 ton soğan.

— Kaçtan?

— 46'dan ağabey.

— Kaç defa söyledim be Nail. Puantaj yaparken bana ağabey deme be birader. Karıştırıyorum.

Önünde soğan çuvalları doldurulmuş sıram sıram karavagon bekliyor sanki. Çuvalların üzerinde güneşli, rüzgârlı bir uyku çekerken ne istasyonlar arkada kalmış. Uyanınca, gerine gerine, mutluluğu çene kemiklerinden, kollarından fışkırıyor. Bahar ağaçları gibi havayı çiğneyecek neredeyse.

— Peki demem ağabey.

Artık kızamıyor; öksüre aksıra gülmeler geliyor içinden. Yeniden başlıyorlar. Elinde cetvel, Nail'in sesini önündeki kâğıtta yakalamaya çalışıyor.

— 120 ton soğan... 46 kuruş. Gaziantep. Aynı sırada.

— 70 ton fasülye..

Dakikalar hiçbir özel araç kullanmadan böyle böyle doğanın yıllardır gizleyip büyüttüğü bir öcün acısını mı çıkarıyor ne? Dakikalar bir makinenin çarkları içinde somutlanıp, ses bile çıkarmadan gelip geçmeleriyle belli bir aşındırmanın karşı konulmaz süresince, gözlerinin yaşına bile bakmıyorlar.

Sonradan duyuluyor. Akşama doğru. Büyük geniş kâğıtların üzerinde sıralanmış sözcüklerin her biri yaşamlarını kemiren her

bir dakikanın üzerine ata biner gibi çalımla oturup belli hızlarıyla geçip gittikten sonra... Gözlerinin önüne çizilen kül rengi bir bozkır ufkunda sıram sıram diziliyorlar. Nerede o dişlerinde havaları çiğnemek isteyen bahar ağaçları şimdi.

— Nail bi çay içsek yahu.

— Bir cigara tüttürelim mi Nail?

Tüttürüyorlar cigaraları, çayları da içiyorlar. Ama büyük geniş kâğıtların üzerindeki bölümlerden aşağıya indikçe, her tükenişin yarattığı bir anlık nefes almalar, sevinçler yeni yeni başlangıçlara göğüs germek zorunda kalıyor.

Karısı neredeyse dönecek. Hüseyin'i yatırmaya gitti. Daha öncekilerden hiçbirini yaşamamış gibi, varlığını damla damla bilincinde duyarak, yeniden daha öncekilerden birini yaşamak isteyecek kadın. Yok, yok. Korkuyla falan ilgisi yok durumunun. Derinlemesine bakılınca bir çekingenlik bile sayılmaz. Gündüz yaşamını kemiren her bir dakikayla kendi arasındaki dengenin kurulması sürecini tam ayarlama çabası bu. Elbette bu. Yatağa girmeden önce insana zamanla kendi arasında kurmak zorunda olduğu dengeyi kaybettiren pislik yuvası kâğıtların yansımalarından çıkabilmek için gereken vakti arıyor.

Döndü işte. Hiçbir şey eksilmemiş. Bir koşuda yanına geldi. Gözlerinde o parıltılar.

— Hadi biz de yatalım.

Ayaklarını gösterdi.

— Peki, dedi. Bana biraz su ısıt da yatalım.

Anlamış anlamış gülümsemeye başladı kadın; ışık gibi mutfağa geçti.

Biraz daha zaman kazandı.



Emekli

Kasaba bir akşam ağacı gibi yapraklarının arkasına çekilmek üzereydi. Dudaklarında eski alışkanlıklarının yaşlanmış hüznü, kafasında geride bıraktığı kocaman gün. Yağdan kıl çeker gibi kendisini kahveden dışarı çıkardı.

Yazıhanenin önünde toprak işçileri otobüs bekliyorlar. Terzi İhsan çalışıyor. İpragaz dağıtım bürosu da açık. Hüseyin Bey ile muhasebecisi kafa kafaya vermişler; birtakım tutukluların simgesi haline dönüşmüş yüzleri sokaktan belli oluyor.

Sinemanın çığırtkanı haykırmaya başlamak üzere yerine giderken, arkasından koşuşan beş-altı çocuk yukardan gelen otobüsü fark ederek duralıyorlar.

Kâmil Koç, diye bağırıyor biri...

Ötekiler, bir ağızdan alaya alıyorlar çocuğu.

— Göze bak, göze.

Geride bıraktığı kocaman gün, içinde otuz bir yılın bölük pörçük anılariyle kafasında sallandıkça dudaklarıdaki eski alışkanlık-

ların yaşlanmış hüznü derinleşiyor sanki. Yeni açılmış bir yara gibi acıtıyor da.

Otobüsün farları kısılınca, köylüler arka kapıdan doluşuveriyorlar. Akhisar'a mı gider bu adamlar, Salihli'ye mi giderler? Kaç yıldır giderler. Kaç yüzyıldır.

Yeniden canlanan farlar, otelin camlarını yalayıp geçti. Çığırtkan sinema kapısındaki yerini aldı. Pikaba plâk kondu.

— Başefendi, başefendi.

Camda Terzi İhsan'ın yüksüğü.

— Buyurmayacak mısın?

Dudaklarındaki yara yeniden açılacak sanki.

Hangi başefendi?!

Otuz bir yıl, kafasının uzak boşluklarında tek bir görüntü gibi sallanmaya başladı. Kütahya Adliyesinde 23 yaşındaki mübaşir Süleyman'ın güleç ve iyimser yüzü gözlerine yansıdıkça iki yönlü bir acı göğsünü burgu gibi deliyordu.

İçeri girerken kendisini toparlamaya, İhsan'ın kimliğinde İhsan'ı görmeye çalıştı.

— Eee başefendi de mâzi oldu, dedi acıyla.

Sandalyeyi altına çekti. Konuşursa açılır mıydı biraz? Kafasının uzak boşluklarında tek bir görüntü gibi sallandığı halde, gözü takılınca adamın üstüne üstüne gelen o otuz bir yıllık yaşamın acayip gösterisinden kurtulur muydu?

— Başefendi mâzi oldu, dedi yeniden.

Terzi İhsan, elinde iğne, alışık olduğu devinimlerle dizleri üzerindeki ceketin telalarını işliyordu.

— Ne oldu? dedi.

Soruyla birlikte Süleyman Beyin gözünde, Terzi İhsan kimliğinden çıkmış, tüm kasaba oluvermişti. Ama önceden verdiği kararı bozmadı, sesine kendi dışında bir anlatım havası kazandırmaya çalıştı.

— Başefendi sarı kağıdı aldı diyorum. Vurdular kıçımıza tekmeyi.

Gerçekten bir kâğıt varmış da, buruşturup atmak istiyormuş gibi hırsla avuçlarını sıkıyordu.

— Olur şey değil be başefendi, dedi Terzi İhsan.

Kolları takılmamış ceketi omuzlarından tutup havaya kaldırdı. Göreceğini gördükten sonra bir elini göğüs şişkinliklerinin üzerinde dolaştırdı. Sonra yeniden dizlerine alarak iğnelemeye başladı.

— Hüseyin Beyin dedi gülme çabasıyla; bey sözcüğünün üzerine adamakıllı basıyor, alaya aldığını belirtmek istiyordu.

Dışarıda sinemanın çığırtkanı bağırmaya başlamıştı.

— Bu akşam... Sinemamızda... Yılın en büyük filmi... Bu akşam... Sinemamızda...

Plâk dönüyordu.

Çığırtkan bağırıyor, plâkta bir kadın ağlamaya çalışıyordu. Caddeden tıka basa yüklenmiş bir kamyon durmadan geçti. Çocuklar "İzmit" diye el çırptılar. Hüseyin Beyin muhasebecisi kapının önünde bir gözüktü, hemen de kaboldu.

— Bu işte bi çomak olmasın, dedi Terzi İhsan.

— Bilir miyim.

İçinden konuşuyor gibiydi.

1946'da kaleme alınmış. Edremit'e gönderilmişti. Ama kaç yıl sabahları uyanmayla uyku arasındaki dakikalarda mübaşirlik zamanlarındaki sesiyle bağırıyormuş duygusuna kapıldı Süleyman Bey. Kaç yıl, bir kasabayı dolduracak kadar çok insanın adını kaykırdığı mahkeme kapısından kurtulamadı. Giysilerinden de.

— Sahi bu iş birinin marifeti olmasın İhsan?

Dizleri üzerindeki ceketin telalarına iğnesiyle dalıp çıkarken başıyla onayladı terzi. Neden sonra:

— Hüseyin Bey matbaayı büyütüyormuş, dedi.

Başkâtibin kafasında Hüseyin Bey, matbaa makinesinin başına geçmişti. Marifetli parmaklarıyla ince uzun kesilmiş sarı kâğıtları makineye verdikçe sinsi sinsi gülüyordu.

Kendini toparlamaya çalışarak:

— Duydum duydum, diye onayladı matbaayı büyütüp gazeteyi günlük yapacakmış...

— Köpeksiz köy buldular ya her haltı yiyecekler, dedi terzi. Ticaretle siyaseti birlikte yürüttükçe kazanıyor keratalar. Siyaset ticaretlerine, ticaret siyasetlerine yarıyor.

Süleyman Bey Ankara'daki "ağalarından öğrendiler" diyecekti, vazgeçti. Canı konuşmak istemiyordu.

Sinema kapısı yükünü almıştı. Kahveden çıkan üç delikanlı gişeye doğru yürürken fıstıkçının önünde durdular. Muhasebeci gülerek gişeden çıktı. İpragaz dağıtım bürosuna yöneldi.

Cigarasını yakarken Terzi İhsan'ın gözü takılmıştı.

— Hüseyin Holding'e sinema hesabı gidiyor dedi.

Uzanıp bakmadı Süleyman Bey. Oturduğu yerde kafasındaki mübaşir, kâtibi; kâtip başkâtibi sıkıştırmaya başlamıştı. İkisinin arasında kaldıkça içindeki eziklik büyüyor bir sorudan bir soruya gidip geldikçe de miğdesi bulanacak gibi oluyordu.

Genç mübaşir atılgan atılgan:

— Dükkân açsın, dedi delikanlı kâtibe.

— Doğru ya, diye onayladı kâtip. Aç bir dükkân kurtul...

— Ben mi? Otuz bir yıl memuriyetten sonra mı? Delikanlı Kâtibin içinde ilk baba olduğu yılın büyük sevgisi çağıl çağıldı.

— Onur yapma da oğlanın istikbalini düşün, dedi kızarak.

— Onur yapmıyorum. Düşünüyorum.

Sırtının ortasından, ne zaman biriktiğini anlayamadığı bir ter dilimi beline doğru hızla akınca kendine geldi.

Terzi İhsan, ipragaz dağıtıcısının ötesine berisine batırır gibi keyifle, dizlerinin üzerindeki ceketin telalarını iğnelemeye devam ediyordu.

—Üç kağıtçı, aklı sıra '69 seçimlerine hazırlanıyor.

Süleyman Bey, eli arkasında beline inen teri kurulamaya çalışıyordu. Kavrayamadı.

— Üç kâğıtçı mı? Hangi üç kâğıtçı.

— Hüseyin Beyimiz, dedi terzi. '69'da aday olmaya hazırlanıyor harami.

Sinemanın pikabında "parayla saadet olmaz" çalıyordu. Minarenin ses büyütme aracından müezzinin tık-tık'ları duyulunca plâğı durdurdular.



Babam

Kaç gündür babamın ağzını bıçak açmıyor. Dalgın ve mutsuz. Çukura kaçmış, başka dünyalardan bakıyormuş duygusunu uyandıran gözlerinin çevresinde ayva çürükleri yer ettikçe evin içini bir bungunluk sardı. Sık sık gözlüğünü yitiriyor. "Hanım gözlüğüm.." Sık sık da anneme seslendiğini duyuyorum: "Hanım Rüknettin'in adresini nereye yazdım ben?", "Keçiören'deki arsanın zarfı nerede yahu?"

Her yemekte benimsemediği bir şeyler duymuş da, tartışmaya gücü kalmamış gibi, "Ne halin varsa gör..." ya da "İşte benden bu kadar.." biçiminde yenik bir çalımla bakıyor bana. Nesi var? Üzerinde durmak istemiyorum ama, görmemek mümkün değil. Ayrıca kafasıyla benden kilometrelerce uzak yaşayan bu adamı yine tuhaf bir benimseyiş içinde olduğuma şaşarak, araştırmaya çalışıyorum.

En üzgün, en sönük zamanlarında bile kendisinin de farkında olmadan evin içini savaş alanına çevirebilecek güçlü silâhları sinirlerinde taşıyan bu adam mı benim babam. Bir defa kırk üçünde evlenmesine içerliyorum. Kerim'in babası kırk dört yaşında;

benimki altmış dört... Kerim'in babası taşı sıksa suyunu çıkarır. Pırıl pırıl gözlerindeki akdeniz göklerine özgü aydınlıklar görenin içinde ferahlıklar yaratıyor. Benim babamın gözleri, loş bir kuyuya yansıyan dağınık bir çehreden bakıyor gibidir. Korku, hesap, kaygı, ezber. Kurallarla yan yana cetvel tahtalarının ortasında sıkışmaya isteye dileye ve birdenbire mi düşüyor insanlar. Yavaş yavaş, farkında olmadan mı yuvarlanıyorlar, bilemiyorum.

Nurcihan masayı toplamak üzere ortaya çıkınca salona geçiyoruz.

— Kalan kıymayı bi ateşe göstersen iyi olacak, diyor annem. Pırasayı da sabaha bırakma istersen.

Başı ile anladığını belirtiyor ama gözleri hep başka ülkelerde Nurcihan'ın, hep uzak. Elleri bizim.

Uzak uzak oturuyoruz babamla, bilerek. Dalgın ve mutsuz. Cigara dumanlarının havada çizdiği dairelerin genişleyip dağılmalarına bakıyor.

— Çıkacak mısın sen?

Başımla "hayır" diyorum.

— Çıkma.

Nesi var? Neden varını yoğunu Karadeniz'e çalışan gemilerin hisse senetlerine yatırmış gibi korkulu bir merak içine sıkışmış bu akşam?

Dilini kendine özgü devinimlerle dolaştıra dolaştıra dudaklarını oynatmayı başarınca biraz rahatladığını görüyorum. Hafifçe ağzını açarak kendi damaklarına hava gelsin istiyor. Tutkuyla emiyor, içine çekiyor havayı. Kerim'in babası hiç dişçi koltuğuna oturdu mu acaba?

Dayanamıyorum. Odama çekileceğim. Sıkılıyorum. Canım benim de cigara istiyor. Üzerime yaşlılık çöküyor sandıkça daha fazla sıkılıyorum. Canım daha fazla cigara istiyor.

— Hanım gelsene yahu.

Sesi ortanın üzerinde; biraz nerede kaldın sabırsızlığını taşıyor, biraz isyan.

Annem gelip oturunca –gizliden bana bakıp– ona soruyor:

— Bankaya gittin değil mi?

— Gittim, diyor annem.

— On tane mi?

— On...

— Görüyorsun ya, diye bana dönüyor sonra. Gözleri uyanmış. Az önceki dalgınlığı, mutsuzluğu geçivermiş. Tutkularını yaşayan her insan gibi artık güçlü bile. Soruyor:

— Çıkarıldığı gün kapışılmasına ne dersin?

— Ne diyeyim istiyorsunuz?

Sesim, öç alır gibi, sesim düşüncemi açıklıyor ama söyledim ya güçleniverdiğini. Yüzünde en ufak bir kızma hali belirmiyor. Aksine alaylı bile biraz.

— Yüz liraya on beş lira... Yüz liraya on beş lira ne demek? diye yeniden bastırıyor.

İşte kafasındaki hesap makineleri annemin üzerine aldırdığı her tahvilden eline geçeceği, eline geçeni nerede kullanacağını çoktan hesapladığını bildiğim bu adam beni yaratan adam. Yüzüne yapışan çizgilerle Prens Sabahattin Beyin sofrasına devam eden on dokuzuncu yıl liberallerinden biri gibi coşkusu dudaklarına yıvışmış.

— Adam kazandırdıkça kazanıyor, diyor gevrek gevrek. Ne korkunç büyüme oranıdır bu. Kırk yılda aldığı ne büyük hızdır. Adam, patronun işe yüzde yüz hakim olduğu küçük kuruluşlardaki hareketliliği, canlılığı, hevesi koruduğu için devamlı sıçrama yapıyor. Göster bakalım iktisadi devlet teşekküllerinde bu üremeyi...

İşte hep buna içerledim ya ben. Yoksa Maliye Nazırı Cavip Bey geleneğinden gelmiş bir kafadan ne hesap soracağım. Biriktirir, altına çevirir, toprağa yatırır, çalıştırır. Büyütür. Genel müdür keyfi bilir ne yapacağını... Beni ne diye kendisi gibi yaratmak istiyor. Ben ondan Kerim'in babası gibi olmasını istiyor muyum ki...

— Daha Şükrü Saracoğlu zamanında söyledim ben, diye bastırıyor tutkuyla. Sat beyim şunları bir bir.. Şu zarar yuvalarını dağıt beyim. Eline geçen her işletmeyi gör bak senesine kalmadan nasıl adam eder erbabı...

Ve tam ben, şimdi "varak-ı mihri vefâyı kim okur kim dinler.."i okursa dayanamam diye içimden geçirirken, dizeyi ilk defa söylediği günlerdeki keyifle patlatıveriyor.

Saracoğulları'nın görülmemiş titizlikleri, ve Ali Çetinkaya'lıların demir disiplinleri içinde yetişmiş adamdır ya babam... Yetişmiş ve benim şimdiki yaşımdan pek pek iki üç yaş büyükken, ekonomi savaşında, sorumunu bilen eski bir uzman gibi, gençliğe özgü güzüpekliği ve atılganlığı ve erken olgunlaşmanın ince dikkatlerini birleştire birleştire bugünlere kadar gelmiştir ya...

İşte bundan sonra, benim dudaklarıma istem dışı gülümseme çizgileri yapışır, annem birimizden biri patlayacak diye korkmaya başlar. Bir babama, bir bana kaçamak bakmaya çalışır kadıncağız. Oysa, babalarımızın komutasında, ekonomi savaşları yaşaya yaşaya geçirdiğimiz bunca yıldan sonra dış borçlardan kendi payıma düşen her bir dolar gırtlağımda düğümlendikçe düğümlenir ben zavallının. Nesine patlayabilirim ki artık onun. Altmışını çoktan geçmiş, eski savaşçı kimliğine bakarken emekli olur olmaz iki partiden birine kapağı atıp seçim nutku çeken arkadaşları gelir gözlerimin önüne.

Kendimi dinleyicilerin arasına karışıp, "Düüüt..." çekerken yakalarım.



Soruşturmadan Önce

Eski istasyonlar, eski evlere benzer. Kapısından, penceresinden, duvarlarından akan hüzünlere kapılırsınız. Toplumsal ilişkilerin etki duraklarıdır onlar. Bakarsın, bir kanapedir; üzerinde köylüler bağdaş kurup karpuz keserler. Bir çan sesidir, Şafak öğretmeni nişanlısının gözlerine baka baka Erzicanlara götürür. Elli kuruşluk kremleri dudaklarının ellerinin çatlaklarına süren askerlerin çevresinde ısınmaya çalıştıkları bir sobadır bakarsın. Bir olur, yaşlanmış bir hareket memurunun duruşunda, bir olur, her gün aynı saatte, yorgun, istemeye istemeye –Artık hatır içinmiş gibi– kalkan Dursunbey Postasının eskimiş vagonlarında simgelenir.

Suat, alanın orta yerinde durmuş istasyona bakıyordu. Kafasında dokuz saat tren yolculuğu ve bir karafaki klüp rakısı bir şeyler mi yaratmış ne... İkide bir dudaklarına "karafakili tren" gibilerden başka zaman olsa usu üzerinde kuşku uyandıracak bir tamlama kaydıkça, kentin içine sokulan caddeye doğru yürüyüp gitsin istedi. Gecikmiş birini bekliyor gibi uzun uzun gözledi caddeyi.

Çantasını yere bırakmış, artık kendisine karşın, "karafakili

tren" diye söylenir olmuştu. Derken eski bir müfettişin "Ben nereye gitsem yalnızlığın başkenti orası.." dizesini anımsayınca rahatladı. Demokrat Parti'nin 1946'larda şu alana çektiği büyük kalabalık çevresini almış gibi kocaman bir sesle yineledi dizeyi: "ben nereye gitsem.." Sonra birden çantasını yere bıraktığını fark ederek "ne oluyoruz yahu.." diye payladı kendini. "Çanta bu.. Çanta.." Gülerek. "Müfetiş bey dosyalı çantanız.." dedi. Sesini biraz beğenmemiş gibi yüzünü buruşturdu. Sesinden ötürü değil, dosyadan ötürü ufak bir düşünce bulutu küçük ağırlığını duyurdu sonra. Sonra dosyayla birlikte, dosyanın içindekiler sürekli bir yağmur gibi kafasına doluşmaya başladılar. Trende okuduğu "rapor"dan artık tanır gibi olduğu adam istasyondan çıkmış kendisine doğru geliyormuş gibi, yer yarılsın içine girsin istedi Suat. Onunla karşılaşmayı göze alacak yiğitliği bulamamanın acısını bulanık kafasında duya duya çevresine bakınırken, adam yanına gelmiş, ilk ifadesindeki sesiyle: "İzmir'de sendika da kuruldu, grev de yapıldı.." diye konuşmaya başlamıştı. Adamın arkasında camı islenmiş, eski bir beş numara gaz lambası görüntüsünde istasyon vardı. Sonra ne 1946'nın kalabalığı kaldı alanda, ne adam.. "ben kaldım.." diye düşündü Suat.

Ağır ağır otele doğru yürüdü.

— SONRA

Adam yere oturmuş, sırtını sedire dayamıştı. Çıplak ayaklarını saç sobanın önünde tutuyordu.

— Çorap giysene.

Sesin geldiği yana bakmadan omuzlarını kaldırdı. Zaman zaman kafasına "eskiyor muyum?" biçiminde sorular getiren bir yorgunluk belirtisi sırt kaslarını, kaburga kemiklerini tek tek aşağıya çekiyor gibiydi.

— Sonra, dedi. Sesi bile aşağıya çekiliyor gibiydi.

— Sonra mı? Yatarken mi?

Karşılık vermedi adam. Sol ayağının başparmağı üzerinden

sobanın kapağındaki deliklere vuran alevlere bakmaya başladı.

Kadın oturduğu yerden kocasının gözünün birini, sağ ayağını, dudaklarının bir parçasını görüyordu. "Çenesi aşağıya doğru uzamış gitmişti.." diye düşündü. "Yirmi günde yirmi yıl yaşlandı sanki.."

Ama öfkesi duygularına kapılmasını önleyecek kadar doluydu.

— Sen İzmir sandın burasını, dedi.

Sinirli bir devinimle bacağını koltuğa çekti.

— Yalan mı? Kendi söylediklerine inana inana burada İzmir'deki ortamı var sanmaya başlamadın mı?

Sözcükler adamın çevresinde dolanmaya başlamışlardı. Bu katı, rahatsız edici ses dalgalarından kurtulmak için gözlerini kapadı.

— Şimdi düşün bakalım. Bi faydası olursa.

Sözcükler kulaklarının ötesine berisine tırmanmaya, zayıf buldukları yerde tutunmaya çalışıyorlardı. Dağınık bir esinti, dar bir sokakta sıkıştırdığı kâğıt parçalarını oraya buraya nasıl vururşa, öylesi bir atılma durumuna düşmüştü.

— Karın mıydım, düşmanın mıydım? Ya susardın, ya da başlardın bağırmaya: "Ne yapalım mücadele bu.." derken boynunun damarları şişerdi.

Adam döndü. Kadını yabancıladığı için sesini çıkaramıyordu. "Kızınca da amma babasına benziyor.." diye düşündü.

— Bir de bakıyor, diye yüklendi kadın. Ne var yalan mı söylüyorum?

Karşı koltuğa geçti. Bu durumda kocasını sobanın üzerinden görmeye başlamıştı. Adam gözlerini alevlerden ayırmıyor, durmadan sol topuğunu halıya sürtüyordu.

— Ne yapmalıyım yani... Beyimizin canı konuşmak istemiyor diye ben de ağzıma kilit mi vurmalıyım? Ne düşünüyorsa onu düşünüyor, ne söylüyorsa ona inanıyor, neye inanıyorsa ona bağlanıyor mu gözükmeliyim?

Sözlükler el ele vermişler adamın boğazının çevresinde gittikçe daralan halkalar gibi soluk almasını güçleştiriyorlardı.

— Faize.. dedi sıkıntıyla.

Kocasının dudaklarını görünce birden dondu kaldı kadın. Kan sızıyor sanmıştı. Bir süre sesini çıkarmadı. Bu izlenimden uzaklaşmaya çabaladı.

— Yalnış mı söylüyorum? Haksızlık mı ediyorum?

— Faize bırak şimdi, dedi adam.

— Haksızlık ediyorum, haksızlık ediyorum. Baksana gözlerine. Soruşturmayı yapan müfettiş bile böyle düşmanca bakamaz insana.

Düşmanca mı? Ben mi düşmanca bakıyorum? Sıkıntıyla yer değiştirmek isterken ayağı sobaya değdi. Doğru mu görüyor?

Fırladı. Soba ile kapı arasında kısa kısa voltalar atmaya başladı. İri etli tabanları döşemeye her basışında tüyü dökülmüş eski taban halısının altında tahtalar gıcırdıyordu.

Uzaktan, cevaevi yöresinden bir köpek uludu. Kadının ensesinden giren bir buz parçası beline kadar kayıvermiş gibi içi titredi. Hırkasına sarıldı. Artık öfkesi duygularına çarpıp geri geri gidiyordu. Neredeyse eski sesiyle.

— İki odun atıver, dedi. Sönerse donarız.

Adam sobanın önünde eğildi. Odunları yerleştirdi.

Bilmiyorsun Hüseyin'in davranışındaki pisliğe sıkılıyorum.

— Hüseyini bırak da kendine sıkıl, dedi kadın. N'olacak? N'apacağız?

— Biliyorum, diye yineledi adam.

Sıkıntı boğazına yayılmıştı. Bırakmıyordu. Yenilginin acısıyla birlikte, kişiliğini de özünden yaralayan bir etkiydi bu. "Faize doğru söylüyor" diye düşündü. Adam tanımıyorsun sen. Ahmet'i bilmez misin? Bir bakışta anlar adamın ne olduğunu. Olmadı mı atar bir meyhaneye; kapalı bütün kapılarını bir bir kendi elleriyle açtırır. Adam tanımak değil seninki. İnanıvermek, kapılmak.

— Hüseyin İdare'nin adamıymış, dedi birdenbire. Zayıf, yenilmiş.

Kadın hırkasına sarıldı. Sarsıldığı belli oluyordu.

— Bu düşünülemiyor, dedi adam.

Sonra kolay düşünülemiyor diye tamamladı. Belki de pis bir iş olduğu için. Konduramıyorsun. Bir el uzanmış elini sıkıyor. Bir kafa, senin gibi gözleri var. İnsan gibi sokuluyor.

Kadının önünde duraladı.

— N'iyse çok üzdüm seni. Açıldın mı biraz?

— .....

— Söylesene açıldın mı biraz?

Bir şey söylemedi kadın. Dili paslanmıştı.

Adamın dudaklarından yine kan sızıyor gibiydi. Dizlerinin üzerine çöktü. Ellerini koltuğun kenarına götürdü.

— Beni bırak dedi kadın, ne olacak? N'apacağız.

Adam sönük sönük:

— Bilmiyorum, dedi. Müfettişin raporunu bekleyeceğiz.



Makine İle

Geçtim oturdum.

Bir akşam önce bıraktığım yığının üstüne yenilerini koymuşlar. Bu hep böyle sürecek. Ben azaltacağım, bitirmeye çalışacağım; onlar yenilerini getirecekler karşıma. Çavuşbaşı Hanına, Gürün Hanına, Milas Hanına, Bizans ve Doğu Anadolu kokan Tahtakale sokaklarındaki mağazalara gelenler geldikçe arkası kesilmeyecek bu yığınların. Gelenlerle bekleyenler, alanlarla satanlar arasındaki her yeni girişim, her yeni bağlantı düşüncemden bir parçayı gagalayıp götüren yırtıcı kuşlar yaratacak başımın üzerinde.

Binler, onlar, yüzler hanesinde belirlenmiş, sayılarla, kesintisiz, engellerden öte yana geçebilmek için canımı dişime takarak sonsuza doğru bir yarışa çıkmışım gibi.. Sanki daha parmak hesabı ile ilk kerat cetveline başladığım Taşmektep'te karşıma çıkan koskoca birlerden, sıfırlardan itibaren birbirlerine zincirlenmiş halkalar halinde, bir türlü el ele veremeyen dünyanın bütün çocuklarına inat, dünyanın bütün tacirleriyle dirsek teması kuran sayılar gör-

düm. Makinemin birler, onlar, yüzler hanesinde belirlenmiş sıfırları yüklendikçe sonsuza doğru genişlediler.

İlk yıllar düşlerim vardı belki. Ama makinemin iç öğelerinde başlayan devinime benzer koşullanmalara düştükçe düş mü kalır insanda. Bir ay, bir yıl, üç yıl önce de sayılar aynı yarışı çıkarmamı bekledi benden. Ve makinenin işleme kurallarına boyun eğen gözlerimle parmaklarım, kendi dışından gelen bir isteme uymak zorunluğunu duydu hep, başımın üzerinde düşüncemi gagalamak isteyen kuşlar uçarken.. Bu odada.

Karşımda paltolarımızı yağmurluklarımızı astığımız dolaplar. Gözüm makineden ayrılsa bunlara takılırdı. Duysam duysam, arada bir yanımdaki masada dolma dolduran bir kadın hamaratlığı ile günlük evrakı dosyalayan Talip Beyin sesini duyabilirdim.

Ama makinem durmazdı. Kimi zaman, bir dağın kıvrım kıvrım dönemeçli ve bozuk yollarına düşen köhne bir kamyonun motoru gibi sesler çıkarırdı, ama durmazdı. Onun durması, parmaklarımın koşullanmaları parçalayarak, söz gelişi canımın istediği zaman, canımın istediği biçimlerde cigara yakmak özgürlüğünü kendinde duyması demektir. Ne zamandır yitirmiş bunu parmaklarım. Bu odada.

Öteki organlarımın da girdiği ölçüler vardı yıllardan beri. Sandalyeme oturuşum, masanın altında bacaklarımın duruş biçimini belirlemiştir. İki yıl üç ay önce bizim odaya giren bir kimse karşıdan bakınca aynı durumda görmüştür makine ile beni. Onunla ben, belli bir oyumun sağlanması yolunda birbirimize bağlanmak zorunda olan iki aracız nihayet. O, düşünmeden doğruyu buluyor, ben düşünüyorum doğruyu bulamıyorum.

Eve döndüğüm zaman yorgunluktan şakaklarımda nabızlar meydana gelmiş, göz kapaklarıma uykunun dayanılmaz ağırlığı çökmüş, kimin umurunda. Annem, "yat istirahat et" diyor, "geçer". Yatıyorum, dinleniyorum geçiyor. Ama kalktığım zaman işe gitmeye bir saat kalmış oluyor. Bir insan kafası için bir iki saat kendi başına kalmanın ne anlamı olabilir. Kitaplara uzaktan bakıp, dün-

yanın bel kemiğine küfür etme özgürlüğü. Kimi kez, akşam yemeklerinden sonra bir kahve içip direniyorum. Gücüm, yorgunlukla on beş-yirmi dakikalık bir mücadele geçiyor. Yarı dalgın, somyanın üzerine kaykılıyorum.

Eşyayı gözlerim kapalıyken de sezebildiğim bir durum bu. Dış dünya bir var, bir yok. Annem radyoyu açmış, örgüsüne eğilmiş. Soba yanıyor. Bunlarla büsbütün ilgimi yitirmediğim halde, beynimin bir ortada kalışı var. Makineyle on saat boyunca süren serüvenin dışına çıkmaya çabalıyor, yarım yamalak, gerçekmiş gibi gelen düşler kuruyorum. Kimi zaman, bir köy okuluna öğretmen oluyorum. Çocuklara okuma yazma, düşünme yolları öğretiyorum. Saat üç dedi mi paydos.. Köyün dışında yarım saatlik bir yürüyüş yapıyorum. Acı poyraz, soğuk.. Ama yürümem bitince kafam yerinde, kitaplarıma kapanıyorum. Dostlarıma yazdığım mektuplara "Balzac'ı bitirmek üzereyim" diye başlamanın sevinci iliklerimi titretiyor.

Herkesin bir tutkusu var, benim tutkum da bu. Aldığım para boğazımı götürüyor ama yalnız bu parayı kazanmak için yaşıyormuşum gibi bir köşeye sıkıştırılmış sayıyorum kendimi. Balzac'ı bile bitiremedikten sonra.. "İşinden memnun musun?" diye soranlara böyle karşılık vermek geliyor içimden. "Valla bilmem, üç yıldır daha Balzac'ı bile bitiremedim" desem bankaya alınmam için eski arkadaşlarına başvuran enişte n'apar acaba. Şöyle bir yutkunur sözcüklerle konuşma tasarıları arasında bir bağ kurmaya çalışır da..

Balzac'ın adını bile duymamıştır ki enişte, bitirme tutkunu anlasın.

Ağabeyime söylesem, dalgın gözlerle bakar.

— Balzac mı der, Balzac'ı bitirmek mi?

Kendi durumunu hatırlar. Alınmış açılmamış, okunmuş düşünülmemiş kitaplar gelir gözünün önüne. Kaygısını sözcüklerden çıkarırcasına "lügâtlar" arar.

— Balzac, insan ruhunun en girift, en muğlak, en mahrem taraflarına öyle bir sokulmuştur ki.. der bakarsınız.

Sesiyle üst perdeden oyunlar yaratmaya pek tutkundur ağabe-

yim. Bir vaiz gibi inandırıcı olmak için mi böyle yapar, anlayamam bilemem.

Sonunda onun da Balzac'ı bitirme kaygıma bir avuntu bile bulamadan başka konulara sıçrayacağı bellidir. Ben zavallı, bir gece Rostinyak'ı tanırım, ertesi gün makine alır götürür. Akşamüstü, Eminönü meydanından iki otobüs imanına kadar dolu geçer; ben binemem. Eve varışım sekizleri geçer, yer yemeği yatağa düşerim.

— Bey zile on dakika var.

Yemeğe çıkıyoruz, yemekten geliyoruz. Kahve içiyoruz. Saat gibi yaptığımız şeyler bunlar. Gelip odamızın bir köşesine bırakılmış koltuklardan birinde biraz yorgunluk çıkarıyorum. İçerde, muhaberat servisinde bekâr erkeklerle kızlar söyleşiyorlar. Derken zil, makine başına.

Makine dediğim, çok görülen hesap makinelerinin ağababası. Üzerinde özel düzenler var. Bu düzenlere göre senetlerin tarihini, banka şubelerine verilen sayıları, mutabakat numaralarını basarak özel kâğıtlara işliyorsunuz. On saat yaptığınız iş bu... Tarih mutabakat numarası, şube numarası, tutarı... Yaz baba yaz... sonunda da toplamın tutması gerekior. Bir yönüyle bu kadar yalın bir iş. Gözünüzün ve sinirlerinizin alışmasına bakıyor.. Alışıyorsunuz da.

İşaretlediğim yerden başlayacakken senedin üzerinde sahibinin adı gözüme ilişiyor: Ahmet İzzet Mutlucan. Belki de daha önce üç beş senedini yazdığım için yabancı gelmeyen bu adın taşıdığı anlama takılıyor kafam. Kolay mı mutlu olmak bu zamanda. Demek ki Karahisar'da epeyce bir adamın senedini yazma göreviyle karşı karşıya bulunuyorum. Acaba ne alıp satıyor bu Ahmet İzzet Efendi? Sabahları dükkâna gitmek üzere evden çıkarken ayakkabılarını giydiren karısının kollarındaki şıkır şıkır bilezikleri gördükçe, yıldan yıla paranın değerini yitirdiğini hatırlayarak, bu gibi sorunları düşünmeye bir türlü alıştıramadığı oğlunu "adam olmayacak" diye kaygılı gözlerle seyreden, ama gene de harflerin tadını çıkara çıkara "Allaha şükür" çeken bir Ahmet İzzet Efendi.. Benim senedini yazdığım şu öğle saatinde, elindeki Hürrem Sultan terfikası

üzerine salyasını bırakmış uyku ıslıkları çalarken bir telefon ziliyle göbeği inip kalkma uyumunu yitirerek sesleniyor katibine.

— Hasan oğlum, zırlatmasana şunu oğlum.

— Süleyman Bey arıyor efendim

— Yaa...

Oğlunu bir türlü alıştıramadığı, bu yüzden bir gözüm kapanırsa ne olacak bu müessesenin hali diye kötümserleştikçe, heceleri daha bir genizden çıkarmaya özen gösteren üslubuyla yarım dakika içinde Süleyman Beye hürmetler ederek bitiriyor konuşmayı.

— Hasan oğlum, yeni gelen balya Süleyman Beye ayrılacaktır.

Senedine bakıyorum. 5760 lira 40 kuruş. Birden aklıma aylığımı güne bölmek, gündeliğimi saate, dakikaya, yarım dakikaya bölmek geliyor. Yarım dakikama para olarak ödenen, bu senedi yazmak için verdiğim gücün karşılığı.

Sağıma soluma bakmadan, sanki tutmamış bir hesap araması yaparmış gibi günlük kazancımı buluyorum ilkin. Sonra saatimi... Yarım dakikam yüz paraya geliyor... Vay anasını. Çocukluğumun yüz paralarından biri avucumda sanki. Ağabeyimin traş takımlarını yıkadıktan sonra hak ettiğim armağan. Üç balıklı şeker. Bir küllah sakız leblebisi. Kalemi atıyorum. Küçüklüğe benzer bir duygu bu. Bunun için mi çocukluktan kurtulamadım ben. Aklımdan Ahmet İzzet Efendilerin yarım dakikaları geçiyor. O Gürün hanlarında, Borsa hanlarında, Alemdar hanlarında çelik masaların üzerinde insana uykulu gözlerle bakıp, imzalanmış senetleri yardımcılarıyla bankaya gönderen adamların yarım dakikalarını düşündükçe içime ateş basıyor. Bir akşam olsa bugün..

Yanımda Talip Beyin sesi:

— Bey, muhasebeci sizi çağırıyor.

— Muhasebeci mi, beni mi? Ne yapacak beni muhasebeci?

Ensemi kaşıyorum. Yüz paradan düşen pay ne ola ki acaba?

Yan odaya geçiyorum. Muhasebeci başını kaldırıyor.

— Tahmis Bürosunda Nezihe Hanım...

— Evet efendim.

— Yıllık iznini kullanacağı için.

— Evet efendim.

Bir daha evet efendim, bir daha evet efendim.. Efendimle evet karışıyor artık. Hangisi önce, hangisi sonra kestiremeden benden bağımsız olarak çıkıyor ağzımdan. Bacağımın biri efendim biri evet sanki. Bir sağ bacağımı oynatıyorum çaktırmadan, bir sol bacağımı. Denge bozulursa düşecek gibiyim.

Muhasebeci:

— Yorulacaksın ama.. diyor.

Birbirine dolanmış sandığım bacaklarımı Sidikli Pasajda bir rakı masası altında görüyorum. Hay Allah hangisindeydi sıra?

— Efendim..

Ses değişiyor.

— Yorulacaksın diyorum.

— Evet..

Muhasebecinin dudaklarında bir gülme. Kendi yarım dakikasının kaç paralık olduğunu hesaplamayı akıl etmeyen kişilere özgü bir köseleleşme var muhasebecinin dudaklarında.

— Gidebilirsiniz.

Çıkınca daktiloyla karşılaşıyorum.

— Sen misin? diyor fısıldar gibi.

Bilmem. Merak ediyorum. Acaba daktilo biliyor mu? Ben miyim.

Yerime dönüyorum ya, daktilo karşımda. Hep o ses. Fısıldar gibi. Sen misin? Hep o sen misin diyen dudakların doğal kıvrılışı.. Gözlerinin derine çekilişi, yanağının kendine özgü bir çukurluk kazanması... Bunlarla birlikte genzime yarım dakikasının kaç paraya geldiğinin hesabını sormayı aklına bile getirmeden parmaklarını ve gözlerini alabildiğine sanırlayan bir dünyada tutsaklığı ile yatan bir kadın kokusu geliyor.. Aşksız, tutkusuz.. Geçici, çabuk geçiverici bir kadın kokusu. Sevmiyorum bu halleri, ama geliyor. Ben aşkı seviyorum. Tutkuyu seviyorum.

Ağaçların uzağından, denizlerin uzağından, kokuları belirgin midir ki... Trenle, artık Pendik'ten Haydarpaşa'ya doğru gelirken içi-

nizde coşuveren şeyin denizle, ağaçla ne biçim bir ilgisi varsa, nasıl hem onlardan uzak, hem onlara yakınsanız, bir bakıma nasıl içinizdeki çılgınlığı kokluyor, seyrediyor gibi oluyorsanız, öyle istiyorum ben bunu. Yoksa, daktilonun yarattığı bu değişim sinirime dokunuyor.

Kurtulmak için son hızla yazıyorum. Sayılar alıp götürüyor beni. Birler, onlar, yüzler hanesiyle gözlerim sonsuzla yarışıyor. Bir yakının sınırında, bir uzağın. Her şeyler büyük bir devinim içinde. Senetler de, gözlerim de parmaklarım da. Yalnız makinemin iç organlarından gelen o birörnek sesin kurduğu egemenlik var. Yalnız bu ses, bir şeyleri söküp söküp götürüyor benden uzaklara. Özgür müyüm, tutsak mıyım? İnsan mıyım, ağaç mıyım? O kitapları ben mi okudum, o sinemalara ben mi gittim? Hepsini yitiriyorum. Sarhoş gecelerim bile kalmıyor elimde.. Denize karşı ilgimde ağaca karşı ilgimde özden değilmişim gibi geliyor.

İçerliyorum artık. Durursa dursun makine. Bir cigara yakıyorum. Cigarayla ben yarattım işte bu dumanları. Bu birbiri içinden süzülen çemberlerin çizdiği genişliği ben yarattım. Daha dünyada güzel şeyler var demek. Demek sayıların ardında giriştiğim bu yarış bitince, o yaşamak istediğim anları yeniden kazanmak var. Denizi sevme özdenliği, ağaca bakma sevinci.. Balzac'ı okuma düşlerinde bile direnebilmek var demek..

Yeniden dönüyorum makineye. Ama trenim bozkırdan kurtulmuş, güzel yerlerden geçiyor artık. Alsancak - Denizli yolunda o dünyaya meydan okuyan ağaçların ulu yeşillerini çize çize aydınlanıyor trenimin camları, derken Toroslara asılmış gibi maviler geliyor saklım saçak. Aşağı atlayıp, bu mavilere, sessizliğin geniş ovalarına karışmak.. Başka hüzünlerin, başka özlemlerin olgunlaştırdığı halis bir Güney meyvası gibi kalarak ağaçlarda.. Kaçıssa kaçış korkuysa korku. Tükenişse tükeniş.. Ne yapalım yani..

Bir an bile olsa her şeylerin üzerinden kendime bakabilmenin iyimser coşkunluğunu duyuyorum. Biraz önce kalbini kırdığım makine aldırmadan cömertçe deviniyor karşımda.

Şimdi tacirlerle işbirliği yapan sayıları kâğıtlara döktükçe birşey yaratmanın uyumunu seziyor gibi sevinçle gidip geliyor.



Esat Beyin Oğlu

Mümeyyiz Kemal Tatlıpınar, masasının başına geçecek vakti bırakmadan, müdürünün karşısında bitmişti. Saygıyla eğildi, yavaşça sordu:

— Duydunuz değil mi beyefendi?

— Duydum, dedi müdür. Sesi ne soğuk, ne sıcaktı.

— Bendeniz de akşam kahvede duydum efendim. Doğrusu pek şey oldum.

Elini kulağının memesine götürdü. Bir iki salladıktan sonra başparmağını bükerek iki üç defa masaya vurdu.

— Çok zor doğrusu değil mi beyefendiciğim?

— Zor tabi. Hepimiz evlat büyütüyoruz.

Müdür her zamanki ölçülü sesini özel bir çaba göstermeden açıkça daha soğuk kalıpların içine sokmuş, yüzüne de "biz işimize bakalım" anlamındaki kendine özgü çizgileri yerleştirmişti.

Mümeyyiz Tatlıpınar, bu her biri ayrı bir uyarı görünümü taşıyan çizgileri fark eder etmez, bir süre boşlukta kalmış gibi sallandı ama çabuk toparlandı.

— On bire kalmadan bordroları sunacağız beyefendiciğim, dedi saygıyla.

Odadan her zamanki dikkatiyle ağır ağır –ve de geri geri– çıktı.

Mualla Hanım, bir önündeki kocaman deftere bakıyor, bir müdürün kapısını gözlüyordu. Tatlıpınar çıkınca, yanına çağırdığını belli etti. Süzgün süzgün:

— Duydun mu Kemal Bey? dedi.

— Yaa, dedi mümeyyiz.

Sesine her zamankinini aksine donuk bir hava vermeye çalıştı. Duydum ya...

— Çok şey doğrusu değil mi?

— Çok şey, dedi mümeyyiz.

Tatlıpınar'ın gözü Mualla Hanımın göğüslerine takılmıştı ya her zamankinin aksine, şakaklarında bir zonklama falan olmadı. O da müdür bey gibi, sesini ölçülü bir dikkat içinde kalıplamaya çalıştı.

— Hepimiz evlat büyütüyoruz Mualla Hanım, hepimiz evlat büyütüyoruz, diyerek yüzünde başarabildiği kadar "biz işimize bakalım" anlamı verecek çizgiler yaratmak istedi. Yerine döndü.

Mualla Hanım ağır ağır bir iki makbuz işledikten sonra, durup ensesini kaşımaya başlamıştı. Oralardan çekip çıkardığı bir iki tel saçı bir süre avucunda tuttu. Yere üfledi. İki makbuz daha işledi. Yine durdu. "Bugün hava amma da boğucu" diye düşündü. İçi içine sığmıyordu. Kalemi bıraktı. Çekmecesinden sabunluğunu, küçük el havlusunu alıp kalktı.

Sol uçtaki masanın yanından geçerken duralayarak, bir süre dosyalara eğilmiş duran adam başını kaldırsın diye bekledi. Her zamankinin aksine bir devinim olmayınca, yavaşça:

— Duydun mu Süleyman Bey? dedi.

Süleyman Bey, kalın bir dosyadan, eski yazı ile notlar alıyordu. Başını kaldırdı.

— Neyi? diye sordu. Dalgın ve uzaktı.

— Şeyi yahu..

— Yaa duydum, duydum, dedi Süleyman Bey.

— O çocuğun yapacağı şey mi bu?

Süleyman Bey "Sorma... sorma" diye yanıtladı bezgin. Birkaç saniye boş boş Mualla hamımın yüzüne baktı. Sonra hiç konuşmamışlar gibi dalgın ve uzak, kâğıtlarına eğildi.

Daktilo Şerafettin'in küçük masası dosya dolabıyla Süleyman beyin masasının ortasına sıkıştırılmıştı. Sandalyesinin üzerinde biraz dikilince olanı biteni görür, şöyle rahat bir oturuş durumunda ise, kimsenin gözüne gözükmezdi. Hem yazıyor, hem Mualla Hanımı izliyordu. Tıkırtıyı kesip kulaklarını açmıştı ama anlamanın mümkünü yoktu. Kadın uzaklaşır uzaklaşmaz, makinesinin üzerine abandı.

— Ne var abi, ne olmuş?

Süleyman Bey, her zamankinin aksine gözlüklerini hemen geriye çevirmedi. Gerçeğin konuşularak kafasında daha somut bir yer almasından üzüntü duyuyordu. Açıkçası üzülmüştü. Ama evde karısından, kızından bile gizlemişti duygularını. Bir değişiklik olmadığını göstermek için –sıkıntılı zamanlarında genelikle yaptığı gibi– erkenden yatağa bile girmemiş, bir defa da son haberleri dinledikten sonra yatmıştı.

Şerafettin sorusunu yineleyince döndü.

— Şey'miş yahu, dedi. Duymadın mı sen?

— Haa. O mesele dedi daktilo; duydum duydum abi. Bi koyacak yer bulamadım.

— Yaa dedi Süleyman Bey, böyle işte.

Ama söyler söylemez de "böyle işte"yi gereksiz bulmuştu. "Gereksiz olan fazladır" dedi içinden. "Böyle zamanlarda herkesle konuşulmaz. Durup dururken şey bile ederler adamı."

Ne var ki bu gibi uyarılara karşın için için duygularından kurtulamıyor, oğlanın çocukluk hâli gözlerinin önüne geliyordu. Akşamdan beri ne yapsa, "Erkek çocuğum olmadığından mı nedir bayağı severdim keratayı.." biçiminde dünşüncelerin baskısından kurtulamıyordu.

Mümeyyiz Tatlıpınar'ın masasının önünde dineldiğini neden sonra gördüğü zaman, önündeki kâğıda "tahrirat"la ilgili geleneksel satırları değil de, düşüncelerini geçirivermiş gibi, gözlüklerini korkuyla nereye çevireceğini bilemedi Süleyman Bey. Tatlıpınar'ın, yıpranmış ellerine okşar gibi dokundu.

— Çok yaşa, aklımı aldın, dedi.

— Dalmıştın.

— Dalmışım ya.

— Ben de dalıp dalıp gidiyorum, dedi Tatlıpınar. Duydun değil mi?

Başıyla "evet" işareti yaptı Süleyman Bey, ama yetinmedi.

— Duymaz mıyım, akşamdan beri şey haldeyim birader.

— Ben de, ben de dedi Tatlıpınar. Akşam kahvede ne oldum bilemezsin. Yirmi dört yıllık arkadaşımız.

— Öyle, dedi Süleyman Bey. Kahvede mi duydu?

— Sorma sorma. Haberlerden sonra arananlar arasında oğlanın adı okunur okunmaz yığıldı kaldı birader.

Yüzünü ekşi erik yemiş gibi buruşturarak:

— Vah Esat vah, dedi Süleyman Bey.

Daktilo Şerafettin kulak kesilmişti ama mümkünü yok duyamıyordu. Arada esat sözcüğünü fark edince, Esat Eğilmez'in masasına baktı. Boştu.

— Neden sonra bir fayton çağırıp mahalleye çıkardım ama ben de bittim, dedi mümeyyiz.

Süleyman Bey "oğlana da acıyorum.." diyecekti; düşünce tam dilinin ucunda somutlanırken yakalamayı başardı.

— Bi yerine inmese bâri, dedi buruk buruk.

— Ben de ondan korkuyorum ya dedi, mümeyyiz.

Gözü daktilo Şerafettin'in meraklı durumuna takılınca sustu. Kaşlarını çattı. Yüzüne, müdür bey gibi, "biz kendi işimize bakalım" çizgileri yerleştirsin istedi.



Dayı-Kız

— Selim'e gebeyken görmedim böyle bulantıları... İki lokma alsam, böğrüme bıçaklar saplanıyor. Çıkarmasam çatlayacağım. Çıkarınca da içim tersine dönecek sanki. Alnımın çatısında bir ağrı, bir sancı... Alnıma da n'oluyor bilmem ki...

Adam sesini çıkarmadan dinliyordu. Ağrı ağır kucağındaki kitabı sedire kaydırdı.

— Al Selim'i bikaç gün gel bana, dedi... Belki değişirsin.. Haa. Eskisi gibi kolları sıvar sana piroli yaparım bişeyin kalmaz. Şöyle bol peynirli, bol dereotlu. Akıtır gider içindeki zehiri..

— Söyleme dayıcığım, dedi kadın. Daha lâfıyla içim sallanmaya başlıyor. Miğdeden değil bu anlamıyor musun?

Adam gözlerini karşı duvarda gezdirdi.

— Hayriye de böyleydi dedi sönük sönük. Ne olsa miğdesine vurdu. Beni dinle, sen al Selim'i gel buraya. Dayı kız bikaç gün baş başa verelim; bişeyin kalmaz.

— Gelirsem dönmem, dedi kadın. Kaç gündür ben de düşündüm ama gelirsem dönemem. Bi cigara versene bana..

— Yoo, cigara vermem dedi adam. Sağ elini sıkıntıyla kitabın cildinde gezdirdi. Dönmesin... Dönmesin ama dedi içinden..

— Bak, dedi sinirlerin iyice bozulmuş senin.

— Ben de onu söylüyorum ya.. Dayanamıyorum. O hiçbir şey yokmuş gibi davranışına dayanamıyorum. Selim'le şakalaşırken gözümün önüne onların çocukları geliyor. Kurumuş dudakları, çelimsiz elleriyle.. Ben durduk yerde ağlamalar duyar oldum, efendi çatalında mezesi, tadını çıkara çıkara karşımda rakısını yudumluyor. Dayanamıyorum, başlıyor böğrüme bıçaklar saplanmaya.. Kaç gündür böyle bu..

— Yapma yapma, yemedikçe sinirlerin zayıflar, dedi adam.

Duymadı, kendi kendine konuşur gibi söylendi.

— Onların kadınları benim kadar çaresizlik içinde midirler acaba? Benim duyduğum acıyı duyarlar mı?

— Yapma, diye yineledi adam, Selim'i düşün..

— Selim bile karşılamıyor ki bu acıyı. Tuhaf, insanda, insan oluşundan uzaklaşma duyguları yaratan bir şey bu.. Onların omuzlarına binenlerle ortak mıyım ki ben? Öyle geliyor, anlıyor musun? Artık öyle gelmeye başladı. Anlatmasa bari... Güçlenmek için midir nedir, her akşam içiyor ve anlatıyor.. Olayların içinde gibiyim artık. Görüyorum. Sıkıştırılmış insanlar karşıma kadınlarını ve çocuklarını dizerek "ambarcının karısına bakın" diye beni gösteriyorlar sanki. "Yuh" çekiyorlar yüzüme karşı. Ben de genel müdürün tayfası arasındayım. Ben de haftalık kesiyorum. İşten adam atıyorum. Üzüntüyü değiştiren bir şeyler bulup çıkarmaya çalışırken dayının alnındaki kırışıklıklar üst üste bindiler. Asıl düşündüklerini saklamaya çalışan gözlerle baktı yeğenine:

— Yok yok, dedi, senin ne sorumun var bu işte?

— Benim ne sorumum mu var?

Şaşırmıştı. Dayısına yabancıymış gibi baktı. Onda yaşadığını çok iyi bildiği bir şeyleri arıyor gibiydi. Aradığı şeyleri gerçekten bulmazsa fırlayıp odadan çıkacak gibiydi.

— Adamın koynuna giriyorum dayı dedi. Adamın koynuna

giriyorum. Karşımda kafayı bulunca, karışıklık biter bitmez eline geçecek paraların düşlerini kurmaya başlıyorum. Sulu. Fabrika onun olacakmış gibi görmemiş..

Göğsü coşkuyla inip inip kalkıyordu. Farkında olmadan parmaklarını çatırdatırken birdenbire durdu.

— Ne olur ver bi cigara, dedi.

— Bak bunu isteme, diye elinin tersiyle havayı itti adam. Berbat olursun. Sana bi limonlu çay yapayım ha..

Ayağa kalkmış yalvaran gözlerle yeğenine bakıyordu.

İstemem diyecekti. Yaşlı adamın gözlerine dayanamadı.

Yalnız kalınca bu yaşta adamı da üzüyorum diye düşündü. Ne yapsın istiyorsun, ne söylesin? Alışık gözlerle odanın ötesinde berisinde gezindi. Derin derin büklüm yerleri beliren perdelerin arkasında başını cama dayayıp dayısını beklediği günleri yaşadı bir an. Umutsuzluklar, acılar, yitirişler ortasında direnci öğrendiği o zamanlar, hep bir bekleyişin gizli umutlarını taşıdıkları için mi güzeldiler? Yoksa, şimdi etkileri unutulduktan sonra mı öyle görünüyorlardı? Ne isterdim ki diye söylendi.. Bir ev, bir çocuk, bir erkek... Her genç kızın göğüslerinin bilincine vardıktan sonra istediği şeyler değil miydi bunlar? Al sana erkek diye düşündü. Bıyıklarıyla birlikte tabaklara saldıran bir ağız açıldı önünde. Dudakları gerildi, kendi içlerinde geri çekilir gibi oldular.

Her akşamüstü koşup gittiği, duyarlığı ellerinde titreşen o delikanlı nasıl saklamıştı ki bu çıkarcı adamı içinde? Nasıl saklamış ve büyütmüştü? Parkın en kalabalık kesimlerinde oturdukları kanapelerde gözlerine bakmaktan çekinen, tıpkı kendisi gibi, damarlarındaki istek nabızlarının bilincine vardığı halde, bunları bir ev, bir kadın, bir çocuk simgesine bağlayan o delikanlı, bu gözü şimdi yalnız çıkar dolaplarının ışıklarıyla kamaşan, yalnız kasa ve muhasebe hesaplarına tutkun adama nasıl dönüşmüştü?

Kafasındaki sisler dumanlar arasında yakalamaya çalıştığı resimlerden üçünü dördünü çekip masanın üzerine koymayı ne kadar istiyordu şu anda... Gözlerine, dudaklarına ayrı ayrı –büyü-

teçle bile– bakarak, bir adamın yaşamındaki evreleri somutlamak istiyordu. İlk belirtiler ambar memurluğuna getirildiğinde mi göze batar biçimler almıştı? Sevinci aşan olumsuz bir şeyler yok muydu o akşam eve dönüşünde.. O akşam kahve isterken sözcüklerine başka uyumlar gelmemiş miydi? Her şeyinde, ertesi gün eski arkadaşlarıyla karşılaşınca bakışlarındaki eski sıcaklığı yitirmeye hazırlanan yeni bir adamdan haber veren, tatsız birşeylerin oluştuğu görülmüyor muydu?

Belli etmedim mi? Belli etmedim mi? Sözcük sözcük açıklamadım belki.. ne bileyim sertleşmedim, kavga çıkarmadım belki ama anlattığımı sanıyordum. Daha o akşam, çıkarıldığı merdivenin yukarısında bildiğimiz kapılardan biriyle karşılaşmayacağını, kendisini o kapıdan içeri aldıkları zaman, bir daha aşağı inme korkusuyla değişeceğini anlattığımı sanıyordum. "N'apalım inmezsek yuvarlanırız..." Yanıtlama mıydı bu? Kurulmamış kişiliğinin daha bir varsayımın ışıklarıyla sarhoşlaması, çıldırması değil miydi?

Kadınlığımın da daha sonra, duyma yeteneğini yitirmeyen ellere çok şeyler söylediğini sanıyorum. Ama duyarlık mı kalmıştı ki ellerinde.. Eski delikanlının kendi türkülerini çağıran özgür elleri gitmiş, genel müdürlerin, patronların karşılarında bükülüp kırıldıkça sesi kısılan, parmak uçlarında titreşen duyarlılıkların nasır bağladığı değişik eller gelmişti.. Gelen malı kayda alır, çıkan malı kayıttan düşer gibi sizden de, kendisinden de uzak oluşlarının yanı sıra egemen suratlar görünüşünde arsız ve küstahtılar.. Bana da makinelerin arasındaki insan yüzleri, kolları, bacakları gibi bir işletme aracı gözüyle mi bakmaya başlamıştı ne...

"Ne yani ömrümü işçi tulumuyla mı geçirecektim.. Salih Beyden sonra Hikmet Bey.. Hikmet Beyden sonra Murat.. Murat'tan sonra.."

Çıkar dolabı nasıl dönmüşse dönmüş, dişlileri arasına alarak "ben" demesini öğretmişti ona da... Yalnız, işçilik zamanlarındaki elleri olsaydı değişen. Yürüyüşü, bakışları giyinişi.. Her şey sonradan görmeliğin eğretiliği içinde ama büyük bir hızla yakasından

tutarak buraya kadar getirdi onu. Konuşurken "biz" diye konuşan, üzülürken "biz" diye üzülüp sevinen delikanlı, sisli güz akşamlarındaki karşı yamaçlar gibi silinip gitmişti.

Neyi neresinden tutacaktım.. Şuncacık Selim'i bile tutabiliyor muydum? Analar kendi Selimlerini tutabiliyorlar mı ki. Radyosunun, sinemasının, reklam programlarının, resimli romanların, vitrindeki giysinin, eczanedeki oyuncağın yarattığı özentiden uzak kalmaları için, doğurup büyüttüklerini tutabiliyorlar mı ki analar, bıyıklarıyla birlikte tabaklara saldıran ağızların solumalarına sinen gergedanlıkları değiştirebilsinler.

Salih Beyden sonra Hikmet Bey...

Hikmet Beyden sonra Murat...

Murat'tan sonra O...

Ben neydim ki bu zirveye doğru tırmanan güçlerin karşısında?...

Dayı marsık gibi kararmıştı. Alnındaki derin kırışıklar yine üst üste binmiş, sakalı kesilmiş bir Rembrant ihtiyarı görünüşünde, odanın loşluğunda büyüyerek yeğeninin yansıttığı acıları tamamlıyor gibiydi.

— Yok bi şey, dedi, yavaşça.. Az önce yeğeninin yaptığı gibi parmaklarını kütürdetmeye çalıştı. Kendini biliyorsun ya sen... Bırakmamışsın ya. Çok şey demeksin. Benim de yakamı bıraktığımı gördün mü hiç? Bu yaşımda.. Gün oluyor elektrik yakmak istemiyor canım. Gün oluyor, zorla çeke çeke sokağa çıkarıyorum kendimi. Ama hiç bırakmıyorum.

— Dayı sen gücünü yalnızlığından alırsın, dedi kadın. Yalnız kaldıkça bilenirsin. Ben Selim'le siliniyorum. Yalnız değilim ben.

— Benim de Naciyem yok muydu ya, diye gülümsemeye çalıştı adam. Silindim mi... Haa.. '46 tutuklamalarında da kaç yaşındaydın ki sen? Bilemedin 10 yaşındaydın. Hiçbir şeyi karşı karşıya getirmedim ki seninle. Her şeyi olağan hale getirmeye çalıştım. Parasızlığı, yorgunluğu, sendikayı, tutuklanmayı...

— Beni de, dedi kadın.

— Başta seni.. Senin çocuk dünyanı. Benim belalı dünyamı,

içtiğin su, okumaya çalıştığın kitap gibi olağan karşılaman için ne bir şey büyüttüm gözünde, ne bir şey sakladım. Zaten huyum böyle benim. Saklayamam.

Neredeyse "sen erkeksin ama.." diyecekti. Gülünçse de, acıysa da, utanç vericiyse de..

— Az kalsın sen erkeksin diyecektim, diye gülmeye vurdu.

— Hadi güldürme beni, dedi adam. Rahatladın mı biraz?

— Bilmem, boşaldım galiba.

— Bi çay daha ister misin? Haa.

— Verirsen bi cigara isterim, dedi kadın.

Cigarayı almak için uzandığında, büyük bir özlemin susuzluğundan kurtulmak ister gibi ellerini tuttu dayısının, bir süre bırakmadı.

Gerçekten değişmiş, rahatlamış gibiydi. İstemi dışında pencerelere, büklümlerinde sanki genç kızlık anılarının solmuşluğu yer eden perdelere baktı. Yün ceketini çıkarıp sandalyeye giydirdi. Canı oturmak istemiyordu. Gözlerinde kendine kavuşmanın rahatlığı,

— Natık Usta emekli oldu mu? diye sordu.

— Yoo, dedi adam. Niye sordun?

— Eczacıbaşı'nda mı haa?

Sesini dayısınınkine benzetmeye çalışırken hiç güçlük çekmemişti.

Bu kez yeğeninin fabrikaya dönmek istediğini anladı adam. İyice anladı. Sevinsin mi, üzülsün mü kestiremedi.

— Ya.. Eczacıbaşı'nda, dedi...



Beyaz Yakalılar

Boynunu gömlek yakasının sınırladığı çemberden kurtarma çabasıyla yukarıya kaldırmaya uğraşırken çenesi havada acayip çizgiler çiziyor ya, farkında bile değil. Bir süredir böyle tutarsız hareketler yapıyor. Gözleri masanın üzerindeki küçük boyutlu gazetede. Bir alıyor gazeteyi, bir bırakıyor.

Yorgunum. Kaç gündür. Yüzyıl ihtiyarlamış gibiyim. İlk gördüğüm Niyazi'den itibaren çeşitli Niyazi'lere kafamda somutluk kazandırmaya çalışıyorum. Yolda, evde, burada... Yoksa yıkılacağım. Korkunun küf kokusu damarlarıma boşalacak. İçimden vuracak beni. Hatice'ye anlattım, ağlamaya başladı. O bile.

Gözlerinin öfkeden yuvarlarından uğrayacak sınıra geldiğinin de farkında değil. Sıkıntı, öfke, kin bir araya gelip yüzüne basınç yapmışlar. Söyleniyor. Kulak versem duyacağım. Oysa, bir ayna tutup durumunu kendisine göstermek istiyorum.

Güleç yüzü nasıl bütün gerçek çizgisiyle yansıyor kafama. Zaten kızdığı zaman yüzü gerilmez ki Niyazi'nin. Değişse değişse sesi değişir. Karşısında büyük kalabalıklar varmış gibi coşkuyla konuş-

maya başlar. Bütün vücudu ile konuşuyor sanırsınız.

O küçük boyutlu gazeteyi buruşturarak masasının üzerine attı ama kurtuluş gibi görünmüyor. Ellerinden belli. Ellerinin ne yapacağını bilemediğini, buradan fark ediyorum. Masaya vuruyor.

— Neriman Hanım.

Başımı kaldırınca göz göze geliyoruz. Gerilen kasları yüzüne berbat bir görünüm vermiş. Neden bugün iflas eden bir tüccarın intiharından önceki son dakikalarını yaşar gibi karmakarışık bu adam?

— Bakın Neriman Hanım düpedüz aşşağılık duygusu değil mi bunların yaptıkları?

"Ş" harflerinin üzerine "eşşeoğlueşşek" diyormuş gibi basmakla kurtulacaksa iyi.

Bana kendimle yaşam arasında en güzel bağlantıları kurabilme gücünü kazandıran adamın şimdi içindeki özgürlüğün payandalarından başka bir şey kalmadı elinde.. Kendimi onun bu durumuna alıştırmak zoruma gidiyor. Çeşitli Niyazi'ler arasında böyle karanlıklara itilmiş bir Niyazi'yi kafamda bulmaya çalışarak yalnızlığına ortak olmak istiyorum.

Artık ağzından çıkanı kulağı işitmez oldu. Dışarıdan bir duyan olsa bana bağırdığını sanacak.

— İşçi değil bunlar. Bunlar okul kaçakları.

— Ulan senin işçiliğin kadar üniversitede dirsek çürüttüm ben be!

— Amerikasında Avrupasında ömür tükettim.

— Yıllarca zencilerden bile kötü yaşadım.

Kızınca, küçük patronun arkasından da böyle konuşur. Koltuğunda duramaz, odayı arşınlamaya başlar. Tutkularının sınırladığı bir yerlere kapanmış gibi.

İçim sızlıyor. Acaba karanlığı içinde birkaç adım atabilecek yeri var mı Niyazi'nin. Böyle durumlarda yalnız kafasındaki özgürlük yeter mi insana? Bir kalkıp dolaşmak istemez mi? Onca yıl dünyanın yüzeyine geniş adımlarla basan insan... İçim sızlıyor.

Az önce buruşturup fırlattığı gazeteyi yeniden aldı eline. Bir göz attı. Bu kez düzenle sümeninin üzerine koydu. Verdiği kararı yüzünden okumak mümkün değil. Telefonu açıyor:

— Personel müdürüne söyleyin Tablet ustası Fikri ile bilikte bana çıksın.

Bir gün çıkıp gelince geçirdiği zor zamanları yakasından toz silker gibi atacak güçte olduğunu biliyorum. Ama yine benim bildiğim Niyazi mi olacak o zaman. Ya farkında olmadan bir şeyler yiterse kişiliğinden. Topluma karşı eski sevecenliği sökülüp gider de..

Gelenlere, ayrım yapmadan belirli bir saygıyla yer gösterirken, yine boynunu gömlek yakasının sınırladığı çenberden kurtarmaya uğraştı. Farkında olmadan çenesi havada bir iki daire çizdi.

Tablet ustasının, genel müdürün bu haline gözleri takılınca, dudaklarına yerleşmek isteyen gülümsemeyi ısırmaya çalıştığını gördüm. Ona, sabahtan beri geçirdiği sıkıntıları biliyormuş gibi acıyarak bakıyor. Uzatılan gazeteyi aldı. Özenle bakarken, gözlerinin onurla ışıldadığını onlar da gördüler. Genel müdür renk vermemeye çalıştı.

— Siz mi çıkarıyorsunuz bunu?

— Sendikamız çıkarıyor, dedi tablet ustası.

Sendika sözcüğüne kattığı ağırlığın tadını duya duya oturduğu yerde çoğalıyor gibiydi. Bu ağırlık, birdenbire, genel müdürün hâlâ havada bölük pörçük daireler çizen çenesine bir dokundu; büsbütün nerede duracağını bilemez duruma soktu sandım.

— O yazıyı sen mi yazdın? Grev mi var?

Bırakmazlardı... Soranlar sorduklarıyla güçlendikçe, Niyazi düşüncesiyle birtakım düşler arasında kaç kez geldi gitti kimbilir. Bir başına. Kaç kez benim giysilerimi giyen, benim yüzüme benzeyen, gözlerimle bakma ustalığı gösteren çok sıcak düş dalgalarına kapılma çizgisine yaklaştı, ama yuvarlanmaktan korudu kendini. Soranlar sorduklarından koparak güçlerinden yitirmeye başladılar.

Fikri Usta, genel müdüre kartal kanatları gibi uçmaya hazır

harflerle donatılmış o küçük boyutlu gazeteyi gösterirken, eski bir Anadolu türküsü mırıldanır gibi.

— Grev var, dedi.

Ne çok dudak kıpırdadı dudaklarında. Ne çok el, elleriyle birlikte gazetedeki uçmaya hazır kartal kanatlarını gösterdi sevinçle. Ne çok ses bir araya geldi de o eski Anadolu türküsünü mırıldana mırıldana yüzyıllar boyunca kendisini koruyan bir halk oluverdi birden.

Ama genel müdür onca kişi ortasında bile kendine özgü hareketlerle durumu kurtarmaya çalıştı bir süre. Sonra birdenbire çevik bir hamle yaparak Fikri Ustayı koltuğunun yanı başına çekip aldığını gördüm. Yağmur gibi, sözcüklerle tepesine boşalıyor, kasasını kapatan bir orta zaman tacirinin fırıl fırıl bakışlarına benzeyen gözleriyle karşısındakini kazanmaya çalışıyordu. Kulak versem duyamazdım.

Neden sonra Fikri Usta, dar ve alçak bir kafesten kurtulmuş gibi ayağa fırladı.

— Sen o çek defterini orana sok, dedi hırsla.

Bir saniye bile duraklamadan kafamdaki Niyazi'lerden birine elini uzattı; ikisi birden yana yana onurlu bir gülüşle odadan çıktılar.

Tanığın Biri



Giderken

Pencerenin hemen ötesi deniz. Eski renklerle yeni sevinçler uyandırıyor insanda. Buğular yükseldikçe denizle gök arasında puslu bir rahatsızlık olmaktan çıkarak, görünümün eksiğini tamamlıyor. Biraz doğrulabilse, gözlerine yansıyacak bu güzellik; hiç sezdirilmeden kalçasına yeni bir morfin yapılmış gibi damla damla sevinçler akacak kalan sağlıklı köşelerine.

Kıpırdayamıyor ama. Odanın bozguna uğramışlık kokan havasını değiştirmek için hiçbir ayrım yapmadan onun da penceresinden içeri doluşuveren renklerle yetinmek, onları elleriyle okşamak istiyor. Dudakları ile yalamak istiyor bütün renkleri. Serin serin. O hanidir bozulmuş balık kokularının yüzdüğü ağız boşluğuna renkleri avuç dolusu kendi elleriyle boşaltabilse bir...

— Kendi elleriyle mi?

Günlerdir peşini bırakmayan ses yine başlıyor sormaya... Vın, vın... Sonra öteki sesler dalgalanıyorlar artık biraz önceki odaya benzemeyen bir evrende:

— Kendi elleriyle mi?

— Kendi elleriyle mi?

Gördüklerini dağıtmak için gücü yettiğince önündeki havayı iter gibi bir şeyler yapmak istiyor. Ama sesler durmadan çoğalıyor kulaklarında. Biçimler durmadan çoğalıyor gözlerinin önünde. Kadınlarla çocukların belleğinde kalan resimlerinden sıyırabilse kendini... Ama kurtulamıyor onlardan.

— Kendi elleriyle mi?

Çoğalan sesler, çoğalan biçimlerle bir arkadaş sofrasındaymış gibi görülmedik uyumlar kuruyor karşısında. En çok da bu uyum aşağıdan –makadinden– duyduğu bıçak yaralamasına benzeyen acılar yaratıyor bilincinde. Eski öfkesinden elinde ne kalmışsa toplayıp, tabancasını çekerek bu uyumun üzerine yürümek ya da tabutluğa tıkmak onu. Kapısı önünde, pirzola, döner, patlıcan kızartmaları yemek... Sonra gecenin en ıssız bir zamanında alıp karşısına...

Ama hiçbir olanağın somutlayamayacağı bir güç karşısında iki eli iki yanında kalarak, bir yenilgiden daha fazla sıkıntılar ortasında, tek başına buluyor kendini. Ayrı ayrı zehirler taşıyan yüzlerce binlerce toplu iğnenin bilincine battığını duya duya yaşadığı zamanlardan kurtulmak istiyor. Zamandan boşalmayı başarabilse onlardan kurtulma umudunun da gerçekleşebileceğini sandığı için, doğduğu günden başlayan ama nihayet yedi yaşlarına kadar uzayan bir çizgide durdurmak, sınırlamak istiyor her şeyi. Bir yandan da kendini tutamıyor...

— Parçalanıyorum. Parçalıyorlar beni.

Oysa mırıldanmayı bile bir çeşit itiraf saydığından, bağırmadığını düşünmeye çalışıyor. Düşünmediğini bile saymaya çalışacak mümkün olsa. Ama duymuş bile karısı. Yüzüne doğru eğiliyor:

— İğne vurulmasını mı istiyorsun...

Bakıyor öyle. Donuk, karanlık; yanağının kenarından yol yol aşağıya akacak gibi biriken terleri siliyor eski erkeğinin.

— Çağırayım mı hastabakıcıyı.

Yine karşılık alamayınca dudakları titriyor kadının. Korkuyla biraz daha yükseliyor sesi.

— Söylesene...

Sözcüğün her hecesi, her harfi önce dağılıyor kırlangıçlar gibi boşluğuna, sonra yeniden hep birlikte bir tarlaya iner gibi aynı kırlangıçlar toplanıyorlar boşluğunda:

— Söylesene ulan.

Karşısındaki yirmi yaşın ürkmüş gözlerini görmüyor bile öfkeden. Kendisini meydana getiren her hücrede ayrı ayrı titreşen ışıkların arkasında tutunmaya çalışan duygularla birlikte birikecek yaşların ortaya boşanıvermemesi için yirmi yaşın gösterdiği çaba umurunda bile değil.

Sinekkaydı traş görmüş yüzüyle yirmi yaşın billur gözlerine abanmaktan utanç bile duymadan haykırıyor.

— Söylesene ulan. Ahmet'i nereden tanıyorsun?..

Ahmet sözcüğü ile birlikte geğiriyor keyifle. Sonsuz bir gereksinmeyi vücudunun bütün damarlarında duyan yirmi yaşın karşısında acayip et kokuları yayılıyor havaya.

Koltuğa bırakıyor gövdesini. Kıyamete kadar ayrılmayacağını sandığı koltuğa oturur oturmaz bir kez daha geğiriyor. Daha derin ve daha uzun.

Artık bir şey sormayacakmış gibi duruyor bir süre. Sonra yıldızlarından, palaskasından, çizmelerinden, masasındaki evraktan, aldığı diplomadan, komiser muavinliğine, komiserliğe, başkomiserliğe yükseliş emirlerinin tarih ve numaralarından, müdürlerinin önünde iki büklüm duruşlarından, tabancasından itibaren büyüyen bir sesle haykırıyor yirmi yaşın, ayakta durmak için dayanacak avuntu arayan kimliğine karşı:

— Çık dışarı...

Bu kez korkunç bağırdığı için, tam sandalyeye dayanmış uyku dalgalarından birinin üzerine çıkmaya çalışırken sıçrıyor karısı.

Korku içinde, geceler boyunca bölüne bölüne harap olmuş sinirleriyle kendisine sahip çıkmak için tutunacak dalga ararken, haykırı iliklerini titretiyor.

Şaşkınlıkla kızgınlığın o anda, acımayla bile bütün ilişkilerini koparmış, daha önce birlikte geçen zamanları hiç durumuna düşürdüğü o anda, bir uyurgezer gibi fırlayıp dışarıya çıkıyor kadın.

Morfinin etki süresinde organlarındaki kopuşmayı duymamak, kupkuru bir dal üzerinde doğanın tanıdığı ender bir fırsatla başveren bir tomurcuk sevinci getirse... Çok yüksek ateşin etki alanından çıkan bir insanın nekahet havası gelse... Dudakları, dudak tadına gözleri gözlerine kavuşmanın yepyeni uyanışlarını duyacak. Doğanın her insanın önünde sıraladığı kapılardan birini kendi elleriyle açacak o zaman.

Ama organlarındaki savaşın acısını duymasa bile sürüp gittiğini bildiği için yine yapış yapış bir çöküntü var üzerinde. Hiçbir kurtuluş umudunu taşımadığını derinden derine bilmenin yarattığı o dayanılmaz düşüş, bir an O geldiği zaman bırakıyor yakasını. Bir anda ellerine güçlenme gibi bir şeyler akıyor damar damar. Ağız boşluğunda yüzen kokmuş balıkların ağırlaştırdığı, duvarında "eşiklere mahsustur" yazılan bırakılmış bir arsa durumundan çıkıp, çocukluğunun Göksu çayırlarına benziyor. O geldiği zaman.

Birdenbire başlayan aşklar gibi sevinçleri, güzel kokuları, renkleri, gelecekleri bile duyarak yaşamında hiç karşılaşmadığı bir saydamlık iniyor odasına.

— Geldin mi kızım.

Avuçlarında ağaç tazeliğinde meyvelerin hoşluğu. "Benim" diyebilmenin mutluluk çiçekleri.

— Geldin mi kızım.

Yaşadığını anlatan, var olduğunu, ölmeyeceğini anlatan duygular eriyor başucunda. Günlerdir ağırlığı altında ezildiği bir yaşamın pençelerinden sıyrılarak şaşkınlığa doğru bir koşu gibi.

— Geldin mi kızım.

Her şeyleri unutarak ona kollarını açabilme hakkı. Sanki hiç yitmeyecek bir zamanı duyar gibi...

— Babamı görmek istiyorum. Niye göstermiyorsunuz babamı?

Sesi duyunca koridora fırlıyor hışımla. Nasıl gelmiş odasının önüne kadar. Kimin kızı bu! Hakkı var mı onun bir kızın babası olmaya! Hakkı var mı böyle bir baba için üzüntü çekmeye bu kızın!..

Sahte bir öfkeyle yürüyor koridordaki kızın üzerine. Haykırı biraz daha yükselsin, babasının kapatıldığı hücreye erişsin diye hesaplı bir terslikle yürüyor üzerine kızın. İşi bu.

Padişah kardeşlerinin boğulduğu karanlık ortaçağ koridorlarına benzer boşluklarda dalgalanıyor insan sesi, hücredeki adamın babalık duygularına kadar.

— Babamı görmek istiyorum. Babamı görmek...

Tam kızını duyacağı anda araya giren bu engelden kurtulmak, kendini toparlamak için gösterdiği çaba, sıcak su dökülmüş bir buz parçası gibi eriyor içinde. Varken dağılıyor kızının gerçeği. Onların araya girmesi yüzünden saatler boyunca kurduğu düşler gerçekleştiği anda yokmuş gibi oluyor.

Müdüriyet kapılarında babalarına göstermeden döndürdüğü '46'nın, '51'in çocukları kıpırdamadan bakıyorlar oysa. Öylece duruyorlar karşısında. Kimselerin yok edemeyeceği var olma haklarıyla; yargılamadan, neden diye bile sormadan öylece duruyorlar yalnız.

Yenilgiyi, yaşayan her köşesinde duyarak yeniden haykırıya başlıyor.

— Öldürün, diyorum beni. Öldürün artık beni.

Makat hücrelerindeki yüz binlerce kopuşma üzerinde bir süre için uyuşturma etkisi olan morfin, bütün bir yaşamın kopuşmaları karşısında yetersiz kalıyor. Bilincine sıçrayan kanserin yarattığı parçalanmaya el ele vererek ürküntüyle bakıyor '46'nın, '51'in çocukları.

Bir falaka gecesinin sesiyle haykırıyor durmadan çocukların hayallerine karşı.

— Öldürün beni. Öldürün diyorum beni.

— Onlar mı? diye yansıyor bir ses soyutlardan.

Gözel, aydınlık, sanki yok edilmemiş, sanki çocuğunun, kadınının kokusuyla sarsıldığı o çaresiz son saniyelerinde bile Marmara denizlerinin kucağına atlar gibi kaldırımlar üzerine düşerken, kendini itenlerin yerinde görmüş gibi mahçup olan, yeniden soruyor.

— Biz mi öldüreceğiz?

Hele bu sesi duyunca ellerinin hiç gücü kalmıyor yüzünü kapatmaya. Gücü kalmıyor gözlerinin son ışıklarını söndürmeye kendi elleriyle... Daha sık, daha derin, daha öfkeyle haykırma gücü olsaydı hiç değilse. Ölümü haykırmak, ölmek gibi mutluluk verirdi belki. Ama günlerdir peşini bırakmayan ses başlıyor vın, vın. Sonra öteki sesler dalgalanıyorlar hiç ulaşamayacağı bir evrende.

— Biz mi öldüreceğiz?

— Biz mi öldüreceğiz?



Gözlerin Önünde

Yarım saattir, koridorda gidip gelenler, cigara içenler, konuşanlar arasında bulabildiği bir duvar parçasına sırtını dayamış, kimi zaman artan düşünce hızına şaşarak önüne bakıyordu. Fabrikanın en güçlü araçları şakaklarının ortasına yerleştirilmiş gibi, mekanik bir gel-git'in çizdiği etki dünyasına her saniye biraz daha yuvarlandığını duyardı, önüne bakıyor ve bekliyordu.

Az sonra yılların biçim verdiği bir ses parçalanması içinde adı dalgalanacak, o da ötekiler gibi kalabalığın küçülten, aşağı gören bakışları altında yara yara geçmeye çabalayacaktı.

Sonrasını bilmiyordu. Kaç kez deneyden geçirildiği halde, sonrası kafasında sanki acayip bir bulutun arkasına gizlenmişti. Başta, parmakları ile, sağ kaşını okşayan genel müdürün, sonra öteki müdürlerin görüntüleri bu bulutun kurşuni dağınıklığı içinde beliriyordu.

Yeniden genel müdürlüğe alınmış gibi çekintiyle baktı onlara. "Bir cigara içsem.." diye düşündü. "Çağrılırsam söndürürüm."

Bu sırada içeriyi görmek için kapıda biriken kalabalık aralandı,

az önce çağrılan foto muhabirlerinin kızarmış yüzü göründü. Kalabalıktan sıyrılır sıyrılmaz durup paltosunu giymeye çalışırken, tam karşısına gelen biri yüzüne bakarak yere bir tükürük savurdu.

— Çek, hangi bankaya yazıldı arkadaş?

Foto muhabiri duymamış göründü. Gerçekten duymamış gibi değişmedi de.

— Çek hangi bankaya yazıldı diyorum.

Yürüdü gitti palto. Çevresini saran dört beş kişi gürültüyle güldüler.

"Kimi zaman bir nefes tütün nasıl kurtarıyor insanı..."

Sonra yeniden mübaşir göründü kapıda. Yılların biçim verdiği sesi yeniden parçalandı:

— Hüseyin Yetmeeez, Hüseyin Yetmeeez...

Muhasebe bürosunun en yeni görevlisi. Üzerinde mıhlanmak istenen bakışlara aldırmadan, ilk işe başladığı gün odaya girer gibi sevinçle yardı geçti kalabalığı...

"Hüseyin'e bir maaştan fazla vermişler midir dersin?"

Durduğu yerde ayak değiştirdi. Paltosunun üzerinden elleriyle böbreklerini yoklayıp uğuşturmaya çalıştı bir süre. Sonra bir elini yumruk yapıp, sırtının duvara dayadığı parçasını ezmeye çalıştı.

"Kapıya kadar gidip biraz temiz hava alsam..."

Orada kar kokusunu duydukça, biraz önceki yalnızlığın bunguluğundan sıyrılır gibi oldu; güçlendiğini, yüreğini daraltan çemberden kurtulduğunu sandı.

"N'apalım... Birazdan bitecek bu sıkıntı. On beş gün sonra da hiçbir şey kalmayacak..."

Ağır ağır dönerken, kapıda Hüseyin Yetmez'le birlikte mübaşir göründü. Birdenbire ve kesin bir patlama oldu bu kez.

— Hayati Pınar.

Şaşırmış, kapıya doğru hızlanırken arkasından biri:

— Yeme kendini Hayati Abi, dedi yavaşça.

Duraklamadan kalabalığı yara yara kapıya varınca ötekiler

gibi durup paltosunu çıkardı; belki de ötekiler gibi girdi içeriye. Katip ona da ötekiler gibi gözlerini kırpıştıra kırpıştıra bakıp eliyle işaret etti:

— Şurada duracaksın.

Orada durdu; dururken kafasında mahkemeye saygısını belli etmek için yapacak bir şeyler aramak istedi. Ellerini, büyük devlet adamlarının maiyet'inden birinin ellerine benzetmeye çalışarak, önünde birleştirdi.

Sordular:

— Babanın adı?..

Söyledi.

— Doğum tarihi?..

Söyledi.

İş ve ev adresleri de yazıldıktan sonra:

— Olayı anlat, dedi yargıç.

Konuya girmeden önce, arkasından, sağından solundan üzerine çevrilmiş gözlerin hapsine düştüğünü duymanın ağırlığından kurtulmak amacı ile bir kez daha bilinçle kendi sesini işitmek istedi.

— Sayın yargıcım...

Durdu... Kendisini istediği duruma yakın bulmuştu. Artık aldırmıyordu. Nasılsa geçici bir sıkıntıydı bu. Yaşamı boyunca, en az sürede, en çok kazanacağı bir gününde gereken iç rahatlığına kavuştuğunu duyarak ferahladı.

Anlatmaya başladı...

Anlattıkça sağından solundan, arkasından kendisini çeviren gözler dile geldiler sanki. Salonu bu gözlerin kendilerine özgü haykırıları doldurdu:

— Yuuh... Satılmışa maşallah, patron olur inşallah... Yuuh. Satılmışa yuuuh..

Ama bu gözler, kimliğini suratına vurdukça, konuşmasına bir incelik, bir akıcılık geliyor; farkında olmadan, birbiri ardından benzetilerle süsleyerek ünlü avukatlara taş çıkartacak bir anlatım düzeyine ulaşıyordu.

— Genel müdürümüz bir yöneticiden beklenen olgunluğu gösterirken, görevini aşmış, bir devlet adamı çizgisine ulaşmıştı yargıcım. Ama işçinin önüne geçen adamlar, bir sendika temsilcisinde bulunması gereken asgari dürüstlüğü göstermiyorlardı. Kafalarının içinde biriken kimbilir hangi ihtirasların dürtüsü ile önce fabrika yönetimine, sonra devlet kuvvetlerine bile saldırırken sormadılar:

Anarşi değil mi bu?

Bir kendini beğenmişlik gelmişti üzerine. Rahatça çevresine bakınmaya, etkisini araştırmaya başladı. Ama işçilerin vekaletini alan avukatlardan birine takılınca duraladı. Az önceki sesini değiştirmeye çalıştı.

— Önde kadınlarla çocukların, ardında en vuruşkan işçilerin saf tuttuğu fabrika önünde üç bine yakın insan, daha önce irsaliye'si kesilen mamul malın kamyonlara yüklenmesini durdurdular.

Şimdi salondaki gözler, iki karış kar üzerinde, boğazın Anadolu yakasındaki tepelerden kopan rüzgârların ellerini bıçakladığı korkunç soğukta, evlerine günlerdir haftalık girmemiş kadınlarla çocukların direncini bir kez daha yaşayarak, yiğitçe bir duygulanmanın etkisiyle ağlamaklı oldular. Sonra yeniden dile geldiler.

— Ya ya şa şa işçi sınıfı çok yaşa.

— Ya ya şa şa anayasa çok yaşa...

sözleri, kendilerini tutamayıp boşanan bu gözlerden yükselerek tanığın kafasına vurmaya başladı. Malların kamyonlara yükletilmek istendiği günkü direnmeden daha etkiliydi bu gözlerin vuruşları.

Bakmadan duyuyor, duydukça neredeyse kendi kendisini yargılamanın pençesine düşecek gibi oluyordu. Yine de son bir toparlanışla hızlı hızlı konuşmaya başladı:

— Hükümet kuvvetlerine de saldırdılar yargıcım. Gözlerimle gördüm. Baştemsilcinin kız kardeşi ekip şefiyle dalaşırken, bir kafa vuruşu ile ağzını burnunu kanattı adamın. Gözlerimle gördüm.

Neticede malları yükleyemedik. Bir zabıt düzenleyerek keyfiyeti üst makamlara bildirdik. Sureti bendenizdedir.

Kendisini yeniden kazanmıştı. Bu rahatlık içinde yeni sorulara tane tane karşılık verirken, işlevinin tadını çıkarıyor gibi, yine üzerine bir kendini beğenmişlik geldi:

— Dilekçede adları yazılmış bulunan kişilerin hepsi, iş hürriyetini tahdit ve tehdit olayına katılmışlardır efendim. Ayrıca sehven adı geçmeyen Metin Sağuş da olayda bulunanlar arasındadır.

Dışarı çıkınca, daha önce koridorda foto muhabirini karşılayan işçiler bu tanığın yüzüne bile bakmadılar. Bir köşeye çekilip terini kurulamaya çalışırken, karşısına geçip yere tüküren bile olmadı.



Yargı Payı

Bana, akşamüstleri eve dönerken vapurun geride bıraktığı şehrin ışıklarını hatırlatıyor bu adam. Yüzüne bakarken, karanlık bir yerden kurtulmanın sevincini duyuyorum. Kimileri vardır, gördüğünüz anda, uzağa iterler sizi. Bu dünyada onların da yaşadığını, fırınlardan ekmek aldıklarını düşünerek rahatsız olursunuz... Bizim merdiven altının olumsuzluğunu yaşatırlar insanda. Acı bir karanlığın içinde toz kokan o daracık yerde sizi de saatler saati ayakta durmak zorunluluğu ile karşı karşıya bırakmışlar gibi, onlara rastlamakla, benzetilerden çok ağır bir ilişki kurulur merdivenaltı ile aranızda. Geçersiniz ama, öyle bir geçiştir bu... Aşarsınız ama, içinizde o acı karanlıktan bir şeyler kalır.

Bana, sevinç taşıyor gibi görünen havasını koruyan bu adama baktıkça bu dünyada böyle kişilerin de yaşadığını, vapurlara, trenlere bindiğini düşünerek mutlu olacakken, onun duruşma günleri bilekleri kelepçeler içinde kapıya kadar getirildiğini anımsayarak acı duyuyorum.

Daha kimliğini yazarken duydum bu acıyı.

İnsanın kişiliğini açıklayacak sorular sorulmuyor kimlik saptanırken ama özellikle sesin yapısı gerçeğe yakın belirtiler duyuruyor. Bir de konuşan adamın ya parmaklığın üzerinde, ya da ceket düğmelerine yakın bir yerlerde, birbirlerine kenetlenmiş parmaklarla dişleri sıkılmış bir çene görünüşünde kasılan ellerini görmek gerekiyor.

Avuçlarını zorlayabildikleri kadar açıp var güçleriyle tahtanın sanki boğazını sıkacakmış gibi, duranlar oluyor aralarında. Gırtlaklarına konuşmalarını engelleyen bir tıkanıklık sıkışmış gibi, yabanıl renklerle örülen sesleri hiç gereği yokken kesik kesik haykırı halinde çıkıyor.

Kimileri de tutarsız değintiler halinde uzatıyorlar ellerini parmaklığa. Farkında bile olmuyorlar tahtanın. Üzerinde dolandıkları da oluyor, uzun süre yaslanır gibi durdukları da. Böylelerinin sözcükler ağızlarında yuvar yuvar sanki. Aynı acelecilik yüzlerinin ötesine berisine yerleştiğinden şaşkınlığın resmini çiziyorlar.

Ellerini parmaklıktan uzak tutarak önlerinde kavuşturanlar arasında sanki buraya neden getirildiklerini bizden soracakmış gibi konuşanlar da çıkıyor. Ağır ağır nefes sesleriyle, ama hecelerin üzerine özenle basarak başka birine ait soruları lûtfen yanıtlıyorlarmış havası veriyorlar.

O karanlık bir yerden kurtulma sevincini duyuran adamın elleriyse, sesi gibi uzak ve bizlere kapalı bir evrende göründüler bana. Belki de koskoca salonda bir ben duydum bunu. Sesi gibi acı içindeydiler. Parmaklıkla kendisi arasında, birbirlerine yaklaşmadan boşlukta, haksız yere asıldıkları hemen asıldıktan sonra öğrenildiği için, bir toplumun üzerinde vicdan azabı kavramını somutlayan iki insan gibi sallanıyorlardı. Dayanamazdım bu görünüye. Yüzüne bakarak canlı olduğunu, böyle bir yanlışlığa sürüklenmediğini öğrenmek isterdim. O sevinç ışıkları bütün renkleriyle nasıl birleşirdi yüzünde. Yargıcın söylediklerini kağıda geçirmekle, o ışıkların arasında sıkışıp kalırdım.

Elleri yüzünün bıraktığı izlenimlerden ayrı bir yol tutardı

onunla. Ellerinin önsezisi vardı sanki. Sezinlediği her şeye yeni biçimler kazandırıyor, bizlere göstermek istiyordu.

Kimi durumlarda da bir bir ışıklarını söndüren bu ellerin karşısında erken inen bir kış gecesinin yalnızlığı sarardı beni; yaşadığı acılara ben sebep oluyormuşum gibi bir sorumluluk duygusuna kapılırdım. Yargıcın söylediklerini yazmakla, durumunu belirleyecek olan bir şeylere katılıyor sayardım kendimi. Bir süre onun gözlerindeki beni görecekmişim korkusu ile, yaşayacağım bütün gecelerin uykusunu yitirecekmişim duygusuna kapılırdım. Kendimle baş başa kalırkenki dengeli arınmışlıktan, ufak tefek beğenmezliklerin dışında kişiliğime razı oluştan koparılıyormuşum gibi, onun gözlerindeki beni düşünerek acı duyardım.

"Tutukluluk durumunun devamına..." sözcüklerini kağıda geçirerek, hakkında verilmiş olan kararı somutlayan, daktilosunda bu karara geçerlilik öğeleri kazandıran ellerimi nasıl görürdü kimbilir.

Yaptığım iş yönünden benimle makinem arasında pek bir ayrım olmadığını bilirdim aslında. Bunu kaç kez yineleyerek kendimi inandırmak isterdim. Duruşmayı izleyen gazetecilerle onların yazdıklarını okuyan binlerce kişinin sorumluluğundan ayrı bir durumum olmadığı halde yargılamaya katılıyormuşum duygusundan kopmadıkça, değişik dalgalanışlar sarardı içimi.

Kaç kez de kocama onlatmak istedim bu duyguyu. Başaramamaktan korkarak vazgeçtim. Kırkını geçtikten sonra, düşüncesi en alışık olduğu biçimlerin kesitinde sıkışmaya başlayan kocamın hiç kaygısını duymadığı bir sorun karşısında en yakın ihtimallerin çemberine sıkışarak el ve göz gibi ereklerle kadınlar arasındaki ilişkilerde değişik çağrışımlar yaratan organların meydana getireceği elektriklenmeleri hatırlayacağından korktum biraz da.

Bu da içimde ayrı bir sıkıntı yarattı. Eskiden kocamın işinden döndüğü akşamüstleri mezesini hazırlarken bana mutluluk gibi gelen ıslıkları, rahatsızlık vermeye başladı. Mutluluk gibi gelen duyguya açık olma hakkını kendime çok görmeye başladığım için,

kocamın da içine düştüğüm kaygı çemberine kendiliğinden gelmesini istedim. Bir sıkıntıyı benimle ortaklaşa taşımasını bekleyemezdim ama, her insanın zorunlu olduğu sorumluluk payından kendisine düşeni yüklenmesini ummayı hak sayıyordum. Bunu göremediğimden küskünlükler belirdi içimde.

Duruşmalar devam ettikçe, yargı salonuna yansıyan bir toplumun kokusuna dayanmak güçleşiyor, o kaygılı çemberin yeni uzantılar meydana getirerek, onların da yeni çemberler halinde bileklerime boğazıma, göğsüme çemberlendiklerini görüyordum sanki.

Kesin bir umutsuzluk, haklılık ya da haksızlık kavramlarının ötesinde bir çizgiye sürüklüyordu beni. Bu iki kavramın yaratılmasındaki nedenlerin çağlar boyunca uğradığı değişimlerle insanlığın getirildiği yer önemli oluyordu benim için. Savaş bile bu iki kavramın ışığında değerlendiriliyor, giderek bir anda yüz binlerce insanın yeni bombalarla (atom, hidrojen) bu iki kavramın yarattığı seçmelerin açmazında gökyüzlerindeki güzelim bulutların kirletilerek saçtığı ölümle yok edilebiliyorlardı.

Benim bileklerimi, boğazımı, göğsümü cendereye alan çemberlerin insanlığı kıskıvrak bağladığını düşünerek, haklılık ve haksızlık kavramlarına başkaldırmak istiyordum. Bunların üzerinde, yeni bulgulara varılsın istiyordum.

Sonra sonra hep bu umutla, çemberlerimin üstesinden gelmek zor bile olsa mümkün göründü bana. Bu umutla yargı payıma razı oldum; bir araç gibi makineyi tamamlayan kendi halinde bir kadında bu silkinişi yaratan, insanın gözlerindeki sevinç ışıklarının kaynaklarını öğrendiğimi sandım.



Rapor

Arkadaşlara baktım. Kızıl Deniz'de hangi kıyıya yanaşacağını yalnız kaptanın bildiği ufak bir gemiye bindirilmişler gibi terli bir merakın içindeydiler. Düşünceleri, şakaklara doğru sanki bir sıvı halinde indiren sıcak, yazıhaneyi dolduranların getirdiği ter ve cigara kokusu ile ağırlaştıkça büsbütün sıkılmaya başladım. Onların kimisi, belli belirsiz noktalara taktığı gözlerinin ardında düşünür gibi yapıyor, kimi caddeye yan dönüp karşı kaldırımdaki kaptıkaçtının altına giren şoförün zaman zaman köprü kurar gibi gerginleşen bacaklarına bakıyordu.

İsteksiz adımlarla kendini çarşı yoluna sürükleyen bir köpek durup kaptıkaçtının gölgesine sığındı.

Yedi kişiyiz. Rasim Bey, yazı masasına alışık olduğumuz vuruşlarını yapıyor. Ona en yakın ben oturuyorum. Doğrusu ya, bu gecikme içimdeki kuşkulu yanı yeniden canlandırmışa benziyor; bunca yıl sonra kavuştuğum başıma buyruk yaşama ters düşecek gibi gelen işlere girdiğime pişmanlık duymaya başlıyorum.

Rasim Bey, daktilosunun başında uyur gözleri ve bir daktilo şeridi kadar eskimiş çehresiyle duran katibine sesleniyor:

— Hasan, çıkıp bir baksana...

Düğmesi çevrilmiş bir araç gibi kalkarak kendisini dışarıya çıkaran bu adamın bunca yıl hizmeti var yazıhaneye. Gitmesiyle dönmesi bir oluyor.

— Gelen giden yok beyim.

Bekliyoruz. Kınık'lı arkadaş, elini cebine atacakken vazgeçip burnuna götürdü, ben de başımı caddeden yana çevirdim. Kaptıkaçtının gölgesine sığınan köpek dışarıya çıkardığı dilini sallaya sallaya nefes almaya çalışıyor. Her yaz böyle mi olur hatırlanmaz ama, yaman bir sıcak var şehirde. Kaç dakikadır oturuyoruz, kimse konuşma isteği duymuyor.

Bu kez, Kınık'lı çıktı dışarıya, adımını atar atmaz çoşku ile bağırması bir oldu:

— Geliyorlar.

Rasim Bey başta, hepimiz kaldırıma dizildik. Yüzümüze yerleşen bezgin hava dağılmış, biraz merak, biraz da saygılı bir dikkatle dolmuştuk. Araba durmaya kalmadan Rasim Bey kapıya uzandı, şoförün yanında oturan adamın ellerine atıldı.

Saç ve sakal arasında çok hareketli iki gözden ibaretmiş gibi görünen misafir, öteki arkadaşlar da aynı hareketi yapmak isteyince serteldi:

— Rica ederim beyler, rica ederim...

Böyle derken ellerini koyacak yer bulamamaktan ötürü bir sıkıntısı olduğu gibi geldi bana. Bir süre arabanın yanında durarak, hepimizin yüzüne gizleyemediği bir dikkatle baktı. Ara sıra sanki anlayamadığı bir şeylerle karşılaşmış gibi duralıyor, sonra kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu. 27 yıl hekim olarak hizmet etmiş bir adam değil de, müzedeki yanağı burnu kopuk heykel kalıntılarını inceleyen Alman uzmanlardan biriymiş gibi görmeye başladım onu.

Neden sonra, Rasim Bey'in eli doğrultusunda yazıhaneye girdi,

masanın başına geçti. Biz de arkasından girdik, hemen hemen eski yerlerimize oturduk.

Merhaba dedi, merhaba dedik. Sonra arkadaşlar teker teker merhaba dediler.

Birdenbire bana döndü:

— Siz eskiden emniyet memuruydunuz, değil mi?

Şaşırmadım. Bunca yıl hizmet ettiğim mesleğim yüzümden okunmasından da doğrusu ya gizli bir hoşlanma duydum biraz da. Ama benim vereceğim karşılığı beklemeyişine şaşırdım. Kendine çok güvenir biçimde önce yanımdaki arkadaşı, sonra onun yanındakini sıkıştırdı:

— Siz ticaretle uğraşıyorsunuz.

— Siz.. sizi gidi sizi, bir rantiyesiniz siz.

Dizginlenmiş tebessümlerimize aldırmadan hepimizin künyesini sıraladı bir bir. Bembeyaz dişlerini çıkararak uzun uzun gülünce, bizimkiler de bastılar kahkahayı. Sıcağın yarattığı sinirlilik de mi karıştı ne, bitmek bilmedi gülmeleri. Bir ağır ceza yargıcının en az yirmi yıl hizmet etmiş zabıt katibi pozunda ciddi ciddi oturan Hasan bile eliyle yüzünü kapatmak gereksinmesini duyuyordu.

Rasim Bey ise, hem göbeğini hoplata hoplata gülüyor, hem:

— Tam isabet mirim, tam isabet mirim... diyerek misafirin başarılarını belirtiyordu. Avukat olmazdan önce adliyede de hizmeti vardır, Rasim Bey'in. Böyle konuşmaya üslubu alışık olmalıdır.

Misafir, şimdi yeniden saç ve sakal kaldı birdenbire. Gözleri yeniden arabadan indiği zamanki hareketlilik içine büründü.

— Arkadaşlar, dedi, teftiş nizamında konuşan bir komutanın sesiyle, İttihat ve Terakki'den bugüne kadar geçen 38 yılı düşününüz. Neydi Meşrutiyet? Ne içindi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası? Nedendi Serbest Fırka? Ve biz şimdi neden bu büyük zincirin halkalarını kenetlemek için ayağa kalkmış bulunuyoruz?

— ...

— Soruyorum... Siz tacir arkadaşım, siz müstahsil bey, sen rantiye biraderim, neden birleşmek lüzumunu duydunuz bu sakafın altında?

Ellerini koyacak yer bulamıyor gene. Mümkün olsa, kolları omuzlarından fırlayacak, kendi başlarına hareket edecekler. Doktordan o kadar uzak, o kadar ayrı bir halleri var.

— Ha, neden birleşmek lüzumunu duydunuz bu sakafın altında?

Rasim Bey, karşılık verilmeyeceğini anlatmak isteyen bir hareket yapıyor gözleriyle.

— Sıfır olmadığınızı ispatlamak istiyorsunuz. Kendilerine sıfır oldukları telkin edilen büyük kalabalığa mevcudiyetlerinin taşıdığı ağırlığı gösterme yollarını bulacaksınız. 1789'dan beri insan şuurunun bu mücadele içinde kazandığı zafer, Yunan'ın İzmir'den atılması zaferinden daha küçük değildir arkadaşlar. Bu zafer ki, nice düşünen kafanın...

Yazık, birden mahzunlaşıyor. Gözlerindeki ışıklar sönmeye yüz tutmuş bir gemici feneri renginde, kolları uysal... Elmacık kemiklerinden sakalına doğru bir iki damla yaşın indiğini görüyorum. Gizlemiyor bunu.

— Nice düşünen kafanın otokrasinin giyotinlerinde...

Açıkça ağlıyor artık. Bir rakı masasında, aynı şişeyi kendi zoru ile devirdikleri için bir hüzün ortamı meydana gelmiş gibi, belki de serbest fırkada temelini attıkları bir bağlılık duygusu ile suçlu suçlu bakıyor, Rasim Bey doktora:

N'apsın Rasim Bey, hele biz n'apalım şimdi.

"Öf... Öf..." diye haykırıya benzer sesler çıkıyor Kınık'lı arkadaştan. Ötekilere bakıyorum, yeniden Kızıl Deniz'de tekneye bindirilmişler gibi terli bir sıkıntı içindeler.

Eve dönünce kapımda büyük bir soru.

— Ne yazacağım İzmir'e ben şimdi?

Rakıyı soğutmak için kuyudan su çekiyorum. Soru çıkrıktan boşalan ipin uçundaki kovayla birlikte çoğalarak dönüyor karşıma.

Yıllarca hekim olarak hizmet eden bu yaşlı adam ne bekliyor politikadan? Yüzü ağlamış haliyle kuyudan bir masal adamı gibi, çıkmış bırakmıyor gözlerimi. O bir süre, omuzlardan fırlayacakmış gibi taşan kolların, masaya düşüverdikleri zamanki mahzunluğu... Onları muayene ücreti almadığı hastaların onurunu okşarken görmüşüm gibi hüzünleniyorum. Bir, otuz şu kadar yıl, uysal bir ev köpeği gibi hizmet ettiğim adamlara, bir bu ağlamış sakallı yüze bakıyorum kafamın içinden.

"Ne yazacağım İzmir'e ben şimdi?"

Karım mutfakta biber kızartıyor. Askerden çavuş olarak dönünce, 34 yıl Genel Müdürlük Evrak Kalemi'nde hizmet eden babası sayesinde girdim bu memuriyete. Sökmensüer zamanında. Bir aya kalmadan emrim çıkınca, daldık ucu belirsiz bir ormana. Şimdi, birdenbire nasıl bir yorgunluk basıyor omuzlarıma anlatamam. Nelerle karşılaşmadım bu ormanın uzun gecelerinde ben... Ne insan yüzleri gördüm, görmedim... Ne insan sesleri duydum, duymadım... Görmedim, çünkü yok gibiydim. Görmek var olmaya giden tek çıkıştı yaşamamda. Gözlerimizi ellerimizle kapatmayı istemişlerdi bizden. Sağ olaydı kayınpeder o da anlatamazdı bunun nedenini. Osmanlı dahiliye nazırlarından, Recep Peker'in istihbaratçılık zamanlarına kadar uzanan bir kadroya hizmet etmiş adamdı kayınpederim. O bile görmemek için elleriyle gözlerini neden kapattığını anlatamazdı.

Karım içerden sesleniyor:

— Geliyor musun bey?..

— Geliyorum hanım.

— Oğlandan mektup var, gördün mü?

Susuyorum. Soru tekrar karıncalanıyor kafamda.

"Ne yazacağım İzmir'e ben şimdi?"

Bizim hayat'ın en sıcak günlerde bile ayrı bir havası vardır. Karım domates bollandığı zaman salça hazırlığını burada yapar, açtığı makarnaları güneşe serer. Başınızı kaldırdığınız zaman

antik kentin görünümü ile karşılaşırsınız. Çok yıldızlı Ağustos gecelerinde göğün derinliği, salkım saçak yıldızların yarattığı bu eşi bulunmaz çardak, bir köşesine yansıyan kalıntı şehirle birlikte durmadan düşündürür insanı. Elinizde olmadan, görmeden bakmaya zorunlu olduğunuz yıllar karşınızda belirirler. Gökyüzündeki her yıldız, daha önce görmeden baktığınız insanların gözleri gibidir karşınızda. O insanlar evrene karışmış, ölümsüzlüğün simgesi olmuşlardır sanki... Hesap bile sormadan bakışları içinize işler.

Bunca yük altında ezilen bir yaşamı taşımakta güçlük çekerken, vallahi hiçbir karşılık beklemeksizin verilen bu görevi niye kabul ettim ben. Kişiliğim mi böyle kurulmuş. Emir almaya alışkanlığımdan ötürü mü karşı koyamadım; bilmiyorum ama ne yazacağım İzmir'e şimdi?

Yeniden sesleniyor karım.

— Gelmiyor musun bey?

— Geliyorum yahu...

Ellerime bakıyorum. Çaresiz ellerime. O çok iyi tanıdığım ellerin doktorun ellerine benzediğini görüyorum. Rapor düzenlemekten başka bir varlık olmak ister gibi bir başkaldırma sinirliliği içindeler.

Rakımı bu yeni ellerle içeceğim.



Göl Kıyısındaki Toprak

İsmail, iki gün önce herkesin içinde sözü döndürdü dolaştırdı iktidardakilerden birine getirdi. Sonra başladı bağırmaya:

"Ni demek yani. Biz onun topalın kapısında selam durduğu günleri de biliriz sağdıç. Hatırımızı yıkmaya kuvveti yeter mi onun?"

Yılışkanları da:

— Kongreyi annatsana İsmail, diye çanak tuttular.

Uzun uzun güldü herif. Elli yaşlarında ama, bir bakışta altmışına merdiven dayamış görünür. Kadın düşkünlüğünden. Gülerken hep böyle bol tükürük saçar çevresine.

Yan gözle bana baktığını, ben de başımı çevirmeden görüyorum. Güreşe hazır bir pehlivan sanki, bastırıyor:

— Ni dersin annatayım mı hoca?

Hüseyin açıktan açığa güldü. Bacak bacak üstüne atmış çalımından da geçilmiyordu hani.

— Ne gülüyon bre herif, diye çıkıştı İsmail ona. Açılmış alaman çiçeği sen de. Elleri biraz para gördü, adam oldular.

Düpedüz bize gözdağı vermek için bir sahneye koyma deneyi bu. Vakitsiz bir olay çıkmasından çekiniyorum ama serteldim.

— Kendine gel bakalım İsmail.

Haklıymışım. Başka zaman olsa susmazlardı. Mutlaka gücümüzü sınamak için bir deneydi bu

❧ ❧ ❧

Daha sabaha çok var. Yolumun üzerindeki ağaçların gökyüzünden vuran hafif ışınlarla, karanlıkla daha karanlık arasında gölgeleri düşüyor. Uzaktan, yeni evler yöresinden esen rüzgârla dallar devindikçe gölgeler birbirlerine giriyorlar.

Dallar ve yapraklar toprakta bir boğuşma görüntüsü çizdikleri için üzerlerine basa basa yürümekten hoşlanmıyorum. İçimi ben de boğuşmaya katılıyormuşum gibi duygular basıyor. Hele bu duygulardan hiç hoşlanmıyorum. Hangimiz, kendimizle bütün hesaplarımızı gördük de başkalarının hesabını görmeye hak kazandık?

Ama üstümüze üstümüze geliyorlar. Kendimizi kazanmak için boğuşmayı da göze almak zorunda kalıyoruz. Savaşı istemeden kabul etmek gibi, insanı içinden yoran, etkin bir duygu bu... Direnmesen çullanıverecekler.

On dokuz yıldır buradayım. On dokuz yıldır bu zıtlaşmanın acısını duydum burada. Önümde açılan kapılardan içeriye girdikçe, çorbaya buyur edildiğim sofralarda içime acı biber gibi oturan şeylerle karşılaştım. Yerimi belirlemekten başka ne yapabilirdim?

On dokuz yıl önce dikilen kavaklara bile bir bakıp geçiyoruz şimdi. Alıştık. Maaş bordrolarında yükselen sayılar, parasız yatılı okula giremeyen Naci'nin giderleri karşısında yenik düşüyor. Buna da alıştık. Saçlarımın, gözlerimin, ellerimin bile yüzüme karşı gerçeklerin en gerçeğini acımasız biçimlerle göstermelerine alıştıktan sonra...

Gecenin içinde tek başıma yürüdükçe içimdeki karanlık dağılıyor. Kendi ellerimle genişletmeye çalıştığım sınırların bilincine varmaktan duyduğum sevinç mi dağıtıyor karanlığımı... Yoksa

Almanya'ya gitmekten başka düşleri olmayanların ortak çile karşısında "biz" diyebilme sevinçleri mi sevindiriyor beni böyle?

Ne olursa olsun bu sevinçte, ortak çilelerin bütün ayrıntılarını içinde taşıyan anıtsal biçimler var. Yılların sabırla yarattığı bir yontu gibi, sanki gölün kıyısına dikilmiş.

— İşte korkunun yenilgisi budur diyorum, kendi kendime. Ne güzel korkuyu korkutarak geri çekilmeye zorlamak.

Ama iki adım atınca buluşumda genel bir kavram havası sezinlediğimden ilk coşkum kalmıyor.

Hangi korku, kimin korkusu?

Bandırma'da Faizci Murat Bey'in "senetler vaktinde ödenmezse..." kuruntusundan; Müşfik Ağa'nın, sabaha karşı bardan kaldırıp otel odasına götürdüğü kadının karşısındaki korkuya kadar nice değişikliği içinde taşıyan çekingenlik, ürkeklik, hesaplılık türünden korkularla çarpıntılar yaratan, adamın kanını dondurur gibi olan ve birdenbire küçük ya da büyük, kimi kez ikisini birden getiren ne korkular var dünyada?.. Hangisi.

Ya da, şimdi evinde uykusu kaçmış, gözleri büyüye büyüye cigara içen İsmail'in her yıl, göl suları çekilince kıyıda kalan toprağın arslan payını almak için traktörüne atlayıp bir gecede sürerek "ben işledim, maliyeye parasını ben yatırdım. Kimin hakkı var be sağdıç..." diye gek gek geğirirken gene de içindeki insanın arada bir de olsa başını kaldırıp gözükmesinden duyduğu bir korku bile var.

Ama üç gecedir gölün kıyısında doğayla dövüşürken on dört adamın iliklerine işleyen korkudan bahsediyorum ben.

"İşin içinden iş çıkarırlar bunlar öğretmenim..."

"İlçede neler döndüğünü biliyor muyuz öğretmenim..."

Ya jandarmalar basarsa? Ya İsmail Kemalpaşa taraflarından adam kiralayıp üstümüze salarsa?

Açıkçası korkuda da para gibi iki yönlü özgürlük gibi görece bir şeyler olduğunu sezinliyorum. On dört adamın yaşamını berbat eden korkulu engeller İsmailgillerin özgürlüğüne özgürlük katıyor bunca yıl.

İlçenin sınırları bile dar geliyor bu özgürlüğe.

Ver elini Bandırma'sı, Balıkesir'i, Ankara'sı.

Gölün kıyısına yaklaştıkça çocukların çalışma durumundaki gölgeleri belirmeye başlıyor. Hava da ağardı ağaracak. Karşı yakada bulutların üzerinde hafiften açılmalar var. Bu gece de geçse bir. Yarın çocukların her biri, bir dönüm toprağı işleme olanağı bulacak.

Yol bitti. Onların bulundukları yere geçmeden geldiğimi duyurmak için hafifçe seslendim

— Çocuklaaar. Günaydın...

Karşılık yerine birdenbire uzaktan bir şakırtı koptu. Alaca aydınlıkta üç jandarmanın bana doğru koştuğunu fark ettim. Biri hem koşuyor, hem bağırıyordu. Bir sözcüğünü bile anlamadım.

❧ ❧ ❧

Beni onlardan ayrı yere kapattılar. İlçenin jandarma komutanına ortada yasadışı bir iş olmadığını anlatmak istedim. Başaramadım. Dinler gibiydi ama aslında söylediklerimi duymuyordu. Kendisini uykusuz bıraktığımızdan ötürü fazladan bir kızgınlığı bile olabilirdi. Öyle sezinledim. Bana bakarken kötü bir söz söylememek için sanki dişlerini sıkıyordu.

Naci'den biraz kabaca görünüşlü, ama sarışın... Evladım, belki de bizim getirilmemizi beklerken sakal traşı olmuş, ortalıkta yeni sürülmüş krem kokusu vardı. Yüzüne hep hoşgörüyle, sanki onun da eski öğretmeniymişim gibi bakmaktan kendimi alamadım.

Aşağı yukarı üç saati burada geçireceğim. Tutukluluk gibi gelmiyor ama az zaman değil. Başımı duvara dayayıp biraz kestirsem, kafamı toplasam.

Düşündüğümü yapıyorum. Kafamı duvara dayayınca derinden derine çocukların konuşmaları duyuluyor.

Ne yapacaklar çocuklara şimdi?

Hangi gerekçeyle tutukladıklarını bilmediğim için sorum boşlukta kalıyor. Gölün sularını çekerek her Haziran ayı kıyılarında

bıraktığı bunca topraktan hep İsmailgiller yararlanacak diye özel madde yok ya yasamızda...

Bu yaşıma gelinceye değin yargıç karşısına çıkmadığım için, içimde tuhaf bir ürküntü çırpınıyor. Yasalardan değil, kişilerin yasalara bile egemen olmasından çekiniyorum. İlk odasına sokulduğum zaman yargıç yüzüme nasıl bakar diye beni kuşkulu sorulara bile götürüyor bu çekinti. Bir an dalar gibi olunca, kendimi kafamın içinde odaya giriş deneyleri yaparken yakalıyorum.

Acaba sen mi der yargıç bana, siz mi? Aklıma bu gibi sorular bile gelmiyor. İnanılmaz ama, yalnız kendi onurumu düşünerek değil, yargıçları düşünerek... Onların insanlara yukarlardan bakma zayıflığına kapılıp, yargılama görevlerini birbirine karıştırarak küçük düşmelerini hiç istemiyorum.

Acaba ne yapardım bu olay karşısında ben yargıç olsam... Bu bile takıldı kafama. İlkin gülmeye başladım. Ama yeni bir soru karşıma çıkınca gülmem kesildi.

"İsmailgillerden biri yargıç olsaydı ne yapardı bu olay karşısında?"

Bu soru ile, yargının da para gibi, korku gibi özgürlük gibi kullananın elinde değişen bir iki yönlülük olduğunun bilincine vararak yeniden gülmeye başladım. Kaç gecenin uykusuzluğundan sinirlerim mi gevşemiş nedir, bir süre organlarımda acayip sökülmeler oldu sanki. Sonra dalmışım.

Kapının açılması ile kendime geldim. Al ortaokula götür bitirme sınavlarına girsin. O denli çocuk kavrukluğunda bir jandarma, elinde kelepçe beni bekliyor.

— Dur bi dışarıya çıkayım dedim, anlamadı.

Tekrar ettim.

— Biraz bekle de dışarıya çıkayım.

Gülünce gözleriyle birlikte gülenlerden; pırıl pırıl. İçimde gölün kıyılarına benzer aydınlıklar yarattı.

İşimi bitirdikten sonra, ilçenin bütün mahkemelerinin bulunduğu binaya gitmek üzere beni de karakoldan çıkardılar. Gören esnaf, işini tezgahını bırakıp dükkanının kapısına fırlıyor. Çocuklar bir manga asker gibi yüz elli iki yüz adım önüm sıra götürüldükleri için çabuk kayboldular. Onlara nasıl baktıklarını, neler düşündüklerini bilemiyorum.

Ama bana bakarlarken, daha önce aralarında alışveriş ettiğim, selam verip selamlarını aldığım bu kişilerin gözlerinde, hemencecik yapılmış bir yargılamadan sonra bir karar verildiğini gördüm.

"Ölseydin daha iyiydi be hoca..." gibilerden bakmalarla, "Gebertseler haklarıdır..." gibilerden bakmalar ortasında, iki jandarmanın arasında yürürken, korkunç bir direnç omuzlarımdan tutup bana yaşımdan çok aşağılarda bir dimdiklik kazandırıyordu. Her adım atışımda bunu duyarak, için için sevindim. Haklılığıma olan inancım onurumu besledi, onurum inancıma yeni güçler kazandırdı.

Sonra mahkeme kapısında fazla bekletmeden, önce beni içeri aldılar. O daha önceki kaygılar, sonbahar kuşları gibi başka ülkelere uçmuşlar sanki. Kendime ait en ufak bir kuşku, bir sıkıntı duymadan girdim yargı odasına. Benden 5-6 yaş küçük gözüken bir yargıç, daha yanına yaklaşmadan sandalyeyi gösterdi.

— Buyurun oturun, dedi.

Sonra kimliğimi tesbit ettiler. Bu iş bitince yargıç okşar gibi yumuşacık bir sesle "olayı anlatın" dedi.

Gölün her yaz başında sularını çekerek çevresinde yüzlerce dönüm ekime elverişli toprak bıraktığını, bu topraklara atılan fasulye tohumunun ağustos başlarında tonlarca ürün verdiğini anlattım. Yıllar yılı ne yapıp edip İsmail ve İsmailgillerin bu topraklardan yararlandıklarını, oysa köyde 225 topraksız aile bulunduğunu anlattım...

Kesmeden dinledi yargıç. Bir iki kez kısa kısa notlar aldı, gözleriyle karşılaştıkça, görevini yaparken böyle bir olayla karşılaşmaktan ötürü bireysel bir üzüntü duyduğunu sandım.

Sonra cebimden küçük anayasayı çıkardım. Toprak reformu ili ilgili 37. maddeyi sözcükleri coşkulu bir istekle, her harfin üzerinde canlı ve özlemli sesler bırakarak okudum. Yalnız kendimi etkilemediğimi sanıyorum. On dokuz yıldır çocuklara düşünme yöntemleriyle öğrenme yollarını somutlayan bir adamım ben. Hayır, yalnız kendimi etkilediğimi sanmıyorum.

Yargıç daktiloya, benim söylediklerimi birtakım yasa numaraları ile zenginleştirerek yazdırdı. Sonunda "Hareketinde suç görülmediğinden..." sözcüklerini duydum.

Dışarda koridorda bekleşen çocuklar, durumu çıkışımdan anladılar. Yüzlerine sevinç geldi.



Olaydan Önce

Getirdiği koruk suyundan yudum yudum alıyor, ağzımda çalkalayarak içiyorum. Üzerimde hâlâ otobüsün ağırlığı; benim minibüs müziği dediğim şarkılar, şakaklarımın denizine peşpeşe atılmış taşlar gibi kafamın içinde çember üstüne çember çiziyorlar. Düşüncem bu çemberlere bölünüp parçalanıyor sanki.

Üstelik sıcaktan eriyor gibiyiz. Çok kocaman, çok parlak dev aynalarıymış gibi üzerlerine vuran güneşin olanca sıcaklığını yansıtmayı da nereden çıkarmış bu dağlar. Bu deniz imbatı esirger miydi böyle? Öğleden sonraları, sanki geçen yıl, bahçelerin içinde bıraktığı bir sevgiliyi arar gibi kol gezerdi kıyılarda. Umutlandıkça, türküler gibi tatlı; aramaktan yorgun düştükçe, istemediği bir yenilgiye içerleyip bir solukta dünyayı önüne katan Zeus gibi üfürürdü güneşin ışınlarını.

Adam haklı belki. Ama bu kadar yoldan gelmişim. Yarından sonra zelzele bölgesine gitmem gerek. Bir süre sonra yeniden nasıl gelirim buralara.

— Peki ne yapacağız Ahmet Usta?

— Söyledim be sağdıç. İki saat yürüyüp kupkuru ağızla çıkmam köylünün karşısına ben.

Gerçekten sıcaktan mı gitmek istemiyor. Başka bir çekintisi mi var, doğrusu anlamadım.

— Öyleyse ben yalnız giderim, dedim. İnceldiği yerden kopsun bakalım.

Onlardan öğrendiğimi onlara satmak bu. Kalktım elini sıktım. Bir kırılmış halim var mı diye gözlerimi arıyor. Yakalatmıyorum gözlerimi. Varsa sevgisi, içinde bir burukluk duysun da görsün bakalım. Çaresiz ayağa kalkıyor. Uğurlarken, bir eli omuzumda okşar gibi; artık gözlerimi yakalamanın yarattığı güvenle konuşuyor:

— Partici futbolcu gibidir sağdıç. Gole gideceksin hep. Gole gideceksin ki heyecan duysun seyirci. Durgun gitti mi hayır bekleme bizim işten. Söyleneni bıçak gibi kemiklerinde duymalı bu kalın kafalılar.

Çoğu böyle. Nereden düşmüşler bu üstünlük taslama duygularına bilemem. Kendi anlayış yetenekleri, kendi yaşantıları, bilgi düzeyleri şu kadar santimken boylarından büyük savlarla "halka inmek için..." diye başlamıyorlar mı, kendimi tutmasam burnumdan soluyacağım.

Biz hele kendi merdivenlerimizden düzgün düzgün inmesini öğrenelim bakalım bir.

N'apabilirim... Hiç değilse sözünü havaya dağıttığım belli olsun diye gülerek ayrılıyorum Ahmet Usta'dan. Yola vuruyorum.

Giderek onlar dağılmazdan önce varmak gerektiğini düşündüğümden içimde bir hızlanma başlıyor. Islıkla bu hızlanmaya katılmak yalnız bırakılışımın yarattığı kırıklığı gideriyor bir süre sonra. Ahmet Usta ile hiç konuşmamış gibi hafifleyerek yürüyorum. Bir noktaya kadar, beklemediğim güçlüklerle karşılaşınca çok eskiden beri bulduğum çare bu benim.

Duymamış gibi, görmemiş gibi, konuşmamış gibi olmak... Nice durumlar bağlanabilir bu "gibi"lerin önüne yaşamımda; daha ilk-

gençliğimde, kendimi tanıma dönemeçlerini henüz geçmediğim günlerden beri.

Cezaevinin görüşme günlerinde, elindeki fileye ne alabildiyse doldurup, Hasanpaşa deresinden öfkesini hüzünle, acısını öfkeyle karıştıra karıştıra "Harbiye kışlalarına tırmanan" annemin mütarekeden kalma korku ve acılarla ölümler ve yitiklerle dolu gözlerini görmemiş gibi...

"Sen nasıl kaldıracaksın bu ağırlığı, yıkılıp giderceksin mazaallah"larla dolu on dakikalık görüşmelerden sonra döndüğüm koğuşta, yavaş yavaş yenildiğinin farkına varamayan talihsiz bir arkadaşın, o geceyi de uykusuz geçirdiği belli olan yüzü ile karşılaşıp göğsünde biriken umutsuzluğu dağıtmak için bulutlara dalmamış gibi...

Ama hızımı kesmiyor bu hatırlamalar. Konuşmaya gideceğim insanların pamuk toplarken hızlarını kesmelerine göz yummayan dayıbaşlarından daha çatık kaşlı anılar var kafamda çünkü. Kimi bir kitabın, kimi bir şiir dizesinin içinde büyüyen anlamları ile yanımda yürüyorlar.

❧ ❧ ❧

Emri ilçeden telefonla verdiler. Başüstüne komutanım dedim ama, bir ateş bastı içime. Yüreğim çarpmaya başladı. Benim bölgemde, ne idüğü belirsiz kişilerden biri... İşe bakın hele, benim yetkim altındaki bir bölgede... Erlerden utanmasam ağlayacağım. Bir cigara yaktım hızla; dakika geçmeden ayağımın altında ezdim cigarayı. Öfkem, imbat vurmuş deniz gibi kabardıkça yerimde duramıyorum. Kamil'den su istedim, tekrar bir cigara yaktım. Hiçbir olağanüstülük yokmuş gibi davranarak hak ettiği cezayı usturubuyla vermek için havamı bulmaya çalıştım bir süre. Sonra içeriye seslendim:

— Kamil...

— Buyur komutanım.

— Kuşan...

Çıktık. Yolda ilçeden aldığım emri anlattım. Yazın bu sıcağında iki saat yürüyüp işçiyi kışkırtmaya gelen adamın kimliğini belirtmek istedim. Ama bu adamın kimliği değil beni öfkelendiren. Telefonda anlatılan bir işi benim bölgemde nasıl göze alabilir bu adam. Yazık ki, önceden tasarlayarak işçiyi velinimetine karşı kışkırtmaya kalkışan böyle bir herifin bir an önce yakasına yapışmaktan başka bir şey gelmiyor elimden.

Eskimiş bir çark, her gün yeniden yağlanarak dönüyor işte. Biz de kolumuzdan paçamızdan kendimizi kaptırmışız, onunla birlikte dönüyoruz. İşte bakın hele. Bizden uzak, rastlantı gibi, dönmesine seyirci kalıyoruz bu çarkın.

Bir tek insan çıkıyor, yaşama hakkını kötüye kullanarak başkalarının yaşama hakkına musallat oluyor, fitil sokmaya kalkışıyor. Bilerek, bilmeyerek. Görevimizin bilmediğimiz, görmediğimiz halkalarına çeşitli kurallarla bağlandığımız için neredeyse sessiz kalıyoruz.

— Uzatmalı Çavuş Sülayman Bıçakçı. 1939 Mersin. Buyer komutanım.

Yeterli mi bu? Genelgeler ve yasalar arasında, on yıllık görev süresinde, gazete sayfalarına yansıyan olaylarla, kendi görüşlerini birleştirene kadar karanlıkta el yordamıyla tedbir arayan adam... Otuz yaşın bütün hareketliliğini görevin emrine verdiği halde, yasaların bağlayıcı maddeleriyle yetkisi sınırlanmış adam... Şimdi dağ başında toprak işçilerini güpegündüz kışkırtmak için iki saat güneşin altında yürüyen kişinin toplantı gösteri yasası ile çıkacak karşısına. İşte bakın hele... Sonra da ceza verilmiş olacak...

Yürüyoruz. Kamil tüfeğine yaslanıp türküsünü çekmeye başladı. Yorulunca türkü söyler Kamil. Biliyorum ama yüzüne vurmuyorum. Karakolda da ya mektup yazar, ya türkü söyler. Böyle duyguları on yıl geride bıraktım ben. Bu gibi duygularla görev arasında

mesafe koymadınız mı içinizde bir kurumadır başlar, yer bitirir sizi. Bu yüzden kökten bir uzlaşmazlık var Kamil'in türküleriyle aramda.

Zaten Hasan'ın verdiği kitapları okuyalıberi olup biten her şeyle başka başka uzlaşmazlıklar var aramda... Görev uğruna ölmeyi bile düşünürken işi akıntıya kürek götürenlerin yüzünden yetkilerimize yan çizdiğimizi bu kitapları okuduktan sonra anlamaya başladım.

Hasan, öğretmen olduğu halde, "Ben de istemediğim ilişkiler içindeyim..." diyor ama, görevine kişiliğini katabiliyor o. Ben? Ben ne yapabiliyorum. Benim bölgemde, güpegündüz işçiyi kışkırtmaya gelen bu adam karşısında ben ne yapabiliyorum? Hasan güç de olsa, bir meyve üretebilir içindeki ağaçta. Bir çocuğu İmam Hatip'e göndermeyi başarsa, görevini yapmış demektir. Ben ne yapabiliyorum. O göreviyle şu içinden kurtlanan çarkı sağlamlamaya çalışırken elleriyle gelenek arasında köprüler kurmuş demektir...

Ben... Uzatmalı Çavuş Süleyman Bıçakçı. Köyünde Süleyman hocanın aydınlattığı dünyada eski yazıyı değme hattatın yazamadığı güzellikle yazan gün görmüş babalardan birinin dölü. Sen ne kurdun şimdiye kadar... Hadi bakalım var mısın göreve.

Yaklaşıyoruz. Ve içimde kabaran sabırsızlığımla şehir züppelerinin dar ayakkabılarını giymiş gibi basıyorum toprağa. Nasıl karşılayacağım toprak işçilerini kışkırtmak isteyen o adamı. Nasıl tutuklayacağım. Karakola getirirken nasıl...

— Kamil...

— Buyur Komutanım.

— Kes bakalım şu türküyü...

❧ ❧ ❧

Emri ilçeden telefonla verdiler. Başüstüne komutanım dedim ama bir ateş bastı içimi. Yüreğim çarpmaya başladı. Erlerden utanmasam ağlayacağım. Bir cigara yaktım hızla; dakika geçmeden aynı

hızla ayağımın altında ezdim cigarayı. Yüreğim kabardıkça kabardı. İçimde eve gitmek, eşyayı toplayıp kaçmak gibi yapamayacağım istekler belirdi. Kamil'den su istedim, tekrar bir cigara yaktım.

Hiçbir olağanüstülük yokmuş gibi davranmak için aklım sıra zaman kazanıyordum. Düşünceler, damları pencereleri döven mevsim yağmurları gibi aralık vermeden kafama indikçe, zorunlu olduğumu anlıyor, zorunlu olduğumu anladıkça sıkıntıdan ötem berim kaşınıyordu. Seslendim:

— Kamil...

— Buyur komutanım.

— Kuşan...

Yolda ilçeden aldığım emri anlattım. Uzaktan uzağa duyduğum sevgiyi gizlemeye çalışarak tutuklayacağımız adamın kimliğini belirtmek istedim. Ama yalnız bu adamın kimliği değil beni duygulandıran. Aldığım görevde içime ters gelen bir şey var. Bunu kişiliğime sığdıramıyorum. Önceden tasarlanmış, haklı mı haksız mı olduğu düşünülmemiş bir karara ortak edilme durumuna sessiz kalmak elvermiyor içime.

Ne yapabilirim ama. Eskimiş bir çark, her gün yeniden yağlanarak dönüyor işte. Biz de kolumuzdan, paçamızdan kendimizi kaptırmış, onunla birlikte dönüyoruz. Hiçbir şey yapmasak, varlığımızla destekliyoruz bu çarkın dönüşünü. Bir tek insanın yaşama hakkına, tek bir gün, tek bir saat bile olsa gölge düşürmek... görevimiz olmuş bizim. Bilerek, bilmeyerek. Görevimizin uzayıp giden halkalarına bir tarafından bağlanmışız.

— Uzatmalı Çavuş Nadir Sarıkuş. 1931 Maraş. Buyur komutanım.

Genelgeler ve yasalar arasında geçen on yıllar içinde gazete sayfalarına yansıyan düşüncelerle kendi düşüncelerini birleştirene kadar, karanlıkta el yordamı ile yürüyen adam. Sonra kırk yaşın gizli korkaklığı içine yuvarlanarak susan adam.

Şimdi dağbaşında toprak işçileriyle konuşmak için güneşin altında iki saat yürüyen kişinin toplantı gösteri yasası ile çıkacak karşısına.

Yürüyoruz. Kamil tüfeğini omuzlarına yaslayıp çekmeye başladı türküsünü. Yorulunca türkü söyler Kamil. Düşünmekten kaçmak için. Karakolda da mektup yazmadığı zamanlar türkü söylemek ister hep. Bugün başka bir şey var Kamil'in türküsü ile aramda.

Zaten Hüseyin'in verdiği kitapları okuyalıberi her şeyle başka şeyler var aramızda. Sevilecek insanlar uğruna ölmeyi bile düşünürken, sevilmeyecek işlere ortak olma duygusunun yarattığı zıtlığı bu kitaplardan sonra anladım ben. Hüseyin, öğretmen olduğu halde, "ben de istemediğim ortaklıklar içindeyim" diyor ama o sorumuna kişiliğini katabiliyor. Ben? Ben ne yapabiliyorum? O, güç de olsa bir umut meyvesi üretebilir içindeki ağaçta. Bir çocuğa öğretmen okulu sınavlarında başarı sağlasa, yaratmış demektir o. Ben? Ben ne yaratıyorum. O sorumu ile geleceğe uzanırken, sorumumla geleceği durdurmak zorunda kalıyorum ben.

Uzatmalı Çavuş Nadir Sarıkuş. Köyünde, çocukluğunu Hüdaioğullarının çizdiği dünyada kurutan ve damağına deli tütün tozunu yıvıştırdığı her dakika gökyüzüne kanatlanan yaşarken öldürülmüş babalardan birinin dölü. Hadi bakalım var mısın sınava.

Yaklaşıyoruz. Ve bir şey yapmak, ölümle yaşama arasında bir seçme gibi görünmeye başlıyor. Şimdi daha zor bir toprağa, dar iskarpin giydirilmiş gibi basıyorum. Nasıl karşılayacağım... Toprak işçileriyle konuşmak isteyen o insanı nasıl tutuklayacağım... Nasıl karakola getireceğim.

— Kamil

— Buyur komutanım...

— Yenile bakalım türküyü...



İlk Gecesi

Jandarmalar postallarını çıkardılar.

Dışarda kampana vuruyordu. Aldırmadı. Gözlerinde hâlâ geceki karanlığın izleri var. Bir de, o adamın yaydığı ispirto kokusunun yarattığı pis izlenim. Karanlığı gözlerinden, kokuyu duyularından atamadı bir türlü. Bir gecede nasıl değişiyor insan, bunu düşünüyor. Ne kendisini oraya kapatan kişiler farkında bu işin, ne yasaların ilk tasarılarını hazırlayan hukuk adamları. Görevleriyle insanın hangi yanlarını değiştirdiklerini düşünmeden yine de sürdürüyorlar işlerini.

Nezarethane görevlisi belki bu gece de oraya sokacağı başka insanların arkasından kapıyı kapatacak. Hukuk adamları, doğanın insanda kazandığı her şeyi allak bullak edebilecek olan yeni yeni tasarılar üzerinde çalışabilecekler. Saşıyor... Kendisi gibi istemedikleri izlenimleri biriktire biriktire, herhangi bir delikte geçirdikleri geceden sonra böyle düşünmek zorunda kalanlara değil, ötekilere şaşıyor. Nasıl kalkıyorlar bu sorumluluğun altından.

Jandarmalardan biri kelepçesini çözdü. Biraz mahçuptu gözleri.

Kendi yaşına varmak için daha iki üç yıl geçmesini bekleyecek olan herhangi bir delikanlı çocuğun bileklerini kilide vurmak mı üzüyor onu. Bir an düşündü bunu, geçti.

Trenin geride bıraktığı şehirde bir sokak, sokakta bir ev. Evin taşlığında beliren görüntüye kapıldı birden. İlk kez tutuklandığından beri ilk kez, karşısında bir koca yıl çeşitli durumlar yaşadığı kızın görüntüsü, uzak bir çerçeveyi aşarak yansıdı önünde. Elinde olsa, tutuklandığını ilk duyduğu anı birlikte yaşamak isterdi onunla. Kapandığı odaya girip uzandığı yatakta saçlarını aralayarak gözlerinin derinliğine gizlenen insanlığını isterdi.

Tutuklandığını duydu mu acaba?

Kelepçesini çözen jandarmanın uzattığı cigarayı aldı, ama konuşmadı onunla. Hayır şimdi konuşmayacak. Biraz kendini arıyor şimdi. O kirli karanlıkla, pis ispirto kokusundan kurtulmak istiyor.

Daha bir buçuk saat var duruşmaya. Savcı evinde çay içiyor. Gecelik giysilerini çıkarmamış. Böyle daha özgür duyuyor kendini. Üstelik ayın yirmi dokuzu.

Umutlarını zor bir yaşantıda besleyeceklerini biliyorlardı. Her şey buradan başlayacaktı. Sonuç değildi önemli olan, değişmeyi bir zorunluk halinde duyduktan sonra onu taşımayı göze almaktı. Var mıydı başka çıkar yol. On dokuz yaşın henüz kirlenmemiş dünyasına yansıyan hangi ışık etkili değildir. Bu ışıklarla yeşerdi o da. Onlar ürünlerinin ilk tohumlarını, hiç durmadan varlığında yarattıkça zorunluklar bile severek taşıdığı bir yük olmadı mı? Neydi bütün umudu? Kendisiyle birlikte, başkalarının da yaşam üzerindeki hakları değil mi? Çıkar yol var mıydı bu beraberliği aramaktan başta.

Umutların birleşmesi korkutuyor onları. İnsanın geleceğine diledikleri yönü verebilmek için, toprağın, makinenin, bilimin yarattığı umutları körleterek ürünlerini kullanmak istiyorlar.

Şehir gittikçe uzaklaşıyor kafasından. Geceki karanlık da uzaklaşıyor. Onun görüntüsünü bir kez daha yakalamak için dışarı

bakar gibi yaparak kendini arıyor trenin camında. Gerçekliğine inanmak istiyor. Hiç durmadan, dünden beri ihtiyar kanı gibi donmuş sandığı gerçekliğinin yakasına yapışarak, bırakmamak istiyor.

Evinde öğle yemeğini yiyor savcı. Karısı mavi entarisinin içinde.

Artık arkada kalan tren ve savcının odasıydı. Bir de cezaevinin girişindeki odada donuk bir aynanın karşısında berberin kucağına döktüğü saç yığını. Belki bu somut değişiklikten ötürü kendisinden başka bir insandı şimdi arkada kalan. Bir yönü ile çabucak değişiveren ilişkiler içinde, kendisinin de değiştiğini duyarak arka üstü uzandı yatağa. Parmakları başına değdikçe, bir fırçaya dokunur gibi oldu ilkin. Alıştı sonra. Avuçlarını ensesinden yukarıya doğru sürtüştürmeye başladı. Tavandaki eski ampulün getirdiği renk de hoşuna gidiyordu. Gözlerini hafif kırpıştırarak ampulün ışığı çoğaldıkça karşısında büyük şehirlerin gece görünümlerinden görülen sarı, turuncu, mavi, kırmızı, renkler belirdi. Hepsini ayrı ayrı güzel bulduğu bu renklerin yaratıcısı olmak, bu zorunlu yalnızlık içinde bayağı yüreklendirdi onu.

Demek ki, hiçbir şey yok olmayacaktı oluşturmaya çalıştığı yaşamdan. Bu düşünceyi benimseyerek, "Hiçbir şey yok olamaz oluşturmaya çalıştığımız yaşamdan" biçiminde yüksek sesle tekrar etti.

Burada kendisini bekleyen kuru bir yalnızlığın yaratabileceği tehlikeleri aşma inancı içinde bir sevince kapıldı. Bilincini ufalamaya gücü yetmeyecek bu yalnızlığın. Derken kirpiklerinin arasındaki ışıklar kopuşmaya başladılar art arda. Aldırmadı. Artık uyumak istiyor.

Savcı, "radyoyu kapar mısın" dedi karısına.

Kadının üzerinde hâlâ mavi entari var. Koyu sarı saçları omuzlarında.

— Gelsene yanıma...

Hiçbir iddianameyi bu sesle okumamıştı savcı. Hep bir düşman karşısındaymış gibi, iki kaşları çatılı ve insanlar adına, insanı küçültme hakkına sahip sanırdı kendini hep.

Geldi kadın.

— İlk yıllarımızdan bir şeyler var bu gece sende...

Başka şeyler de söyledi Savcı. Sıcaklandı kadın. Elleri devinmeye başladı.

Bir sıçrama uyku boşluğunda önce yukarı bir yere çekti tutukluyu, sonra aşağıya bıraktı birden. Düşecekken elleriyle ona tutundu. İlk kucaklaşmalar gibi kendiliğinden oluvermişti sıçrama. Eski durumuna dönmeye çabaladı bir zaman, başaramadı. Adını mırıldandı onun. Elleri kendine değiyordu ve bunun farkındaydı oysa. Uyku boşluğundan çıktı çıkacak gibiydi. İstemiyordu yeniden uyanık olmayı.

O anda, kendisine varlığının belki de tek simgesi halinde görünen şeyi aradı eli. O kendisine, eli yarı düşsel halinde kucakladığını sandığı görüntüye ait oldu sanki.

Derinleştikçe, yeniden uykuya açılan bir kapıda kendisini bularak, az önceki tedirginliğinden arınmaya başladı tutuklu.

Sarsıldığını bile duymadı sonra.



Dışa Vuran

Gerektiği kadar içmeden dönünce eve eski acılar, eski ayrılıklar, yalnızlıkların dayanılmaz geceleri yeni yeni boyutlar kazanmış gibi derinleşiyorlar insanın kafasında. Eşya bile tedirgin ediyor insanı. Ne alıştığı kitaplar, ne sevdiği plak. Benimsemediği yanları ağır basarak her şey duyguları büsbütün çileden çıkarıyor. Yapay çareler aramanın eğreti yolu gibi gözüktükçe her şeyler eski tadlarını yitiriyor.

Mübaşirin sesi, daktilonun tıkırtıları, onların yüzü ile birlikte geliyor. Bu görüntülerden arınmayı, onları başka bir dünyaya bırakmayı ne zamandır alışkanlık haline getirmiş oysa. Kırk üç yaşın ortalarında gecelerini kendi istediği görüntülerin yarattığı duygular ortamında geçirmek hakkı değil mi yani? Nereden nereye sıçramalarla geçirilmiş bir kırk üç yıl değil mi bu...

Terliklerini bile giymeden yüz numaraya giderken, taşların serinliğini tabanlarında duyarak kısa süren bir hoşlanma duygusu beliriyor içinde. Boşalmayla birlikte sidik buharlarından yükselen kokudan iğrenince önceki hoşlanma duygusundan da yoksun kalıyor.

"Böyle mi olmalıydı be Selahattin Arif?" diyor kendi kendine. Soru tümcelerinden nefret ettiği halde, kendisini sorguya çeker gibi konuşmasına içerliyor bu kez de.

İçinde bir yanık başlamış gibi acayip dumanlar sarıyor göğsünü. Odun tozundan cigara sarıp, derin bir nefes çekmiş gibi tiksintiyle, üstelik o çok merak ettiği esrar cigarası diye kandırarak içirdikleri için aldanışın getirdiği müthiş bir öfkeye de kapılarak yumruklamak istiyor göğsünü. Bir kez de göbek taşında buram buram terlediği bir hamamda, tam "artık çıkmalıyım..." diye karar vereceği sırada böyle dumanlarla işgale uğradığını anımsayarak, oturmaya niyetlenmişken aynaya doğru yürümek istiyor.

Taşralı bir aynada eski bir Selahattin Arif yüzü... Yüzü mü, çehresi. Çehresi mi? Suratı... Taşralı bir aynada eski bir Selahattin Arif suratı, değişikliğe uğrayan ceza yasalarıyla birlikte biraz daha derinlerde yitmiş gözleriyle bakıyor uzaktan.

Yıldız'daki yatılı yetim ilkokulunun yüz numaralarındaki yetim gecelerin, hiçbir "müsellesin zaviyeleri"nden geçemeyen ve daha hiçbir geometri dersinde kara tahtaya çizilememiş bir çizgisi, hafta tatillerinde eve dönerken soğuktan ceketinin içine çektiği ellerini kanata kanata, kırk yaşına kadar evlenemediği ve hiçbir erkeğin ter kokusunu koynunda duymadığı için acımasız kalan muallime hanımın ok gibi delici bakışları olmuş aynadan fırlayarak saplanıyor aynı göğsüne.

Bereket versin terliklerini giymemiş Selahattin Arif. Terliklerini giymediğinden tabanlarına geçen taşın soğukluğu değiştiriyor çarpılmışlığını. On bir yaşındayken eşek davasından başka bir dava bilmeyen, bu yüzden de yatılı yetim ilkokulunu bitiren öteki öğrencilerle birlikte ortaokulu, liseyi bile okumadan mülkiye'ye, hukuka girivereceklermiş gibi, geleceklerine umutla bakan, cumhuriyetin ilköğretim seferberliği ürünlerinden biri o da. Şimdi kendisini dava dosyalarının altında kalacakmış sanarak ve bu dosyalarla bağlı insanların gözlerini, böyle gerektiği kadar içmeden dönünce eve, beraberinde getiren sorumlu biri. Kırk yaşındaki

acımasız muallime hanımın yalnızlığını bir yazgı gibi alnıma mı yapıştırdılar diye sora sora her bir yasanın her bir maddesine kafası sımsıkı kelepçelenerek, eviyle yargı salonları arasında sıkışmaya hüküm giymiş üstelik.

Uzun bir yoldan döner gibi yorgun geliyor divana doğru. O biraz önceki odun tozu cigarasının dumanlarından kurtulduğu halde her bir yasanın her bir maddesine kelepçelenmiş olarak geçirdiği yaşamın ağırlığı altında çökecek sanıyor kendisini. Şimdi bir karısı olsaydı Selahattin Arif'in "Yahu iki satır bir şey oku bana..." diyebilseydi bari. Ya da herhangi bir fizik öğretmeninin taktığı bir oğlu olsaydı lisede okuyan. Sanki yine bir kırık getirdiğine sinirlenip oğlunu azarlayarak boşalabilseydi.

"Korku çaktırmadan kanının bir yerlerini dondurmaya başlamış olmasın senin?"

Yorumsuz bir bağlanmaya tutsak olmanın korkusunu duymanın ilk aşamasında, onların cezaevi duvarlarına baktıkları gibi bakıyor odasına.

Masa, sandalye, kitaplık bir ayrım yaratabilir mi böyle durumlarda. Yasanın istediği doğrultuda yorumsuz bağlantılarla cezaevine gönderdikleri, traşlı kafaları ve uzun bıyıklarıyla volta attıkları maltada son adımlarını mutfağının taşlığında bitiriyorlar ve elbette "şak... şak..." tesbih sesleri dolduruyor odasının içini.

İri imamelerin üzerinde rengarenk püsküllerıyle, genellikle cigara sarmaya alışık ellerde salınan tesbihlerden birini canı çekiyor Selahattin Arif'in. Ama tam bu isteğin belirdiği an, Bursa hapishanesinden kimbilir kimlerin kaçırdığı Nâzım Hikmet şiirlerini okulun yüz numarasında okuyan leyli meccani 362'den lise son sınıfta nasıl bir cüzzamlıdan korkar gibi uzak durduğunu anımsayarak içi bir hoş oluyor.

Oysa bir kez okulun bahçesine bakan Gediz Hanının altındaki sütçüde karşılaştıkları zaman, ne tatlı bir sesle ona sütlaç ısmarlamak istemişti. 362... Kendi yaşlarında Fransız çocuklarının bisiklet

sözcüğü ile birlikte ölüm çağrışımı getirdikleri savaş döneminde, ağaçların arasında, kuş seslerine yakın ve pencereleri Marmara ile avutulmak istenen Altunizade sanatoryumuna düşmemek için bütün harçlıklarını muhallebiciye yatırdıkları yıllar, böyle yorumsuz bağlantılara tutsak olacak bir kişiyi hazırladığını bilir miydi?

Bilir miydi ki insanın en yürekli davranışı, bir bağlantıya usunun bütün olanakları ile savaşa savaşa varmaktır. Neden duymadı bu güzelliği içinde... Neden yargılanmaktansa yargılamayı seçti.

On yedi yılın alışkanlığı ile başka birine sorar gibi çatık kaşlarının altından bakarak, sol elini havada salladığının farkında olmadan işaret parmağı ile kısa biçimler çizdi bir süre. Bu çatık kaşlarda da, bir kol emekçisinin avuçlarında sürekli çalışmaların gitgide derinleştirdiği nasırlar gibi, insana aykırı olan, hüzün uyandırıcı bir şeyler vardı. Bu şeyler nice Selahattin Arif'i yaşamda sıkıştıra sıkıştıra kendi gerçeğinden bile uzaklaştıran aykırılıklara benziyordu.

Ama hep bir başlarına mı savaşacak insanlar bu aykırılıklarla? Hep böyle kırk yılda bir kez, en kendilerine yakın oldukları zamanların içtenlik silahlarını keşfederek mi karşı çıkmayı göze alacaklar? Yargılamaktansa, yargılanmaya seve seve razı olanların az da olsa bulunduğu bir dünyada bundan başka bir ışık, bir umar yok mu düşünmek isteyenlere gösterilebilecek?

Dosyalar, dosyalarda insanların kimliklerini belirten satırların kilometrelerce uzunluğu içinde koşup sığınılacak bir durak var mı bundan başka?

"Biraz vermut olsaydı bari..."

Kendisiyle baş başa olmaya daha yakınlaşmak isteği ile mi? Ama nasılsa aman vermeyen bir çizginin sallantısında durmayacağını, yeni yeni duraklar arayacağını biliyor artık.

362'lerle traşlı kafalar el ele vermiş, mutfağına en yakın maltada son voltalarını atarlarken, yorumsuz bağlantılarla içeri attıklarından biri tesbihini vermiş gibi rahatlıyor içi.

Hiç değilse bu avuntuyu yitirmemeye bakıyor.



Yangın

Emir kuluymuşlar.. Kim vermiş emri, hangi gerekçeyle vermiş.. Beş yüz yıl öncelere yaraşır sözcükleri yan yana getirmişler, hidrojen bombasından bile güçlü bir silah çıkmış ortaya. Her yerde hazır ve nazır; hiçbir yerde yok. Masallardaki ejderhalar gibi pençeleri, dişleri var. Soluğunu yüzünde duydukça yanını yöreni alev sarmış gibi oluyorsun.. "Bu da ne?.." demeye kalmadan soyutlanıveriyor.

Çıkınca yazacağım ama. Birinci gecemden başlayarak ayrı ayrı düşlerimin bile hesabını vereceğim. O hidrojen bombalarının birbirlerinin peşi sıra patlatıldığı sırada, daha, ne oluyorum demeye kalmadan, kuyruğa giren emir kullarının ellerinde, aldıkları görevleri gösteren kağıtların her birini tutuşturarak gözlerime gözlerime sokulduklarını da yazacağım.

Uzanınca, hücrenin kapısı karşıma geliyor. Tam ortasında silinmiş boyalar neredeyse bir Afrika haritası meydana getirmişler. Önce güzel güzel dalıp gittim bu Afrika'nın balta girmemiş ormanlarına. Şimdi bakamıyorum bile. Ortalıkta ne varsa silip süpüren korkunç alevler. Büyüyüp büyüyüp üzerime doğru geli-

yorlar. Daha önce sıcak mıdır, serin midir diye düşünmediğim kocaman nehirleri bile, su yerine gaz akıyorlarmış gibi kendine katarak genişleyen alevlerin en yükseklerinde Kongo'lu bir yargıç kurulmuş bana bakıyor sanki. Yüzü bela karası. Bu bela karası yüze alev kırmızıları yansıdıkça meydana gelen renkleri mümkünü yok anlatamam.

Bu yüzden şimdi tavana bakıyorum. Tavana baktıkça damı, damı düşündükçe açıkhava ve serinlik çağrışımları birlikte geldiğinden içime yerleşmek isteyen yangınlanma büyük ölçüde azalıyor.

Çıkınca bunları ayrı ayrı yazacağım için, şimdi yeniden aklımdan geçirirken bile, aslında bir varsayım olduğunu bildiğim halde, kapıdaki Afrika'nın izlenimlerine kendimi kaptırmak korkusu ile tavandaki en ince delikleri bile araya araya ulaşmayı başardığım serinlik duygularından kopmamaya çalışıyorum.

Anca ışınların sızabildiği bu deliklerden ötesi şimdi hiç yaşamadığım düşsel bir ülke gibi sadece bu izlenimlerle yeşillenmiş bir vaha benim için.

Kafamın elinde bir ben kaldım, bir de bu varsayım kaldı zaten. İkisini birden dengeleyerek, tamamlayarak, daha hücreye kapatıldığım ikinci gecenin sabahında düşle gerçeğin bütün uzlaşmazlıklarını yitirmeye başladığı bir ortamda ayakta durmaya çalışıyorlar. Bu dengenin yarattığı dirençle kapıdaki Afrika, alevleriyle olduğu yerde kalarak beni tutuşmuş ırmaklarının içine alamıyor.

Bugün en büyük başarım bu.

Bu yüzden yatağımın üzerinde cimnastik hareketleri yaparak kendime güvenimi tazelemek istiyorum. Dizlerimin üzerinde çömelip kalktıkça, iki yana uzuttığım kollarımı geriye doğru uzattıkça, damarlarımda dolaşımdan vazgeçmiş gibi sünepeleşmiş duran kanımı devinime kavuşmuş duyarak hafifçe komut veriyorum kendi kendime..

— Biir..

— İkiii..

— Üüüç..

Sayılarla birlikte düzenli biçimler aldığımı görünce, ıslıkla hafifçe Tuna Dalgaları'nı çalarak hareketlerime yeni yeni uyumlar kazandırmaya çalışıyorum.

Özellikle bu uyumun duygularımda yarattığı genişliğin kendimi yeniden kazanmada oynadığı görevi buradan çıkınca unutmamam gerek. Doğrusu ya, işe filan başlamadan oturup bu anları, birisi söylüyormuş gibi görülmemiş bir hızla kâğıda geçirmenin sevincini şimdiden duymak hoşuma gidiyor. Yazmış, bitirmişim gibi.

Kendimi yeniden yatağa bırakıyorum. Ensem, koltuk altlarım hafifçe terlemiş. Yukardan sızan çok ufak bir esinti enseme vurdukça bir serinlik meydana getiriyor.

Çocukken kardeşimle birlikte nane şekerlerini emer emer, sonra da havayı olanca hızımızla içimize çekerdik; damaklarımıza dolan rüzgâr garip bir soğukluk yaratırdı. Ensemde aynı serinliği uyandırıyor bu rüzgâr.

Kardeşimin omuzlarından aşağıya uzanan saçları vardı. Okula gitmeden, sabahları, dünyanın en büyük beğeni duyguları içinde bu saçlarda yeni örgüler yaratan annem, evimizin yandığı gece onu itfaiye neferinin kucağından aldığı zaman, başının etlerini bile meydana çıkmış gördük.

Kapıdaki Afrika, Afrika'daki yangın büyük bir iştahla hücrenin tavanını sarmış gibi ensemdeki serinlik dağılıp gitti birden.

Nereye bakacağım ben şimdi?

Duvarlardan korkuyorum. Duvarlar gözlerimin önüne Fransız direniş filmlerinde gördüğüm kurşuna dizilme sahnelerini getiriyor. Hele sarıdan karaya doğru koyulaşan renkleri hiç sevmiyorum.

Kirli, irin sarısının olanca yılışık biçimlerle yüzdüğü bu duvarların bende yarattığı pis izlenimleri buradan kurtulur kurtulmaz mutlaka yazacağım.

Olağanüstü bir çaba göstererek tavanıma sığınmaya çalışıyorum tekrar. Ama bu kez de, bir anda aşağıdan bir yerlerden gösteriyorlarmış gibi bir sürü yargıç görüntüsü ile karşılaşıyorum tavanımda.

Avrupa'dan, Amerika'dan, İmparatorluktan, Çin'den.. Dünkü ve bugünkü yargıç tipleri durdukları yerden gözlerimi arıyorlar bir süre, sonra yok oluyorlar. Kaldıkları zaman içinde, giyimlerinden kuşamlarından ülkeleri ve yaşadıkları çağ anlaşılıyor.

Sanki o ülkelerin hepsinde ben yaşamışım.. Sanki bu çağların tüm başkaldırmalarından ben sorumluymuşum.. Geleneklerine, anlayışlarına, uygarlık düzeylerine göre bu yargıçlar hep bir arada beni karşılarına alacaklarmış gibi şaşkına dönüyorum artık.

Bir yanıma dönsem, kapıda kızgın alevleriyle Afrika. Tavana baksam, yargıçlar. Zaten artık onlara bakıp bakmamak irademin elinden çıkıyor.

İşte haşmetli perukaları ile politikacı yüzlü bir Fransız. Sözsüz oyun yapar gibi birşeyler anlatmaya çalışıyor bana. İlkin anlayamıyorum. Ama giderken, uzağında bir yerde, kalabalığın üzerinde yükselen giyotinde sırasını bekleyen adamları görünce yargıcın sözsüz oyunu kafamda anlamını kazanıveriyor.

Hemen sonra bir Amerikan mahkemesinde elindeki aracı durmadan kürsüye vuran yılışık suratlı bir adamın görünmesiyle çekilip gitmesi bir oluyor. Boş boş bakan birtakım adamlar alıyor onun yerini.. Çoğunluğu ayakta; tartışıyorlar. Birisi bir sandalye üzerine çıkmış bağıra bağıra hem bir şeyler söylüyor, hem elindeki çek defterini göstererek kendisine aval aval bakan kişileri yanına çağırıyor.

Sonra görüntüler arasında loş bir yerde garip giyimli, başındaki sarıkla hocaya, gözleriyle cellâta benzeyen bir adam; üstelik yedi dağı yaratan kendisiymiş gibi kibirli bir adam. O da politikacı yüzlü Fransız yargıcının sözsüz oyununa benzer sahneler geçerek bir şeyler anlatmaya çalışıyor.

Ama arkasındaki Osmanlı bayrağının kenarına güya gizlenmiş gibi duran cakalı İngiliz, Fransız komutanlarını fark edince çabuk tanıyorum onu.

Unutmasam da çıkınca ayrıntıları ile yazabilsem bunları. Düşle gerçeğin, usla usdışının şurada karşılaştığım yaşamımdaki uyumu

zorlaya zorlaya beni neredeyse dengemden edecek olan bunları bir yazabilsem.

Bu umudun getirdiği yeni bir cesaretle bakarken, daha önce alevlerin üzerinde gördüğüm Kongolu yargıç, belâ karası yüzünde kırmızıların en alevlisi, ejderha gözleriyle gözlerimi arıyor tavandan. Kardeşimin ölüm haykırılarını, kapının Afrikasında kendi halinde akan bütün ırmakları tutuştura tutuştura avuçlarındaki alevlerle boğmaya çalışıyor bela karası.

Tavanımdaki serinliğe kadar gelen bu adam bana ulaşmamışken gücüm yettiğince "Yangın var..." diye haykırmak istiyorum.

Biraz önce birbirlerinin ardından gelen yargıçların tümü birden işe karışıyor bu kez. Biçabukta her biri kendi zamanlarında geçerli olan korkutma yollarını gösteriyor bana. Fransız giyotini, Amerikalı şişkin cüzdanı, Osmanlı Sarayburnunu, Topkapı ve yıldız saraylarındaki mahzenlerde saklanan yağlı urganları, Kongolu bela karası alevler içinde saçları tutuşan kardeşimi gösterip gösterip çekiliyor.

Son bir silkinişle başarıyorum haykırmayı. Bir süre sonra da haykırdıkça güçlenerek Afrika'nın alevlerine aldırmadan kapıyı yumrukluyorum.

— Yangın var.. Yetişin.. Yangın var..

Çıkınca yazabilirsem, hücremin kapısını açan polisin yüzünü unutmamalıyım.



Öteki Üye

— Niye kestirip atmadın, bizim çocuk okuttuğumuzu bilmiyor musun demedin?

— Dedim ama duymadı bile herif. 50 lira zam istiyorum diye dayattı durdu.

Adam, bir süre gözlerini tavanda gezdirdi. Sonra yerin kulağından bile gizler gibi yavaşça:

— Çocuğa duyurma sakın dedi, karısına. Dünyanın bin türlü hali var.

— Duyurmaaam, dedi kadın.

— Dünyanın bin türlü hali var, onuruna dokunur çocuğun.

— Duyurmam, diye tekrarladı kadın. Niye duyuracakmışım.

— Onuruna dokunur, okuldan sonra çalışmaya kalkar, derslerinden olur çocuk.

Sedirden aşağı sarkan bacağını yukarı çekti; bağdaş kurdu. Bir cigara yaktı. Kendi kendine:

— Kıskançlığından yapıyor dürzü, diye söylendi. Oğlu özel okulda bile sınıf geçemiyor iki yüzlü keratanın.

Kadın mutfağa geçiyordu, seslendi.

— Ne dedi, bir daha söylesene.

— 50 lira zam istiyorum. Söyle efendine müşkülat çıkarmasın dedi.

— Hepsi bu mu?

— Bu ya... Ben veremeyiz dedikçe, kapıdan ayrılmadı, tekrar tekrar bunları söyledi.

Adam sözcükleri dişlerinin arasında eze eze:

— Toplusözleşmeyi duydu açgözlü, diye söylendi. Mutlaka toplusözleşmeyi duydu ikiyüzlü kerata.

Yorgun kollarını başının arkasına götürdü. Sırtını mindere dayadı. Dumanların arasında ev sahibi Kemal'in yüzü gelip gelip gidiyordu. Bu daralıp genişleyen acayip surata bir tükürük atmak geçti içinden. Tabladaki cigarayı bastırdı; çok geçmeden uyudu kaldı.

❧ ❧ ❧

Haysiyet divanının iki üyesi toplantı saatinden önce gelmişler, partinin arka odasında başkanı bekliyorlardı. Kâzım masanın üzerinde dağınık biçimde bırakılmış dosyalardan birini alıyor, bir süre karıştırdıktan sonra yerine koyuyordu. Bir ara arkadaşına baktı:

— Başkan gelene kadar sen de bir göz atsana, dedi.

Öteki üye sandalyesinde doğrulur gibi bir hareket yaptı; gırtlağını temizledi.

— Beş defa okusan ne faydası var arkadaş, dedi. Bayağı ciddileşti bu iş.

— Anlamıyor musun, disiplin sorunu bu, diye serteldi Kâzım. Elbette ciddileşecek. Disiplin bu partinin can damarı. Ne dedi geçen gün genel başkan. Mikroplanmanın başladığı uzuv, başka çare kalmamışsa kesilecektir.

— Başka çare kalmamışsa.

— Dosyaları okumadan nasıl bulacaksın çareyi? Yedi kişinin ifadesini alacağız. Olayları öğrenmeden ne soracaksın.

Öteki üye, yine sandalyesinde doğrulur gibi bir hareket yaptı; Kâzım'a önceden karar vermiş insanlara özgü sabırla gülümser gözlerle baktı.

— Hiç sormadan anlaşılan suç olmaz mı dünyada?

Kâzım hoşlanmadığı bu soruyu duymazlıktan geldi. Yeniden dosyaları karıştırmaya başladı. Öteki üye kendi kendine mırıldandı bu kez:

— Hiç sormadan anlaşılan suçsuzluk olmaz mı dünyada?

Bu sırada kapı açılmış, kırk beş yaşlarında, giysilerinden dışarıya uğradı uğrayacak kol ve bacak kaslarından ibaretmiş gibi görünen bir adam mırıltının üstüne gelmişti.

— Geç kalmadım ya çocuklar.

— Yoo hayır, diye yanıtladı Kâzım.

— Başlıyor muyuz?

Ne kadar rahat yapıyor bu görevi diye düşündü öteki üye. Yargılamak için doğmuş sanki.

— Yedi kişinin ifadesi alınacak, dedi Kâzım. Başlayalım ki erken bitirelim.

Başkan, masanın başında yerini almıştı. Üzerine hiç oturmayan zoraki bir babacanlık havasında, ağır ağır dosyaları kendine göre sıraya dizdi.

— Öyleyse Süleyman'dan başlayalım, dedi.

Heceleri tuhaf bir biçimde uzatarak konuşmasına içerleyerek, yemek yer, rakı içer, sinemaya gider gibi düşündü öteki üye.

Kâzım'ın seslendiği adam, önce nerede duracağını kestiremeden, öteki üyenin yakınında bir yer seçti kendine. Kimi ayakkabılarının topuklarına basarak, kimi burun uçlarıyla taban tahtasını sürterek bir süre vakit geçirdi. Başkan dosyalara eğilmiş, çağırdığı parti üyesinin yüzüne bile bakmıyordu.

Gelen adamla aynı safta döğüştüğümüzü ne çabuk unutuyor, diye düşündü öteki öye. Bilerek yapıyor gibi.

Yine sandalyesinde bir iki hareket yaptı; boğazını temizledi. Eliyle masanın yakınındaki tek boş sandalyeyi işaret etti.

— Otursana Süleyman arkadaş.

Dosyalardan kalkan gözlüklerin arkasında, dev aynasına yansımış gibi, camların irileştirdiği iki acayip göz öteki üyenin gözlerini aradı. Bulamayınca dudaklarını yemeye başladı.

Başkasının da onuru olduğunu düşünsene zorba, diye içini hırs bastı öteki üyenin.

Şimdi şu sandalyeye sığınmış, sessiz sedasız duran genç adamın, Beyazsaray'daki baskıncılara karşı kurulan engellerden birinde direnirkenki yüzü yansıdı kafasında. Ağlamaklı oldu. Gözlerinin önüne, partinin düzenlediği büyük mitingleri getirmeye çalıştı. Açık alanı dolduran onbinlerce insanın, aynı coşku anlarında yarattığı büyük güzelliği duymaya çalışarak acılı halini değiştirmek istedi.

❧ ❧ ❧

Haysiyet divanının sorguya çekeceği üyelerden biri içeriye çağrılmadan girdi, kararlı adımlarla masanın önüne kadar yürüdü.

— Gece nöbetine çıkacağım, arkadaşlardan önce beni dinlemenizi istiyorum.

Kaşla göz arasında, gözlüğü takıp çıkarmakla, dudaklarını yeme alışkanlıklarının ikisini birden yaptı başkan. Yine de nasıl davranacağını, ne söyleyeceğini kestiremediği için afallama durumundan kurtulamadı. Parti binasından içeri girince, kendi üzerinde dikkatle yürütmeye alışık olduğu denetim kopuverdi birden. Birdenbire günlük yaşamında karşılaştığı olaylardan birinin içindeymiş gibi kendisini hakarete uğramış saydı.

— Dingonun arıhı mı burası bacanak, diye bağırmaya başladı.

Ağzına geleni söylüyor, bağırdıkça boyun kasları genişleyip açılıyordu.

Çağrılmadan giren üye, bir süre sessiz sedasız bekledi. Sonra alabildiğine yumuşak bir sesle:

— Parti görevi böyle mi yapılacak arkadaş, dedi. Ne oluyoruz yani. Sansaryan Han'ına mı geldik, partiye mi anlamadık arkadaşım.

Öteki üye, önce sandalyesinde bir iki hareket yaptı; bu kez boğazını temizlemeden, geniş geniş soluyan başkana:

— Hüseyin arkadaşın sıra gözetilmeden dinlenmesi isteğini oya koyun, dedi.

Başkan, bu hiç beklemediği çıkış karşısında önce sert bir davranış gösterecekmiş gibi ayağa kalktı; sonra:

— Buyurun dinleyin, buyurun dinleyin, dedi kırgınlıkla. Ben beş dakika izin rica ediyorum.

Çağrılmadan giren parti üyesi, daha odadan çıkmasını beklemeden:

— Genel başkana haber uçurmaya gidiyor beyefendi, dedi gülerek.

Sonra bir Cigara yaktı; kendi kendine konuşur gibi söylenmeye başladı.

— Ne ahlak, ne ahlak. Bırak sosyalist ahlakı... Şöyle namuslu bir kişi ahlakından bile yoksun olan bu efendilerin elinde nereye gidecek bu parti?

N'iyse.. Sen mi yazacan Kâzım arkadaş?

— Ben yazayım, dedi Kâzım.

— Yaz kardeşim.. Kemal Balkan İl Haysiyet Divanı Başkanı bulunduğu süre, hakkımdaki iddiaları cevaplamayacağım. Ve savunmamı yapmayacağım. Kendisine beni yargılama hakkını tanımıyorum.

Durdu.

— Yazmıyor musun Kâzım?

— Bu ateşe gaz püskürtmek be Hüseyin Abi, dedi Kâzım.

Öteki üye, içinden büyük sevinç dalgaları duyuyor, insana olan güvenini, türlü ayak oyunlarının örtbas etmeye çalıştığı bir ortamdan kurtarmanın tadını çıkarıyordu.

— Sen ne diyorsam onu yap arkadaşım. Ben burada bir hakkı kullanmak istiyorum. Şimdi elimde kalan tek mücadele silahım bu. Bu silahı kullanıyorum. Yoksa hiç gelmez, söylediklerimi yazar gönderirdim. Sen, ne diyorsam onu yap arkadaşım.

Kâzım, yazmaya başladı.

— Kendisine beni yargılama hakkını tanımıyorum. Çünkü onu bu görevin ve parti üyeliğinin istediği ilkelerin dışında görüyorum.

Birden değişiverdi. Rahatlamıştı.

— Yaa Kâzım arkadaş dedi, gülerek. Neler geldi neler geçti felekten, un elerken deve geçti elekten.

Masaya eğildi.

— Tamam mı? Burayı mı imzalayacağım?

❧ ❧ ❧

Kemal Balkanlı, minibüsten inince saatine baktı. Eve gitmeden şu işi perçinlemek iyi olacak diye düşündü. Geniş caddenin sol yakasına geçerek sıkı adımlarla yürümeye başladı.

Şoför muavinlerinden birinin sesi geceyi bölüyordu:

— Aksaray... Aksaray, Aksaray'a bir iki..

Büyük şehrin ötesinde, onun yarattığı bir şeylerden büyüdükçe payını alan, payını aldıkça ona benzeyen kasaba azmanı semt, kahvesinde sinemasında, meyhanesinde kendi kendini kandırmanın yolunu bulmuştu. Güçlü olanla zayıf arasındaki görünmeyen mücadele büyük şehirdekinden daha küçük ölçülerde, ama aynı özellikler içinde burada da sürüp gidiyordu.

Meydan, büyük caddenin üzerindeki yapılar, yürüdükçe değişiyor; bir süre sonra kendilerinden başka dayanacak güçleri olmayanların sokakları başlıyordu.

Kemal Balkanlı, bu sokaklardan birine daldı. Hepsi birbirine benzeyen tek katlı evlerden birinin kapısına iki yumruk vurdu.

Kapı açılmadan bir kadın seslendi içerden.

— Kim o?

— Benim ben, Kemal.

— ...

— Selâmi efendiyle konuşmak istiyorum.

Biraz sonra aralanan kapıdan ürkek bir yüz göründü.

— Selamünaleyküm.

— Aleykümselam Selâmi Efendi. Hanım söyledi mi sabah uğradığımı?

— Söyledi, dedi adam.

— Bu aybaşı yeni kontrato yapacağız.

— Yavaş konuşalım, dedi adam nefes alır gibi, rica ederim yavaş konuşalım.

— Aybaşı yeni kontrato yapacağız Selâmi Efendi.

— Kemal Bey dedi, içerdeki adam, durdu. Bir süre diliyle dudaklarını ıslatmaya çalıştı. Sen bizim çocuk okuttuğumuzu bilmiyor musun?

— Biliyorum.

— Biliyorsun da nasıl istiyorsun bu parayı bizden.

— Güldürme beni dedi, Kemal Balkanlı. Hepimiz çocuk okutuyoruz Selâmi Efendi. Benimkine 2500 okul taksiti sayıyorum üstelik. Evet mi diyorsun, hayır mı sen onu söyle bana.

İçerdeki adam, iki adım geri çekildi; kapıyı suratına kapatıverdi.